

HAZÎNETÜ'L-ESRÂR VE GANÎMETÜ'L-EBRÂR

İmtiyaz Sahibi

Fatih Mehmet ERKOÇ
Büyükşehir Belediye Başkanı

Genel Yayın Koordinatörü

Cevdet KABAKCI

Genel Yayın Yönetmeni

Mustafa SEMERC 

Editör

Yaşar ALPARSLAN

Kapak

Şükran I   

Baskıya Hazırlık

Ömer Yalçın OVA

Baskı Tarihi

 ubat 2018

ISBN

978-605-4996-56-8

Yönetim Yeri

Kültür ve Sosyal I ler Dairesi Başkanlığı

Kültür ve Turizm  ube Müdürlüğü

0 (344) 225 24 15 - 16

www.kahramanmaras.bel.tr

Bu eserin bütün hakları saklıdır. Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesinden yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz, yayımlanamaz.

**MARAŞÎZÂDE
AHMED KUDDÛSÎ**

**HAZÎNETÜ'L-ESRÂR
VE
GANÎMETÜ'L-EBRÂR**

Çeviren
Dr. Alp Eren Han

KAHRAMANMARAŞ 2018

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	IX
TAKDİM	XI
KİTAP HAKKINDA	XV
1. Ahmed Kuddûsî Efendi	XV
2. Eserleri.....	XVII
3. Hazînetü'l-esrâr ve ganîmetü'l-ebrâr adlı eseri	XVII

HAZÎNETÜ'L-ESRÂR VE GANÎMETÜ'L-EBRÂR

ÇEVİRİSİ

MUKADDİME.....	3
BİRİNCİ BÖLÜM	5
İLİM.....	5
1. İlim.....	7
2. İlim talebinin gayesi.....	9
3. Yakîn.....	12
İKİNCİ BÖLÜM.....	15
NAMAZ	15
1. Namazın fazileti.....	17
2. Cemaatle namazın fazileti.....	21
3. Namazın sır ve hikmetleri.....	23

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	31
ZİKRULLAH	31
1. Zikrin fazileti	33
a. Ayet ve hadislerde zikrin fazileti	33
b. Evliya sözlerinde zikrin fazileti	36
2. Vahdet ve kesret	58
a. Uzlet	58
b. Halvet	63
c. İhtilat	67
aa. Muaşeret adabı	67
bb. Muaşeret hakları	71
cc. İzdivaç	74
3. Marifet	79
a. Marifet ve zikir	79
b. Kelime-i tevhidin fazileti	92
c. Zikir esnasında başı hareket ettirmenin cevazı	97
d. Zikrin şartları, zâhirî ve bâtinî adabı	101
e. Şeriat ve hakikat dönemi	110
f. Ahir zaman ümmetinin fazileti	112
4. Raks, devrân ve sema	114
a. Raks ve devrânın cevazı	114
b. Semaın cevazı	120
c. Semaı tenkide cevaplar	130
d. Sema adabı	133

5. Zikir	136
a. Zikrin kapsamı	136
b. Me'sur dualar.....	138
c. Havas ilmi	157
6. İnsanın hakikati	164
a. Ümmet-i Muhammed'in hususiyeti	164
b. İnsanın camiiyeti.....	167
c. Kalp hastalıkları	172
7. Seyr ü sülûkun şartları	175
a. Dünyanın varlığı ve yokluğu eşit olmak	175
b. Tekellüfü terk etmek.....	179
c. İnfak etmek	180
d. Vakarlı olmak	181
e. Edebi muhafaza etmek.....	181
f. Kendini gizlemek.....	182
g. İhvanın haklarına riayet etmek.....	183
h. Akıl nimetine şürketmek.....	184
ı. İtminan duygusuna sahip olmak	189
j. Kalbi ifsad edenlerden sakınmak.....	191
k. Allah'a / Allah'ın ipine sarılmak	193
8. Tövbe.....	196
a. Tövbe makamı.....	198
b. Tövbenin faydası.....	205

9. Kıyamet alametleri	208
a. Anarşi	210
b. Şiddetli harp	212
c. Ye'cüc ve Me'cüc	213
d. Mehdi	214
e. Deccal	216
f. Sura üfleme.....	218
10. Cemaatle namazın fazileti	224
SON SÖZ	227
KAYNAKLAR	229

KISALTMALAR

Bkz.	: Bakınız
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Hız.	: Hazreti
(k.s)	: Kuddise sirruh
(k.v)	: Kerremellahu vecchehu
nşr.	: Neşreden
(r.a)	: Radıyallahu anh
(r.h)	: Rahmetullahi aleyh
s.	: Sayfa
(s.a.v)	: Sallallahu aleyhi ve sellem
ts.	: Tarihsiz
thk	: Tahkik
byy	: Baskı yeri yok

TAKDİM

Kuddûsî Maraşlı bir ailenin çocuğu. Tekereklilerden. Ailesi Dulkadirli Bey ailesi ile beraber Maraş'a gelir. Bey ailesi içinde kadılık yapar. Bu vasfını asırlar içinde yitirmez. Hatta çeşitlendirerek devam ettirir. Cumhuriyeti bulur. Bu süre içinde aileden kadı, müftü, muhaddis, mutasavvıf çıkar.

Ancak aileden biri vardır ki, ailenin de Maraş'ın da Osmanlı memâlikinin de yüz akıdır. Şerefidir. Ortak değeridir. Kabul görenidir. O da Kuddûsî'dir.

Kuddûsî'nin asıl adı Ahmed bin Hacı İbrahim'dir. Yani buna göre, Hacı İbrahim'in oğlu Ahmed'dir. Baba İbrahim Maraş doğma büyümedir. Oğul Ahmed Bor doğma büyümedir. Ancak kendine seçtiği lakap Maraşîzâde'dir. İbnü'l-Maraşî'dir. Yani Kuddûsî gövdesi itibariyle Bor'da yaşasa da ruhu itibariyle Maraş'a bağlıdır. Neseben Maraşlıdır. Maraşlı olduğunu nispet ifade eden lakabıyla teyit etmiştir. İnsanlara duyurmuştur. Tarihe geçirmiştir.

İbrahim Efendi memuriyet veya idarî karışıklık sebebiyle Bor'a gitmiştir. Ömrünün kalanını orda yaşayıp bitirmiştir. Kuddûsî ise onun üç oğlundan biridir. Diğer evlatlarına göre daha cerbezeli ve aşk insanıdır. Daha ana

karnında “Kuddûsîyem” demiştir. Yatkınlığı tasavvufadır. Onun için de medrese tahsilini sonuna kadar devam ettiremeyip tarikatlar içinde kendine yer arayıp bulmuştur. Zaten babası da ehl-i tarikattır. Oğlu Kuddûsî’nin de tarikatta ilk şeyhi, hocası olacaktır. Kalp dünyasını inkişaf ettirecektir. Maneviyat dünyasında mesafe almasını sağlayacaktır.

Yaşar Alparslan hocamın ifadesine göre, bu büyük ehl-i tarikat hakkıyla değer verilmemektedir. Hâlbuki Kuddûsî çok büyük değerdir. İsmi, eserlerinin neşri sağlanarak toplumda diri tutulmalıdır. Zevk-i ruhânî kültürü ihya edilmelidir.

Kuddûsî’nin ailesinden parçalar Bor’da yaşamaktadır. Kuddûsî’nin ismi yaşasın için kurdukları bir dernek vardır. Ancak bu derneğin Kuddûsî’nin ismi yaşasın için yaptıkları yayın azdır. Yeterli değildir.

Kuddûsî’nin Divan’ı Osmanlı’dan Cumhuriyet’e çok sayıda basılmıştır. Basılmada da her türlü hakkı verilmiştir. Maraşlılarsa şimdiye kadar Kuddûsî’nin hayatını ciddi olarak anlatan bir eserin yayınına vesile olmuşlardır. Kitabı yazan Kuddûsî’nin de üzerine doktora yapan Dr. Ali Tenik Bey’dir. Takdimini yazıp yayınlayan Yaşar Alparslan hocamdır. Kuddûsî’nin risaleleri dağınmıştır. Bunları da derleyip toparlayıp orijinal metinleriyle beraber yayına hazırlayan Lütfi Alıcı Beyle beraber Yaşar Alparslan Hocamdır. Yayınlayan ise sade Yaşar Alparslan hocamdır.

Bu durumda geriye kalan eseri ise *Hazînetü’l-esrâr ve ganîmetü’l-ebrâr* adlı eseridir. Eser yüksek lisans tezi olarak Hüseyin Sunar tarafından tercüme, tahriç ve tahlil edilmiştir. Eserin sade tercümesi aynı yıl içinde basılmıştır. Fakat yıllar var nâdir eserler arasında bile varlığına, satışına rastlanmamaktadır. Okunmak, istifade edilmek için bulunmamaktadır.

Ancak Hüseyin Sunar tarafından yapılan tercüme Yaşar Alparslan hocamız tarafından eksik bulunarak Dr. Alp Eren Han beye Arapça aslından yeniden tercüme ettirilmiştir. Tarafımızdan basılan bu yeni tercümedir.

Eser önemlidir. Aslı Arapçadır. Eser Kuddûsî’nin Arapçaya vâkıf, Arapça eser yazabilen aynı zamanda ilim sâhibi mutasavvıf bir âlim olmasını göstermesi bakımından önemlidir. Eser tasavvuf ve fıkıh karakter bir eserdir.

Kuddûsî'nin bu eserinin yeniden basılması, bulunur hale getirilmesi elzemdir. İlim dünyası için şarttır. Basılması da Borlulardan önce Maraşlılar için farzdır. Vazifedir. Çünkü İbrahim Efendi ve oğlu kök itibarıyla Maraşlıdır. Kökü buradadır. Kökü devam etmektedir. Maraşlılar onu bilmekte, kalplerinde saklamaktadır. İçlerinde, gölgesinde serinlemektedir.

O bakımdan Büyükşehir Belediyemiz Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığımız eseri şerefle bir vazife telakki ederek basmaktadır.

Büyükşehir Belediyesi olarak kitabın basılmasına vesile olan Yaşar Alparslan hocama teşekkürlerimi arz ederken bu tür çalışmaların arkasında olduğumuzu ifade etmek isterim. Kitabın milletimize hayırlı olmasını dilerim.

Fatih Mehmet ERKOÇ
Kahramanmaraş Büyükşehir Belediye Başkanı

KİTAP HAKKINDA

“Ey rahmeti bol Padişah, Cürmüm ile geldim Sana” ilahisiyle zaten dillerde yaşayan Maraşîzâde Ahmed Kuddûsî hazretlerinin *Hazînetü’l-esrâr ve ganîmetü’l-ebrâr* adlı eserini yer yer gözyaşlarıyla okudum. Bam telime dokunan âlim bir zatın gönül dünyasından seslenişini duydum. Bildiklerini yaşamakla kalmamış, yaşadıklarını yaşatmaya çalışmış abide bir şahsiyeti azıcık da olsa tanıma fırsatı buldum.

Sorup soruşturmama rağmen, *Hazînetü’l-esrâr ve ganîmetü’l-ebrâr* adlı eserin tercümesini yüksek lisans tezi olarak hazırlayan Hüseyin Sunar’la temasa geçme şansım olmadı. Doğrusu Yaşar Alparslan hocam tarafından tevdi edilen vazifeyi ifada, başlangıçta dipnotları ve kaynakları ilmî standartlara göre düzeltmeyi, ender çeviri hatası ve yaygın cümle rekâketlerini telafi etmeyi, paragrafları ve başlıkları tekrar yapılandırmayı hedeflerken, sonuç istişareyle yeniden çeviriye evrildi.

Ahmed Kuddûsî Efendinin hayatı ve eserleri bölümü Süleyman Uludağ – Mustafa Asım Köksal tarafından kaleme alınan Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisinden iktibas edildi. Çevirisi sunulan kitabın tanıtımı müellifin kendi ifadelerinden derlendi. Akabinde *Hazînetü’l-esrâr ve ganîmetü’l-ebrâr* adlı eser, genel okur kitlesine hitap edebilecek bir üslupla Türkçeye çevrildi. Bölüm ve başlıklar tarafımızdan eklendi.

1. Ahmed Kuddûsî Efendi

11 Rebiulevvel 1183’te (15 Temmuz 1769) Niğde’nin Bor ilçesinde doğdu. Maraş’tan Niğde’ye göç eden Nakşibendi şeyhi ulemadan Hacı İbrahim Efendi’nin oğludur. Dini bilgileri babasından alan ve kendisine intisap eden Kuddûsî, 1786 yılında babası vefat edince Bor’dan ayrılarak Turhal, Erzincan, Kayseri gibi şehirleri dolaştı, buralardaki meşayihle görüştü. Daha sonra Şam’a ve Mısır’a, oradan Hicaz’a geçti. On yedi yıl Mekke’de ikamet etti. İsteddiği feyze ermesi için Anadolu’ya dönüp çokça evlenmesi gerektiği şeklinde manevi bir işaret üzerine Bor’a döndü. 1807 ve 1810 Osmanlı – Rus savaşına katıldı ve Balkan cephesinde bulundu. Bir süre Şumnu’da kalıp tekrar hacca gitti.

Dönüşünde Bor'daki zaviyesinde vaktini müridlerine vaaz ve nasihat ederek geçirmeye başladı. Süfiyane, dervişane ve aşıkâne şiirleriyle çevresi üzerinde etkili oldu. Kendi ifadesine göre zühd ve takvaya büyük önem verilen Nakşibendiyye tarikatında sülûk ve zikrin müridlerine fazla faydalı olmadığını görerek Kadiriyye'ye intisap etti ve müridlerini bu tarikatın esaslarına göre terbiye etmeye yöneldi. Gençliğinde mecazî bir aşk tecrübesi geçiren, daha sonra yaptığı on altı evlilikten yirmi altı çocuk sahibi olan Kuddûsî, memleketine dönünce çevresindeki bazı kişiler tarafından ağır bir şekilde suçlandı, işkence gördü. On üç yıl zaviyesinden dışarı çıkamadı. 1265 (1849) yılında Bor'un Kavaklı semtindeki evinde vefat etti, vasiyeti üzerine Niğde bezinden olan kefeniyle defnedildi.

Maraşîzâde ve Kuddûsî Baba olarak da tanınan Şeyh Ahmed, Allah'ın kuddûs ismine mazhar olduğu veya bu ismin mazharı olmayı umduğu için şiirlerinde Kuddûsî mahlasını kullandığını söyler. XIX yüzyılda Anadolu'da yetişen şair mutasavvıfların en önemlilerinden olan Kuddûsî, şiirlerinde yer yer hayatı ve çektiği eziyetlerle bulunduğu yerler hakkında bilgi verir. Pendnamesinde de hayatı, ailesi, yaşama tarzı ve düşünceleri konusunda açıklamalar yapar.

Mevlânâ'dan etkilendiğini söyleyen Kuddûsî, Nakşibendiyye'yi bırakarak daha kolay ve daha hoşgörülü kabul ettiği Kadiriyye tarikatına geçmiş, görüşlerini, duygularını ve coşkularını bu çerçevede daha rahat ifade etme imkânı bulmuştur. "Hem Halvetî hem Celvetî hem Kadirî hem Nakşiyem" diyen Kuddûsî böylece bütün tarikatlara yakın olduğunu belirtmektedir. Kuddûsî müridlerine yüz istiğfar, on salavat, olabildiği kadar çok miktarda kelime-i tevhidi zikir olarak verir, bu görevi yapan herkesi de müridi olarak görürdü. Bor, Niğde, Kayseri ve Aksaray'da müridleri vardı.

Kuddûsî'nin yerine oğlu Abdurrahman, onun vefatı üzerine torunu Ali halife olmuştur. Ali Efendi'nin ölümünün ardından bu görevde bir süre vekâletine kalan Hacı İbrahim Girgin (Hacı Emmi) daha sonra görevi Ali Efendi'nin oğlu Ahmed Eren'e devretmiştir. Kuddûsî'nin ağabeyi Mehmed Efendi Bor'da müftülük yapmıştır.

2. Eserleri

Kuddûsî'nin tasavvuf ve ilahi aşk muhtevalı şiirlerinden oluşan divanının çeşitli baskıları mevcuttur. (İstanbul 1289, 1295, 1323, 1328; nşr. Ahmet Doğan, Ankara 2002). Divandaki şiirler aruz ve hece vezniyle yazılmıştır. En çok ilgi gören şiirleri âşıkane ve zahidane olanlardır. Bunlarda öğütler geniş yer tutar, yer yer kendi hayatına da temas eder. Şiirlerin dili sadedir. Divan Mehmet Emin Eminoğlu (Konya 1973) ve Fehmi Kuyumcu (Ankara 1982) tarafından yeni harflerle de yayımlanmıştır. Divanda ayrıca Fehmi Kuyumcu Kuddûsî'nin "Pendname-i Hazret-i Kuddûsî" (s. 661-674), "Vasiyetname-i Hazret-i Kuddûsî" (s. 675-676) ve "İcazetname-i Hazret-i Kuddûsî" (s. 677-678) adıyla eklendiği üç bölümle dört mektup (s. 679-683) yer alır. Kaynaklarda muhtasar Tıbb-ı Nebevî, Nesayih-i Ahmed Kuddûsî, Hazînetü'l-esrâr ve ganîmetü'l-ebrâr, Medayih Risalesi (Osmanlı Müellifleri, I, 150; Kuyumcu, s. 45) isimli birkaç risalesinden de bahsedilmektedir¹.

3. Hazînetü'l-esrâr ve ganîmetü'l-ebrâr adlı eseri

Ahmed Kuddûsî Efendinin en önemli eserlerinden birinin, belki de birincisinin *Hazînetü'l-esrâr ve ganîmetü'l-ebrâr* adlı eseri olduğu rahatlıkla söylenebilir. Kanaatimizce *Divan*'ı Kuddûsî'nin gönül dünyasını, *Hazînetü'l-esrâr ve ganîmetü'l-ebrâr*'ı ise irfan deryasını ilmî derinliğiyle yansıtır.

Kuddûsî çoğu yerde risale olarak isimlendirirse, bibliyografik kaynaklarda risale olarak anılsa bile, hem Kuddûsî'nin kendi ifadesiyle hem hacmi ve muhtevası itibariyle eseri kitap olarak tanımlamak daha doğrudur.

Müellif kitabın muhtevasını üç bölüme ayırır. Birinci bölüm *ilim*, ikinci bölüm *namaz*, üçüncü bölüm ise *zikirdir*. Yalnız birinci bölüm ve ikinci bölüm hacim itibariyle eserin yaklaşık onda birine tekabül ettiği için, ilgili konuların önemine işaretle iktifa edildiği söylenebilir. Eserin ana konusu zikirdir, yani tasavvuftur. Eser irşad özelliğinin yanı sıra, tasavvufun fikhî tartışma konularına da yer verir.

¹ Uludağ, Süleyman – Köksal, Mustafa Asım, "Kuddûsî Ahmed Efendi", *DİA*, XXVI, 315-316.

Eserde ayet ve hadislerin yanı sıra, mantık örgüsüyle inci misal dizilen evliya sözleri her insanın dinî, ahlakî ve tasavvufî hayatına hitap eden kelimelerdir. Kuddûsî hazretlerinin özellikle konu sonlarındaki hitabe türü samimi tavsiyeleri, kitabın özgünlüğünü artırır.

Maraşîzâde Ahmed Kuddûsî hicri 1241, miladi 1825 tarihinde kaleme aldığı eserinde fesad-ı zaman olarak nitelediği olumsuzluklara karşı iyiliği emredip kötülükten nehyetme görevini ifa sadedinde ümmet-i Muhammed'e eserle hâdim olmayı hedefler. Biz değerlendirmeyi başka bir çalışmaya havale ederek, burada müellifin yaşadığı dönemle ilgili teşhisini, çözüm önerisini, kitabın telifindeki gayretini ve duasını kendi ifadelerinden derleyerek sunuyoruz.

Kuddûsî Hazretleri kitabın yazılış gerekçesini eserin mukaddimesinde şöyle ifade eder: *Niğde'nin Bor kasabasında doğmuş, "İbnü'l-Maraşî" lakabıyla şöhret olmuş, Gani olan Allah'a her an muhtaç olan fakir İbrahim oğlu Ahmed şöyle söyler: Zamanımız cahillik, tembellik, fâni dünyanın bâki ahirete tercih edildiği, taat, zikir, iyiliği emir ve kötülükten nehyin, müslümanlara nasihatın terk edildiği; gıybet, hezeyan, laf taşıma, kaş göz işaretiyle ayıplama, zina iftirası, kötülüğü emir ve iyilikten nehyin arttığı, din işlerine, dinin direği, müminlerin en faziletli ameli namaza maalesef önem verilmediği bir zamandır.*

Kuddûsî Efendi aynı temayı metin içerisinde şöyle vurgular: *İçinde yaşadığımız bugün öyle bir gün olmuş ki, cehalet kol geziyor, şer yaygın, fesat almış başını gidiyor, tembellik hat safhada, mal ve makam sevdası herkesi kuşatmış, din ve ahiretle ilgili işlere önem verilmez olmuş, aksine dünya işlerine ve nefsanî arzulara önem verme oldukça yaygınlaşmış.*

Allah korkusu kaybolmuş, hayâ kalkmış, iyiliği emir ve kötülüğü nehiy terk edilmiş, ulu'l-emre itaat edilmez olmuş, âlimlerden ve sâlihlerden nefret edilip fâsıklar ve şairler sevmeye başlanmış, büyüğe saygı kalmamış, küçüğe sevgi kalkmış. Avamın kalbi kas katı kesilmiş, fuhşiyat, bidat ve fücür yayıldıkça yayılmış. Dinin böylesine gurbet yıllarında âlimlerin ve evliyanın akılları şaşkın şaşkın kalmış. Artık insanların çoğu dünyayı tamire, ahireti tahribe başlamış, insanlar ilim ve vaaz meclislerine uğramaz olmuşlar. Ehli sünnet ve cemaat akait ilmini, ahlak ilmini, fer'i şer'i ahkâm-ı lazime-i mühimme meselelerini bile öğrenmemişler.

Allah'ın yardımıyla, Allah'a sâlikleri üç şeye teşvik eden bir risale yazmaya karar verdim. Esasen bu üç esas, din işlerini de ahiret eşlerini de tanzim eder. Bunlar ilim, namaz ve zikir. Bu risalede ilim, namaz ve zikrin faziletlerini ve hikmetlerini anlattım.

Bil ki, bu risaleyi tertip etmekten maksad, ihvânı ilim ve namaza teşvikten sonra zikrullah'a da teşvik etmektir. Çünkü bu üçü, kulu makamların en yücesine, derecelerinin en yükseğine, gayelerin en zirvesine ulaştırır, her şeyin halikına yakınlaştırır.

İlim ve namazın fazileti, şerefi, kadrinin yüceliği açık olduğu için bu risalede faziletlerini uzun uzun beyana ihtiyaç yok. Benzer faziletler ve özellikler zikirde de bulunsa, havas-avam herkese faydası dokunsa, Allah'a giden yolların en yakını olsa bile, yine de tartışanlar, inkâr edenler, mani olanlar, alay edenler, kin besleyenler, boş konuşanlar maalesef daha çok olmuştur. Çünkü şeytan en kısa zamanda ve en kısa yolla Allah'a yaklaştıklarını bildiği için müminleri Allah'ı zikirden gaflete düşürmeye çaballıyor, zâkirlerle diğer zahid kurra müminler arasına kin ve nefret ekmeye çalışıyor. Doğrusu cahil tembel müminler de bunlara tabi oluyor. Sonuçta aralarında düşmanlık, bela okuma, kınama meydana geliyor.

İşte bütün bunlardan dolayı, muteber kitapları mütalaa ettim. Kitaplarımın azlığına rağmen bütün gayretimi gösterdim. Zâkirlerin gâfillere, âşıkların münkirlere karşı delillerini takviye edenleri, müminleri âlemlerin rabbini zikre devam etmeye teşvik edenleri, insanların kınamasına, tasasına, cezasına, yalanlarına, kinlerine, inkârlarına karşı tarikat dervişlerini teselli edenleri, talipleri ariflerin yöntemine teşvik edenleri, müridlere irade şartlarını, sülûk adabını öğretenleri, kalplerini harekete geçirenleri, mücahede, sabır ve teslimiyetlerini şevklendirenleri, dünya ziynetlerinden nefret ettirenleri, gönüllerin Allah'tan gayrısına yönelmesini kökünden sökenleri teker teker hepsini burada derledim.

Ben uzun yıllar ilim talebinde gayret gösterdim. Ama gaflet sebebiyle çok az bir şey elde ettim. Sonra bâtın ilmini tahsile başladım. Gerçi ondan da çok az nasiplendim.

Zâhir ilimden öğrendiklerimi unuttum gitti. Sarf, nahiv, meani, lügat ilimlerini artık bilmiyorum. Fakat Allah Teâlâ bana lügat kitapları verdi. Bu

risaleye yazdığım her kelimedede manasını anlamak için lügat kitaplarına hep baktım. Okuma yazma bilmez bir ümmi misali, makamımın süfliliğini, ilmimin azlığını itiraf ederek yazdım. Bundan dolayı, bu risalenin telifinde ve derlenmesinde çok ama çok yoruldum.

Bu risalem esrarı, faydaları ve hikmetleri ihtiva eder. Kim mütalaa eder, içindeki nefis cevherlere, paha biçilmez faydalara muttali olursa, inşallah istifade eder.

Ey aziz kardeşim!

Bu risaleyi mütâlâa edip muhtevasıyla amel etmen gerekir. Her ne kadar muhtasar bile olsa, yine de bu risale sâlikî hacimli, detaylı kitapları incelemeden müstağni kılacak, inşallah sâlike büyük fayda sağlayacaktır.

Kapısında dilenen, affını uman bu fakirden kabulünü, ahiret azığı yapmasını, Allah'a mahbup, diğer ümmetlere faziletli, ahirette çeşit çeşit büyük atıyyelerle, ihsanlarla müjdelenen ümmet-i Muhammed'e nasihat olmasını Allah Teâlâ'dan dilerim.

Bu hizmetimizi kabul edenden, bu kitabımla nasihat edenden, bundan faydalananandan, istifade etmeleri için bu eserin Arap ve Acem ülkelerinde yayılmasına çalışandan Allah razı olsun.

Dr. Alp Eren Han
Kahramanmaraş 2018

HAZÎNETÜ'L-ESRÂR VE GANÎMETÜ'L-EBRÂR

ÇEVİRİSİ

MUKADDİME

Rahmân ve Rahîm olan Allah adıyla başlar, O'ndan yardım dileriz.

Allah'a hamd olsun. Ki O, ümmet-i merhûmeyi diğer ümmetlerden daha faziletli kıldı. Marifetlerle ve hikmetlerle zatına vuslat tarikini kolaylaştırdı. Tövbe, istiğfar, nedamet bereketiyle ihsanlar bağışlama, hataları örtme, belâları defetme ikramında bulundu. Bu dünyada hayvana dönüştürmekten, ahkâmı değiştirmekten, ceza ve intikamını hemen vermek suretiyle rezil rüsva olmaktan, ahirette ise galeyanın şiddetlenmesini netice veren emirlere muhalefet etmenin uğursuzluğuyla hesabın uzayıp azabın artmasından muhafaza etti. Her iki dünyada bol bol ihsanlar, çeşit çeşit lütuflar, mevhibeler ve nimetler ikram etti. Sehven, hatayla ve unutarak yaptıkları amellerin günahını kalemin yazmasına mani oldu. Arabın da Acemin de Efendisi Hz. Muhammed (s.a.v) hürmetine geçmiş ümmetlerin ağır yüklerini ümmet-i merhûmeden hafifletti.

Salât ve selâm vesile, fazilet, mühür, sancak sâhibi Hz. Muhammed'e (s.a.v); fazilet, lütuf, kerem sâhibi ailesine ve ashabına olsun.

Niğde'nin Bor kasabasında doğmuş, "İbnü'l-Maraşî" lakabıyla şöhret olmuş, Gani olan Allah'a her an muhtaç olan fakir İbrahim oğlu Ahmed şöyle söyler: Zamanımız cahillik, tembellik, fâni dünyanın bâki ahirete tercih edildiği, taat, zikir, iyiliği emir ve kötülükten nehyin, müslümanlara nasihatın terk edildiği; gıybet, hezeyan, laf taşıma, kaş göz işaretiyle ayıplama, zina iftirası, kötülüğü emir ve iyilikten nehyin arttığı, din işlerine, dinin direği, müminlerin en faziletli ameli namaza maalesef önem verilmediği bir zamandır.

Allah'ın yardımıyla, Allah'a sâlikleri üç şeye teşvik eden bir risale yazmaya karar verdim. Esasen bu üç esas, din işlerini de ahiret eşlerini de tanzim eder. Bunlar ilim, namaz ve zikirdir. Bu risalede ilim, namaz ve zikrin faziletlerini ve hikmetlerini anlattım. Risalenin adını *Hazînetü'l-esrâr ve ganîmetü'l-ebrâr* koydum. Risaleyi üç bölüme ayırdım.

BİRİNCİ BÖLÜM

İLİM

1. İlim

Bil ki, Allah Teâlâ şöyle buyurur: *يَرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا* “Allah sizden iman edenleri ve ilim verilenleri derece derece yüceltir.”² *إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ* “Kullarından ancak âlimler Allah'tan hakkıyla korkar...”³ *هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ* “Bilenlerle bilmeyenler eşit olur mu?”⁴

Peygamberimiz (s.a.v) ise şöyle buyurur: “Allah İbrahim'e ‘Ey İbrahim! Ben Âlimim ve her âlimi severim.’ diye vahyetti.” “Âlimin âbide fazileti, ashabımdan birine olan faziletime benzer.”⁵ “Kıyamet gününde üç grup insan şefaat eder; Peygamberler, peşine âlimler, sonra şehitler.”⁶ “İlim talep etmek her Müslüman erkek ve kadına farzdır.”⁷ “Beşikten mezara kadar ilim talep ediniz.”

Ebu'd-Derdâ (r.a) şöyle söyler: “Ya âlim, ya öğrenen, ya da dinleyen ol; sakın dördüncüsü olma, yoksa helâk olursun.”

Allah Teâlâ Peygamberimize (a.s) ilminin artmasını istemeyi şöyle buyurarak emreder: *وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا* “De ki, Rabbim! İlmimi artır.”⁸

Hâsılı ilmin şeref ve fazileti saymakla bitmez. Bu risale muhtasar olduğu için detaylı anlatmaya gerek görülmez.

Âlimler farz olan ilmin neler olduğu hususunda ihtilaf ettiler. Farz olan ilmi kelamcılar kelam ilmi, fakîhler fıkıh, müfessirler Kur'an ilimleri, muhaddisler hadis ilimleri, sûfîler de tasavvuf ilmi olarak yorumladılar. Tabii ki, *كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ* “Her grup kendi yanındakiyle sevinir.”⁹

² Mücâdele, 58/11.

³ Fâtır, 35/28.

⁴ Zümer, 39/9.

⁵ Tirmizî, İlim, 19.

⁶ İbn Mâce, Zühd, 37

⁷ İbn Mâce, Mukaddime, 17.

⁸ Tâhâ, 20/114.

⁹ Rûm, 30/32.

Bilge şahsiyetler ilimden maksadın tâlibi Allah'a yaklaştıran ilim olduğunda ittifak ettiler. İlimler arasındaki farklılığı ise derecelerine göre tasnif ettiler. En yüce zirvesi marifetullahtır, temeli ise şeriat ilmidir. Diğer marifetler ve ilimler de, ikisi arasında derecelenir. Elbette marifetullah ile diğer ilimler arasındaki mesafe, yer ile gök arasındaki mesafe kadar büyüktür.

Sâlihler, verâ sâhipleri, bilge şahsiyetler ve temiz vicdanlılar bâtın ehlinin faziletini hep söyleyegeldiler. Anlatılana göre, İmam Şafî zâhir ilimdeki derinliğine rağmen, Şeybân-ı Râî'nin önünde mektep çocuğu gibi diz çöküp çeşitli sorular sorardı. “Senin gibisi bu bedeviye ne sorabilir ki?” diye küçümsendiğinde, İmam Şafî “Şeybanî Râî, لِمَا عَلَّمَنَاهُ ‘Biz (Yakub’a) öğrettiğimiz şeylerden dolayı (o, ilim sahibi idi)’¹⁰ ayetinin sırrına mazhar olmuş bir şahsiyettir.” cevabını verdi.

Ahmed bin Hanbel ve Yahya bin Maîn zâhir ilimde kendi derecelerinde olmamasına rağmen, Ma'rûf Kerhî'nin yanına giderlerdi.

Ahmed bin Hanbel'e, “Kur'an'da ve Sünnette bulunmayan bir durum vaki olursa nasıl hareket edelim?” diye sorulduğunda, “Sâlih insanlara sorun, aranızda istişare edin.” şeklinde cevap verirdi. Bu yüzden şöyle söylenir; “Zâhir ilim âlimleri mülk âleminin ziyneti, bâtın ilim âlimleri ise melekût âleminin ziynetidir.”

Sûfiler faydalı ilmin güzelliğini inkâr etmezler. Faydalı olmayan ilmin ise ehl-i Hak nazarında kıymet-i harbiyesi yoktur. Zaten Peygamberimiz (s.a.v) “Allah'ım! Faydalı olmayan ilimden sana sığınırım.”¹¹ buyurur.

Cüneyd Bağdâdî (k.s) şöyle söyler: “İlim ikidir; 1) Ubudiyet ilmi, 2) Rubûbiyet ilmi. Diğerleri ise nefsin hevâsından ibarettir.”

Sâdık bir tâlip zâhir ilimden ihtiyaç miktarıyla yetinir. İhtiyaç miktarı ise sahîh îtikat ve amelin keyfiyetini öğrenmeyle kayıtlıdır. Akabinde tâlip, kötü huylardan nefsi tezkiye eden, süfli arzulardan kalbi tasfiye eden, farz-ı ayn olan tarikat ilmini tahsil etmeye yönelir.

¹⁰ Yusuf, 12/68.

¹¹ Müslim, Zikir, 73; Nesai, İstiâze, 13; İbn Mace, Mukaddime, 23.

Tâlîp baki ömrünü taat ve Allah'ı zikre sarf eder. Zaten taat ve zikir hem çok sevap kazandırır hem de hicabın kalkmasında çok etkilidir.

Tâlîp Kitap ve Sünnetin manalarını anlamaya yetecek kadar temel dini bilgileri öğrendikten sonra zikretmek, murakabe etmek ve mâsivâdan yüz çevirmekle meşgul olursa, dini ilim ırmakları kalbine akar. Doğrusu temel dini bilgileri tedris ve tasnifte binlerce yıl yaşasa bile, yine de kalp ilimlerinin kokusunu bile alamaz. Sözün özü, esas olan kalp ilmidir.

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “İlim ikidir; 1) Âdemoğluna Allah'ın hücceti olan lisanî ilim, 2) Faydalı ilim anlamında kalbî ilim.”¹²

H.z. Ömer (r.a) şöyle söyler: “Bu ümmet için en çok münafık âlimden korkarım.” “Münafık âlim nasıl olur?” diye sorduklarında, “Dili âlim, ama kalbi cahil kişi.” cevabını verir.

Âlim ilmini basit şeylere vesile yapmamalıdır. Aksine Allah rızasını kazanmak için ilmiyle amel etmelidir. Eğer ilmiyle amel etmezse, zaten âlim kabul edilmez.

Fudayl (r.h) şöyle söyler: “Ben üç kişiye çok acırım; 1) Kavmin azizi iken zelil olana, 2) Zengin iken fakir düşene, 3) Dünya oyuncağı olan âlime.”

Mukaddime şârihi Peygamberimizin (s.a.v) şöyle buyurduğunu söyler: “Allah'a dinin inceliklerini öğrenmekten daha faziletli bir şeyle ibadet edilmedi. Bir tek fakîh, şeytana bin âbiden daha yeğdir.”¹³

Bütün bunlar, ilimle ameli cemedanler hakkında vârit olmuştur. İlme yöneldiği halde ameli terk eden kişi ise, şeytanın maskarası ve eğlencesi olur. Böyle birisi şeytana bin âbiden nasıl yeğ olabilir ki?

2. İlim talebinin gayesi

Ey ilim öğrenmeye hırs gösteren, kararlı bir istek ve aşırı bir iştihak izhar eden kişi!

¹² Zebîdî, Ebû'l-Feyz Murtaza Muhammed bin Muhammed, *İthâfu's-sâdeti'l-muttekin bi-şerh-i İhyâ-i ulûmi'd-dîn*, Beyrut ts, I, 349.

¹³ Tirmizi, İlim, 19.

Bil ki, eğer ilim öğrenme maksadın cerbeze, gurur, kibir, emsallerine üstünlük taslama, insanların teveccühüne mazhar olma, dünya menfaati temin etme ise, sen dinini yıkmaya, nefsini helâk etmeye, dünya karşılığında ahiretini satmaya çalışan bir zavallısın. Alışverişin hüsrandır, ticaretin kesattır. Muallimin isyanına yardımcı, hüsranın da ortağın olur. Böyle birisi tıpkı eşkiyaya kılıç satan kişiden farksızdır. Elbette yarım kelime ile bile olsa, bir kötülüğe yardım eden, kötülük yapanın ortağı olur.

Eğer ilim öğrenmede seninle Allah arasındaki maksadın mücerret rivayet değil, hidayet olursa, sana müjdeler olsun. Çünkü melekler yürüdüğünde kanatlarını önüne sererler, koştuğunda ise denizdeki balıklar bile sana istiğfar ederler.

Bil ki, insanlar ilim talebinde üç gruptur;

1. Ahirete azık edinme gayesiyle, sadece Allah rızasını ve ahiret yurdunu hedefleyerek ilim öğrenenler, kurtuluşa erenlerdendir.

2. Dünya hayatına yardımcı olması, şeref ve mal kazanması için ilim öğrenenler âlimdir, ama kalbinde halinin rekâketini, maksadının basitliğini hep hisseder. Böyle birisinin akıbeti risklidir.

Tövbe etmeden ölürse, sonunun kötü olmasından korkulur. Durumu ilahi meşiete havale edilir. Ölmeden önce tövbe eder, ilmine amelini ekler, eksiklerini tamamlarsa, kurtuluşa erenler zümresine katılır. Çünkü günahından tövbe eden kişi, hiç günah işlememiş gibidir.

3. Şeytanın galip geldiği kişi ise ilmini malın çoğalmasına, makamla caka satmaya, cemaatinin çokluğuyla gururlanmaya vesile kılar. Dünyadan kam almak için ilmiyle her türlü yola başvurur. Zahiren ve batınan dünyaya dört elle sarılmasına rağmen, âlim niteliklerine sahip olması, giyimde, kuşamda ve konuşmada onlar gibi görünmesi hasebiyle, kendisinin Allah katındaki makamını içinde hep gizler. İşte böyle biri, helak olandan, ahmaklardan bile daha ahmak ve aldanmış kişiden başka biri değildir. Artık böyle birinin kendisinin muhsinlerden olduğunu zannından dolayı tövbe etme ümidi de tükenir. Böyle biri Peygamberimizin (s.a.v) şöyle buyurduğu kişilerdendir. “Sizin için en korktuğum şey -Deccal hariç- şu insanlardır.” “Ey Allah’ın Resulü! Kim onlar” diye sorulduğunda, Peygamberimiz (s.a.v) “Kötü âlimlerdir.” buyurdu. Çünkü

Deccal'in amacı zaten dalalettir. Böyle bir âlim ise diliyle ve sözleriyle insanları dünyadan ahirete yönlendirse bile, amelleri ve halleriyle hep dünyaya davet eder.

Hal dili söz dilinden daha tesirlidir. İnsan tabiatları zahire daha meyyaldir. Bu konuda şöyle söylenir. Bilmez, bilmediğini de bilmez kişi ahmaktır, ondan sakınınız. Bilmez, ama bilmediğini bilir kişi cahildir, ona öğretiniz. Bilir, ama bildiğini bilmez kişi uykudadır, onu uyandırınız. Bilir ve bildiğini bilir kişi âlimdir, ona tabi olunuz.

İmam Muhammed'in (r.h) mültekit (lukata) bölümünde şöyle dediği zikredilir. "Kişinin şiiri ve nahvi bilmesi gerekmez. Çünkü sonucu, mesele ve çocukları talimdir. Hesap ilmini bilmesi de gerekmez. Çünkü sonucu alan ölçümüdür. Tefsiri bilmesi de gerekmez. Çünkü sonucu hatırlatma ve kıssalardır. Bununla beraber, kişinin helâli, haramı, dini prensipleri, ahkâmı, nâsihi, mensûhu ve ahbârı bilmesi elzemdir."

Câmiu'l-fetâvâ'da şöyle zikredilir: Namaz vakitlerini ve kıble tayinini bilecek kadar astronomi öğreniminde beis yoktur. Çünkü namaz kılmak için bunları bilmeye ihtiyaç vardır. Fakat daha ileri düzeyde öğrenilmesi haramdır. Kelam, nazar ve münazara ilminde ihtiyaç miktarından fazlasını öğrenme ise mekruhtur.

Yine mantık ve emsali ilimlerle meşgul olmanın hükmü, şiirle meşgul olma hükmü gibidir. Hakîm filozof birine mantık öğrenmenin haram olduğu şöyle söylendi. Mantık ilmini asla öğrenme, hatta öğretim metotlarından bile kendini koru. Çünkü bela mantık ilmine müvekkeldir.

Fakat okuma yazmayı ve hat ilmini öğrenme caiz ve muteberdir. Hz. Ali (k.v) "Hüsnü hattı öğrenin. Çünkü hüsnü hat rızkı artırır." buyurur. Yine hüsnü hattın, ilmin yarısı olduğu söylenir. Fudayl bin Sehl "Hüsnü hat ve fasih lisan kişinin seadetindendir." der.

Sözün özü bütün insanlara, özellikle de âlimlere layık olan çok çalışmalarıdır. Zaten âlimler içtihat için yaratılmışlardır.

3. Yakîn

Allah Teâlâ şöyle buyurur: وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ “Ben cinleri ve insanları, ancak Bana kulluk yapmaları için yarattım.”¹⁴

Kulun yakîn gelinceye kadar Rabbine ibadet etmesi gerekir. Çünkü yakîn, dinin sermayesidir. Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Yakîn, imanın tamamıdır. İnsanlar fitratlarına göredir. Allah kime yakîn verirse, yakîn onu Allah’ın rızasına sevk eder. Elbette bu, Allah’ın dilediğine verdiği bir lütuftur.”¹⁵

“Yakîni güzel, ama günahı çok olan kimse mi, yoksa ibadetlerde gayretli, ama yakîni az olan kimse mi daha faziletlidir?” diye sorulduğunda, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Hatasız kul olmaz. Fakat gazirası akıl, seciyesi yakîn olan kişiye günahlar zarar vermez. Çünkü ne zaman günah işlese, hemen tövbe eder, istiğfarda bulunur, pişman olur, hep günahlarını düşünür. Sonuç itibarıyla Allah’ın lütfuyla Cennete girer.”¹⁶ Bu sebeple Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Size en az verilen şeylerden biri yakîn, diğeri sabırdır. Kime bu ikisi birlikte verilmişse, gecesini kıyam, gündüzünü siyamla ihya edemese bile üzülmesin.”¹⁷

Çoğu mutasavvıf ve ulemaya göre, yakîn tasdikînin galip gelmesinin ve kalbi kaplamasının ifadesidir. Böyle biri hakiki mutasavvıf olur.

Muhakkik âlimlere göre, وَأَعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّى يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ “Yakîn gelinceye kadar Rabbine ibadet et.”¹⁸ ayetindeki yakîn ifadesi, kadim olan gözün bizzat görmesiyle gerçekleşir. Sadece bu görme niyeti bile, amel olmasa da bir ibadettir. Hâlbuki böyle bir niyet olmaksızın amel yapmak ibadet sayılmaz, aksine adet kabul edilir. Öyleyse niyetin çoğu amelden daha hayırlı sayılması ve Allah katında sa’yinin meşkûr olması için sâdık tâlibin maksadının ve azminin vech-i bakiyi şuhud, yani Allah rızası olması şarttır.

¹⁴ Zâriyât, 51/56.

¹⁵ Buhârî, İman, 1.

¹⁶ Zebidi, I, 409.

¹⁷ Zebidî, IX, 10; Aclunî, Ebu'l-Fida İsmail bin Muhammed, *Keşfü'l-hafa ve müzîlû'l-ilbas amma iştehere mine'l-ehadis ala elsineti'n-nas*, Mektebet-ü Dari't-Türâs, ts, I, 305.

¹⁸ Hicr, 15/99.

Bizi ulemây-ı âmilînden ve ârifin-i sâbikîndan kılmasını Allah Teâlâ'dan
niyaz ederiz.

İKİNCİ BÖLÜM

NAMAZ

1. Namazın fazileti

Ubâde bin Sâmit'ten (r.a) rivayetle, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Allah’ın farz kıldığı beş vakit namazın abdestini güzel alan, vaktinde kılan, rükû ve huşuunu tam yapan kişiyi Allah bağışlayacağına söz verir. Eğer bunları tam yapmazsa, Allah bağışlayacağı sözünü vermez. Dilerse affeder, dilerse azap eder.”¹⁹

Ebu Hureyre'den (r.a) rivayetle, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Beş vakit namaz, Cuma'dan Cuma'ya, Ramazan'dan Ramazan'a büyük günahlardan sakınıldığı sürece, küçük günahlara kefarettir olur.”²⁰

Peygamberimiz (s.a.v) “Kapısının önünde akan bir ırmakta günde beş defa yıkanan kişide acaba herhangi bir kir kalır mı?” diye sorduğunda, sahabiler “Hayır.” diye cevap verdiler. Peygamberimiz (s.a.v) “İşte beş vakit namaz böyledir. Allah beş vakit namaz sebebiyle bütün hataları siler.”²¹ buyurdu.

İbn Mes'ûd'dan (r.a) rivayetle, bir sahabe bir kadını öptü. Hemen Peygamberimizin (s.a.v) huzuruna gelip yaptığı hatayı anlattı. Bu esnada وَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفَيِ النَّهَارِ وَزُلْفًا مِنَ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ “Gündüzün iki tarafında, gecenin ilk saatlerinde namaz kıl. Çünkü iyilikler kötülükleri siler, süpürür, götürür...”²² ayeti nazil oldu. Olayın kahramanı sahabe “Bu bana mı özel?” diye sorunca, Peygamberimiz (s.a.v), “Bütün ümmetime geneldir.”²³ buyurdu. Başka bir rivayette, “Ümmetimden böyle yapan herkese geneldir.” buyurdu.

H. Enes'ten (r.a) rivayetle, bir kişi Peygamberimize (s.a.v) gelip, “Ey Allah'ın Resulü! Ben cezayı gerektiren bir hata yaptım, cezamı çekmeye hazırım.” dedi. H. Enes (r.a) der ki, Peygamberimiz hatasının ne olduğunu bile sormadı. Bu esnada namaz vakti geldi. Peygamberimizle namaz kıldı. Peygamberimiz namazı bitirince, ilgili kişi ayağa kalkıp tekrar “Ey Allah'ın Resulü! Ben cezayı gerektiren bir hata yaptım, cezamı çekmeye hazırım.”

¹⁹ Ebû Dâvud, Salat, 8; Ahmed bin Hanbel, V, 217

²⁰ Müslim, Tahâret, 14, 16; Ebû Dâvud, Tahâret, 127; Tirmizî, Salât, 46.

²¹ Buhârî, Mevâkit, 6; Müslim, Mesacid 282; Tirmizî, Emsal, 5.

²² Hûd, 11/114.

²³ Buhârî, Mevâkit, 45; Müslim, Tenvîr, 39.

deyince, Peygamberimiz “Sen bizimle namaz kılmadın mı?” diye sordu. İlgili kişi “Evet.” dedi. Sonra Peygamberimiz “Allah senin günahını - başka bir rivayette - cezayı affetmiştir.”²⁴ buyurdu.

İbn Mes'ûd (r.a) şöyle söyler: “Resulullah’a (s.a.v) ‘Allah Teâlâ’ya en sevimli amel hangisidir?’ diye sordum.” “Vaktinde kılınan namaz.” dedi. “Sonra hangisidir?” diye sordum. “Ana-babaya iyilik etmek.” dedi. “Sonra hangisidir?” diye sordum. “Allah yolunda cihad etmektir.” buyurdu. İbn Mes'ûd şunu ekler; bunları bana Peygamberimiz anlattı, ama eğer “Sonra hangisidir?” diye sormaya devam etseydim, eminim söylemeye devam ederdi.

Cabir’den (r.a) rivayetle, bir hadiste Peygamberimiz “Kul ile küfür arasındaki fark, namazın terkidir.”²⁵ buyurdu.

Salât kelimesi, es-suliy mastarından türetilmişse, ateşe girmek anlamına gelir. Odun eğri olduğu zaman ateşe atılıp doğrultulur. Aynı şekilde kulda kötülüğü emreden nefis bulunduğu için eğrilik olur. Eğriliğini izale edecek ilahi gücün ve azamet-i Rabbaniyenin ateşi namaz kılan kişiyi basar. Sadece ateş basmakla kalmaz, onun miracını da gerçekleştirir. Namaz kılan ateşle perçinleşen demire benzer. Namaz ateşiyle perçinleşen kişinin eğriliği zail olunca da, cehenneme sadece kısa süre maruz kalır.

Hadiste beyan edildiğine göre, Allah Teâlâ bir şeye tecelli ettiği zaman, onda hudu hâsıl olur. Namazla irtibatını gerçekleştiren kişide tecelli nurları parlayıp huşulu olur. Felah da namazda huşulu olanlara mahsustur. Huşu olmazsa, felah da bulunmaz. Peygamberimiz namazda sakalıyla oynayan bir kişiyi gördüğünde, “Bu kişinin kalbi huşulu olsaydı, azaları da huşulu olurdu.”²⁶ buyurur.

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Namaz kıldığın zaman, dünyaya veda eden kişi gibi namaz kıl. Esasen namaz kılan kişi hevasına, dünyasına ve bütün masivaya veda ederek kalbiyle Rabbine yürür.”²⁷

²⁴ Buhârî, Hudûd, 27; Müslim, Tevbe, 44, 45; Ebû Dâvud, Hudûd, 10.

²⁵ Buhârî, Mevâkitü's-Salât, 5; Ebû Dâvud, Edeb, 120; Müslim, İmân, 137.

²⁶ Zebidî, III, 23; Hindî, Alauddin Ali el-Muttaki bin Hüsamuddin, *Kenzu'l-ummâl fi süneni'l-akvâl ve'l-ef'âl*, Beyrut 1985, III, 144.

²⁷ İbn Mâce, Zühed, 15; Ahmed bin Hanbel, V, 412.

Salât kökü ise sözlükte dua anlamına gelir. Namaz kılan kişi, esasen bütün azalarıyla Allah'a dua eder. Sonuçta bütün azaları gizli ve açık dua eden dillere dönüşür. İçi de dışı da tazarru ve tekallüble iştirak eder.

Namazın heyetlerinde muhtaç olup dilenen, boyun bükten bir kişinin yakarışı sezilir. Bütünüyle Allah'a dua ettiği zaman, Mevla'sı hemen icabet eder. Çünkü Mevla bunu vaat etmiştir. Allah Teâlâ ilgili ayette şöyle buyurur: اَدْعُونِيْ اَسْتَجِبْ لَكُمْ “Siz Bana dua ederseniz, Ben de size icabet ederim.”²⁸

Ümmü Rûmân rivayetine göre, o şöyle söyler: “Namazda sağa-sola bakınırken Hz. Ebu Bekir beni gördü. Beni o kadar sarstı ki, neredeyse namazımdan çıkacaktım.” Akabinde şöyle dedi: Peygamberimizin (s.a.v) şöyle dediğini duydum: “Biriniz namaza kalktığı zaman, azalarını da teskin etsin. Yahudiler gibi sağa-sola dönmesin. Çünkü azaların sükûneti, namazın tamamındandır.”²⁹

Peygamberimiz (s.a.v) “Nifak huşûundan Allah'a sığınınız.” buyurur. “Nifak huşûu nedir?” diye sorulduğunda, Peygamberimiz (s.a.v) “Beden huşûulu olsa bile, kalbin nifakıdır.”³⁰ diye cevap verir.

Muâz Nesefî'nin (r.h) rivayetiyle, bize ulaştığına göre, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Kalbi Allah'la beraber değilken, Allah'ın huzurunda ayakta duran bedene Allah lanet etsin.”

Bundan dolayı, Peygamberimiz (s.a.v) vesvese ehlini yadırgayarak şöyle buyurur: “İşte bu yüzden İsrail oğullarının kalplerinden Allah'ın azameti çıktı. Kişi namazına müdâvim olsa bile, kalbi umursamaz ve dikkatsiz olduğu zaman, namazın sevabı elbet on kat yazılmaz.”

Bil ki, Allah Teâlâ beş vakit namazı farz kıldı. Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurdu: “Namaz dinin direğidir. Namazı terk eden kişi, kâfir olur.”³¹

Münye şârihi şu açıklamayı yapar: “Cumhura göre, hadiste geçen namazı terkt etmekten maksad, itikadî terktir. İtikadî terk de namazın farziyetini inkâr etmektir.”

²⁸ Gâfir (Mü'min), 40/60.

²⁹ Hindî, VII, 525; Suyûtî, *el-Câmiu's-sagîr*, I, 27.

³⁰ Zebidî, VIII, 326; Hindî, VII, 526.

³¹ Molla Hüsrev, *Dürer*, s. 104; Aclunî, II, 31.

Ubûdiyyetin tahkiki ve Rubûbiyet hakkının edası namazla olur. Diğer ibadetler ise namaz sırrının gerçekleşmesine vesilelerden ibarettir.

Sehl bin Abdullah Tüsterî şöyle söyler: “Kulun farzları tam yapabilmesi için sünen-i râtibeye, sünnetleri tam yapabilmesi için nafilelere, nafileleri tam yapabilmesi için de adaba muhtaçtır. Dünyayı terk etmek de adaptandır.”

Esasen bu söz, Hz. Ömer’in (r.a) minberde söylediği şu sözün özünü ifade eder. Hz. Ömer (r.a) şöyle söyler: “Niceleri İslâm uğrunda saçları bembeyaz olana kadar yaşasa da, yine de Allah için bir tek namazını bile kâmil yapamamıştır.” “Bu nasıl olur?” diye sorulduğunda, Hz. Ömer (r.a) “Yani namazının huşûu da, tevazuu da, Allah'a yönelişi de hakkıyla değil.” buyurur.

Bazı haberlerde şöyle varit olmuştur: “Kul namaza başladığı zaman, Allah kendisiyle kulu arasındaki perdeyi kaldırır, ona kerim vechiyle yönelir. Melekler namaz kılanın omuzu hizasında havaya kalkarlar. Artık melekler de onunla beraber namaz kılar, duasına ‘âmin’ derler.”

Bu şekilde namaz kılan sema ufkundan başucuna kadar iyilik, bereket saçmak için bir münadi şöyle nidâ eder: “Namaz kılan kişi kiminle konuştuğunu bilse, sağa sola hiç dönmezdi.” Başka bir rivayette, “Kiminle konuştuğunu bilse” yerine, “Kime yöneldiğini bilse” ifadesi bulunur.

Allah Teâlâ bütün sema ehlinin ayrı ayrı yaptıklarını namaz kılan kişinin bir rekâtında cemetmiştir. Yaratıldıkları günden kıyamete kadar bazıları hep rükûda, bazıları hep secde, bazıları hep kıyamda, bazıları ise hep kadede olan Allah’ın melekleri vardır. Mütelyakkız bir kul rükûunda rükû eden meleklerle, secdesinde secde eden meleklerle, namazın diğer rükûnlerinde de hep meleklerle aynı hasletleri kazanır. Böylece onlardan biri, onlar arasında biriymiş gibi oluverir.

Farzlar gibi, nafîle namaz kılan kişinin rükûundan duyduğu hazla başını kaldırmayı hiç istememesine rükûunda beklemesi gerekir. Fıtrat gereği az bir bıkkınlık belirdiğinde bile, istiğfar edip halini sürdürür ve layık olan huşuun zevkini tatmayı gözler. Bu haliyle de, kalbi o halin rengine bürünür.

Bazen hakkıyla rükû eden kişide rükû ve secde halinden kalkma arzusu belirdiğinde, hemen halinin hakkını vermeye koyulur. En azından anlık arzusunu

namazın diğerk hallerinden kurtarmaya çalışır. Böylece her halin bereketini dolu dolu yaşar.

Tabiatı gereğı geçirdiğı anlık durum bile, feyiz kapılarını kapatmaya yeter, ilahî nefha esintilerinden mahrum bırakır. Sonuç itibariyle namazda kulun payı hâkim olunca, hüsnü ihtimam belirtileri söner. Kul visal (kavuşma) kapısının eşliğinde kalır.

Namazda dört heyet, altı zikir olduğu söylenir. Dört heyet kıyam, kuud, rükû ve sücuttur. Altı zikir ise tilavet, tesbih, hamd, istiğfar, dua ve Peygamberimize salât ü selâmdır. Toplamda on adede tamamlanır. Bu on özellik on melek safına ayrılır. Her safta on bin melek bulunur. Hâsılı sadece iki rekâtta, yüzbin meleğın yaptığı ibadetler cemedilir.

2. Cemaatle namazın fazileti

Bil ki, namazı cemaatle kılmak müekked sünnetlerin en kuvvetlilerindendir. Öyle ki, bir belde ahalisi cemaatle namazı terk ederse, silahlı savaş vacip olur. Çünkü cemaatle namaz, İslâm'ın şcairindendir. Hatta cemaatle namazı bir kişi özürsüz olarak terk ederse, tâzirle cezalandırılır, şehadeti kabul edilmez. Dahası komşuları, imamı ve müezzini sessiz kalırsa, günahkâr olurlar. *Fetâvâ* sâhibi şöyle söyler: “Mal ile cezalandırmak darp ile cezalandırmaktan daha tesirlidir.” *el-Cevâhir*’de de benzer hüküm bulunur.

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Allah kırk gün cemaatle namaza devam eden kişinin cehennemden ve nifaktan kurtuluş beratını yazar.”³²

Yine Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Namazını cemaatle kılan kişi, sorgusuz sualsiz Cennete girer.”

Yine Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Kim cemaatte bulunursa, Allah hem gidiş hem de dönüşteki her adımına on iyilik yazar, on günahını siler ve on derecesini yükseltir.”

Yine Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Namazını cemaatle kılan kişi, Sırat köprüsünü şimşek çakması misali hızlı geçer.”

³² Tirmizî, Salât, 38, 64.

Yine Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Mescide komşu olanın namazı, hep mescitte olmalıdır.”³³

Yine Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Cemaatle namaz, dünyadan da dünyadakilerden de daha hayırlı bir rahmettir.”

Cemaatle namazın farz-ı kifâye, hatta farz-ı ayn olduğu söylenir. Şöyle dediler: “Cemaatle namaz kılma imkânı varken namazını tek başına kılan kişinin namazı caiz değildir.” Bu bilgi *Kunye*’de bulunur.

Şeyh Muhammed Buhârî (k.s) şöyle söyler: “Hasan Basri’ye göre, sefkatinden dolayı annesi çocuğunu yatsı namazını cemaatle kılmaktan menederse, çocuğun annesine itaat etmesi gerekmez.”

Abdullah bin Yusuf, Mâlik, Zinâd, A’reç ve Ebu Hureyre (r.a) râvi zinciriyle rivayet edilen bir hadiste Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Nefsim elinde olan Allah’a yemin ederim, hep arzu ettim, odun yığılmasını emredeyim, odun toplansın. Sonra namaz kılınmasını emredeyim, ezan okunsun. Sonra bir kişinin müminlere imam olmasını emredeyim. Sonra da cemaate gelmeyenlere gidip evlerini yakayım. Nefsim elinde olan Allah’a yemin ederim, eğer etli bir but veya güzel iki paça bulacağını bilselerdi, yatsıya koş koş gelirdi.”³⁴

Ebu Hureyre’den (r.a) rivayetle, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: Cemaatle namaz, evde ve çarşıda kılınan namazdan yirmi beş kat daha faziletlidir. Kişi güzelce abdest alır ve sadece namaz iştiağıyla mescide gitmek için evinden çıktığında, her adımına karşılık bir derecesi yükselir ve bir hatası silinir. Namaz kıldığında, namazgâhında kaldığı sürece, melekler hep şöyle dua ederler: “Allah’ım! Onu başışla. Allah’ım! Ona merhametinle muamele eyle. Her biriniz diğer namazı beklediği sürece, namazdaki gibi sevap kazanır.”³⁵ Buhari’nin sözü burada sona erdi.

Ebu Hureyre’den (r.a) rivayetle, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Allah hiçbir gölgenin olmadığı bir günde yedi grup insanı gölgelendirir; 1) Adil devlet başkanı, 2) Rabbine ibadet uğrunda yetişen genç, 3) Kalbi mescitlerebağlı kişi, 4) Allah için birbirini sevip, Allah için bir araya gelip,

³³ Hindî, VTI, 650; Zebidî, III, 29; Aclunî, II, 509

³⁴ Buhârî, Ezan, 29; Muvattâ, Cemâat, 3.

³⁵ Buhârî, Ezân, 3.

Allah için ayrılan iki kişi, 5) Makam sahibi güzel bir kadın muradını almak istediğinde, ‘Ben Allah’tan korkarım.’ diyen kişi, 6) Sağ elinin infak ettiğini sol eli bilmeyecek kadar gizli sadaka veren kişi, 7) Tek başına تنها bir yerde Allah’ı zikredip gözyaşı döken kişi.”³⁶ Bu hadis Buhârî’nin kitabında mevcuttur.

Mescitte cemaatle namaz kılmanın faziletini anladıysan, cemaatten ayrılmamaya azami gayret göster. Peygamberimiz (s.a.v), “Allah’ın eli, kudreti cemaat üzerindedir.”³⁷ buyurur.

Cemaatin faziletleri mufassal muteber kitaplarda yazılı olup saymakla bitmez.

3. Namazın sır ve hikmetleri

“Allah Teâlâ, *إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ*, ‘Namaz hayâsızlıktan ve kötülükten alıkoyar.’³⁸ buyuruyor. Hâlbuki ben namaza devam etmeme rağmen, bu ayetin sırrını vicdanımda müşâhede edemiyorum.” dersin, sana şöyle cevap veririm: Öyle zannediyorum, sen namazın zâhirî ve bâtinî şartlarına hala riayet edemiyorsun. Yine de kendini namaz kılıp felaha erenlerden zannediyorsun. Hâlbuki namaz çetin bir iştir. Az önce beyan ettiğimiz gibi, ilmini tahsilde ve amelinde gayret gösterenler, ancak namazın sırrına nâil olur.

Denir ki, Hz. Musa (a.s) İsrail oğullarının bâtinî duygularının azlığı sebebiyle, olayların zâhîrine göre muamelede bulunuyordu. Hz. Musa (a.s) da olayların zahirini esas alıp ona göre davranıyordu. Bu yüzden Allah Teâlâ Hz. Musa’ya (a.s) Tevrat’ı altınla süslemesini vahyetti. Bu espriden dolayı, Azim olan Yüce Allah’ın azameti İsrail oğullarının kalplerinden çıktı. Biz de emsali hizlandan Allah’a sığınırız.

Ey Allah rızasına tâlip kardeşim!

Bil ki, namaza başlamayı isteyen kişinin önce sünen-i râtibe namazları kılması gerekir. Böyle yapmada pek çok sır ve hikmet bulunur. Allahu a’lem, kul halka karıştığı zaman, bâtinî duyguları bölünür, himmeti dağılır.

³⁶ Buhârî, Zekat, 36; Müslim, Zekat, 30.

³⁷ Tirmizî, Fiten, 7; Nesâî, Tahrîm, 6.

³⁸ Ankebût, 29/45.

Duygularının bölünüp himmetinin dağılması, halka karışıp geçimini sağlama işlerini ifa etmesi sebebiyle veya cibilliyette zaten var olan sehiv sebebiyle veya adet gereği himmetin yemeye, uykuya, kendisinin ve ailesinin haklarını edaya sarfetmesi sebebiyle olabilir. Sünneti kıldığı zaman ise, bâtinî duyguları cezbeyle gelir, münacata hazırlanır. Sünnet namazla gaflet izi ve batının bulanıklığı gider, batın düzelir ve farzı edaya hazır hale gelir.

Sünnet namaz bereketler indiren ve nefehatı cezbeden sâlih bir mukaddimedir. Akabinde kul farz namaza başladığında işlediği bütün günahlardan, günahın genelinden ve özelinden Allah'la olan tövbesini yineler.

Genel günahlar Kitap ve Sünnette beyan edilen, şer'i şerifin işaret ettiği büyük ve küçük günahlardır. Özel günahlar ise şahsın halinin günahlarıdır. Her şahıs halinin saflığı nispetine göre değerlendirilir. Herkesin şahsına özgü haline uygun günahları bulunur. Bunu erbabı bilir. Bu sebeple, "Ebrârın iyilikleri, mukarrebûnun kötülükleridir." denir.

Namazını cemaatle kılar, sonra zahiriyle kibleye, batınıyla ise ilahi huzura yönelir. Sonra niyetin peşine tekbir getirerek kulak memeleri hizasına kadar ellerini kaldırır. Normal haliyle parmaklarını açma ve kapama arası bırakır. Avuç içlerini kibleye doğru çevirir.

Cüneyd'in (k.s) şöyle dediği anlatılır: "Her şeyin bir saffeti vardır. Namazın saffeti ise iftitah tekbiridir."

Ebu Said Harraz'a "Namaza giriş nasıl olur?" diye sorulduğunda, o şöyle cevap verir: "Kıyamet günü Allah'a yönelip aranızda bir tercüman olmaksızın huzurunda durmuş, O sana yönelmiş, sen ise Ona münacat edip büyük bir melikin huzurunda olduğunu bilerek Allah'a yönelmendir."

Âriflerden birine, "İftitah tekbirini nasıl alalım?" diye sorulduğunda, şöyle cevap verdi: "Allahü Ekber" dediğin zaman, senin de eşlik etmen gerekir. Çünkü Allah kelimesinde azamet 'elif' ile, heybet 'lâm' ile, murâkabe ve fark 'he' ile beraber bulunur. Sonra sağ eliyle sol elinin bileğini tutarsın. Böyle yapmada gayp perdelerinin verasını mükâşefe edebileceği gizli bir sır bulunur.

Allah Teâlâ lâtif hikmetiyle insanı yarattı, şereflelendirdi, mükerrerem kıldı. İnsanı mahall-i nazarı, vahyin muhatabı, ruhanî-cismanî, arzî-semavî, kametini münasip ve heyetini yüce yarattı.

Gönül hizasından itibaren üst yarısı semavat esrarının merkezi, alt yarısı ise yeryüzü esrarının merkezidir. Nefsin mahal ve merkezi insanın alt yarısı, ruhani ruhun ve kalbin mahalli ise üst yarısıdır.

Ruhun cezbelere ile nefsin cezbelere hep kavgalı ve savaş halinde bulunur. Kavgaları ve savaşları sonucu galibiyet mağlubiyet açısından, ya melek lümmesi ya da şeytan lümmesi galip gelir.

Namaz anında iman ve insan tabiatı arasındaki mücadeleden dolayı kavga daha da artar. Kalbi semavi olan namaz kılan kişi, merkezinden yükselen nefsin cazibeleriyle fena ve beka arasında mütereddit bir şekilde mükâşefe eder.

Azaların tasarruflarının ve hareketlerinin batın manalarıyla dengeli bir irtibatı bulunur. Sağ elini sol elinin üstüne koymakla, nefsi ablukaya alır ve nefsin cezbelere yükselmesine mani olur. Bunun belirtisi vesvesenin defi ve namazda nefsin konuşmasının zevaliyle ortaya çıkar. Sonra ruhun cazibeleri istila ettiği, nefsin kemali, göz aydınlığı ve müşahede sultanının istilasını anında baştan ayağa temellük ettiği zaman, nefis makhur ve zelil olur. Nefsin merkezi ruh nuruyla aydınlanır. İşte o anda nefsin cazibeleri kesilir. Nefis merkezinin aydınlandığı nispette ibadet yorgunluğu zail olur.

Namaz kılan kıyamda başını dik tutar, bakışı ise secde mahalline olur. Kıyamı kametinin düz duruşuyla kâmil olur. Bütün bedeniyle yere bakıyorcasına ayakta durur. İşte bu diğer azaların huşuundandır.

Namaz kılanın namazdaki hareketleri cansız bir cisim misali olmalıdır. Zahir ile namaz huzuru zahirin iz'anı, namazda kalbin masivadan ferağıdır. Namazda batının iz'anı bulunur. Herhangi bir şeye bağlı olmaktan kaçınır ve böylece namaza başlar.

Denir ki, namaza başlamadan önce ihtiyaçlarını gidermesi kişinin fıkhındandır. Bu sebeple şu hadis varit oldu. “Akşam namazı vaktinde akşam yemeği hazır olursa, akşam yemeğini akşam namazından önce yiyiniz.” İdrar ve gaita sıkışıklığı, mestin darlığı, bir şeyi önemseme, öfke ve sinir hali gibi batını mizacını itidalden değiştirecek durumlarda namaz kılınması edepten değildir.

Hadis-i şerifte şöyle ifade edilir: “Yedi şey şeytandandır. 1) Burun kanaması, 2) Uyuklama, 3) Esneme, 4) Vesvese, 5) Sağa sola bakma, 6) Bir şeyle oynama, eğlenme ve 7) Yanılma veya şüphelenme.”³⁹

Abdullah bin Abbâs'ın (r.a) şöyle söylediği rivayet edilir: “Namazdaki huşû, namaz kılanın sağındaki ve solundaki kişiyi tanımamasıdır.” Süfyân'ın da şöyle söylediği nakledilir: “Huşûlu kılmayanın namazı fâsittir.”

Muâz bin Cebel'den (r.a) ise daha ötesi rivayet edilir. “Namazda sağındakini ve solundakini net olarak tanıyan kişi, namaz kılmamış gibidir.”

Denir ki, “Namazın dört şubesi vardır; 1) Mihrapta kâlbın huzuru, 2) Melikü'l-Vehhâb olan Allah'ın huzurunda aklın şühudu, 3) Tereddütsüz kalbin huşuu, 4) İrtikâpsız erkânın huduu.

Bu dört şubeye riayet ederek namaz kılınırsa, Rabbânî mevhibelerden şu dört şey hâsıl olur; 1) Nefsin huzuru anında kapılar açılır, 2) Erkânın huduu anında sevap hâsıl olur, 3) Kalbin huzuru anında hicap kalkar, 4) Aklın şühudu anında ise itap kalkar.

Nefsi huşusuz namaz kılsa, hatalı namaz kılan; erkânı hudusuz namaz kılan, içi boş namaz kılan; kalp huzuru olmadan namaz kılan, umursamazca namaz kılan; şühudsuz namaz kılan da, dalgınca namaz kılan bir kişidir. Bu vasıflara uygun namaz kılan ise, kâmil namaz kılan bir kişidir.”

Peygamberimizden (s.a.v) şöyle rivayet edilir: “Kul kalbi, kulağı ve gözüyle Allah'a yönelerek farz namaza başladığında, tıpkı anasından doğduğu gün gibi günahlarından arınmış bir şekilde namazından ayrılır. Yüzünü yıkarken yüzüyle yaptığı bir hatayı, ellerini yıkarken elleriyle yaptığı bir hatayı, ayaklarını yıkarken de ayaklarıyla yaptığı bir hatayı Allah bağışlar. Sonuç itibariyle, günahsız bir şekilde namaza başlar.”⁴⁰

Peygamberimizin (s.a.v) huzurunda hırsızlıktan bahsedilir. Bunun üzerine Peygamberimiz, “Hangi hırsızlık daha kötü?” diye sorar. Sahabiler, “Allah ve Resülü daha iyi bilir.” dediklerinde, Peygamberimiz (s.a.v) “Hırsızlığın en kötüsü, kişinin namazından çalmasıdır.” buyurur. Sahibiler, “Kişi namazından

³⁹ Tirmizî, Edeb, 8.

⁴⁰ Dârimî, Vudû', 44; İbn Mâce, İkâme, 173.

nasıl çalar?” diye tekrar sorduklarında, Peygamberimiz (s.a.v), “Namazın rükûunu, secdesini, huşûunu ve kıraatini tam yapmaz.”⁴¹ buyurur.

Ammâr bin Yâsir'den rivayetle, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Kula namazından ancak şuurluca eda ettiği kadarı sevap olarak yazılır.” Diğer bir ifadeyle şöyle rivayet edilir: “Kiminiz namazı tam kılar, kiminiz ise yarısını, üçte birini, dörtte birini, beşte birini, hatta onda birini kılar.”⁴²

İbrahim Havvâs şöyle söyler: “Kişiye farz namazlardan dolayı nafile namazlarını kılması gerekir. Eğer farz namazları kılmazsa, nafile namazlarının sevabını alamaz. Bize ulaştığına göre, Allah Teâlâ farzını eda etmedikçe kulunun nafilesini kabul etmez. Allah şöyle buyurur: ‘Böyle birinizin durumu, borcunu ödemedi hediye veren kötü bir kişinin durumuna benzer.’”

Yine İbrahim Havvâs şöyle söyler: “Halk iki hasletleri sebebiyle Allah Teâlâ'nın rahmetinden mahrum kalır; 1) Birincisi farzları yapmayıp nafileleri yapmaları, 2) İkincisi ise zâhirleriyle amel yapmalarına rağmen, batınlarında sadakat ve samimiyet göstermemeleri. Allah sadece sadakatlere ve hakkıyla amel yapanın amelinin kabul eder.”

Denir ki, Muhammed bin Yûsuf Fergânî Hâtîm Esamm'ın insanlara vaaz ettiğini görür ve şöyle söyler: “Ey Hâtîm! İnsanlara vaaz ettiğini görüyorum, ama sen namazını güzelce kılıyor musun?” Hâtîm, “Evet.” deyince, Fergânî, “Peki, nasıl kılıyorsun?” diye sorar. Hâtîm, “Abdestimi alıyorum, haşyetle yürüyorum, namaza heybet ve sekîneyle başlıyorum, azametle tekbir alıyorum, Kur'an'ı tertîle okuyorum, huşûyla rükûa gidiyorum, tevazuyla secde ediyorum, teşehhütte tam oturuyorum, sünnete göre selâm veriyorum ve Rabbime teslim ediyorum. Yaşadığım sürece namazımı hep böyle kılmaya çalışıyorum. Namazı bitirince, nefsimi kınıyorum, kâh namazımın kabul edilmeyeceğinden korkuyorum, kâh kabul edileceğini umudunu taşıyorum. Hep havf ve reca arasında kalıyorum. Böyle namaz kılmayı bana öğretmenlere teşekkür ediyorum, soranlara ben de böyle öğretmeye çalışıyorum. Beni hidayete erdirdiği için Allah'a hamd ediyorum.” Bütün bunları dinledikten sonra, Muhammed bin Yusuf “Senin gibi birisinin vaaz etmesi uygun.” karşılığını verir.

⁴¹ Dârimî, Salât, 78; Muvattâ, Sefer, 76.

⁴² Zebidî, III, 112, 116; Gazzali, İhyâ, I, 161.

Denir ki, لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَى “Sarhoşken namaza yaklaşmayınız”⁴³ ayetindeki sarhoşluk, dünya sevgisinden veya dünyaya önem vermekten kaynaklanan bir sarhoşluktur.

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Dünya adına bir şey düşünmeden iki rekât namaz kılan kişinin Allah geçmiş günahlarını affeder.”⁴⁴

Ebu Bekir Verrâk şöyle söyler: “Bazen namaz kılıyorum ve namazımı bitirip ayrılıyorum. Ama tıpkı zinadan ayrılan bir kişinin hayâsı gibi Allah’tan haya ediyorum.”

Esasen bu, Allah'a karşı edebin nişanesidir. Doğrusu insanların marifeti de, kurbîyet hazzındaki seviyesine göre, namaz edebi kadardır. Elbette namazın durumu anlatılanlarla ve söylenenlerle sınırlı değildir.

Maalesef bazı gruplar namazdan maksadın sadece “zikrullah” olduğunu zannederek fahiş hataya düştüler. Bu zikir hâsıl olunca da, namaza ihtiyaç kalmadığını iddia ettiler. Daha başka sapık yollara saptılar, hayali yanlışlara, dini ritüelleri ve ahkâmı mahvetmeye yöneldiler, helal ve haramı terk ettiler.

Başka bir grup bu konuda hali azaltmaya sebep olan yola sülûk ettiler. Bu yanlışlardan nasıl kurtulabilirler? Çünkü onlar farzları kabul etseler bile, nafilelerin faziletini inkâr ettiler. Hali kolaylaştırmaya aldandılar ve amellerin en faziletlerini ihmal ettiler. Namazın heyetlerinin her birinde ve hareketlerinin her birinde Allah’ın sırları ve hikmetleri olabileceğini anlamadılar. Namaz hariç diğer zikirler, haller ve amellerden herhangi birinde ruh ve cisim bulunmaz. Kul dünya yurdunda amellerden yüz çevirdiği sürece hep tuğyandır. Ameller hallerle tezkiye olur. Haller de amellerle nemalanır.

Bil ki, ey Allah yolunun yolcusu ve rızasını arzulayan kişi!

Selef-i sâlihîn, namaz kılanın en güzel edebinin kalbin az veya çok mâsivâdan başka bir şeyle meşgul olmaması gerektiğinde ittifak ettiler. Akıllı kişiler sadece emrolundukları gibi namaz kılmak için dünyayı terk ettiler. Çünkü dünya ve meşguliyetleri kalbi meşgul ettiğinde, mahall-i münacat sevdası, ibadet ortamlarına arzu ve bâtınla rabbülberîyyata iz’an sebebiyle

⁴³ Nisâ, 4/43.

⁴⁴ Buhârî, Vudû; 24, 28; Müslim, Tahâret, 3, 4; Ebû Dâvud, Tahâret, 51.

dünyayı terk ettiler. Zâhirle namazın huzuru zâhirin iz'anıdır, namazda masivadan kalbin boşaltılması ise bâtının iz'anıdır. İz'anlarına hâlel gelmedikçe zâhirin huzurunu ve bâtının gerilemesini görmediler.

Düşün ve basiretli ol. Gafil davranma. Allah uğrunda hakkıyla gayret göster. Allah şöyle buyurur: **وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ** “Allah uğrunda hakkıyla gayret gösterin.”⁴⁵

Bu risale muhtasardır. Selefin kitaplarında namaz meseleleri tafsilatıyla açıklanmıştır. Benim maksadım ise mümin kardeşlerime faydalı ilim tahsili, namazı muhafaza ve Allah'ı çokça zikir etmeyi söylemekten ibarettir.

Tefsir, hadis ve tasavvuf kitaplarını mütalaa ettim. Bana müyesser olanları seçtim. Namazın faziletlerini ilimden sonra yazdım. Bu kadarla iktifa ettim. Allah ihlasla, gayretle kendine yönelenleri hidayete erdirendir.

Hakâik'de şöyle kayıtlıdır: Hükemadan birine “Neden fıkıh ve ilmi öğrenmedin?” diye sorulunca, şöyle cevap verir: Fıkıh kitaplarından üç mesele öğrendim; 1) Nikâh bölümüne göre, iki kız kardeşle aynı anda evli olmak nasla haramdır. Ben de dedim ki, dünya ahiretin kardeşidir. İkisini birlikte cemetmiyorum. 2) Talak bölümüne göre, Peygamberimizin (s.a.v) boşadığı kadınla evlenmek, nasla caiz değildir. İlgili ayette şöyle buyurur: **وَلَا أَنْ تَنْكِحُوا**

أَزْوَاجَهُ مِنْ بَعْدِهِ أَبَدًا “Peygamberimizden (s.a.v) sonra hanımlarıyla ebedi olarak evlenmeyiniz.”⁴⁶ Ben de dedim ki, “Dünya Peygamberimizin (s.a.v) boşadığı şeydir. Onunla evlenmem caiz değildir.” 3) Buyu bölümüne göre, buğdayın buğdayla değişiminde fazlalık ribâdır. Ben de dedim ki, “Ömürden bir miktar (sa'), rızıktan bir ölçek (sa') karşılığıdır, fazlası ise haramdır.”

Denir ki, “Bu, öncekilerin ve sonrakilerin ilimlerindenidir. Bunları iyi anla ki, doğru yolu bulasın ve sâlihlerden olasın.”

⁴⁵ Hac, 22/78.

⁴⁶ Ahzâb, 33/53.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ZİKRULLAH

TEÂLÂ AZZE VE CELLE

1. Zikrin fazileti

a. Ayet ve hadislerde zikrin fazileti

Yüce Allah rızasına tâlip, âşık mümin kardeşim!

Bil ki, şanı yüce, ismi mübarek, zâtı mukaddes olan Hak visale tutkun olan kulu, tekrarın bereketiyle kısa zamanda zatına vasıl olacak, kendi yolunu kolaylaştıracak ve yakınlaştıracak zikr-i şerifi bize emretti.

Allah Teâlâ şöyle buyurur: **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا** “Ey iman edenler! Allah'ı çok zikredin çok.”⁴⁷

Allah Teâlâ bir hadis-i kudsîde şöyle buyurur: “Kulum beni nasıl zannediyorsa, Ben öyleyim. Beni zikrettiğinde, yanında olurum. İçinden zikrederse, Ben de içimden zikrederim. Beni bir toplulukta zikrederse, Ben daha hayırlı bir toplulukta zikrederim. Bana bir karış yaklaşırsa, Ben bir kol boyu yaklaşırım. Bana bir kol boyu yaklaşırsa, Ben bir kulaç yaklaşırım. Bana yürüyerek gelirse, ben koşarak karşılarım.”⁴⁸

Allah Teâlâ başka bir hadis-i kudsîde şöyle buyurur: “Ben Beni zikredenin yoldaşım.”⁴⁹

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Size amellerinizin en hayırlısını, Melikiniz katında en temizini, derece bakımından en yücesini, altın ve gümüş infakından daha hayırlısını, düşmanlarımızla karşılaşp boyunlarını vurmanızdan ve boyunlarınızı vurmalarından daha hayırlı bir amel söyleyeyim mi?” Sahâbe-i kirâm, “Evet, ey Resulullah!” dediklerinde, Peygamberimiz (s.a.v), “Zikrullahıdır.”⁵⁰ buyurdu.

Allah Teâlâ şöyle buyurur: **وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ** “Allah'ı zikretmek büyüktür.”⁵¹

⁴⁷ Ahzâb, 33/41.

⁴⁸ Müslim, Zikir, 2.

⁴⁹ Aclunî, I, 232; Zebidî, VI, 287.

⁵⁰ İbn Mâce, Edeb, 53; Tirmizî, Daavât 6; Ahmed bin Hanbel, I, 190.

⁵¹ Ankebût, 29/45.

Yine O şöyle buyurur: فَادْكُرُونِي اذْكُرْكُمْ “Siz Beni zikrederseniz, Ben de sizi zikrederim.”⁵²

Şeyh İzzeddin bin Abdüsselâm *Kitabu'l-kavâid*'de şöyle söyler: “Bu hadis, bütün ibadetlerde sevap miktarının yorgunluk miktarına göre olmadığını gösteren rivayetlerdendir. Aksine Allah Teâlâ çok amele verdiği sevaptan daha fazlasını, bazen az bir amel karşılığında verebilir. Çünkü sevap, mertebelerin farklılığına göredir.” Sözü burada sona erdi.

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Zikrullahtan daha faziletli bir sadaka yoktur.”⁵³

Yine Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Rabbini zikreden ile zikretmeyenin misali, canlı ile ölüye benzer.”⁵⁴

Muâz bin Cebel'den (r.a) rivayete göre, Peygamberimiz'den ayrıldığımda son sözüm “Hangi amel Allah Teâlâ'ya daha sevimlidir?” sorum oldu. Peygamberimiz şöyle buyurdu: “Dilin zikrullahla ıslak bir şekilde vefat etmendir.”

Muâz bin Cebel'den (r.a) rivayete göre, “Ey Allah'ın Resulü! Bana tavsiyede bulun.” diye sorduğunda, Peygamberimiz, “Gücün yettiğince Allah'tan sakın, her taşın, her ağacın yanında Allah'ı zikret, bir kötülük yaptığın zaman gizliyse gizli, aleniyse aleni olarak tövbe et.”⁵⁵ buyurdu.

Muâz bin Cebel'den (r.a) rivayetle, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “İnsan zikrullahtan başka kendini Allah'ın azabından daha güzel kurtaracak bir amel yapmamıştır.”⁵⁶

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Biri kucağındaki dirhemleri dağıtsa, diğeri ise Allah'ı zikretse, Allah'ı zikreden daha faziletlidir.”⁵⁷

⁵² Bakara, 2/152.

⁵³ Münziri, II, 400; Hindî, I, 422.

⁵⁴ Buhârî, Daavât, 66; Müslim, Musafirîn, 221.

⁵⁵ Münziri, IV, 93; Hindî, XV, 826; Süyûtî, *Câmiu's-sağîr*, II, 52.

⁵⁶ Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, I, 150; Münziri, II, 396

⁵⁷ Zebidî, VIII, 224; Münziri, II, 400.

İbn Mes'ûd'dan (r.a) rivayetle, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Bir dağ diğer dağa ismi ile hitap ederek ‘Ey filân! Sana Allah'ı zikreden bir kişi uğradı mı?’ diye nida eder. ‘Evet.’ dediği zaman, hemen o sözü ona müjdeler.”

Muâz'dan (r.a) rivayetle, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Cennet ehli, dünyada Allah'ı zikretmeden geçirdikleri süreye pişman olurlar.”⁵⁸

Ebu Saîd el-Hudrî'den (r.a) rivayetle, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Divane denecek kadar, Allah'ı zikri çok yapınız.”⁵⁹

Taberânî'nin İbn Abbâs'tan (r.a) rivayetine göre, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Münafıklar ‘Siz riyakârlık yapıyorsunuz.’ diyecek kadar, Allah'ı çok zikrediniz.”⁶⁰

Ebu Hureyre'den (r.a) rivayetle, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Müferridler herkesi geçti.” Sahabiler, “Ey Allah'ın Resulü, müferridler kimler?” diye sorduğunda, Peygamberimiz “Allah'ı çok zikreden erkek ve kadınlardır.”⁶¹ buyurdu.

Ebu Saîd'den (r.a) rivayetle, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Dünyada döşeli yataklarında Allah'ı zikreden bir grubu, Allah Cennetin en yüce mertebesine yerleştirir.”⁶²

Bu hadiste melik, emir ve benzeri debdebeli dünya hayatı yaşayanların ihtişamları ve refahlarının kendilerini Allah'ı zikirden alıkoymaması gerektiğine delil vardır. Bu hususta onlar da ecir ve sevaba nail olurlar. Allah rahmetiyle onları Cennetin en yüce mertebelerine yerleştirir.

Ebu'd-Derdâ'dan (r.a) rivayetle, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Dilleri Allah'ı zikredenler, Cennete gülerek girerler.”⁶³

⁵⁸ Münziri, II, 401; Suyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, I, 150

⁵⁹ İbn Adiy, Ebû Ahmed Abdullah, *el-Kâmil fî duafâ'i'r-ricâl*, Darü'l-Fıkr, Beyrut 1988, III, 980-982.

⁶⁰ Zebidî, IX, 621.

⁶¹ İbnu'l-Esir, *Nihâye*, III, 425.

⁶² Münziri, II, 398; Suyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, I, 150.

⁶³ Hindî, I, 427, 444.

b. Evliya sözlerinde zikrin fazileti

Mücâhid bin Cübeyr şöyle söyler: “Kişi ayaktayken, otururken, yatarken Allah'ı zikretmedikçe, Allah'ı zikredenlerden olamaz.”

Yine o şöyle söyler: “Her birinizin uyumadan önceki son sözü ‘La ilahe illallah Muhammedü'r-Resulullah’ olsun. Belki de vefat eder de, son uykusu olabilir.”

Atâ bin Ebî Rebâh şöyle söyler: “Kim bir zikir meclisinde oturursa, Allah o meclisi boş ve batıl geçen on meclisinin günahına kefaret eyler.”

Vehb bin Münebbih şöyle söyler: Allah Dâvud’a (a.s) şöyle vahyetti: “Sırâtı en hızlı geçen insanlar, hükmüme göre nefislerini terbiye edip dilleriyle beni zikredenler olacaktır.”

Şakîk bin Seleme şöyle söyler: “Allah’ın kendisini gördüğünü bildiği sürece, kişi çarşıda bile olsa, zikirde gibi olur.”

Avn bin Abdullah İbn Utbe şöyle söyler: “Her kişinin amelinin bir efendisi vardır. Benim amelimin efendisi zikrullahıdır.”

Yine o şöyle söyler: “Zikir meclisleri kalplerin cılası, kalp hastalıklarının şifasıdır.”

Mekhûl Dimeşkî (r.a) şöyle söyler: “Bir geceyi Rabbini zikrederek ihya eden kişi, anasından doğduğu gün gibi sabahlar.”

Yine o şöyle söyler: “Fazilet cemaatte, selâmet uzlette, Allah'a yakınlaşma ise zikirledir.”

Yine o şöyle söyler: “Bir toplulukta on beş kişi her gün yirmi beş kez Allah’a istiğfar ederse, Allah o topluluğu umumi bir azapla cezalandırmaz. Zikredenlerin faziletini sen düşün.”

Kâ'bu'l-Ahbâr (r.h) şöyle söyler: “Kalplerinizi zikirle nurlandırdığınız gibi, evlerinizi de zikrullah ile nurlandırınız.”

Süfyân bin Uyeyne şöyle söyler: “La ilahe illallah dünyadaki su gibidir. La ilahe illallahı olmayan kişi, ölüdür.”

Yine o şöyle söyler: “Allah kullarına ‘La ilahe illallah’ demelerinden daha efdal bir nimet vermemiştir. Ahiretteki ‘La ilahe illallah’, dünyadaki suya benzer.”

Hikâye edilir ki, Haccâc-ı Zâlim, Saîd bin Cübeyr Efendimizin başını kestiği zaman, başı iki kez “La ilahe illallah” diye nâra attı. Üçüncüsünü ise tamamlayamadı. Saîd bin Cübeyr (r.a) başı kesilmeden önce şöyle dua etmişti: “Allah'ım! Benden sonra Haccâc'ı hiçbir kişiye musallât etme.” Saîd bin Cübeyr'den (r.a) sonra Haccâc sadece on beş gece yaşadı. Haccâc'ın vücuduna kurtlar düştü. Ömrünün kalan günlerini “Saîd bin Cübeyr yüzünden başıma gelenlere bakın! Uyumak istesem, Saîd ayağımı tutup beni çekiyor.” diye bağıra bağıra geçirdi.

Rebî bin Harrâş (r.h) şöyle söyler: “İnsanların içine karışma. Bu zamanda becerebilersen, meşhur olma. Çünkü dünya bozulmuş, uzletten, zikrullahı devamdan, meşru toplanma yerleri hariç, büyük küçük herkesten firar etmekten başka bir çare kalmamış.”

Zünnûn Mısırî (r.h) şöyle söyler: “Zikir meclislerinin ağır gelip kulun Rabbini zikirden umursamaz, dalgın, boş boş yüz çevirdiğini görmek, Allah'ın o kuldaki yüz çevirdiğinin alametlerindendir.”

Sehl bin Abdullah Tüsterî şöyle söyler: “Allah'ın zikr-i şerîfi ile şereflendirdiği ve velayetiyle meşhur ettiği kişiye düşmanlık etmekten sakının! Basra'da evliyaullahtan biri vardı, ona eziyet ettiler. Allah gazap edip hepsini bir gecede helak etti. Çünkü zikredenler yeryüzünde Allah'ın dostlarıdır.”

Yahya bin Muâz şöyle söyler: “Allah'ı zikredenlerle beraber oturun. Çünkü onlar, Melik olan Allah'ın kapısından ayrılmazlar.”

Ebu Hafs Ömer bin Sâlim, Allah'ı zikrettiği zaman hali değişir, beti benzi atardı. Öyle ki, neredeyse halktan bildiklerini bile tanımaz olurdu. Bir defasında ona söyle dendi: “Dostlarından filan kişi sema esnasında dönüyor. Sema duyduğu zaman, ağlıyor, nâra atıyor, elbiselerini yırtıyor.” Bunun üzerine şöyle söyler: “Niçin böyle yapıyor ki! Boğulan kişinin kurtuluşu zannettiği bir şeye tutunması misali, zayıf olan da işte böyle yapıyor.”

Ebu'l-Hasen Nûrî (r.h) şöyle söyler: “Her şeyin bir cezası vardır. Ârifin cezası ise zikirden kesilmesidir.”

Ebu Saîd bin Ahmed Harrâz şöyle söyler: “Hak Teâlâ kuluna bir yol açmayı murat ettiği zaman, gece gündüz Allah'ı zikretmeyi sevdirebilir. Zikirten haz almaya başlayınca, kurbiyet kapısını açar. Sonra onu üns meclisine yükseltir. Sonra Tevhîd Kürsüsüne oturtur. Sonra perdeleri kaldırır, Ferdâniyet yurduna yerleştirir. Allah celâl ve azamet yönünden ona görünür. Kulun gözü celâl ve azamete iliştiği anda, onsuz baki kalır, nefsinde fânî olur. Nefsinde fânî olduğu zaman da, Allah'ın korumasına girer, nefsinin kuruntularından kurtulur.”

Yine o şöyle söyler: “Bir tek nefes bile Allah'ı zikretmeyi unutan kişi, insanların divanesidir”

Yine o şöyle söyler: “Ezkârı gıdası, toprak yatağı olmadan hiç kimse şerefle nitelenemez.”

Ebu'l-Abbâs bin Mesrûk şöyle söyler. “Bedenindeki zaafiyetten şikâyet eden kişiye, siz de Peygamberimizin (s.a.v) Fâtıma'ya (r.a) buyurduğu gibi, zikrullahı çoğaltmasını söyleyiniz. Hz. Fâtıma (r.a) el değirmenini çevirmekten şikâyet edince, Peygamberimiz (s.a.v) uyumadan önce otuz üç defa سبحان الله, otuz üç defa الحمد لله, otuz üç defa الله أكبر demesini, yüzüncü olarak ise لا إله إلا الله وحده لا شريك له. له الملك وله الحمد. وهو على كل شيء قدير zikriyle bitirmesini emreder. Peygamberimiz (s.a.v) Hz. Fâtımâ'ya, ‘Senin bunları söylemen hizmetçiden daha hayırlıdır.’ buyurur. Hz. Fâtıma (r.a) bundan sonra yorgunluktan hiç şikâyetçi olmaz.”⁶⁴

Ebu Saîd bin Ahmed Harrâz şöyle söyler: “Allah Teâlâ veli kullarının ruhlarına zikriyle haz almalarını ve kurbiyetine vasıl olmalarını hemen ihsan etti. Veli kullarının bedenlerine ise maslahatlarından nail oldukları nimetleri hemen ihsan etti. Cismaniler gibi yaşasalar bile, kalpleri ruhaniler gibi yaşar. Onların hem zahir dili hem de batin dili bulunur. Zahir dili bedenlerine konuşur. Batin dili ise ruhlarına münacat eder.”

Ebu'l-Abbâs bin Mesruk şöyle söyler: “Bil ki, yeme ve içmeyle kuvvet bulan herkes, hayvan tabiatındadır. Ama insan olan, Allah Teâlâ'yı fazla zikretmeyi ekler.”

⁶⁴ Buhârî, Fedailu's-Sahâbe, 9; Daavât, 10; Ebû Dâvud, Edeb, 100.

Yine o şöyle söyler: Rüyamda sanki kıyamet koptuğunu gördüm. Kurulmuş sofralara oturmak istedim, fakat engellendim. Dediler ki, “Bunlar sûfilere özel.” “Ben onlardan değil miyim?” dedim. Dediler ki, “Evet, onlardansın, ama çok hadis yazmakla ve bu meziyetinle akranlarından temayüzü sevmeyle meşgul oldun.” Ben de o günden itibaren bulunduğum durumdan Allah’a tövbe ettim. Kendi kendime “Hadis için benden başka da insanlar var.” dedim ve kendimi Allah’a adadım.

Ebu'l-Hasan Ali bin Sehl (r.a) şöyle söyler: “Allah yoluna şevki olmayan kişiyle arkadaşlık yapma. Zira günler geçtikçe, sadece sırt çevirip uzaklaşması artar.”

Ebu'l-Abbâs Ahmed bin Muhammed bin Sehl bin Atâ şöyle söyler: Allah Teâlâ السَّمْعَ ...veya hazır bulunup kulak veren kimseler...”⁶⁵ ayetinde ifade edilen müşahede için enbiyayı (a.s.) yarattı. Peygamberimizin (s.a.v) “Komşunu aziz tut.” sözünden dolayı, Allah evliyayı komşuluk için yarattı. Salihleri ise takva kelimesine devam etmeleri için yarattı. Allah şöyle buyurur: وَالزَّمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوَى “Onlara takva sözünü gerekli kıldı.”⁶⁶ Bu ayetteki “takva sözü” ifadesi “La ilahe illallah”ın tekrarlanarak söylenmesidir. Allah avamı ise وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا “Uğrumuzda mücâhede edenleri yollarımıza iletiriz.”⁶⁷ ayetindeki beyanından dolayı cihad için yarattı.

O hep şöyle söylerdi: “Kalplerinizi zikredenlerin meclislerine yakın tutunuz. Umulur ki, gafletinden uyanır. Zikredenlerle beraber bulunduğunuz halde, onlarla birlikte Allah’ı zikretmemekten sakınız. Yoksa Allah’ın gazabından kurtulamazsınız. Dünyada Rabbini zikirle nimetlenmeyen kişi, ahirette ru’yetiyle nimetlenmez.”

İbrahim Havvâs (r.h) şöyle söyler: “Mürîde verilen en büyük noksanlık ahde vefanın azlığı ve zikrin terkidir.”

Ahmed Harrâz şöyle söyler: “Açlık zâhidlerin taamı, zikir ise âriflerin taamıdır.”

⁶⁵ Kaf, 50/37.

⁶⁶ Fetih, 48/26.

⁶⁷ Ankebût, 29/69.

Ebu Hamza Muhammed Bağdâdî şöyle söyler: “Sen Allah'ı zikretmeden ve zikrullahın tadını almadan Allah'ı sevdiğini iddia etmen muhaldır. Zikrullahın tadını aldıktan sonra da başka bir şeyle meşgul olman muhaldır.”

Mahfûz Nisabûrî şöyle söyler: “Müslüman hakkında fitne düşünen kişi, kendisi fitneye düşmüştür. Zikrullahtan gâfil kişi ise, aldanmış bir zavallıdır.”

Ebu'l-Hasan Verrâk şöyle söyler: “İlimlerin en faydalısı şeriat ahkâmını bilmek, ilimlerin en yücesi ise Allah Teâlâ'yı, isimlerini, sıfatlarını ve huzurundaki adabı bilmektir.”

Ebu Ali Ruzbârî (r.h) şöyle söyler: “Zikir meclislerinde uzun kalması sebebiyle sıkılmak, Allah Teâlâ'nın kuluna gazabının alâmetlerindendir. Şayet Hakk'ı sevseydi, bin yıllık bir birliktelik, göz açıp kapamak kadar gelirdi.”

Bir kişi İshak Nehrcûrî'ye (r.h) tarikatı sorduğunda, “İlimle amel et, zikre devam et. İşte o zaman tarikat ehlinde olursun.” diye cevap verdi.

Ali Müzeyyen şöyle söyler: “Kişide zikrullah gâlip olduğu zaman, dünya da ahiret de fâni olur.”

Ebu'l-Hüseyn Bennân şöyle söyler: “Allah'ı dil ile zikretmenin güzelliği dereceleri artırmasıdır, Allah'ı kalp ile zikretmenin güzelliği ise Allah'a kurbiyeti artırmasıdır.”

Ebu'l-Hasen Bûşîhî şöyle söyler: “Zikir iki kısımdır; 1) Allah'ı isimleriyle zikretmek. Bu zikr-i zâhirdir. 2) Allah'ı görüyormuşçasına ve huzurundaymışçasına daima zikretmektir. Bu ise zikr-i bâtındır.”

Ebu'l-Hüseyn Şîrâzî şöyle söyler: “Ahiretine yönelen kişiyi ahiret nuruyla yakar. Bu nur, faydalanılan bir külçe altın olur. Allah Teâlâ'ya yönelen kişiyi ise Allah tevhîd nuruyla yakar. Bu nur, para ile alınamayan bir cevher olur.”

Ebu Bekir Tamistânî arkadaşlarını uzlet, açlık, uykusuzluk ve az konuşmaya teşvik edip şöyle söyledi: “Allah'a giden bütün yolların en temel esası, açlıktır. Çünkü kul aç kaldığı zaman, kelâmı da uykusu da azalır, insanlardan uzlet etmeyi sever ve zikrullah ile meşgul olur. Ama tok olduğu zaman, hep tersi olur.”

Ebu Osman Saîd Mağribî şöyle söyler: “Gâfil zenginlerle sohbeti, zikreden fakirlerin sohbetine tercih eden kişileri Allah kalp ölümüyle imtihan eder. ‘Cennet ehlinin çoğunluğu saf ve temiz olanlardır.’⁶⁸ hadisinin yorumunda saf ve temiz olanlar anlamına gelen ‘buleh’ kelimesi, zaten dünyevi hususlarda saf ve temiz olanları, din hususunda ise fakih ve akıllı olanları ifade eder.”

Yine o şöyle söyler: “Ud seslerini ve şarkıcıların namelerini dinlemesi, merkep sesini dinlemesi gibi değilse, semâ sakattır.”

İbrahim Nasrbârî şöyle söyler: “Vuslatta cezbe sülûktan daha hızlıdır. Hak’tan olan her cezbe, kulu ins ve cinnin amellerinden müstağni kılar.”

Yine o şöyle söyler: “Tasavvufun temeli Kitap ve Sünnet’e bağlılıktır. Hevâları, bid’atları terk etmek, meşâyih’in saygınlığını tazim etmek, kendisine karşı işlenen suçlarda halkın mazeretlerini kabul etmek, evrâda devam etmek, ruhsatlarla amel etmeyi ve te’villeri terk etmektir. Bu söylediklerimize muhalefet eden kim olursa olsun, ricâl makamından düşer.”

Şeyh İmam Ebu Medyen Mağribî şöyle söyler: “Allah’la huzur Cennettir, Allah’tan gâîp olmak Cehennemdir. Allah’a yakın olmak lezzettir, O’ndan uzak olmak hasret ve ölümdür, zikriyle ünsiyet etmek ise hayattır.”

Şeyh Ebu'l-Hasen Şâzelî (k.s) şöyle söyler: Vesveseleri çağrıştıran, nefsin meyledip haz aldığı her türlü ilmi at. Kitab’a, Sünnete uy. Hevâdan arınıp hidayete ermiş imamların fiilleri şüphe ve zanlardan seni korur. Allah Azze ve Celle’ye kul olman için sana gereken ne bütün ilimleri bilmek ne de her türlü ameli işlemektir. İlim olarak vahdaniyeti bilmek, amel olarak farzları eda etmek, Allah’ı, Resulünü ve ashâbını sevmek, doğrunun ehl-i sünnet ve'l-cemaatte olduğuna itikat etmek ilim olarak sana yeter. Hadis-i şerifte vârid olduğu gibi; “Kişi amelinde kusuru olsa bile, sevdiğiyle beraberdir.”⁶⁹

Yine o (k.s) şöyle söyler: “Zikrullahın diline ağır gelmesi, nifakının alâmetindendir. Allah’a tövbe et ki, lisanına zikri hafifletsin.”

Yine o şöyle söyler: “Dünyanın hiçbir yerinde Allah Teâlâ’ya isyan etmemeyi arzu eden kişi, Allah’ın mağfiretinin ve rahmetinin görünmemesini, Peygamberimizin şefaatinin olmamasını istemiş olur. Ümmet günahkâr, Rab

⁶⁸ Zebidî, VII, 158; Aclunî, I, 286.

⁶⁹ Zebidî, V, 163.

Teâlâ bağışlayıcıdır. Öyleyse, Rabbinizden mağfiretinizi dileyin ve Onu zikredin ki, sizi bağışlasın ve O da sizi zikretsın.”

Yine o şöyle söyler: “Hiç günahın olmasa bile, yine de istiğfar etmen gerekir. Peygamberimizin (s.a.v) beşaret ve yakîninden sonra bile istiğfar ettiğini düşünerek ibret al. Zira Allah Teâlâ onun geçmiş ve gelecek bütün günahlarını bağışlamıştır. Bu, hiç günah işlememiş bir masum olan Peygamberimiz (s.a.v) hakkındadır. Zaten o gûnahtan mukaddestir, münezzehtir. İyilikleri bile günah kabul edilen kişi hakkında başka ne düşünebilirsin ki?”

Yine o şöyle söyler: “Zâhiri ve bâtınî hallerinden birini beğenip yok olmasından korkan kişi, ما شاء الله لا قوة إلا بالله derse, yok olmasından emin olur.”

Yine o şöyle söyler: “Kalbinin paslanmasını, gamın, kederin bitmesini ve hiçbir günahının kalmamasını istersen, سبحان الله والحمد لله ولا إله إلا الله وله الحمد ولا إله إلا الله أكبر Allah'ı noksan sıfatlardan tenzih ederim. Hamd Allah'a mahsustur. Allah'tan başka ilah yoktur ve Allah büyüktür.” zikrini çok söyle.”

Başka bir rivayette şöyle vârittir: سبحان الله وبحمده سبحان الله العظيم . اللههم ثبت قلبي واغفر ذنبي Allah'ı noksan sıfatlardan tenzih ederim ve hamedederim. Azîm olan Allah noksan sıfatlardan münezzehtir. Allah'tan başka ilah yoktur. Allah'ım! Kalbimi sabit kıl ve günahımı bağışla.”

Yine Şazeli söyler ki, “Sözlerinde doğruluğu istersen, ‘Kadir’ suresini çok oku. Bütün hallerinde ihlaslı olmayı istersen, ‘İhlâs’ süresini çok oku. Rızkın yağmur misali kolaylaşmasını istersen, ‘Felâk’ suresini çok oku. Şerden kurtulmak istersen, ‘Nâs’ suresini çok oku. Evliyâullahdan olmayı istersen, ‘Kelime-i Tevhîdi: la ilahe illallah’ı çok oku.”

Yine o şöyle söyler: “Biriniz borçlandığı zaman, اللهم تدائنت وعليك يine o şöyle söyler: “Biriniz borçlandığı zaman, اللهم تدائنت وعليك توكلت وأمرى إليك فوضت Allah'ım! Borçlandım ve Sana tevekkül ettim. İşimi Sana havale ettim, Sana teslim ettim.’ desin.”

Şeyh İbrahim Desûkî (k.s) şöyle söyler: “Allah kullarından dili, ırzı, eli, kalbi, gözü, kulağı temiz olanı, Allah'ı çok zikredeni ve gönlü geniş olanı sever.”

Yine o şöyle söyler: “Kul Allah'a yönelişinde sâdık, zikrinde daim olursa, müminler onu sever, ama kâfir ve münafıklar buğzeder.”

Yine o şöyle söyler: “Mürîd virdini keserse, Allah da ondan aynı gün hemen yardımını keser. Zira her şeyhin müridine yardımı, okuduğu zikri ve yaptığı ameli kadarıyla gelir.”

Ebu Bekir Batâiyîhî (k.s) şöyle söyler: “Rikkat-i kalp sâhibi olmak isteyen, zikir meclislerinde hazır bulunsun. Kalp nuru isteyen, gayret göstermeye devam etsin.”

Şeyh Abdullah Menûfî müridlerini her sabah namazının peşine “Allah'ım, Ümmet-i Muhammed'i bağışla. Allah'ım! Ümmet-i Muhammed'e acı. Allah'ım! Ümmet-i Muhammed'in hatalarını ört. Allah'ım! Ümmet-i Muhammed'in durumunu iyileştir.” duasını okumaya teşvik edip şöyle söylerdi: “Bunu söylemeye devam eden kişi, ebdâlden yazılır.” Bu rivayet Hızır'dan (a.s) nakledilir.

Ali bin Vefar (r.h) şöyle söyler: “Muhabbet tevhîd ve ihlâs sâhibinin etrafını kuşatır. Bir şeyi seven kişi, sevdiği şeyde başka ortak istemez. Bilindiği gibi, erkek eşine başka erkeğin ortaklığını istemediği gibi, kadın da eşinin kuması veya cariyesi olmasını istemez. Sevginin helal olanından fazlasını seven her kişide bir çeşit Allah'a şirk bulunur, vesselam.”

Yine o şöyle söyler: “Bütün ameller Şari olan Allah'ı hatırlatmak, onu unutmamak ve ondan başkasına meyletmemek için meşru kılınmıştır. Allah

Teâlâ şöyle buyurur: وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي⁷⁰ ‘Beni anmak için namaz kıl...’ Bu inceliği iyi anla.”

Yine o söyle söyler: Günahlarını hatırladığında, لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ deme. Eğer böyle dersen, sanki nefsinin günahlardan temize çıkarmış, günahlarını Allah Azze ve Celle'nin güç ve kuvvetine izafe etmiş, aleyhine delil olmamasını istemiş olursun. Aksine günahlarını hatırladığın zaman, şöyle söyle: “Ey Rabbim! Ben kendime zulmettim, beni bağışla. Sen bağışlayan ve merhamet edensin.”

Yine o söyle söyler: “Zikirden yüz çevirenlerin sohbetiyle amel eden kişiyi, Allah Teâlâ hâkim, âlim ve avam bütün halkın gözünde rezil eder.”

O müridlerine hep şöyle söylerdi: “Sizin mahbûp olan Allah'ı zikretmeye devam etmeniz gerekir. Çünkü Allah kendisini zikreden dostudur. Kerîm olan Allah'ın dostu ise asla zaferden mahrum kalmaz.”

Şeyh Muhammed Hanefî Şâzelî şöyle söyler: “Rahmet önce zikir halkasına iner. Sonra halkadan dışarıya yayılır. Rahmetten daha çok nasiplenmek için dışardakilerin hepsi hep birlikte ellerini halkaya uzatırlar.”

Şeyh Şâzelî (k.s) ashabına çarşıda, hatta harabe yerlerde, metrûk mescitlerde bile zikir yapmalarını emrediyordu. “Bu mekânlar size şahitlik edecektir.” derdi.

Şeyh Şâzelî (k.s) bineğine bindiği zaman cemaatini ikiye ayırırdı. Bir grup şeyhin önünde, diğer grup ise şeyhin arkasında yürürdü. Yürürken zikir esnasında seslerini yükseltmelerini emredip şöyle derdi: “Bu bizim dünyadaki şiarımızdır. Kabirlerimizden kalktığımızda da insanlar zikri duydukları zaman, şeyhin bineğine bindiğini anlar, evlerinden iner, dükkânlarından çıkarlar.” Elini öpemeyenler elbisesini şeyhin üzerine atar, sonra yüzüne-gözüne sürerdi.

Şeyh Şâzelî bir defasında müridleriyle beraber hamama gitti. Kurnadan biraz su alıp şöyle dedi: “Allah Teâlâ'nın ümmet-i Muhammed'in asilerine azap edeceği ateşin sıcaklığı, aynen bu suya benzer.” Bunu duyan dervişler çok sevindiler.

⁷⁰ Tâhâ, 20/14.

Şeyh Şâzelî kırsal ve köy şeyhlerinden hiç hoşlanmaz, “Ben onların değil şeyh, Müslüman olduklarını bile söyleyemem.” derdi.

Hızır (a.s) Şeyh Şâzelî’nin meclisine gelip sağına otururdu. Şeyh kalktığında Hızır (a.s) da kalkardı. Halvete girmek istediğinde ise halvete kapısına kadar uğurlardı.

Bir defasında kimin sâlih olduğu sorulduğunda, “Allah Teâlâ’nın huzuruna uygun davranandır. Allah Teâlâ’nın huzuruna uygun davranmak da, her iki dünyadan uzaklaşmakla olur.” dedi.

Kimin veli olduğu sorulduğunda, “La ilahe illallah’ı söyleyip, gereğini yapan kişi.” diye cevap verdi. “Şartları nedir?” diye sorulduğunda ise “Allah’a, Resulüne dost, ahabab olmak, yani Allah’ın birliğine şahadeti, Resulünün risaletine şahadeti vird edinmek.” dedi.

Ebu'l-Mevâhib Şâzelî namıyla meşhur Şeyh Muhammed Tûnusî (k.s) şöyle söyler: “Namaz hayâsızlık ve kötülükten korur, amenna. Ama zikrullah yine de daha önemlidir. Her ne kadar namaz ibadetlerin en şerefli olsa bile, bazı vakitlerde namaz kılmak caiz olmaz. Hâlbuki zikir böyle değildir. Çünkü namazın kılınmadığı hallerde bile, zikir yapılabilir.”

Yine o şöyle söyler: “Gaflet dehşetini hissedenler ancak zikrin ünsiyetini hissederler.”

Yine o şöyle söyler: “Fark hali gâlip olan kişilere cehrî zikir efdaldır. Cem' hali gâlip olan kişilere ise hafî zikir daha faydalıdır.”

Yine o şöyle söyler: “İmkânsızlıktan, bazı amellerinin heba olmasından veya biraz dünya malının helak olmasından endişe eden kişi, بِسْمِ اللّٰهِ مَا شَاءَ وَلَا desin. Bu duayı okuyan kişi, bedeni belalardan kurtulur.”

Yine o şöyle söyler: “Tasavvuf hırkasını bizzat Resulullah’ın (s.a.v) ellerinden giyindim.” Kendisi Peygamberimizi (s.a.v) rüyasında çok gören biriydi. Dedi ki: “Peygamberimiz (s.a.v) rüyamda gördüm. Bana dedi ki, uyumadan önce beş defa بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ beş defa بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ de. Sonra وَمَا لَكَ مُحَمَّدٌ أَرْنِي وَجْهَ مُحَمَّدٍ حَالًا وَمَا لَكَ de. Allah'ım!

Muhammed hürmetine bana hem şimdi hem de gelecekte onun yüzünü göster.’ de. Uyumadan önce bu duaları okuduğun zaman, ben sana mutlaka gelirim ve ne olursa olsun asla gecikmem.”

Yine o şöyle söyler: “Peygamberimizi rüyamda gördüm. ‘Ey Allah'ın Resulü! Beni bırakma.’ dedim. Peygamberimiz (s.a.v), ‘Kevser’in başına gelip kana kana içene kadar seni asla bırakmayacağım. Çünkü sen Kevser suresini okuyup bana salâvât getiriyorsun. Salâvâtların sevabını sana hibe ettim. Kevser suresinin sevabını ise senin adına bâkî kıldım.’ Sonra Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurdu: **أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ الْعَظِيمَ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ**

‘Kendisinden başka ilah olmayan, Hay ve Kayyûm Yüce Allah'tan mağfiret talep ediyorum, tövbe ediyorum, tövbe ve mağfireti de sadece O'ndan diliyorum. O tövbeleri kabul edendir, merhamet edendir.’ demeyi terk etme. Amelini görüp beğensen, dahası konuşmada pelteklik olsa bile, yine de bu duayı okumayı asla bırakma.”

Yine Şeyh Şâzelî şöyle söyler: Resulullah (s.a.v) müjdeli bir rüyada “Sen yüz bin kişiye şefâat edeceksin.” buyurdu. “Ey Allah'ın Resulü! Buna neyle nail oldum?” dediğimde, Peygamberimiz, “Salâvâtlarının sevabını bana bağışlamandan dolayı.” buyurdu.

Yine o şöyle söyler: Bir defasında virdimi tamamlamak için salavâtları çabuk çabuk okudum. Aslında virdim de sadece bin adet idi. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: “Acele etmenin şeytandan olduğunu bilmiyor musun?”

Devamında şunu ekledi: **اللهم صل على سيدنا محمد وعلى آل**

سيدنا محمد – düşünerek yavaş yavaş, tane tane oku. Vakit daraldığında, salavat virdini acele okursan, sana fayda sağlamaz.” Peşine şöyle buyurdu: “Sana anlattığım dua efdaliyeti ifade eder. Yoksa nasıl salavat getirirsen getir, elbette o da bir salavâttır.” Akabinde Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “En güzeli, bir defa bile olsa salât-ı tâmme ile başlamalı, yine sonunda salât-ı tâmme ile bitirmelisin.” Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: Salât-ı tâmme şudur:

اللهم صل على سيدنا محمد وعلى آل سيدنا محمد كما صليت على سيدنا إبراهيم. اللهم وبارك على سيدنا محمد كما باركت على سيدنا إبراهيم في العالمين. إنك حميد مجيد. السلام عليك ايها النبي ورحمة الله وبركاته

Şeyh Şâzelî (r.h) müridlerine şöyle söylerdi: “Sultanın mallarından alsanız bile, maiyetinin malları asla almayınız. Peygamberimiz (s.a.v) bana söyle söyledi: ‘Sultan'a git ve ondan dünyalık bir şey iste.’ Ben de Sultan'a gittim, yüz dinar verdi. Üstelik yanında bunlardan başka bulunmadığına dair özür beyan etti.”

Şeyh Şâzelî (r.h) şöyle söyler: “Bir defasında Mısır'da kapı kapı dolaşıp Peygamberimizi (s.a.v) metheden şiirleri söyleyen bir kadın gördüm.” Peygamberimize (s.a.v) sorduğumda, “O büyük bir veli kadındır. Hep sevgilisini anarak esasen kendini gizliyor. Baksana, sözlerinde ondan başka kimseyi anmıyor.”

Şeyh Şâzelî (r.h) şöyle söyler: Rüyamda Peygamberimizi (s.a.v) gördüm, dudaklarımdan öpüp şöyle dedi: “Bana bin adet gündüz, bin adet gece salavât getiren dudakları elbet ben öperim.” Peşinden Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Kevser suresini okumak ne kadar güzel. Keşke gece virdin bu olsaydı.” Sonra Peygamberimiz (s.a.v) bana şunu söyledi: Duan şu olsun: اللهم

فرج كربتي اللهم أقل عثراتي اللهم اغفر زلاتي “Allah'ım! Sıkıntılarımızı gider. Allah'ım! Ayak sürçmelerimizi affet. Allah'ım! Hatalarımızı bağışla.” Akabinde bana salavât getir ve şöyle de:

وسلام على المرسلين والحمد لله رب العالمين

Yine Şeyh Şâzelî (r.h) şöyle söyler: “Peygamberinizi (s.a.v) rüyamda gördüm. ‘Ey Allah'ın Resulü! Sana bir defa salât getirene Allah'ın on kat mükafat vermesi için kalp huzuru şart mı?’ diye sorduğumda, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurdu: ‘Hayır, gaffet halinde bile olsa, bana salavât getiren herkese Allah on katını yine de verecektir. Allah salavâtın her harfi adedince dağlar emsali sevap verir. Ayrıca melekler dua edip istiğfar eder. Ama hele bir de kalp huzuruyla yapılırsa, sevabını Allah'tan başka kimse bilemez.’”

Şeyh Şâzelî (r.h) şöyle söyler: “Bir defasında bir mecliste şöyle dedim; ‘Muhammed bir insandır, ama diğer insanlar gibi değil. O, taşlar arasındaki yakut misalidir.’ Hemen peşine Peygamberimizi (s.a.v) rüyamda gördüğümde, ‘Allah seni de seninle beraber söyleyenleri de bağışlamıştır.’ buyurdu.” Ebu'l-Mevâhib Şâzelî (r.h) o günden itibaren ölünceye kadar her mecliste bu sözü söylemeye devam etti.

Şeyh Şâzelî (r.h) şöyle söyler: “Peygamberimize (s.a.v) ‘Divane denilecek kadar Allah'ı çok zikrediniz’ hadisini sordum. Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurdu: ‘Eksirû (: çok zikrediniz) şeklindeki İbn Hibbân rivayeti doğrudur. Üzkürû (: zikrediniz) şeklindeki râvinin rivayeti de doğrudur. Ben her ikisini söyledim. Bir defasında böyle söyledim, diğer defasında ise öyle söyledim.”

Şeyh Şâzelî (r.h) şöyle söyler: “Zikreden sâlike Allah marifet kapısını açtığı zaman, amelinin az veya çok olmasına bakmaz.”

Şeyh Şâzelî (r.h) şöyle söyler: “Yavrum! Hep hal sâhipleriyle sohbet etmelisin. Bulamazsan, ilim erbabıyla sohbet etmelisin. Allah Teâlâ şöyle buyurur: ‘Sağanak sağanak yağmur olmasa da, bazen bir çisenti bile yeter.’”⁷¹

Yine Şeyh Şâzelî (r.h) şöyle söyler: “Genç ve gökçek oğlanlarla, kadınlarla, emirlerle, sultanlarla ve zenginlerle sohbetten sakın. Çünkü bunlar nefsin hevâlarıdır. Allah'ı çok zikreden dervişlerle sohbet et ki, evliyâullahtan olabilesin.”

Yine Şeyh Şâzelî (r.h) şöyle söyler: “‘Büyük insanlar, sâdık dervişler gittiler, kalmadılar.’ demekten sakınınız. Zira onlar gerçekte gitmediler. Onlar altında hazine bulunan duvar sâhibine benzerler⁷². Allah Teâlâ daha öncekilere vermediklerini sonradan gelenlere verebilir. Tıpkı önceki peygamberlere vermediğini Hz. Muhammed’e (s.a.v) verdiği gibi. Peygamberimiz (s.a.v) her ne kadar sonradan gelse bile, methi onlardan önceydi. Vallahi hayret, çoğu fakihler evliyânın icmâ ettiklerini inkâr ediyor, yine de bazen ilgili görüş zayıf bir kıyasa ve şaz bir kavle dayansa bile, bir tek fakihten gelen görüşü tasdik ediyorlar. Vallahi bu hal, mahrumiyetten, nasipsizlikten başka bir şey değildir. Üstelik inkâr etmelerine rağmen, kendileri bir tasaya, musibete, kedere maruz

⁷¹ Bakara, 2/265.

⁷² Bkz. Kehf, 18/77.

kaldıklarında, ya velilere ya da kabirlerine sığınıyorlar. Aracılar da görüşünü benimseyip tercih ettikleri fakihe değil, evliyaya götürürler. Hâlbuki layık olan tam tersidir. Özellikle sahib-i vakti inkâr etmekten sakın. Yoksa dergâh-ı ilahiden kovulmaya da gazaba da müstahak olursun. Zamanın ehlini inkar eden, zamanın bereketinden mahrum kalır.”

Şâzelî (r.h) şöyle söyler: “Dünyayı seven kişiden ilim okumaktan sakın. Çünkü istesen de istemesen de sıfatlar incelir, zayıflar.”

Şeyh Şâzelî (r.h) şöyle söyler: “Ehlüllaha karşı içinde bir sevgi duymuyorsan, Allah kapısından kovulduğunu bil.”

Şeyh Şâzelî (r.h) şöyle söyler: “Şeyhimiz Ebu Osman ders verirken herkesin huzurunda şöyle dediğini duydum: ‘Ehl-i tarîki inkâr edene Allah lanet etsin, Allah'a ve ahiret gününe inanan herkes de ‘Allah ona lanet etsin.’ desin.”

Şeyh Şâzelî (r.h) şöyle söyler: “Ehl-i tarîke itiraz edenler, asla iflâh olmazlar.”

Ebu'l-Mevâhib Şazeli şöyle söyler: “Başlangıçta Peygamberimizi (s.a.v) rüyada çok görüyordum. Peygamberimize (s.a.v) ‘Ey Allah'ın Resulü! İnsanlar seni rüyamda gördüğüme inanmıyorlar.’ dediğimde, Peygamberimiz ‘Allah'ın izzet ve azametine yemin olsun, beni rüyanda gördüğüne inanmayıp yalanlayan kişi Yahudi, Hıristiyan veya Mecusi olarak ölür.’ buyurdu”

Ebu'l-Mevâhib Şazeli (r.h) nafile namazın selâmından, duasından sonra çoğu zaman şükür secdesi yapardı.

Şeyh Muhammed Hanefî (k.s) zalimden korkan kişiye telkinde bulunup şöyle derdi: “Zalimin huzuruna girdiğinde, بِسْمِ اللّٰهِ الْخَالِقِ الْاَكْبَرِ ‘Büyük Yaraticı Allah'ın adıyla’ duasını oku. Çünkü bu dua her korkan kişinin koruyucusudur. Zaten Allah Teâlâ'nın yanında hiçbir mahlûkun asla gücü olamaz. Mazlum böyle yaparsa, üzerinde hil'at bulunur ve amacına ulaşarak geri döner.”

Şeyh Medyen (k.s) şöyle söyler: “Allah Teâlâ'dan ihtiyaçlarını istemeden gidermesini talep eden kişi, gece gündüz zikrullahı devam etsin.”

Tabakât müellifi Mevlânâ Şeyh Abdülvehhâb Şârânî (k.s) şöyle söyler: “Ehl-i tarîk (k.s) şeyhlerle oturmayan, onlardan halkın tarikini almayan ve zikri el almayan kişiye, tarîkatta bağlanılmaz.”

Dediler ki, “Tarikatta babası olmayan kişi tarikatta nesepsiz olarak çağırılır. Babası olanlar ise böyle değildir. Tarikatta babası olanın yardımcısı, Peygamberimize kadar ulaşır. Dünyevî ve uhrevî rahatsız eden bir iş başına geldiği zaman, hemen şeyhine yönelir, eline sarılmak için hareket eder. Bu hareketle şeyhinin şeyhinden Peygamberimize kadar uzanan silsile harekete geçer. Bu durum, demir zincirin halkalarından birinin hareket etmesiyle, diğer halkaların da ona bağlı olarak hareket etmesine benzer.”

Şarani şöyle söyler: Bil ki, ey kardeşim! Hakiki şeyhimiz Resulullah'tır. Bütün evliyanın Peygamberimizden yardım istemesinden dolayı, vasıtalı veya vasıtasız, tabakaları farklı bile olsa, o bütün ümmetin şeyhidir. İyi de olsa kötü de olsa o hepsinin şeyhidir. Bu anlayışla şeyhin bir şeyi yapmanı veya yapmamayı istediği zaman, niyabeten gerçekte o Resulullah'ın dilidir. Bu ince espriyi kavrayan kişi, her ne kadar şeyhi ile Peygamberimizin makamları (nübüvvet-velayet) farklı bile olsa, sanki Peygamberimizin huzurundaymışçasına edepli olduğu gibi, şeyhiyle beraberken de edepli olur.

Ârif-i billah Şeyh Muhammed Mağribî (k.s) şöyle söyler: “Sâlikler üç sınıftır; 1) Celâlî olanlar. Bunlar şeriate daha meyyaldirler, 2) Cemâlî olanlar. Bunlar hakikate daha meyyaldirler, 3) Kemalî olanlar. Bunlar ise önceki her iki makamı cemedirler. Her iki makamdan daha efdal ve daha kâmindirler.”

Muhammed Mağribî (k.s) şöyle söyler: “Sayıları az bile olsa, sâdâtın tarikatına tâlip ol. Sayıları çok bile olsa, onlardan başkasının tarikatına yönelme. Halkın ilmine rağmen, Hz. Mûsa'nın (a.s.) Hızır'a (a.s) şu sözü sana şeref olarak yeter: قَالَ لَهُ مُوسَى هَلْ أَتَّبِعُكَ عَلَى أَنْ تُعَلِّمَنِ مِمَّا عُلِّمْتَ رُشْدًا، Musa ona, sana öğretilenden bana, doğruyu bulmama yardım edecek bir bilgi öğretmen için sana tâbî olayım mı? dedi.”⁷³

Mağribî der ki, “Tıpkı şeriat ilmini talep etmenin vacip olduğu gibi, bu ayet de hakikat ilminin vacip olduğuna en büyük delillerden birisidir. Her ne

⁷³ Kehf, 18/66.

kadar bazı nadanlar anlamasa bile, ikisi arasında telazüm vardır, yani biri diğerini gerektirir.”

Şeyhler şeyhi ve önderi Şeyh Muhammed Sürûrî (k.s) şöyle söyler: “Yaklaşık otuz bin kişiye ders telkin ettim, el verdim. Beni sadece biri anladı. Şeyh Muhammed Sürûrî Hazretleri müridlerinin Şâzelî hizbini (dua) okumasından hoşlanmayıp şöyle derdi: ‘Hiçbir şey ‘La ilahe illallah’ kadar kalpleri parlatmaz. Şâzelî hizibleri ise, karınca ağzındaki tanecikten farksızdır.’”

Yine o şöyle söylerdi: “Hizb okumayarak ricâl makamlarına ulaşan hiçbir mürid görmedik.”

Bir defasında Şeyh Muhammed Sürûrî (k.s) Şeyh İbrahim Şâzelî cemaatine uğradı. “Allah'ım! Bize şöyle yap, bize böyle yap.” şeklindeki hizblerini, virdlerini okuyorlardı. Ama hiçbirinde isteklerinin kabulü düşüncesi yoktu. Bunun üzerine Şeyh Muhammed Sürûrî Hazretleri onları uyardı, hatalarını düzeltti.

Kınama amaçlı birine şöyle söyledi: “Ne yani, bana şöyle yap, bana böyle yap, beni pak eyle, beni huzurundaki havastan olmayı nasip eyle.” Sonra şöyle devam eder, “Vallahi, siz halka hizmeti düzgün yapmazken, Hakk'a hizmeti nasıl düzgün yapacaksınız ki?”

Başka bir kez “Allahım! Huzurunda olanların en hayırlısı olmayı bana nasip eyle.” diyen birini duyduğunda, ensesine bir şaplak patlatıp “Allah huzurunda olanların en hayırlıları nebîler ve meleklerdir, haddini bil, be ahmak.” dedi.

Şeyh Abdulvehhâb Şârânî (k.s) şöyle söyler: Şeyhimiz, önderimiz Şeyh Ali Havvâs'a Şâriin lisanında bulunmayan evrad tertibini sordum. Böyle bir tertip Şeyh Şihâbüddin Bûnî ve müridlerinin tarikatinde bulunmaktaydı. ‘Bu övülecek bir şey mi, yerilecek bir şey mi?’ soruma, ‘Ameller niyetlere göredir’ diyerek cevap verdi. Sonra sözüne şöyle davet etti: Efendim İbrahim Matbûlî şöyle derdi: “Rabbimin izzetine yemin olsun, cifir ashabından öğrenip yanlış uygulayan bunlar, puta tapanlardan bile kötü haldeler. Çünkü putperestler makam mevki elde etmek, zafer kazanmak, insanları kendilerine bağlamak ve benzeri dünyevi işlerini elde etme ümidiyle kurbanlarını Allah’a bir vesile yapıyorlardı. Esasen putperestlerin iddiaları ve yaptıkları yanlış bile olsa, yine

de Allah'a yakınlığı istemekteydiler. Allah putperestlerle ilgili şöyle buyurur: مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَى 'Biz onlara sadece bizi Allah'a yaklaştırmaları için ibadet ediyoruz.'⁷⁴ Onlar bile dünyevi amaç taşımadılar. Bu inceliği iyi anla. Öyleyse Allah Teâlâ'nın herkesin gözü önündeki kitabını, kelâmını oluşturduğu bu mübarek harfleri, putperestlerin bile istemediği değersiz şeyleri elde etmede vesile olarak kullanma nasıl olabilir ki?"

Şeyhime peki öyleyse meşru evradın tertibi ve müridlerden evrâd okumaya vefa gösterip onu terk etmeyeceklerine dair söz almak hakkında ne buyurursunuz, diye sordum. Şöyle cevap verdi: "O da, bizim hoşlanmadığımız ve yapmadığımız şeylerdendir." "Niçin?" diye sorduğumda, "Çünkü evradını okuma sözü alınan kişi, ola ki sözünde duramayabilir, eksik yapabilir, gereği gibi davranamayabilir. Sonuçta hüsrana uğrayanlar kefesinde bulunabilir. Zaten bu sebeple Allah Teâlâ Muhammed'e (s.a.v) bey'at eden kadınlar hakkında şöyle buyurur: فَبَايِعْنَهُنَّ وَأَسْتَغْفِرْ لَهُنَّ اللَّهُ 'Onların biatlarını al ve sen onlara Allah'tan mağfiret dile.'⁷⁵ Allah Teâlâ bu ayette biatın hemen akabinde istiğfarı zikreder. Çünkü biatlerine sadık kalmaları ellerinde, takatlerinde değildir. Bu inceliği iyi anla."

Sonra kul evrâd okumaya devam ettiği zaman, şer'in muradı olan kalpteki tesiri gider, evrad okuması rutinleşir, geriye şuursuzca okuması kalır. Zaten kalbi de başka yerdedir. Bunun aksine herhangi bir virdle kayıtlı olmadığı, hangi vakit olursa olsun, Allah'ı zikre bir imkân bulduğunda zikrini yaptığı zaman, gece gündüz virdine devam eden kişi kalbinde bir halavet, sadık bir teveccüh hisseder.

Şeyhime sûfîlerin kendilerini zikre ve halvete hasrettiklerinde, büyük bir tesir hissettiklerini söylemelerini sordum. Şöyle cevap verdi: "Zorlamayla kazandıkları şeyin hükmü, mamul hurmaya benzer; çabucak değişen, telef olan, özelliğini koruyamayan, kalıcı olamayan mamul hurma hükmündedir. Bunu cemaatiyle yapan kişinin hükmü ise zikrinin ağaç olmasını veya elma vermesini istemeyenin hükmündedir. Şeyhime, 'Zikir yaparken kulu zikir hastalıklarından kurtaran şey nedir?' diye tekrar sorduğumda, 'Sadece emrine uyarak Allah'ı

⁷⁴ Zümer, 39/3

⁷⁵ Mümtehine, 60/12.

zikrettiği zaman. Zikrini dünyevî ve uhrevî bir şey elde etmeye basamak yapmadığı zaman. Zaten Allah Gani ve Hamîddir.’ diye cevap verdi.” Söz sona erdi.

Şeyh İbn İsa (r.h) risalesinde şöyle söyler: “Şâzelî hizipleri, benzer başka hizipler gibi hizipleri okumak, sâlikî mukarrebun evliya makamlarına ulaştırmaz. Aksine ehl-i Hakkın kısa zamanda kolayca vuslata ulaştıran zikrullahtan alıkoyar, uzaklaştırır. Çünkü zikir Allah'a giden yolların en kıyası, en kolayı, en belirgini ve en güvenilir olanıdır.” Söz sona erdi.

Zikrin faziletlerinden birisi de, onlarla oturanların şaki olmadığı müjdesine zâkirin mazhar olmasıdır. Onlarla oturanların şaki olmaması bir tarafa, üstelik onların yanında oturması bereketiyle, zikir sebebiyle oturmuş olmasa bile, yine de said ve mağfur olur. Dahası başka bir ihtiyacı için bile olsa. Peki, öyleyse zikir halkasında coşkun bir âşıkın halinin nasıl olduğunu artık sen tasavvur et.

İnşallah zikrin faziletlerini ve faydalarını detaylı bir şekilde sana açıklayacağım.

Şeyh Abdulvehhâb Şârânî *Tabakât*’ında şöyle söyler: “Şeyh Muhammed Senâvî (k.s), ‘Ey Allah'ın kulları! Zikrullah'a devam ediniz, zikirden asla gâfil olmayınız.’ derdi. Gittiği her yerde erkeklere de çocuklara da ‘La ilahe illallah’ zikrini telkin ederdi.”

Yine o, erkeklere de kadınlara da sabah akşam zikir meclisleri tertip ederdi. Özellikle kadınlara hep şöyle derdi: “Ey filân kadın! Arkadaşlarınla zikret.” Başka birisine, “Ey filân kadın! Mahalle halkıyla zikret.” Doğrusunu söylemek gerekirse, Kuzey Batı Afrika ülkelerindeki (özellikle Fas'ta) zikir meclislerinin hepsi onun terbiye geleneğiyle bugünlere geldi. O şöyle söylerdi: “Bu ülkelerde tevhîd ateşini yaktık, inşallah kıyamete kadar hiç sönmeyecek.”

Bir defasında halifenin kızı olan Hâs Bey'in zevcesinin sarayına uğradı. Kadına da, eşine de, hizmetçilerine de zikir telkin etti. Kadınlara özel zikir meclisini bizzat kendisi açtı. Hatta zikir esnasındaki hareketlerinden dolayı kadınların fesleri yere düşerdi.

Muhammed Senavi bir defasında bir yerde ikamet ederken şöyle söyler: “Bu tâifeyi, yani sûfiyeyi inkâr eden birini karşımıza çıkarmayan Allah’a hamd olsun.”

Onun terbiye yöntemi kelim ile değil, nazar ileydi. Hatta yoldan geçerken eşkıyaya bile nazar ettiğinde, hemen tâbi olur, kendini şeyhe tâbi olmaktan alıkoyamazdı. Dahası bir eşkıya grubu müridlerinin gözdelelerinden olmuşlardı.

Şeyh Senâvî zikir ve Kur’an tilâvetiyle gece gündüz vakit geçirirdi. Hatta yatsı namazından sonra dervişlere zikir meclisi açtığı zaman, genellikle sabah namazına kadar sürdürürdü. Sabah namazını kıldıktan sonra da, gün ortasına kadar süren meclisini tekrar açardı. Akabinde yatsıya kadar süren Kur’an tilaveti meclisini açardı. Çoğu günleri hep böyle geçerdi. Kur’an meclisini bitirdiğinde, hemen zikir meclisini tekrar açardı. Ölene kadar da hep böyle devam etti. Seyyid Ahmed Bedevî’nin yanında o büyük makam sahibi, saygın biriydi. Sanki kendi sulbünden çocuğuymuş gibiydi.

İmâm Şârânî şöyle söyler: “Bir defasında Mısır’daki bir ihtiyacı için Seyyid Ahmed Bedevî ile istişâre ettiğini duydum. Bedevî (k.s) kabrinden ona şöyle nida eder: ‘Mısır’a git, Allah Teâlâ’ya tevekkül et, ihtiyacın karşılanacak.’ Neticede o, Kuzey Batı Afrika bölgesinde kötü davranışları ve yaygın bidatleri kaldırmayı başardı.”

Şeyh Ali Ayyâşî evrâdını hiç eksik yapmazdı. Evrâdı namaz kılmak, Kur’an okumak, Peygamberimize (s.a.v) salât ve selâm getirmek, zikir ve tesbihten ibaretti. Zikre başladığında kalbi de diliyle beraber zikrederdi. Onun zikrini duyan, iki kişinin zikrettiğini zannederdi. Abdulvehhâb Şârânî (k.s) şöyle söyler: “Şeyh Ali Ayyâşî ile ilk kez bir araya geldiğimde, geceleyin zikrettiğini duydum. İki kişi olduklarını düşündüm. Yaklaşıp baktım, meğerse bir kişiymiş.”

Şeyh Şihâbüddin Fütûhî (r.h) ömrünün başlarında ilimdeki derinliğinden dolayı insanlara çeşitli ders veriyordu. Ömrünün sonlarında ise sanki daha önceden hiç ilimle meşgul olmamışçasına, bütünüyle ibadete yöneldi.

Bir defasında bir mantık konusunu okumak isteyen bir kişi geldiğinde, şöyle cevap verdi, “Yavrum! Fıkıh bile kalbime ağır gelmeye başladı. Hele hele bazı âlimler mantıkla meşgul olmanın haramlığına fetva vermişken ben nasıl

öğretebilirim ki?” Gelen kişi, “Efendim! İlim ibadettir.” dediğinde, şeyh şöyle cevap verir: “Evet, doğru. Fakat zikir ve istiğfarda bulduğumuz rikkat-i kalbi ilimde bulamıyoruz. Zaten ilmin diğer amellerden faziletli olması ihlâs şartına bağlıdır. Hâlbuki zikirde böyle bir şart yoktur. Doğrusu ihlaslı olduğumu da zannetmiyorum.”

Şeyh Şihâbüddin Fütûhî (r.h) ömrünün başlarında sûfiyye yolunu kabul etmeyip “Elimizdeki ilimden başka bizi Allah'a yaklaştıracak bir yol mu var ki? derdi. Ama Efendim Ali Havvâs ile birlikte olduğumda ehl-i tarîkin faziletini tasdik ettim.” Akabinde Şeyh Şihâbüddin şöyle söyler: “İşte bunlar bizim makamımızı katettiler, hatta daha da ötesine geçtiler.” Sonuç itibariyle, ömrünün başlarında Sûfî topluluğuyla birlikte olmamasına hep hayıflandı.

Abdülvehhâb Şârânî şöyle söyler: “Şeyhimiz Ali Nebîî (k.s) Hızır'la (a.s.) buluşurdu. Böyle olması kemalinin ve ‘velayet-i kübrâ’ makamında bulunduğu alâmetindendir. Çünkü tarikat şeyhleri ittifak ettiler ki, uyanikken yakaza halinde Hızır (a.s) ile sohbet etmeye sadece ‘velayet-i kübrâ’ makamını hak kazanmış kişiler başarabilirler. Çünkü hem Hızır'la buluşmanın izzeti hem de buluşma izzetindeki ânın şartları bu makama hak kazanmayı gerektirir.”

Şârânî şöyle devam eder: Şeyh Nebîî'ye Hızır'la (a.s) buluşmanın şartlarını sorduğumda, şöyle cevap verdi: “Bana göre, Hızır'la buluşmanın üç şartı vardır; 1) Birincisi gece gündüz vaktini zikirle mamur edip her halinde sünneti ikame etmen, 2) İkincisi dünya hırslarından sıyrılıp borç ödeme durumu müstesna evinde bir dinar, bir dirhemle bile gecelemeden, 3) Üçüncüsü ehl-i İslâm'a karşı temiz kalbe sahip olup hiçbirine karşı kalbinde düşmanlık, kin, haset beslememendir. Bu özellikler ve şartlar kimde bulunmazsa, insanların ve cinlerin ibadetini bile yapsa, yine de Hızır'la (a.s) buluşamaz.”

Nebîî (r.h) Müslümanların başına bir belâ geldiği zaman yemez, uyumaz, gülmezdi. “Böyle davranmak mümin olmanın şartındandır.” diye eklerdi. O ashâbına şöyle söylerdi: “Sakın taatinizin çokluğuna aldanmayın, asla şeytan artık bize etki edemez, demeyin. Çünkü o sizi her zaman yanıltabilir, Cehenneme atabilir, siz farkında bile olmazsınız.”

Şeyh Celâlüddin Suyûtî (r.h) şöyle söyler: “Allah Teâlâ şu yedi ilimde; tefsir, hadis, fıkıh, meâni, nahiv, bedî', beyan derinleşmeyi bana nasip etti.

Doğrusu bu ilimleri de Arap ve belagat ehlinin yöntemine göre okudum, Acem ve ehl-i felsefeden müteehhirûn yöntemine göre değil. Ama yine de zikrullahta aldığım tadı, mezkûr ilimlerin bir yaprağında bile bulamadım.”

Suyûtî mantık ilmini okumanın haram olduğuna fetvâ veriyor, mantık okumanın haram olduğunu şeyhi Alemüddin Bulkînî'den naklediyordu. Hatta bu konuda *el-Gaysu'l-mugdek fi tahrîm ilmi'l-mantık* adlı bir risale yazdı. Daha pek çok kişi de mantık okumanın haram olduğunu yazdılar. Suyuti der ki, bu vaka insanların bana ilk itiraz ettikleri vak'adır.

Şârânî *Tabakât*'ında şöyle söyler: “Celâlüddin Suyûtî'nin (r.h) 460 eseri var. Hatta mezkûr kitapların adları bile, bir kitap hacmine ulaşır. Mezkûr kitaplarından bazıları on cilt, bazıları ise on cilde yakındır. Eserleri Hicaz, Şam, Haleb, Mısır, Rum, Fas, Hind, Yemen ve benzeri ülkelere hep yayılmıştır.” Bütün bunlara rağmen Suyûtî şöyle söylerdi: “Bana düşmanlık yapanlar ve eziyet edenler, aslında Allah Teâlâ'nın bana bahşettiği nimetlerdendir. Böyle olması, nebilerin ve mürselinin bana örnek olmasından dolayıdır.”

Bu sır sebebiyle Zünnûn Mısırî (k.s) şöyle söyler: “Münafıklar her dönemde sâlih insanlarla alay etmeyi, düşmanlık sebebiyle ayaklanmayı hiç bırakmadılar. Esasen bütün bunlar nebî ve resullerin (a.s) sâlih insanlara örnek olmasından dolayıdır.”

Şeyh Ebu'l-Hasen Şâzelî (k.s) şöyle söyler: “Allah Teâlâ enbiya ve asfiyâsı hakkında yalan ve iftiranın arttığını öğrendiklerinde, o halkın şaki olduğuna hükmederlerdi. Öyle ki, Allah Azze ve Celle'ye haşa eş ve çocuk bile nispet ettiler, derdi. Kendisi hakkında söylenenlerden veli iyice daralıp bunaldığı anda ise, Hak tarafından ‘Bana ve Peygamberlerime nispet edilen iftira hususunda, Ben ve Peygamberlerimin sana örnek olmasından hoşnut değil misin yoksa?’ diye nida edilir edilmez, hemen velinin kalbine sekine iner. Hamd âlemlerin Rabbi Allah'adır.”

Celâlüddin Suyûtî Peygamberimizin (s.a.v) anne babasının necâtını, ikisinin de Cennette olduğunu söyler. Çağdaşı Şeyh Osman Deymî de aynı görüşü paylaşır. Hâfız Sehâvî ise aksini düşünür. Şeyh Celâluddîn Süyûti (k.s) bu hususta altı eser yazar. Bu eserlerde hafız âlimlerden aynı kanaati paylaşanları teker teker sayar.

Süyûtî (k.s) yakaza halinde Peygamberimizle (s.a.v) buluşur. Şeyh Şârânî *Tabakât*'da şöyle söyler: “Şeyh Abdulkadir Şazeli'nin bana anlattığına göre, bazı arkadaşlarına Sultan Gavri'den ihtiyacını karşılamasını istedikleri zaman, Celaledin Suyuti'nin kendi hattıyla yazdığı bir sayfayı gördüm.” Şöyle yazıyordu: “Kardeşim, ben Peygamberimizi hep görürüm. Fakat Gavri ile beraber olmaktan çok korkarım. Çünkü onunla görüştüğüm zaman Peygamberimiz ceza olarak bana görünmüyor. Ben senin ihtiyacını Peygamberimizden isteyeceğim.” derdi.

Şazeli Suyuti'ye “Efendim, yakazaten Peygamberimizle kaç kez müşerref oldunuz” diye sorduğumda, “Yetmiş küsur.” cevabını verdi. Şeyh Abdülkâdir Şâzelî şöyle devam eder: “Şeyh Celâlüddin Suyûtî bu konuda *Tenvîrül-halek fi imkân-i rü'yeti'n-nebîyyi ve'l-melek* adlı bir kitap yazdı. Bu kitabında rüyada değil, yakaza halinde Peygamberimizle ve meleklerle buluşup görüşen sahabi, tabiin, evliya ve ulamayı isim isim saydı.”

İmâm Şârânî şöyle söyler: “Bana Calâlüddid Suyûtî'nin hâdimi anlattı. Adı Muhammed bin Ali Cibâl idi. Şeyhimiz Celâlüddin bana, ‘Kalk, beraber Efendimiz Ömer bin Gârız'ı ziyarete gidelim.’ dedi. Kaylûle vaktiydi. Beraber ziyaret ettik. Sonra Şeyh Abdullah Ceyûşi'yi ziyaret etmek için dağın tepesine çıktık. Öğle sıcağında zaviye duvarının altında bir kulaçlık azıcık bir gölge bulabildik. Beraber bir süre oturduk. Şeyh bana ‘Ben ölünceye kadar gizlemen şartıyla, ikinci namazını Mekke'de kılmak ister misin?’ dedi. ‘Evet’ dedim. Elimi tuttu ve ‘Gözlerini yum.’ dedi, yumdum. Benimle yirmi yedi adım kadar koştu. Sonra ‘Gözlerini aç.’ dedi. Gözlerimi açtığımda Mekke'de Bâbü'l-Muallâ'dayız. Hz. Hatice'yi (r.a), Fudayl bin İyâz'ı, Süfyan bin Uyeyne'yi ve daha başkalarını ziyaret ettik. Akabinde Harem-i Şerîfe girdik, Kâbe'yi tavaf ettik, zemzem suyundan içtik. Peşinden bana dedi ki, ‘Ey filân! Tayy-ı mekâna mazhar olmamızdan dolayı şaşılacak bir şey yok. Asıl şaşılacak husus, Mekke'de mücâvir olan Mısır halkından hiç kimsenin bizi tanımamasıdır.’ Sonra bana şöyle söyledi: ‘Dilersen benimle beraber Mısır'a gel, dilersen hacılar gelinceye kadar Mekke'de kal.’ Ben de, ‘Hayır, Efendimle beraber giderim.’ dedim. Bâbü'l-Muallâ'ya kadar yürüdük. Bana yine ‘Gözlerini yum!’ dedi. Ben de gözlerimi yumdum. Peşine yedi adım benimle koştu. Bana tekrar, ‘Gözlerini aç.’ dedi. Gözlerimi açtığımda, Mısır'daki Ceyûşi dağının yakınındaydık.

Efendimiz Ömer'in yanında konakladık. Şeyh ise merkebine binip Tulun Câmii'ndeki evine gitti.” Söz sona erdi.

Şârânî şöyle söyler: Şeyh Abdülkâdir Şâzelî bana anlattığına göre, şöyle der: “Şeyh Celâlüddin Suyûtî kırk yaşına geldiğinde, dünyadan da, insanlardan da uzaklaşmak için kendini tamamen ibadete, Allah için halktan uzaklaşmaya ve sadece zikirle meşgul olmaya başladı, hatta kimseyi tanımaz oldu. Eserlerini yazmaya başladı, fetva vermeyi ve ders okutmayı bıraktı. Nil kıyısındaki bahçesinde ikamet etti. Ölünceye kadar oradan başka bir yere gitmedi. Allah ona bol bol rahmet eylesin.” Şarani’nin sözü burada sona erdi.

2. Vahdet ve kesret

a. Uzlet

Ben derim ki, uzlet asırların en hayırlısı olan Peygamberimiz (s.a.v) dönemine yakınlığına rağmen, selef-i sâlihînin mesleği ve sireti olduysa, Allah’a sâlik olana imkân nispetinde insanlardan firar ve halka karışmayı terk etmesi evleviyetle gerekir. Hele hele hicri 1241 yılı Zilhicce’nin on dördüncü günü bugünümüzde makamı terk etmek, adı sanı anılmayan, özellikle namının ün salacağı yerlerden firar etmek, insanların gözünde küçük görülecek bazı mubahları bile yapmaktan çekinmemekle mürid ancak kendini emniyette görebilir.

Peygamberimiz (s.a.v) bir hadis-i şerîfinde şöyle buyurur: “Ümmetim arasında Üveys el-Karânî adlı bir kişi olacak. Bu kişinin şefaatiyle Rabîa ve Mudar kabileleri adedince kişiler Cennete girecek. O, Allah'a yemin etse, Allah yemininde yalancı çıkarmayacak. Benden sonra onunla kim karşılaşarsa, benim selâmımı söylesin.”⁷⁶ Kendini o kadar gizlemiş ki, insanlar onu alaya alıp eğlenmişler, eziyet bile etmişler.

Peygamberimiz (s.a.v) Hz. Ömer ve Hz. Ali’ye (r.a) Bürde-i Şerîfesini ona teslim etmelerini emreder. Yine Hz. Ömer ve Hz. Ali’ye onunla karşılaştıklarında kendilerine istiğfarda bulunmasını istemelerini emreder.

⁷⁶ Ebû Nuaym el-İsfahani, Ahmed bin Abdullah bin İshak, *Hilyetü'l-evliya ve tabakatil'l-asfiya*, Beyrut, 1968, II, 241; Acluni, I, 33.

Doğrusu bu konuda çok hadis-i şerif bulunur. Allah onun yüzü suyu hürmetine ondan da bizden de razı olsun.

Abdullah bin Mesleme şöyle söyler: “Halife Hz. Ömer’in (r.a) hilâfeti döneminde Azerbaycan’a savaşa gittik. Üveys Karânî de bizimle beraberdi. Geri dönüşte ise hastalanıp vefat etti. Hemen konakladık. Aman Allah’ım, kazılmış kabir, hazır su, kefen, hatta tütsü bile hazır. Yıkadık, kefenledik, cenaze namazını kılıp defnettik. Biraz gittikten sonra birbirimize keşke dönsek de, en azından kabrini bilsek, belirlesek dedik. Aman Allah’ım, gömdüğümüz yerde ne kabir var, ne de kabrin izi.”

Şeyh İbn Atâullah *Hikem*’inde şöyle söyler: “Uzlet kadar kalbe fayda veren bir şey yoktur. Sâlik tefekkür meydanına uzletle girer.”

Hikem şârihi şöyle söyler: “Kalp hastalıklarını tedavi etmek mürîde vaciptir. Kalp hastalıkları ise tabiat ve fitrat ahkâmının galebesinden olur. Tabiat ve fitrat ahkâmından bazıları şunlardır: Kendinden büyükleriyle sohbet etmekle, emsaliyle beraber kalmakla, nefsin hevasına inkıyat etmekle, his âlemiyle ünsiyet etmekle olur. Bunlar da konuşmasında veralı davranmayanların ve gıybetin inceliklerinde dilini kullanmaktan, insanları ta’n etmekten ve insanların namuslarına laf atmaktan çekinmeyenlerin sohbetini sevmekle oluşur. İşte bütün bunlar kalbin sâfiyetini bulandırır, Rab Teâlâ’yı gazaplandıracak fiilleri işlemeye insanı sevkeder. Öyleyse aslandan kaçır gibi bütün bunlardan da kaçınılmalıdır.”

Bazıları şöyle söyler: “Seni tanıyan kişiye görünmemeye çalış, tanımayan kişiye ise kendini tanıtmaya çalışma. Uzletle sâlikin himmeti toplanır, Allah’ın zatı hakkında azmi artar. Halkın içinde olmak ise tam tersidir. Hem himmeti dağıtır hem de azmi azaltır.”

Hiz. İsa’dan (a.s) şöyle rivayet edilir: “Ölümlerle oturmayınız ki, kalpleriniz ölmesin.” “Ölümler kimler?” diye sorulduğunda, “Dünyayı sevip rağbet gösterenler.” diye cevap verir.

Bu sözün bir benzeri Peygamberimizden şöyle rivayet edilir: “Ümmetim hakkında en çok yakîn zayıflamasından korkuyorum. Yakîn zayıflaması ise

gaflet ehlini görmekten, tembel ve katı kalblilerle beraber olmaktan kaynaklanır.”⁷⁷

Halktan ayrılıp Hakk'a yönelen bir ebdâle, “Hakk'a tahkik ve vuslat tariki nasıl?” diye sorulduğunda, “Halka bakma. Zira halk zulmettir.” diye cevap verdi. “Bu imkânsız” dediğimde, “En azından sözlerini dinleme. Zira sözleri kasvettir.” dedi. “Muamele kaçınılmaz.” dediğimde, “Uzun oturma. Zira uzun oturmak helaktır.” dedi. “Ama bunun bir sebebi var.” dediğimde, “Oynayanlara bakarsın, cahillerin sözlerini duyarsın, tembellerle muamelede bulunursun, helak olanlarla oturursun, kalbin Allah'tan başkasıyla olurken de, sen taatin tadını hissetmek istersin. Heyhat, bu asla mümkün değil. Bu sözleri hiç kimse küçümsememelidir. Çünkü bunlar kalpte büyük hastalıklara sebebiyet verir. İnsanlardan uzlet eden ise, Allah'ın izniyle selâmet bulur.”

Hadiste beyan edildiğine göre, “Bir saatlik tefekkür insanların ve cinlerin ibadetlerinden daha hayırlıdır.” Tefekkür ise hep yalnızlıkta ve insanlardan uzlette bulunur.

Şeyh Muhyiddin (k.s) şöyle söyler: “Ebdâlin ziyneti dördtür; susmak, uzlet, açlık ve yekusuzluk.”

Şeyh İbn Abbâd (r.h) *Şerhu'l-hikem*'de şöyle söyler: “Sâlike şöhretten ve ününün yayılmasından daha zararlı bir şey yoktur.”

İbrahim bin Edhem (k.s) şöyle söyler: “Şöhret sevgisi olduğu müddetçe, kul Allah'a sadakatli olamaz.”

Bişr-i Hâfî (k.s) şöyle söyler: “Meşhur olmayı arzulayıp da, dini gitmeyen ve rezil olmayan birini tanımıyorum.”

Fudayl (k.s) şöyle söyler: “Allah Teâlâ kuluna yaptığı bazı ihsanları sayarken, ‘sana nimet vermedim mi? Senin günahını örtmedim mi? Senin ününü gizlemedim mi?’ der. Zaten ihlâs nefse en zor gelen şeydir.

Sehl (k.s) şöyle söyler: “Nefse en zor gelen şey ihlâstır. Çünkü ihlasta nefsin payı bulunmaz.”

⁷⁷ Suyûtî, *el-Camiu's-sağîr*, I, 142.

Belâgatçılardan biri şöyle söyler: “Kalbimden riyâyı atmaya çok ama çok çalıştım. Sanki kalpte başka bir renkte yeniden yeşeriyor. Riyadan kurtulmak, sadece vahdette (yalnızlıkta) müyesser oluyor.”

Hız. Ali (r.a) şöyle söyler: “Dostların en şerlisi, samimiyetsiz davranmana zorlayan ve özür dilemek zorunda bırakandır.”

Sevrî (r.h) şöyle söyler: “İnsanlarla muaşerette bulunan kimse, samimiyetsiz davranır, samimiyetsiz davranan gösteriş yapar, gösteriş yapan herkesin düştüğü hataya düşer. Sonuç itibarıyla onlar helak oldukları gibi, kendisi de helak olur. Sâlike en güveniler ve en uygun olanı, dini ve dünyevi zaruretler müstesna insanlardan uzak durması ve zikre gayret göstermesidir.”

İbn Abbâs (r.a) şöyle söyler: “Allah kullarına farz kılmadığı her şeye, mutlaka belirli bir sınır koymuştur. Sonra özür halinde yapamayanları mazur görmüştür. Bunun yegâne istinası zikirdir. Allah zikre nihai bir sınır koymamıştır. Mecnun olma hali hariç zikri terk etme hususunda kimseyi mazur görmemiştir. Üstelik zikretmeyi bütün hallerde emretmiştir.

Allah Teâlâ şöyle buyurur: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا ‘Ey iman edenler! Allah'ı çok zikredin çok.’⁷⁸

Yani, gece gündüz, karada denizde, yolculukta ikamette, zenginlikte fakirlikte, sıhhatte hastalıkta, gizli açık, kısaca her halde zikir emredilmiştir.

Zikrin sonunda kalp her şeyden boşalır. Kalpte Allah Teâlâ'dan başkası kalmaz. Kalp Hakk'ın evi olur, zikirle dolar. Öyle ki, istemdişi, düşünmeden kendiliğinden zikreder durur. Sonuçta Hakk-ı Mübin Tebareke ve Teâlâ bu zâkirin konuşan dili, tuttuğunda Hak Teâlâ onun tutan eli, duyduğunda Hak Teâlâ duyan kulağı olur. Zikrettiği virdi gönlü kaplayınca, gönlü sahiplenir, hatta diğer azaları da hâkim olur, azaları da onu Allah'ın razı olacağı şeylere yönlendirir. Değil azalarına, bu kulun bütün sıfatlarına da hâkim olur. Allah'ın rızasına uygun istediği gibi yönlendirir. Artık zikir gönlünden tekellüfsüz gelmeye, bıkkınlık emaresi olmaksızın zevkle tadını ala ala ibadetlerini yapmaya başlar. Doğrusu bu Allah'ın dilediğine verdiği bir lütuftur. Allah büyük lütuf sahibidir.”

⁷⁸ Ahzâb, 33/41.

İbn Atâullah şöyle söyler: “Allah Teâlâ ile beraber olmanın huzurunu bulamasan bile, yine zikri terk etme. Çünkü Allah’ın varlığından gaflet göstermen, zikir esnasındaki gafletinden daha berbattır. Belki de, Allah seni gafletle yapılan zikirden yakaza halinde yapılan zikre, yakaza halinde yapılan zikirden huzurunda yapılan zikre, huzurunda yapılan zikirden mezkûrdan başkasının kalmadığı zikre seni yükseltir. Elbette bunları yapmak Allah’a hiç de zor değildir.”

Hikem şârihi şöyle söyler: “Zikir Allah'a giden yolların en yakınıdır. Zikir velayetin simgesidir. Şöyle söylenir, zikir velayet fermanıdır. Zikre muvaffak olana, fermanı verilir. Zikri alınan kişi, velayetten azledilir.”

İmam Ebu'l-Kâsım Kuşeyrî (k.s) şöyle söyler: “Zikir velayetin unvanı, vuslatın menzilleri, müridliğin gerçekleşmesi, bidayette himmet alâmeti, nihayette safa göstergesidir. Zikrin daha ötesi yoktur. Bütün övgüye layık hasletler zikre dayanır, menşei zikirdir. Elbette zikrin faziletleri saymakla bitmez.”

Dediler ki, “Zikrin özelliklerinden bir diğeri, vakitle kayıtlanmamasıdır. Vacip olsun, mendûp olsun kulun zikri her vakit matluptur. Hâlbuki diğer ibadetler böyle değildir.”

Ey Allah yolunun yolcusu, vuslatı arzulayan kişi!

Zikir yapman gerekir. Belki de zâkir, Kerîm, Semî, Mücîb olan Rabbini bir kez bile zikretmekle muradına ulaşır.

Semerkandi adıyla maruf Şeyh Ebu Hafs Ömer bin Hasan Nisabûrî (r.h) şöyle söyler: “Nisabur zâhidlerinden birisinin şöyle dediğini duydum: Hindistan'da yaşlı bir adam vardı. Yetmiş yıl aralıksız puta hizmet etti, ilah olduğunu ikrar etti. Bir gün önemli bir işi oldu. Ayağa kalktı, puthanenin kapısına yöneldi. Her günkü gibi ridasını, elbisesini giyindi. Putun huzurda durdu. Saygısında kusur etmedi. Hazin hazin ağladı. Sonra şöyle nidâ etti: ‘Ey put! Sen de biliyorsun, ben sana yetmiş yıl aralıksız hizmet ettim. Senin ulûhiyetini ikrar ettim. Bugüne kadar senden hiçbir şey istemedim. Şimdi ise bana önemli bir iş arız oldu. N’olur, işimi bana kolaylaştır, bana müyesser kıl.’ Tabii ki, puttan çıt yok. Aynı cümleleri bir kez daha tekrarladı. ‘Ey put! Bari zayıflığıma acı, yetmiş yıl aralıksız hizmetimi hatırla.’ Bunları yetmiş kez tekrar etse de, gene cevap yok. Nihayet ümidini kestiğinde, Allah kalbine inayet ve

rahmet nazarıyla baktı. Aklına şöyle demek geldi. ‘Ben bu puta yetmiş yıl hizmet ettim. Yetmiş kez dua dua yalvardım, ama bana bir kez bile cevap vermedi. Öyleyse ben Samed olan Hakk-ı Kerime yalvarayım. Umarım icabet eder.’

Bu halet-i ruhiyeyle puttan uzaklaşır, başını kaldırır, gözlerini semaya diker, utana sıkıla nida eder. Daha ‘Ya Samed!’ der demez, ‘Lebbeyk, ya kulum’ diye üç defa şöyle nidâ edilir: ‘Dile benden ne diler sen.’ Adam şaşırır, melekler avazlarının çıktığı kadar bağırır: ‘Ey Ulu İlahımız! Bu kul ömrünü puta ibadette tüketti, yetmiş kez yalvardı, ama cevap alamadı. Sana ibadet etmedi, başkasını Sana tercih etti. Şimdi bir kez dua etti diye nasıl icabet edersin.’ Allah meleklerle şöyle hitap eder: ‘Saneme (put) dua ettiği zaman, icabet etmedi. Samed’e dua ettiği zaman Samed de icabet etmeseydi, Samed ile sanem arasında ne fark kalırdı?’” Ebu Hafs’ın sözü burada sona erdi.

Sen de bu Hindli adamın haline bak, ibret al. Düşün ki, Semi’, Karib, Mücip, Rahim, Latif olan Allah Teâlâ ism-i şerifinin bereketiyle bir kez duasına icabet etti, üç kez “Buyur, kulum.” dedi. Öyleyse Rabbini çok zikreden, Allah’la ünsiyet eden, halktan uzaklaştığı zaman, âşık, ihlaslı müminin hali nasıl olur? Halktan uzaklaşmak, yalnızlığı sevmekle rızıklandığın zaman, muştun olsun, sen gerçek evliyâullahtan olacaksın.

b. Halvet

Peygamberimiz (s.a.v) kırk yaşına ulaşınca, resul olarak gönderildi, vahiy geldi. Ramazan ayının on sekizinci günü pazartesiydi. Vahiy ilk önce sâdık rüya şeklinde başladı. Peygamberimizin (s.a.v) gördüğü rüyalar, sabah aydınlığı kadar netti. Akabinde halvet (yalnızlık) sevimli gelmeye başladı. Hıra mağarasında halvete çekildi, pekçok gece orada ibadet etti. Azığını götürürdü. Vahiy meleği de, Hıra dağındaki mağarada geldi.

Büyük bir zat şöyle söyler: “Peygamberimiz (s.a.v) nübüvvetten önce kırk sene Allah Teâlâ’ya tâatte hep gayret gösterdi. Gece uyanıklığı uzayınca, kalbinde Allah iştiyakı ağır bastı. Artık hep hüznü, sürekli tefekkür halindeydi. Amcası Hamza (r.a) kız kardeşi Âtike’ye (r.a), ‘Muhammedü'l-Emin’e n’oldu? Beti benzi soldu, hep düşünceli görüyorum.’ demişti. Akabinde, ‘Bir kederin, bir hastalığın varsa, bize söyle.’ demiş, ama cevap alamamışlardı.

Hatta ‘Bize açılmadı, ama belki dostu Hz. Ebu Bekir’e (r.a) sırrını söyler’ diye düşünmüşlerdi. Hz. Ebu Bekir halini sorunca, ‘Ey Ebu Bekir! Kalp ısıraplı, nefis yanmış kavrulmuş. Sükûnetim nasıl alındı, yüzüm nasıl sarardı farkında bile değilim.’ Peşine tekrar Hıra mağarasına doğru yöneldi. Yüzünü toprağa sürdü, hıçkırır hıçkırır ağladı, Allah’a dua dua yalvardı. O esnada gökyüzünün bütün melekleri, güzel gözlü huriler hep birlikte şöyle çığlık attılar. ‘Müştak bir kulun iniltilerini duyuyoruz, aman Allah’ım aman.’ Allah Teâlâ hemen Cebrail’e (a.s) ‘Git habibime, selâmı söyle’ diye vahyetti. Cebrail (a.s) derhal geldi, daha semadayken çığlık kopardı. Peygamberimiz (s.a.v) beyaz elbiseli, yeri-semayı, bütün ufku kaplayan bir şahıs gördü. ‘Oku’ dediğinde, Peygamberimiz ‘Ben okuma bilmem’” buyurdu. Kısa keselim, kısza meşhur.

Zünnûn Mısıfî şöyle söyler: “İhlâsa halvetten daha iyi götüren bir şey bilmiyorum. Halveti seven, ihlâs sütunlarına tutunmuş, sıdk rûkûnlerinden birine yapışmıştır.”

Şeyh Şiblî (r.h) tavsiyesini almak isteyen bir adama şöyle söyler: “Vahdete devam et, toplumdan ismini sil, ölene kadar hep duvara yönel, yani halvette kal.”

Yahya bin Muâz şöyle söyler. “Vahdet sıddıkların arzusudur. Bazı insanların içinden halvet sesi dalga dalga yayılır, nefis de bu sese kapılır gider. İşte bu en tammı, en mükemmeli, istidat kemalinin en belirgin göstergesidir.”

Şeyh Muhyiddin (k.s) şöyle söyler: “Halktan uzaklaştığında, tevhîdin ve imanın artar. Kendinden uzaklaştığında da yakînin güçlenir. Ey ruhani zevklerin, ibadetlerin esîri, ey makamların, keşiflerin esîri! Sen aldanmışsın. Sen Allah’ı bırakmış, kendinle meşgul olmuşsun. Heyhat, kendini bırakıp Allah’la meşgul olmak nerede! Hâlbuki O hazır ve nâzırdır. Dünyada, ahirette nerede olursan ol, O hep seninledir.”

Yine o şöyle söyler: “Bedeni çarşılarda olsa bile, kalbiyle uzlette olan niceleri var. Maalesef tam tersi, bedeni uzlette bile olsa, kalbi çarşılarda olan niceleri de var. Bazıları insanların kendine vereceği şerden korktukları için uzlete çekilirler, bazıları da kendi nefsi hakkında kötü düşünerek kendisinin insanlara vereceği şerden korktukları için uzlete çekilirler. Elbette birinciye göre ikincisi daha yüce bir düşüncedir. Bazıları ise Allah Teâlâ ile sohbeti tercih ettikleri için uzlete çekilirler. Bunlar toplulukta da olsa yine uzleti

gerçekleştirirler. İşte bunlar hakkıyla ricâlullah olanlardır. Uzletin en yücesi, Sûfiyenin maruf halveti olan uzletteki uzlettir. Uzleti devamlı yapmaya imkân bulamayan kişi, en azından her yıl bir süre uzlet yapsın. Kâmil bir şeyhi olmayan kişi, halvete girmekten sakınsın.”

Şehy Ömer Suhreverdi (k.s) şöyle söyler: “Bazıları halvet ve erbâin usûlünde fahiş hata yaptılar, dejenere ettiler, Şeytana yol verdiler, gurura kapıldılar. Halvetin hakkını ihlâsla yerine getirme hususunda sağlam bir temelden yoksun halvete girdiler. Sadece meşayih ve Sûfiyenin halvetleri olduğunu, halvetlerinde olağanüstü haller zuhur edip acâip-garâip şeyler keşif olduğunu duyular. Sırf bu sebeple halvete girdiler. Bu, bir hastalık kaynağı, mutlak sapıklıktır. Bazıları da dinin selâmeti, nefsin hallerini araştırma, Allah’a ihlaslı amel etmek için halveti tercih ettiler.”

Şeyh Muhammed bin Hâmid (Somuncu Baba) şöyle söyler: Bir adam Ebu Bekir Verrâk’ı ziyarete geldi. ‘Bana tavsiyede bulun.’ dediğinde, ‘Dünya ve ahiret hayrını halvette ve kılette buldum. Dünya ve ahiret şerlerini ise, ihtilat ve kesrette buldum.’ cevabını verir.

Bir topluluk fitneye duçar oldular. Çünkü şartlarına riayet etmeksizin halvete girdiler. Rasgele bir zikre yöneldiler. Uzletle kendilerini halktan korudular. Ruhban, Brahman ve felsefecilerin yaptığı gibi, havasla uğraşmayı yasakladılar.

Yalnızlık ve himmeti toplamanın bâtin temizliğinde mutlak tesiri vardır. Şer’i adabına uygun ve Peygamberimize (s.a.v) ittihadaki sadakatle olursa, kalbin aydınlanmasını, dünyada zühdü, zikrin tadını almayı, namaz, Kur’an tilâveti ve benzeri hususlarda Allah’a ihlâsla muamelede bulunma sonucunu doğurur. Aksine şer’i adabına uygun olmayan ve Peygamberimize ittibasız olursa, nefiste saflık sonucunu doğurur. Bu da felsefe ve dehriyyunun –Allah rezil rüsva etsin- önemsedikleri riyazi ilimleri öğrenmeye yardım eder. Bu ilimden Hristiyan ve Brahmanların faydalanmalarında elbette mani yoktur. Ama halvetin amacı kesinlikle bu değildir. Aksine halvetin amacı istikamettir. Ehlüllahdan biri şöyle söyler: ‘Hak senden istikâmet ister, sen ise keramet bekliyorsun.’

Şer’i adabına uygun olmadan yapan kişiye açılan şeyler, hep Allah’tan uzaklaşmayı, gururu, ahmaklığı, insanlara tepeden bakmayı artırır. Sonuçta

İslam bağını boynundan çıkarır. Artık hadleri de, ahkâmı da, haramı da, helali de inkâr eder. İbadetlerden maksadın sadece zikrullah olduğunu iddia eder, Peygamberimize (s.a.v) uymayı bırakır. Sonuçta aşama aşama ilhada ve zındıklığa kadar gider. Sapıklıktan Allah'a sığınırız.” Sühreverdi’nin sözü sona erdi.

Ey Allah yolunun yolcusu!

Bil ki, sana evlâ ve lâıyk olan kâmil bir şeyhe sâhip olup sana halveti emrederse, halvete girmendir. Çünkü halvette usulüne riayet etmen şartıyla, hakikat sırrına ulaşmak isteyen kişi için pek çok hayır ve büyük tesir vardır.

Halvetin en büyük şartı, tek bir kişi bile olsa cemaatle namaz kılmaktır. Cemaatle namazı terk etmenin uğursuzluğu sebebiyle, halvete girenlerin çoğunun akli bulanır, inancı sarsılır.

Eğer bir şeyh bulamazsan, halvete girme, insanlara fazla karışma, dini ve dünyevi zaruretlar hariç onlardan ayrıl. Zaten zaruretlar mahzurları mubah kılar. Herkes fitratına göre davranır. Ameller niyetlere göredir.

Ehlüllah tarikinde en büyük esas şunlardır; 1) Nefsi terbiyeye gayret göstermek, 2) Sâdık niyet. Bundan dolayı, bu tâifeye “en-niyyeteyn” (iki niyet) denir. Sadece hüsn-i niyetle hareket ederler. Çoğu kullar amellerde mübalâğa eder, kendilerini zorlar ve yorarlal. Hâlbuki Allah amellerini kabul bile etmez. Üstelik bozuk niyetleri sebebiyle, gazap eder. Esasen nefis sâlikin bineğidir. Rıfkla, mubah hakkını ifa ederek binersen, amacına ulaşırsın. Aksi takdirde amacına ulaşamazsın. Nitekim Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Nefsin bineğidir. Ona yumuşak davran.”

Peygamberimizin (s.a.v) ümmetine kemal-i şefkat, rahmet, re’fetinden dolayı, ruhsatları ve amelde orta yolu emredip şöyle buyurdu: “İslam’da ruhbanlık yoktur.”⁷⁹ Sâlih sûfiler ise daha fazla gayret gösterdiler, hatta ifrat bile ettiler. Peygamberimiz (s.a.v) böyle kişileri methederken “Ümmetimin âlimleri Benî İsrail’in Nebileri gibidir.”⁸⁰ buyurur.

“Peki, neden bu zatlar Peygamberimizin (s.a.v) ruhsatıyla amel etmeyip orta yol sınırını aştılar?” diye sorarsan, “Ruhsatla amelin emredilmesi, zor

⁷⁹ İbn Sa’d, *Tabakat*, III, 287.

⁸⁰ Aclunî, II, 83.

olmaması için ümmetin avamına özgüdür. Mukarrebînin tariki ise azîmet tarikidir. Çünkü mukarrebûn kuvvetli olurlar. Melik'in nimetlerinden haz almayı bırak, elem duyarlar. Melik tarafından başlarına gelen belalardan ise haz alırlar. Yine de bizim gibilere, ruhbanlık değil, iktisatla amel etmek gerekir.”

Hâsıl-ı kelim, çeşitli yönlerden vahdetin kesrete fazileti sâbit oldu. Ama sen aile, evlâd, bağ-bahçe, meslek sâhibiysen, azalarını, kalbini korumak, dilin zikrederek kalbin huzur duyarak, elin mesleğini icra ederken Allah'tan gafil olmama şartıyla ihtiyaç nispetinde insanlara karışmada bir beis yoktur. İşte böyle olduğunda, *ismîn insî, bedenîn vahşî, kalbîn arşî, sırrın ilahî olur*. İnsan bedeni zayıftır, tabiatı medenîdir, şiddet ve ifrata gelmez. Halvetten inkıta edemez.

c. İhtilat

aa. Muaşeret adabı

İnsanlarla beraber olduğun zaman, elbette hüsn-i muaşeret şarttır.

Kâdî İyâz, *Şifâ* adlı eserinde şöyle söyler: “İnsanî kemalât şubeleri sayılamayacak kadar çoktur. Fakat asılları üçe münhasırdır; 1) İtikadıntashihi, 2) Ahlakın tezhibi, 3) Hüsn-i muaşeret.”

Hiz. Âişe'den (r.a) rivayetle, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Mekârim-i ahlâk ondur. Bazıları babada bulunur oğulda bulunmaz, bazıları oğulda bulunur babada bulunmaz, bazıları kölede bulunur efendisinde bulunmaz. Allah saadeti murad ettiklerine taksim eder. Bunlar şunlardır; 1) Sözü doğru söylemek, 2) İnsanlara sadakatli olmak, 3) Komşusu ve arkadaşı açken tıka basa yememek, 4) Dilenciye sadaka vermek, 5) Yapılan işleri mükâfatlandırmak, 6) Emaneti muhafaza etmek, 7) Sıla-i rahimde bulunmak, 8) Arkadaşın sırrını korumak, 9) Misafiri güzel ağırlamak, 10) Ama hepsinin başı hayâdır.”⁸¹

Hiz. Âişe'den (r.a) rivayetle, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Güzel huylar Allah Teâlâ katında hazinelenmiştir. Allah bir kuluna hayır murad ettiği zaman, ona güzel bir huy verir.”

⁸¹ Hindî, III, 2.

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Ben güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim.”⁸²

Başka bir rivayette Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Allah Teâlâ katında 117 güzel huy bulunur. Bir kişiye birini bile verse, Cennete girer.”⁸³

“Cennete insanları en çok ne girdirir?” diye Peygamberimize (s.a.v) sorulduğunda, “Allah Teâlâ’ya takvalı olmak ve güzel ahlâktır.” buyurur. Peygamberimize (s.a.v) “Cehenneme insanları en çok ne girdirir?” diye sorulduğunda ise, “Dil ve namustur” buyurur.⁸⁴

Ebu'd-Derdâ (r.a) şöyle söyler: Peygamberimizden (s.a.v) şöyle duydum: “Mizana güzel ahlâktan daha ağır hiçbir şey konulmaz. Güzel ahlâk sâhibi kişi, güzel ahlâkı sayesinde gündüz oruç tutan, gece namaz kılan kişilerin derecesine ulaşır.”⁸⁵

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “İslâm güzel ahlâk ve güzel adapla çevrelenmiştir.”

Peygamberimizin (s.a.v) ahlâkı şöyleydi: İnsanların en cömerdiydi. Bir dinarla, bir dirhemle bile geceyi geçirmezdi. Arta kalan parasını verecek birini bulamazsa, onu da vermeden evine girmezdi. Dünyalık yıllık yiyeceği hurma ve arpadan ne bulduysa oydu, daha fazlası değildi. Artanını Allah yolunda infak ederdi. Bir şey istendiğinde, mutlaka verirdi. Hatta yıllık zahrasından bile verdiği olurdu. Bu yüzden, yıl bitmeden zahrası tükenirdi. Pabuçlarını dikerdi, ev işlerine yardım ederdi, eşleriyle et doğrardı. İnsanların en hayâlisı, en tevazulusuydu. Hür, köle herkesin dâvetine icabet etmesi tevazuundandı. Bir yudum süt, bir tavşan uyluğu da olsa hediye kabul ederdi. Hediyeye karşılık hediye verirdi. Hediye tadardı. Cariye de fakir de olsa davetine icabet edip büyüklük taslamazdı. Allah'ın salât ve selâmı ona, ailesine, ashâbına ve sünnetine tâbî olanlara olsun.

Amr bin Şuayb, babasından, babası da dedesinden rivayetle, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurur: “Karşılaştığın herkese selâm vermen, selâm verenin

⁸² Muvatta, Hüsnü'l-Hulk, 8.

⁸³ Münziri, III, 403; Hindî, XVI, 103.

⁸⁴ Münziri, III, 403; Hindî, XVI, 103.

⁸⁵ Tirmizî, Bir ve Sıla, 62; Zebidî, VII, 320; Hindî, III, 5.

selâmını alman, meclis gerisinde oturmaya razı olman, övülmeyi, tezkiye edilmeyi, iyi anılmayı sevmemen tevazuun başıdır.”⁸⁶

Ebu Hafs (r.h) şöyle söyler: “Kalbinin mütevazı olmasını arzu eden, sâlih kişilerle arkadaşlık etsin, saygılarında kusur etmesin. İçlerindeki aşırı tevazudan dolayı, onlara tabi olurlar, büyüklük taslamazlar.”

Denir ki, “İçindeki gizli duyguları bilen kişi, makama-mansıba hırs göstermez, hep tevazu yoluna sülûk eder. Kendini yeren kişiye, düşman kesilmez. Kendini öven kişiye değil, Allah'a şükreder.”

Sevrî (r.h) şöyle söyler: “Beş kişi dünyada halkın en azizidir; 1) Zahit âlim, 2) Sûfî fakîh, 3) Mütevazı zengin, 4) Şükreden fakir, 5) Sünnete bağlı şerefli kişi.”

Yûsuf bin Esbâd'a tevazuun nihai sınırı sorulduğunda “Evinden çıktığında karşılaştığın herkesi kendinden daha hayırlı görmendir.” diye cevap verir.

Zünnûn Mısrî (r.h) şöyle söyler: “Üç şey tevazuun alâmetlerindendir; 1) Kusurlarını bilerek kendini küçük görmek, 2) Tevhide hürmetten dolayı insanlara saygı göstermek, 3) Kim olursa olsun hakkı kabul etmek.”

Hakîmlerden biri şöyle söyler: “Anladık ki, cahil ve cimri bile olsa mütevazı kişi, âlim ve cömert bile olsa kibirli kişiden daha fazla övgüye layıktır.”

Hakîmlerden birine, “Hased edilmeyen bir nimet, başına gelene acınmayan bir belâ biliyor musun?” diye sorulduğunda, “Evet, o nimet tevazudur, o bela ise kibirdir.” diye cevap verir.

İbn Atâ (r.h) şöyle söyler: “Zillet ve inkisar bırakan bir masiyet, izzet ve üstünlük taslama bırakan bir tâattan daha hayırlıdır.”

Şeyh Muhyiddin (k.s) şöyle söyler: “Tâat bile olsa, mesrûr olduğun her şeyden kork. Masiyet bile olsa, vicdan azabı çektiğin hiçbir şeyden korkma.”

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Günah, ucuptan (kendini beğenme) hayırlıdır.”

⁸⁶ Suyûtî, *el-Câmiu's-sağîr*, I, 82.

Yine Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Günah işlemeseydiniz, yine de endişe ederdim. Günah işlemekten daha büyük olan şey, ucubtur, ucub.”⁸⁷

Urve bin Zübeyr şöyle söyler: “Ömer bin Hattâb’ı (r.a) gördüm, omuzunda su kırbası vardı. ‘Ey Müminlerin Emiri! Bunu yapman gerekmez’ dediğimde, ‘Bana dinleyen ve itaat eden heyetler geldiğinde, nefsimde biraz ucub hissettim. İşte bu hissimi kırmak istiyorum.’ diye cevap verdi. Sonra da kırbayı Ensâr'dan bir kadının evine götürüp bir kaba boşalttı.”

Fudayl şöyle söyler: “Kendinde bir kıymet gören kişinin tevazudan nasibi yoktur.”

Ebu Yezîd şöyle söyler: “Mütevazı halkın içinde kendinden daha kötü birini görmeyen kişidir.”

Mücâhid şöyle söyler: “Allah Teâlâ Nuh kavmini boğduğu zaman bütün dağlar yükselirken Cudi dağı tevazu gösterdi. Bu yüzden Allah Teâlâ Nuh’un (a.s) gemisine Cudi dağı liman yaptı.”

Anlatılana göre, “Allah Teâlâ dağlara, ‘Ben sizden birinin üzerinde bir Nebî ile konuşacağım.’ diye vahyetti. Bütün dağlar uzayıp yükselirken, Tûr-i Sînâ tevazu gösterdi. Tevazuu sebebiyle Allah Teâlâ Tur-i Sina üzerinde Musa (a.s) ile konuştu.”

Ömer bin Abdülâziz hep toprağa secde ederdi. Minberde hutbe verirken elbisesinin yamalı olduğu söylenirdi. Mirası ise yirmi iki dirhem para, bir kaptan, bir gömlek, bir şalvar, bir sarık, bir fes, bir rida ve bir çift mestten ibaretti.

Rivayete göre, Bilâl-i Habeşî ile Ebu Zer tartışılar. Ebu Zer Bilâl'i zencilikle ayıpladığında, Bilal Peygamberimize (s.a.v) şikâyet etti. Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurdu: “Ey Ebu Zer! Kalbinde câhiliye kibrinden bir şey kaldığını bilmiyordum.” Ebu Zer hemen yere yatıp Bilal yanağına basmadan başını kaldırmayacağına yemin etti. Bilal yapana kadar da başını kaldırmadı.⁸⁸

Ebu Hureyre'den (r.a) rivayet edildiğine göre, Ömer bin Hattâb (r.a) halifeliliği döneminde bir gün sırtında bir tutam odun yüküyle gelirken “Halifeye yol açın, yol.” diyordu.

⁸⁷ Zebidî, VIII, 408; Münziri, III, 571.

⁸⁸ Buhârî, İmân, 22; Edeb, 44; Müslim, Eyman, 38.

Şiblî (r.h) şöyle söyler: “Benim tevazuum, Yahudilerin tevazuunu boşa çıkardı.”

Denir ki, “Tevazuun aslı ikidir; 1) Biri nefsi, nefsin pislik ve kirlerinin çokluğunu, zaaf, fakirlik, zelillik, mâsiyet, şehavata tabi olma misali eksikliklerini bilmek, 2) Diğeri ise Allah Teâlâ’nın azametini, insan kalbindeki kudretini bilerek hudulu, huşulu davranıp hem Allah’a hem de kullarına tevazulu olmaktır.”

Rivayete göre, Ömer bin Hattâb (r.a) yürürken çok hızlı idi. Hızlı yürüme hem ihtiyacı çabuk karşılar, hem de caka satıp kibirlenmekten uzak tutar.

bb. Muaşeret hakları

Halkla dost olup iyi geçinmek, muaşeret haklarını ifa eden kişiye Allah'a yaklaştıran nafile ibadetlerden daha efdaldır. Muaşeret hakları çoktur, bazıları şunlardır:

1. Yalan söyleme bahasına da olsa, insanların arasını düzeltmek. Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “İki kişinin arasını düzeltmek için yalan söyleyen kişi, yalancı değildir. Sonuç itibariyle hayırlı bir söz söylemiştir.”⁸⁹

İmam Gazzâlî (r.h) şöyle söyler: “Bu hadis iki kişinin arasını düzeltmenin farz olduğunu gösterir. Çünkü yalanı terk etmek farzdır. Farz da sadece kendisinden daha kuvvetli bir farzla sakıt olur, düşer.”

Yine Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Sadakanın en faziletlisi insanların arasını düzeltmektir.”⁹⁰

2. Emr-i bi'l-mâruf ve nehy-i ani'l-münker (: İyiliği emretmek ve kötülükten nehyetmek). Bu da üç özellik gerektirir; fıkıh, rıfk ve sabır. Kişide bu üçünden biri bile bulunmazsa, sükût edip kalbiyle buğzetmesi daha evladır.

3. Sâlihleri sevmek, fâsıklara buğzetmek, güneş, rüzgâr, yağmur misali bütün mahlûkata faydalı olacak şekilde herkese iyilikte bulunmak.

⁸⁹ Ebû Dâvud, Edeb, 50; İbn Mâce, Taharet, 73.

⁹⁰ Münziri, III, 489; Zebidî, VI, 267.

4. Hayırda Müslüman kardeşine yardım etmek, ayıbını örtmek, işlediği bir günah sebebiyle kınamamak, ayıplamamak. Kardeşini bir günahla ayıplayan kişi, ayıpladığı başına gelmeden ölmez.

5. İnsanlarla iyi geçinmek, yumuşak sözlü olmak, şerrinden kaçınmak için saygı göstermek.

Hız. İsa (a.s) şöyle söyler: “On kâr sağlamak için, akılsızın bir şeyine tahammül edin.”

6. Bütün insanlara nasihat etmek. Zira nasihat ihlaslı müminlere fayda verir.

7. İnsanların ihtiyaçlarını gidermek, kalplerine sürur vermek.

Hadiste şöyle buyrulur: “Allah’ın rızası, kulunun salahı olan bir ihtiyacını karşılamaya çalışan kişi, göz ucu kadar bile olsa masiyete bulaşmadan bin sene Allah Teâlâ’ya hizmet etmiş, ibadet etmiş gibi sevap kazanır.”

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Müminlere sürur vermek, gamını gidermek, borcunu ödemek veya açını doyurmak, Allah’a en sevimli amellerdendir.”

8. Cömert, şerefli ve iyi hal sahibi insanların hatasını görmezden gelip affetmek.

Hadiste şöyle buyrulur: “Şerefli insanların hatalarını affedin.”⁹¹

9. Kişilere konumlarına göre davranmak.

Hız. Aîşe (r.a) bir yolculuğunda herhangi bir yerde konakladı. Yiyeceğini çıkarıp koydu. O esnada bir dilenci geldi. Hız. Aîşe (r.a), “Şu miskine bir çörek verin.” dedi. Peşine binek üzerinde bir adam geldi. Hız. Aîşe, “Onu sofraya dâvet edin.” dedi. Hız. Âîşe’ye, “Miskine verip savuştururken, bu zengini sofraya mı dâvet ediyorsun?” diye sorulunca, “Allah Teâlâ insanları derecelere ayırmıştır. Bizim de insanların derecelerine, konumlarına göre davranmamız gerekir. Bu miskin kuru bir çörekle hoşnut olur. Böylesi zengin bir kişi ise kuru bir çörek verip savuşturulamaz.” Bu olay *İhyâ*’da anlatılır.

⁹¹ Ebû Dâvud, Hudûd, 5; Ahmed bin Hanbel, VI, 181.

10. Farklı insanlara farklılıklarına göre davranmak. Karşılaştığın zaman cahile ilimden, ümmiye fıkıh meselelerinden, ehl-i dünyaya evliya hikâyelerinden, abide marifet ve muhabbetten, zengine fakirliğin faziletlerinden, fakire ise cömertliğin faziletlerinden bahsetmek, söyleyene de söylenene de işkenceden başka bir şey değildir.

11. Mütevâziye tevazu göstermek, kibirliye kibirli davranmak.

İbn Ömer'in (r.a) rivayetine göre, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: "Ümmetimden mütevazileri gördüğünüz zaman, siz de onlara tevazu gösterin. Kibirlileri gördüğünüzde ise siz de kibirli davranın."⁹² İmam Gazzali *İhya*'da bu şekliyle rivayet eder. Fakat hadisın lafzı şöyledir: "fe inne zalike mezelletün ve sağarun"⁹³

İmam Şafî (r.a) şöyle söyler: "Kendine en çok zulmeden kişi, saygı göstermeyen kişiye tevazu, faydası olmayan birine de sevgi gösterendir."

Hakîmlerden biri şöyle söyler: "Kibirli olan kibrini terk edene kadar sen de kibirli davran."

12. Büyüklere saygı göstermek, âlimleri tazim etmek, fakirlere yardım etmek, evlâd-ı Resulü tazim edip ihtiyaçlarını gidermeye çalışmak, kalben ve lisanen sevmek, her işte, her halde kendilerini tercih etmek.

13. Fakirliğinden dolayı bir mümini küçük görmek.

Bazı eserlerde şöyle bir söz var: "Birine zenginliği sebebiyle saygı gösteren, fakirliği sebebiyle de aşağılan kişi, melundur, lanetlidir"

14. Şer'an mubah olan bir hususta müminlerle muvafakat etmek, birlikte hareket etmek.

15. Tembel, bidat ehli, küfür ehli ve aleni günah işleyen kişilerden uzak durmak. Çünkü sohbet müessirdir, insan tabiatı müteessir olur.

Bil ki, muaşeret ve ülfet adabı hacimli kitaplarda detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Engellerden kurtulmayı başarmışsan, kitapları mütalaaya, ihtilat ve muaşeret haklarını öğrenmeye pek ihtiyaç duymazsın. İşte o zaman Allah

⁹² Irâkî, *el-Muğnî an-hamli'1-esfâr*, (İhya kenarında), nşr. İsa Halebî, ts, III, 332.

⁹³ Kelimeler aynı, söz dizimi farklı.

Teâlâ'nın Kur'an'da şu şekilde övdüğü kişilerden olabilirsiniz; لَا تُلْهِهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ “Ne ticaret, ne alışveriş onları Allah'ı zikretmekten alıkoyar...”⁹⁴

Peygamberimiz (s.a.v) böylelerini şöyle metheder: “İnsanların en hayırlısı canıyla ve malıyla Allah yolunda cihad eden kişi, sonra da kendi şerrinden emin olsunlar diye insanları terk edip dağ başlarında kendini ibadete adan kişidir.”

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Allah'a insanların en sevimlisi, dinleri uğrunda firar edenlerdir. Allah böylelerini kıyamet günü İsa bin Meryem'le haşredecektir.”

cc. İzdivaç

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “İki yüz sene sonra en hayırlınız hafîfü'l-hâz olanınızdır.” “Ey Allah'ın Resulü! ‘Hafîfü'l-haz’ kimdir?” diye sorulunca, Peygamberimiz (s.a.v) “Eşi ve evlâdı olmayan kişidir.”⁹⁵ buyurur.

Eş ve çocukların olmaması dervişe zaman bakımından yardımcı olur, himmetini daha çok toplar, geçimini daha rahat sağlar. Başlangıçta sâlik-i ilâllaha gereken dünya alâkalarından kurtulmak, kulu Allah'tan koparan engelleri kaldırmak, yolculuk yapmak, sebeplere takılmamak, engellerden kurtulmak daha uygundur. Bu sebeple, izdivaç azimet yerine ruhsatlarla, âli himmet yerine adi himmetle amel etme seviyesine düşmedir, çocuklar ve eşler bağlanmadır, sapma ihtimali olan hallere dönüştür, zahitlikten sonra dünyaya ihtimam göstermedir, insan tabiatı ve âdeti gereği hevaya meyletmedir.

Ebu Süleyman Dârânî şöyle söyler: “Kim üç şeyi talep ederse, dünyaya meyleder; 1) Geçimi talep eden, 2) Bir kadınla evlenmek isteyen, 3) Hadis yazan.” Devamında şöyle söyler: “Arkadaşlarımızdan evlenip mertebesinde sâbit kalabilen hiç kimseyi görmedim.”

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Benden sonra erkeklere kadınlardan daha zararlı bir fitne bırakmadım.”⁹⁶

⁹⁴ Nûr, 24/37.

⁹⁵ Süyûtî, *el-Hâvî li'l-feteva*, I, 566.

Reca rivayetiyle, Muâz bin Cebel (r.a) şöyle söyler: “Yoklukla imtihan olduk, sabrettik. Bollukla imtihan olduğumuzda ise maalesef sabredemedik. Hakkınızda en çok korktuğum şey kadın fitnesidir. Kadınlar altınla bezendiklerinde, Şam’ın püsküllü, Yemen’in çizgili elbiselerini giydiklerinde, zengini azdırdıklarında, fakiri bulamayacakları şeylerle mükellef tuttuklarında, n’olur hiç bilemem, tahmin bile edemem.”

Hakîmlerden birisi şöyle söyler: “Bekârlığın tedavisi, evliliğin tedavisinden daha kolaydır.”

Sehl bin Abdullah Tüsterî’ye kadınlarla ilgili sorulduğunda şöyle söyler: “Yokluğuna sabır varlığına sabırdan daha kolaydır. Varlığına sabır da Cehenneme sabırdan daha kolaydır. Sâlik kadınların yokluğuna sabredebiliyorsa, Allah’la beraber olma huzuruna kolayca ulaşabilir.”

Bişr bin Haris’e (Bişr-i Hafî) “İnsanlar senin hakkında ileri geri konuşuyorlar.” dediklerinde, “Peki, ne diyorlar?” diye sorar. “O sünneti, yani nikâhı terk ediyor diye konuşuyorlar.” diye cevap verirler. Bişr cevaben “Benim sünnetle değil, farzla meşgul olduğumu söyleyin.” der. O hep şöyle söylüyordu: “Eğer bir tavuğa zarar verebiliyorsam, köprü başında bir cellat olmaktan endişe ederim.”

Sâlik-i ilallah, nefsiyle ve nefsin isteklerine hep müpteladır. O her zaman nefsinin bir isteğiyle meşgul olur. Hele bir de hem nefsinin isteklerine hem de eşinin isteklerine meylettiğinde, talebi zaafa düşer, iradesi zayıflar, azmi kırılır. Artık düşüncesi kadını kollamaya, korumaya, sayılamayacak kadar çok daha başka külfetlere yönelir. Kadın refaha, safaya çağırır, zikir ve fikrine mani olur, kalbine mal biriktirme, hırs, fakirlik korkusu, mal sevgisi musallat eder.

İbrahim bin Edhem şöyle söyler: “Kadınların baldırlarına alışan kişi, artık iflah olmaz.”

Şöyle bir söz varit olmuştur: “İki yüz sene sonra, ümmetim için bekârlık mubah olacaktır.”

Denir ki, “Çoluk-çocuk çokluğuna müptela olun kişi, ömrünü zayi etmiş, ahiretini harap etmiştir.”

⁹⁶ Buhârî, Nikah, 17; Tirmizi, Edeb, 31.

Allah Teâlâ şöyle buyurur: **إِنَّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ**

“Eşleriniz ve çocuklarınızdan size düşman olanlar vardır. Onlardan sakınınız.”⁹⁷

Haberde şöyle söylenir: “İnsanlara öyle bir zaman gelecek ki, kişinin helaki hanımı, anne-babası ve çocukları eliyle olacaktır. Bunlar fakirlikle ayıplarlar ve yapamayacakları şeyi yüklerler. Artık dinlerine mal olacak derece isteklerine çabalarlar. Sonuçta helâk olup giderler.”

Avârif kitabının sâhibi şöyle söyler: “Uzun bir sabır, mücâhede ve riyazâtтан sonra sâdık kâmillerin nefisleri mutmain olur, kalpleri sükûnet bulur, azaları itâat eder, basiretleri açılır, haşyetleri artar. İşte o zaman Rablerine itimat ederek, sâdık güzel bir niyetle evlenirler. Böyle bir niyetle olursa, Rableri fitnelerden ve tehlikelerden muhafaza eder. Mubah şehvetler ve meşru lezzetler zarar vermez. Aksine tezkiye olmuş nefsi haz aldıkça, kalplerinin inşirahı, rahatlığı daha da artar. Kalpleriyle nefisleri arasında tam bir uyum olur, duygu alışverişi başlar. Kalp Allah’tan gelen hazzı nefse yöneltir, nefis de kalbe yöneltir. Nefis haz aldığı anda ise şefkatli bir komşunun komşusunun rahatlığından aldığı hazzın aynısını kalp de almaya başlar.

Sâlihlerden biri şöyle söyler: Nefis kalbe şöyle der: ‘Sen yemekte benimle ol, ben de namazda seninle olayım.’ İşte böyle bir kulun nikâhla derecesi artar, terakki eder, eksilmez. Çünkü kendisi eşyadan kam alır, eşya kendinden değil. Ev işlerine ehil, itaatkâr sâliha bir kadın ibadete yardımcıdır. İnsanın eşi ve birlikte olma şehveti olmazsa, evinde tek başına yaşaması zor ve ağır olur.

Süfyan bin Uyeyne şöyle söyler: ‘Çok eşli olmak, dünya hazzından değildir. Zira Hz. Ali’nin (r.a) dört eşi, on yedi cariyesi olmasına rağmen, Resulullah’ın (s.a.v) ashâbının en zahidiydi.’

İbn Abbas (r.a) şöyle söyler: ‘Bu ümmetin en hayırlıları, eşi çok olanlardır.’

Ebu Süleyman Darani (r.a) şöyle söyler: ‘Sâliha kadın, dünya hazzından değildir. Çünkü eşin seni ahirete yönlendirir.’

⁹⁷ Teğâbün, 64/14.

Cüneyd Bağdâdî (r.h) şöyle söyler: ‘Ben yemeğe muhtaç olduğum gibi, eşe de muhtacım.’

Bir âlim bazı sûfleri kınayan bir kişiyi duyar ve şöyle söyler: ‘Be adam, sence onların eksikliği nedir?’ Adam ‘Çok yiyorlar.’ deyince, âlim ‘Onların acıktığı kadar sen de acıksaydın, onların yediği kadar sen de yerdin.’ dedi. Adam tekrar ‘Çok evleniyorlar.’ deyince, âlim ‘Onların namuslarını koruduğu kadar sen de nâmusunu korusaydın, onların evlendiği kadar sen de evlenirdin.’ dedi. Adam tekrar ‘Çok uyuyorlar.’ deyince, âlim ‘Onların geceleri uykusuz kaldığı kadar sen de uykusuz kalsaydın, onların uyuduğu kadar sen de uyurdun.’ dedi. Âlim daha başka ne var diye sorduğunda, adam ‘Sema dinliyorlar.’ deyince, âlim ‘Onların gördüğünü sen de görseydin, onların dinlediği kadar sen de dinlerdin.’ dedi.

Abdullah bin Mes'ud (r.a) şöyle söyler: ‘Ömrümden on gün kalsa, yine de evlenmek isterdim, bekâr olarak Allah’a gitmezdim.’

Allah Teâlâ’nın Kur'an'da adını zikrettiği bütün peygamberler evliydi. Hatta denir ki, ‘Hz. İsa (a.s) yeryüzüne indiğinde, onun da çocuğu olacak.’

Denir ki, ‘Evli birisinin kıldığı bir rekât, bekâr birisinin kıldığı yetmiş rekâtten daha hayırlıdır.’

Resulullah (s.a.v) şöyle buyurur: ‘Evleniniz. Evli olarak geçen bir gün, bin yıl ibadetten daha hayırlıdır.’

Şeyh tefsirinde şöyle söyler: ‘Takva sâhibi olanların şehveti daha çok olur.’

Ebu Bekir Verrâk (r.h) şöyle söyler: ‘Helâli hariç, her şehvet kalbi katılaştırır. Helâli ise kalbi saflaştırır. Bundan dolayı peygamberlerin evliliği, cıması çok olmuştur. Hz. Dâvud’un (a.s) yüz hanımı, üç yüz cariyesi vardı. Oğlu Süleyman’ın (a.s) ise üç yüz hanımı, yedi yüz cariyesi vardı. Bizim Peygamberimiz Muhammed’in (s.a.v) dokuz hanımı ve cariyeleri vardı. Peygamberimiz kırk peygamber gücüne sahipti. Her peygamberin de kırk erkek gücü vardı.’

Hz. Âişe’den (r.a) rivayetle, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurur: ‘Nikâh benim sünnetimdir. Benim sünnetimle amel etmeyen, benden değildir. Evleniniz. Zira ben kıyamet günü diğer ümmetlerden daha çok olmanızla

övineceğim. İmkânı olanlar, evlensin. İmkân bulamayanlar ise oruç tutsun. Çünkü oruç kalkandır.⁹⁸

Ahiret yolcusunun evlilik hususunda istihâre yapması, kâmil şeyhler ve erbâb-ı sülûk ile istişare etmesi gerekir. Allah ona evlenmesini ilham eder, şeyhi ve arkadaşları hoş karşılar, kendi kalbi de onay verirse, sâliha, asil, sabırlı, kanaatkâr, mütevekkil bir kadınla evlensin. Ama Allah Teâlâ evlenmemesini ilham eder, sâlihler de hoş karşılamazsa, bekâr kalmaya devam etsin. Allah Teâlâ'dan yolunu kolaylaştırmasını diler, imkân nispetinde çaba gösterir. Allah kendi yoluna hidayet edendir.” *Avarif* sahibinin sözü burada sona erdi.

Ey Sâlik!

Sana gereken, Melik olan Allah'ın kapısından ayrılmamandır. Çünkü O, Cevaddır, Kerimdir, kuluna kapısını hep açar. Kerim olan Allah'ın kapısını kim çalarsa, hemen açılır. Dua edeni asla mahrum etmez. İstiğfar edene azap vermez. İsyan edilir, sabreder. İtaat edilir, şükreder. Muradına uygun hareket edenlere nimetler hazırlar. Muhالیfleri azapla tehdit eder. Rahmetinden ümit kesilmez. Belalarından emin olunmaz. Lütfu büyük ve geniştir. Azabı can yakıcı ve şiddetlidir. Benzerinden mukaddestir. Vekil ve yardımcı edinmekten münezzektir.

İsteyeni sever. Ümit edeni hüsranda bırakmaz. Vermeleri boldur. Hataları örter. Rahmeti geniştir. Rahmeti gazabını geçmiştir. Nida edeni duyar. Duasına icabet eder. Zengindir. İhsanı boldur. Dilediğine bol bol rızık verir. Bollukta da darlıkta da vereni sever. Hiç vermeyene ve cimriye buğzeder. Ne olursa olsun istemeyi bırakma. Ümitsizlik küfrün de dalaletin de başıdır.

İtiraf edenlerin günahlarını bağışlar. Her an, her vakit istiğfar etmen gerekir. Allah Teâlâ tövbe edenlere mağfîret buyurur. Kendini yâd edenleri, kendisi de başkalarına yâd etmeyi vaat eder. Basiretli ol, ferasetli ol. Tembellerden olma. Allah Teâlâ kullarına makamlar, dereceler verir. Gayretleri, yakînleri, istidatları nispetinde bazılarını daha faziletli kılar.

Dünya meşakkat, külfet, mihnet, belâ yurdudur, burada rahat yok. Ahiret ise nimet, lezzet, safa, huzur, vuslât, eman, ebediyet yurdudur. Orada da meşakkat, zorluk, gam yok. Dünya da ahiret de insan için yaratıldı. Allah

⁹⁸ İbn Mâce, Nikâh, 1.

dünyayı ahiretin tarlası yaptı. Allah bir kuluna hidayet, saadet murad ettiğinde, muvaffak kılar, imanı, sâlih amelleri ilham eder. Kul gayret eder, hayır eker, ahirette ektiğini ziyansız biçer. Cennette ebediyen yaşar. Ama Allah bir kuluna şer murad ettiğinde, boynuna tasma, önüne set çeker. Sonuç itibariyle küfre düşer, şer eker, ahirette de ektiğini biçer. Cehennemde ebediyen azap görür.

Sen muvaffak olup imana mazhar olmuşsun. Gayret göster. Allah'tan iman selâmeti, din, dünya, ahiret işlerinde afiyet, amellerinde ihlas ve kabulünü iste. Allah'ın farzlarını ve sünnetleri eda et. Zikrullah'a devam et ki, âriflerden, mukarrebûn ve sâbikûn evliyadan olasın. Göklerdeki ve yerdekilerin hepsi Allah Teâlâ'ya ibadet eder.

3. Marifet

a. Marifet ve zikir

Allah marifeti sebebiyle insanı diğer yaratılmışlara üstün kılmıştır. Kalpte mârifet sadece zikrullah ile hâsıl olur. Çünkü zikir halkın tarikinde bir umdedir, esastır. Hiç kimse zikrullah'a devam etmeden Allah'a vasıl olamaz. Zaten zikrullah ile memurdur.

Allah Teâlâ şöyle buyurur: **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا** “Ey iman edenler! Allah'ı çok zikredin, sabah-akşam tesbih ediniz.”⁹⁹

Peygamberimizden (s.a.v) rivayet edilen bir kudsî hadiste Allah Teâlâ şöyle buyurur: “Ey Âdemoğlu! Beni zikrettiğinde, bana şükretmiş olursun. Beni unuttuğunda ise bana nankörlük etmiş olursun.”¹⁰⁰

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Amellerin en hayırlısı zikrullahtır.”¹⁰¹

⁹⁹ Ahzâb, 33/42.

¹⁰⁰ Münziri, III, 343.

¹⁰¹ İbn Mâce, Edeb, 53.

Yine Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Allah katındaki konumunu bilmek isteyen, Allah'ın kendi katındaki konumuna baksın. Kulu kendini nerede tutuyorsa, Allah da kulunu orada tutar.”¹⁰²

Denir ki, “Zikir fikirden efdaldır. Çünkü Allah zikirle nitelenmiş, fakat fikirle nitelenmemiştir.”

Allah'a özgü özelliklerden biri de, zikre mukabelede bulunmuş فَادْكُرُونِي “Siz Beni zikrederseniz, Ben de sizi zikrederim.”¹⁰³ buyurmuş. Bu özellik sadece bu ümmete özgüdür, Allah önceki ümmetlere vermemiştir.

İmam Sırrî şöyle söyler: Bazı münzel kitaplarda şöyle yazılıdır: “Zikrim kuluma galip geldiğinde, o Bana âşık olur, Ben de ona âşık olurum.”

Allah Teâlâ Davud’a (a.s) şöyle vahyeder: “Benimle ferahlan, zikrimle de nimetlen.”

İncil’de şöyle kayıtlıdır: “Sen Beni gazaplandığın zaman anarsan, Ben de seni gazaplandığım zaman anarım.”

Zikir üç çeşittir; 1) Dille zikir, 2) Kalple zikir, 3) Ruhla zikir. Birinci ile ikinciye, ikinci ile en yüksek zirvesi olan üçüncüye ulaşılır.

Yine denir ki, “Zikir üç çeşittir; 1) Kalp gafilken dille yapılan zikir. Buna mutad zikir denir, avamın zikridir, sonucu ikâp ve azaptır. Çünkü günahıdır. 2) Huzur-u kalple yapılan zikir. Buna ibadet zikri denir, hâvassın zikridir, sonucu sevaptır. 3) Bütün organ ve azalarla yapılan zikir. Buna marifet ve muhabbet zikri denir. Havâssu'l-havâssın zikridir. Sonucu kelimelerle anlatılamaz. Bu zikrin kadrini Allah Teâlâ’dan başka kimse bilemez.”

Denir ki, “Zikrin hakikati mâsivâyı unutarak Allah Teâlâ’yı zikretmendir.” Bu yüzden Zünnun Mısırî (r.h.) şöyle söyler: “Allah’ı gerçekten zikreden kişi, zikri esnasında her şeyi unuttur, Allah da onu her şeyden korur.”

Bir rahibe “Oruçlu musun?” diye sorulduğunda, “Evet, ben Allah’ın zikri ile oruçluyum. Başkasını zikrettiğimde, kendimi iftar etmiş kabul ederim.” cevabını verir.

¹⁰² Suyûtî, *ed-Dürri'l-mensûr*, I, 152.

¹⁰³ Bakara, 2/152.

Şeyh Ebu Ali Dekkâk şöyle söyler: “Müridler zikir tarîkından daha doğru, daha açık bir yola sülûk etmemiştir. Zikre müdavim olmayan hiç kimse, Allah’a vâsıl olamaz.”

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Zikrullah iman alâmeti, nifaktan kurtuluş beratı, şeytandan koruyan bir kale, ateşten koruyan bir sığınaktır.”

Muzhir'de şöyle denir: “Yüksek sesli zikir, riyakârane yapılmazsa müstehaptır. Böyle zikir sebebiyle, insanlar dinlerini izhâr etmelerine, zikir bereketinin evlerinde, barklarında, dükkânlarında olan dinleyicilere ulaşmasına fırsat verir, sonuçta sesi duyan kişiler de söyleyene eşlik eder. Mürşid bir şeyh, kök salmış duyguları kalbinden sökmek için mübtediye bazen sesini yükseltmesini emreder.”

Şerhu'l-Mesâbih'de şöyle denir: “Tehlil, tesbih ve benzeri zikirlerin mücerret kalple mi, yoksa huzuru kalp eşliğinde dille söylenmesi mi daha efdal olduğu hususunda ihtilâf edildi. Birinci görüşü tercih edenler, gizli amelin daha efdal olması delilini kullandılar. İkinci görüşü tercih edenler ise dille yapılan amellerin daha çok olduğunu, daha çok olması da sevabının daha ziyade olması gerektirdiği delilini kullandılar. Doğrusu ikincisidir. İkincisinin doğru olduğunu Nevevi *Şerhu Müslim*'de zikretmiştir.” *Mesabih* sahibinin sözü burada sona erdi.

Bil ki, zikrin faziletleri ve faydaları çoktur. Zikir nefse en zor gelen, sevabı en çok olan bir ameldir. Zikir nefsi arındırır, kalbi tasfiye eder, havâtırı siler. Zikir sıkıntılardan kurtulmaya, rızkın artmasına, muradın gerçekleşmesine, belanın define, günahların affına, ayıpları örtmeye, düşmana galip gelmeye, zafer kazanmaya, maskaracıların maskarasından korunmaya, beden sıhhatine, kudsî kuvvete, derecelerin yükselmesine, hataların silinmesine, Allah katında derecenin artmasına, ilahi varidata, apaçık kerametlere, düşmana galip gelmeye güçlü bir sebeptir, vesiledir.

Allah Teâlâ zâkiri sever, yer ve gök ehlinin kalplerine sevgisini koyar. Artık Allah onunla oturur, onunla konuşur. Allah onu Mele-i Âlâ'da zikreder. Onu sâbikûndan, mukarrebûndan, korku ve tasanın olmadığı evliyasından biri yapar.

Zikir başarının anahtarı, imanın simgesi, ibadetin özü, kalplerin cilâsıdır. Sâlik, zikirle Mevla'sına en kısa zamanda ulaşır. Mürşidler muridlerini Hak Teâlâ'ya zikirle irşad ederler, seyr ü sülûku zikirle yaptırırlar.

İnsan marifetullah sayesinde diğer mahlukâta faziletli kılınmıştır. Marifetullah kalpte cezbe ile hâsıl olur. Cezbe garîzî hararetle, garîzî hararet de zikirle hâsıl olur. Kalpte "Sultânu'z-zikir" galip olup kalbi yakıp tahrip ettiğinde, kalp mezkûra kendiliğinden cezbolur. Sevgiyle, şefkatle ona yönelir.

Aşırı muhabbet sebebiyle kalpte aşk hâsıl olur. Aşk hem kalbe yerleşip hem de maşûku ve meşûkuyla ünsiyetten dolayı başkasını unutturmasına kalbi kapladığında, artık mâşûkun gayrisi yabancılaşır, sadece maşûkuyla ünsiyet eder.

Kalp kral, azalar raiyye, tebea olur. Kalp azalara kendine itaat etmelerini emreder. Azalar da kalbe "Sen bizim kralımızsın, biz de sana itaat ediyoruz." derler. İşte o zaman kalp şöyle söyler: "Ben bizi de bütün mahlûkatı da yaratan bir mâşûka âşık oldum. Siz de bana uyun ki, hep birlikte rızasını talep edelim, mukarrebûndan olalım."

Yine kalp dile şöyle söyler: "Sen devamlı onu zikret, ben ise hayran hayran O'nu tefekkür edeyim." Diğer azalar da kalbe hizmet ve kulluk eder. Artık kalp göklerin, yerin ve her ikisinde olanların yaratılışını, gece ve gündüzün ard arda gelmesini tefekküre başlar. Dil zikreder, azalar da rûkû eder, secde eder, boyun eğer. Sonra Allah o kulun kalbine mârifeti yerleştirir. Kul ârif-i billah olur.

Şeyhu'l-İslâm Ebu Abdullah Ensâri şöyle söyler: Abdullah Bâkır'ın şöyle dediğini duydum. O da Ahmed bin Hüseyin Ebu'l-Mansur Hallâc'ın şöyle dediğini duymuş: Babama bana nasihatle bulunmasını söyledim. "Nefsin seni oyalamadan sen nefsini olaya." dedi. Tekrar, "Daha başka." dediğimde, "Âlemdeki herkes bir hizmette bulunduğunda, yine de sen insanların ve cinlerin ibadetinden daha hayırlı olan daha zirve bir ibadette bulun." diye cevap verdi. "Peki, o ne?" dediğimde, "Marifettir." dedi.

Ebu'l-Hasen Nûrî şöyle söyler: "Allah katında ârifin bir anı bile, âbidlerin binlerce yıl ibadetinden daha şerefli dir."

İbrahim Herevî şöyle söyler: Ebu Yezîd'in meclisinde idim. Birisi şöyle dedi: "Filân ilmini filândan almış." Ebu Yezîd de, "Miskinler ilimleri ölümlerden aldılar. Biz ise ilmi diri ve ölmeyecek olan Hak'tan aldık."

Ebu Tûrâb Neceşî şöyle söyler: "Ârif hiçbir şeyin azıcık bile olsa zulmet vermediği, aksine her şeyin kendisine ziya ve nur olduğu kişidir."

Mimşâd Dineverî şöyle söyler: "Allah Teâlâ ârif kuluna sırrını keşfetmek için bir ayna vermiştir. O aynaya her baktığında, hep Allah Teâlâ'yı görür."

Yahya bin Muâz şöyle söyler: "Marifet ehlini Allah yeryüzünde yalnızlaştırmıştır, insanlarla ünsiyet edemezler."

Meşayihin büyüklerinden olan Gaylan Semerkandî şöyle söyler: "Ârif Hakk'ı Hak'tan görür. Âlim ise Hakk'ı delilden görür. Vicdan sâhibi delile ihtiyaç duymaz."

Hız. Ali'den (r.a) rivayetle, o şöyle söyler: "İlim nehirdir, hikmet ise deniz. Âlimler nehrin etrafında dolaşırlar. Hikmet ehli denizin ortasında dalarlar. Ârifler ise kutuluş gemilerinde seyrederekler."

Denir ki, "Ârifin alâmetleri üçtür; 1) Ona amellerin en sevimli geleni, zikrullahtır, 2) Ona faydaların en sevimli geleni, Allah'a delâlet edenlerdir, 3) Ona halkın en sevimli geleni, kendini Allah'a davet edenlerdir."

Denir ki, "Marifetin zirvesi iki şeydir; 1) Dehşet ve 2) Hayret."

Zunnün Mısırî şöyle söyler: "Allah'ı en iyi tanıyan insan, hayreti en çok olandır."

Ebu Yezîd şöyle söyler: "Ârif uçar, zâhid ise yürür."

Denir ki, "Davud oğlu kral Süleyman'ın (a.s) mülkü, saltanatı bile verilse, yine de göz açıp kapayıncaya kadar da olsa kendini Allah'tan alıkoymazsa, işte ancak o zaman ârif, ârif olur."

Denir ki, "Âlime iktida edilir, uyulur, ârifle ise ihtida edilir, hidayet bulunur."

Denir ki, "Âlim söylediklerinin altındır. Ârif ise söylediklerinin üstündedir."

Denir ki, “Ârif kendini ilim nurları aydınlatan, ilim nurlarıyla da gaybın harikalarını gören kişidir.”

Denir ki, “Ahiret çocukları, ahiretlikler yanında marifeti anlatanlar bile ârif olamazken, dünya çocukları, dünyalıklar yanında marifeti anlatanlar nasıl ârif olabilir ki?”

Şeyh Ebu Medyen şöyle söyler: “Allah'a hizmetini düzgün yapmayı, Allah dünya ile meşgul eder. Marifetini düzgün yapmayı ise, ahiretle meşgul eder.”

Yine o şöyle söyler: “Allah'la huzur Cennettir, Allah'tan gaybet ise Cehennem. Allah'a yakınlık lezzettir, uzaklık ise hasrettir, ölümdür. Allah'la ünsiyet hayattır.”

Şeyh Ebu'l-Hasen Şâzelî (k.s) şöyle söyler: “Sır verilmeye lâıık bir mürid, sırda lâıık olmayan on binlerce müridten daha hayırlıdır.”

Yine Şeyh Şâzelî şöyle söyler: “Allah bir kulun alçalmasını murad ederse, ayıplarını örter. Allah bir kulun izzetini murad ederse, tövbe etsin diye günahlarını açığa çıkarır.”

Yine Şeyh Şâzelî şöyle söyler: “Ârif bir veya iki nefesini boşa geçirirse, hemen ayrılıkla cezalandırılır.”

Yine Şeyh Şâzelî şöyle söyler: “Allah'ı sevdiğini gösteren amellerin en güzeli, emirlere uymakla birlikte dünyaya da dünya ehline de buğzetmendir.”

Yine Şeyh Şâzelî şöyle söyler: “Dünyayı terkle israf etme, dünyanın zulmeti seni de kuşatır, azaların dünya için cimrileşir. Kurtulduktan sonra bile himmetle, fikirle, iradeyle veya hareketle de olsa geri dönersin.”

Yine Şeyh Şâzelî şöyle söyler: “Kul yaptığında, uyulan bir önder olmasını sağlayan bir tek haslet vardır, o da dünyadan yüz çevirmesidir.”

İmam Şârânî *Tabakât*'ında şöyle söyler: Uzak diyarlardan insanlar Mısır meşâyihinin büyüklerinden Şeyh Ahmed Mülsem'i (k.s) ziyaretine gelirdi. Mısır âlimleri huzurunda edeple, saygıyla dururlardı. Kendisi Maşrık meliklerinin evladından, soyundan biriydi. Gelecek zamana ait garip mükâşefeleri vardı. İnsanların kalbinden geçeni keşfederdi. Her defasında “Ben Rabbimin izniyle konuşurum.” derdi. Fakirlere verecek bir şey bulamadığında,

çarşılarda durup insanlardan temennide bulunurdu. Bir şeyler verdiklerinde de, hemen muhtaçlara tasadduk eder, dağıtırdı.

İnsanlar yaşını hep tartıştılar. Kimi “Hz. Yûnus kavmindendir.” dedi, kimi “Mısır'da İmam Şâfi'i'yi gördüğünü” söyledi. Şeyh Abdulgaffar Kûsî şöyle söyler: Bir defasında şeyh Ahmed Mülsem'e yaşını sordum; “An itibariyle yaşım yaklaşık dört yüz.” diye cevap verdi.

Öyle ki, şeyh Mülsem insanların evlerine girdiğinde, çekinmezlerdi. Fakîhlerden biri bu durumu yadırgadı. O da fakîhe şöyle dedi: “Ey fakîh! Sen kendi nefsinle meşgul ol, günahlarından temizlen. Zaten yedi gün ömrün kaldı.” Gerçekten de şeyhin dediği gibi, fakîh yedinci günü vefat etti.

Bu zat mecliste bir tek hal üzere sabit kalamazdı. Bir defasında kâdılardan biri Ahmed Mülsem'i yadırgayıp tenkit etti. Hakkında fezleke hazırladı, Mısır Sultânı ertesi sabah bilgilendirmek istedi, sandukasına koydu. Şeyh Ahmed Mülsem geceleyin elini uzatıp kâdinin sandukasından fezlekeyi aldı. Kadıya şu hitabı gönderdi: “Elini sandukana uzatıp, fezlekeni almaya kâdir olan bir kişinin, elini imanına uzatıp kalbinden almasından korkmuyor musun?” Kâdı hemen teeddüp etti, tenkidinden vazgeçti.

Ahmed Mülsem'i öldürmek için ona üç defa zehir yedirdiler, fakat Allah hep âfiyet verdi.

Ahmed Mülsem şöyle söylerdi: “Resûlullah'ı (s.a.v) tazim, marifet, şeriatine saygı, adabına riayet etmeyen, ne kutup kutup olur, ne evlad evlad olur, ne de veli veli olur.” Şarani'nin sözü burada sona erdi.

Ben de diyorum ki, Allah'ın Resulüne, habibine, mahlûkatının en hayırlısına, peygamberlerinin en faziletlisine, arşının nuru, gözdesi, dostu, sırdaşı, rahmetinin anahtarı olan Peygamberimize sevgisini iddia eden mümin kardeşim!

Sen Resulullah'ın (s.a.v) kadrini bilmede ve makamını yüceltmede maalesef cahilsin. Sen sadece onu bildiğini ve sevdiğini iddia ediyorsun. Hâlbuki o senden razı değil. Allah Teâlâ'dan utanmıyor musun? Dünyayı ahirete tercih ettin, Allah'tan gâfil oldun, mal toplamakla meşgul oldun, hevaya uydun, yeri-göğü yaratana isyan ettin. Sen insanların hoşnutluğuna ve makamının yükselmesine tamah ediyorsun. Oysa seni yaratan, rızıklandıran,

ilim ve ilminle amel etme gücü veren Mevla'nın rızasını aramıyorsun. İlminle amel etmedin. Allah'ı zikri unuttun. Nebisinin sünnetini terk ettin. Hâlbuki Allah seni Peygamberimizi diğer peygamberlere üstün kıldığı gibi, ümmetini de diğer ümmetlere üstün kılan Muhammed ümmetinden eyledi.

Bu muhtasar risalede Şeyh Ahmed Mülsem'in hikâyesini Şeyh'in kemalini bilmen, Resulullah'a (s.a.v) tazim, şeriatına tazimin vücûbuyla ilgili sözlerine itimat göstermen için yazdım.

Denir ki, Allah'a vâsıl olanlar, ancak tâzimle vâsıl oldular. Allah'tan mahrum kalanlar da tâzimi terk etmeleri sebebiyle mahrum kaldılar.

Hiz. Muhammed'i hak peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim, bu hikâye beni dehşete düşürdü. Dehşete düşürmekle kalmadı aşırı derecedeki hüznüm, hayıflanmam, hatalarımdan endişe etmem, Peygamberimize saygıda kusur göstermem sebebiyle bu hikâye benim yememi bitirdi, içmemi kesti, uykularımı kaçırdı. Hıçkırığa hıçkırığa ağladım. Kendi kendime şöyle dedim: “Malı da avradı da evladı da vatanı da bırak, çek git.”

Mütevekkil bir edayla Allah kelâmı Kur'an'la tefeül ettim. Mushafı açtım, sayfanın başında şu ayeti gördüm:

إِنَّمَا قَوْلُنَا لِشَيْءٍ إِذَا أَرَدْنَاهُ أَنْ نَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا
ظَلَمُوا لَنَنْبُوْنَهُمْ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَلَا جَزَ الْأَجْرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ الَّذِينَ صَبَرُوا
وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ

“Biz bir şeyin olmasını istediğimizde, sadece ‘Ol!’ deriz, o da olur. Zulme uğradıktan sonra Allah yolunda hicret edenleri dünyada güzel bir şekilde yerleştireceğiz. Eğer bilirlerse, ahiret mükâfatı daha büyük olacak. Çünkü onlar sabrettiler ve Rablerine tevekkül ettiler.”¹⁰⁴

Allah Teâlâ'ya beni de hicret eden, sabreden, tevekkül edenlerden eylemesi için dua ettim. Maalesef belde halkımız ilmi de, ameli de, iyiliği emir ve kötülükten nehyi de terk ettiler. Zaten çoğu câhil, ilim, fikhî meseleleri, dinî akideleri öğrenmeyi, Kur'an'ı tecvidli okumayı sevmiyorlar. Âlimler böylesi

¹⁰⁴ Nahl, 16/40, 41, 42.

câhillar arasında garip kaldılar, dahası nasihatçi âlimlere buğzettiler. Dinari din edindiler.

Eğer mal, makam sâhibiyse, âlimlere dünyevi bir maksad uğruna uğradılar. İşte ancak o zaman âlimleri tâzim ettiler, yüceltiler, saygılarını sundular, hediyeler gönderdiler. Ama âlimler fakir iseler, pervasızca tahkir ettiler, hafife aldılar, alay ettiler. Zekâtlarını, sadakalarını bile kendi hizmetçilerine, sevenlerine, fücür, masiyet ve eğlencedeki ortaklarına verdiler.

Cemaatle namazı terk ettiler. Hatta namaza önem bile vermediler. Meselelerini ilim ehline sormadılar. Ahiretin azına razı oldular, dünyalığın çoğuyla bile doymadılar. İbadetleri sakat, muâmeleleri perişandır. Allah Teâlâ bu davranışlarından dolayı kıtlık, ticarete darlık, zulmetin kaplaması, vebâ hastalığı, hırsızlık, düşmanlık, buğz, hased gibi bin bir türlü belâlarla imtihan etti.

Kendimizce vaaz ettik, vazgeçmelerini söyledik, her türlü çözümü denedik, ama nafi. Kalplerinin kaskatı kesilmesi, dünyalık devşirme hırsı, dünyevi ve nefsanî hazlarla yetinmeleri sebebiyle, öğüt bile dinlemediler.

Allah Teâlâ şöyle buyurur: وَمَا كَانَ رَبُّكَ لِيُهْلِكَ الْقُرَىٰ بِظُلْمٍ وَأَهْلُهَا مُصْلِحُونَ “Halkı ıslahçı olarak çalışırken Rabb'in o beldeyi zulümden dolayı helâk etmez.”¹⁰⁵

Yine Allah Teâlâ şöyle buyurur: وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ “İçinizden sadece zulmedenlere erişmekle kalmayacak olan fitneden sakının. Biliniz ki, Allah'ın azabı şiddetlidir.”¹⁰⁶

Yine Allah Azze ve Celle şöyle buyurur: ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّرًا نِّعْمَةً أَنْعَمَهَا عَلَىٰ قَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ وَأَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ “Onlar kendilerinde

¹⁰⁵ Hud, 11/117.

¹⁰⁶ Enfâl, 8/25.

olanı deęiřtirmedikçe, Allah bir halka verdiği bir nimeti değiştirmez. Allah iřitendir, bilendir.”¹⁰⁷

Sehl bin Abdullah Tüsterî şöyle söyler: “Allah Peygamberimizi (s.a.v) gönderdiğinde, dünyada yedi sınıf insan vardı; melikler, ziraatçılar, hayvancılık yapanlar, tüccarlar, zanaatkârlar, işçiler, zayıflar ve fakirler. Peygamberimiz (s.a.v) yapageldiği mesleği değiştirmesini hiçbirinden istemedi. Bununla beraber ne yaparlarsa yapsınlar ilim, yakîn, takvâ ve tevekkül talep etmelerini hep istedi. Doğrusu dinin de dünyanın da kıvamı bu yedi sınıfla olur.”

Yine o şöyle söyler: “Sünnete uymanız gerekir. Korkuyorum, yakında bir topluluk gelecek, içlerinden biri Peygamberimizin siyerini, bütün hallerinde ona uymayı hatırlattıklarında, hemen karalamaya başlarlar, nefret ederler, zelil ve hakir görürler.”

Yine o şöyle söyler: “Allah her peygamberi dünyanın harabından dolayı göndermiştir. Allah Dâvud oğlu Süleyman’a (a.s) saltanat vermesine rağmen, tavazuundan dolayı semaya bakmadı, başını kaldırmadı. Kıldan mamul elbise giydi.”

Yine o şöyle söyler: “Çoğu insanlar, sanki Rableri yokmuş, ölüm yokmuş, ahiret yokmuş, hesap yokmuş gibi davranıyorlar.”

Yine o şöyle söyler: “Kalplerimiz hangi şeyden dolayı Allah Teâlâ’dan perdelenir?” diye sorulduğunda, şöyle cevap verir: “Üç şeyden dolayı; 1) Dünya ve ziynetiyle 2) Şeytanla, 3) Nefisle.”

Yine o şöyle söyler: “İnsanlar uyuyorlar, öldüklerinde uyanacaklar. Uyandıklarında pişman olacaklar. Pişman olduklarında ise pişmanlıkları kendilerine fayda vermeyecek.”

Yine o şöyle söyler: “Yeryüzüne güneşin doğup battığı her gün Allah’ı bilmez cahiller hep olageldi. Allah’ı kendi nefsine, eşine, dünyasına, hatta ahiretine tercih edenler müstesna.”

Yine o şöyle söyler: “Gecenin ve gündüzün her anında Allah Teâlâ kalplere muttalidir. Hangi kalp mâsivâyâ ihtiyaç duyarsa, ona iblisi musallat eder.”

¹⁰⁷ Enfâl, 8/53.

Yine o şöyle söyler: “Dervişin insanlara karışması zillet, uzaklaşması ise izzettir.”

Yine o şöyle söyler: “Gördüğüm her Allah dostu, insanlardan hep uzak durdu.”

Yine o şöyle söyler: “Zaman bozulduğunda Allah'ın emrettiğiyle amel eden bir kulu, Allah Teâlâ uyulan bir önder yapar. Ama kendi zamanında garip kalır.”

Yine o şöyle söyler: “İnsanlara öyle bir zaman gelecek ki, zenginlerin ellerinden helâl gidecek, malları helâlden olmayacak. Eziyet ve hâkimlere şikâyetle Allah birbirlerine musallat eder. Artık hayatlarının tadı tuzu kalmaz. Hep fakirlik korkusuyla yaşarlar. Düşmanları hallerine gülerler. Geçim sıkıntısı çekerler. Hizmetçileri ve köleleri hâriç hayattan zekv alamayacaklar. Efendileri ise belâ, zorluk, sıkıntı, belirsizlikten dolayı korku içerisinde olurlar. Böyle bir ortamda sadece nereden aldığına, nereye harcadığına, nasıl tükettiğine önem vermeyen münafıklar hayattan haz alırlar. Böyle bir ortamda kurrânın rütbesi câhillerin rütbesinde olacak. Hayatları tüccarlar gibi, ölümleri ise şaşkın, dalalet ehlinin ölümleri gibi olacak.”

Yine o şöyle söyler: “Biliniz ki, böyle bir zamanda hiç kimse kurtuluşa eremeyecek. Ancak nefsini kurban eden, yaşadığı zamanın fesadından dolayı vera, sabır ve gayretle nefsini öldüren kişi müstesna.”

Yine o şöyle söyler: “Dünya ve âhiret işlerinizi hep âlimlerle istişareyle hallediniz ki, Allah katında övgüye lâyık olasınız “

Yine o şöyle söyler: “Ey Ebu Muhammed! Âlimler kimlerdir?” diye sorulduğunda, “Ahireti dünyaya, Allah'ı da nefislerine tercih eden kişilerdir.” diye cevap verir.

Yine o şöyle söyler: “İlahın dirhemin, putun avradın, birikimin evladın olmuş.”

Yine o şöyle söyler: “Âlimler iki kısımdır; 1) İlmi kendini taşıyan âlim masumdur, 2) İlmini kendi taşıyan âlim ise hep hileler, ruhsatlar, tuzak ve aldatma talep eder durur.”

Yine o şöyle söyler: “Üç şey şekâvet alametindendir; 1) Mescide yakın olmasına rağmen cemaatle namaz kılmayan kişi, 2) Medine’de olduğu halde Cuma namazına gitmeyen kişi, 3) Mekke’de olduğu halde hacı ifa etmeyen kişi.”

Yine o şöyle söyler: “İlim talebesi üç kısımdır; 1) Birincisi, vera ilmini talep edip amel eden, harama düşmesi korkusuyla helâli bile terk eden kişi. İşte bu, muttakidir, 2) İkincisi, ilim talep eden ihtilafları, farklı görüşleri dinleyerek aleyhine olanları bırakıp lehine olanlara yapışan kişi. Bu kişi ruhsat verilenlerin dışına çıkmaz, Allah için verayı tercih eder. 3) Üçüncüsü, bir şey öğrenmek ister, onu sorup soruşturur. ‘Bu caiz değil’ denildiğinde, ‘Bu şeyin bana caiz olması için ne yapabilirim, kendime nasıl caiz hale getirebilirim.’ diye çırpınır. Aynı meseleyi farklı âlimlere sorar. Nihayet bazı görüşler ve farklı yorumlarla caiz haline getirmeyi başarır. Hangi âlimin böyle bir fetva verdiği, ruhsat tanıdığı, bin bir türlü yorumlarla caiz hale gelene kadar hangi hileye başvurduğu hiç de önem arz etmez. İşte bunlar ve benzerleri böyle âlimlerin elleriyle öncekilerin de sonrakilerin de helaki olur. Bunlar kötü âlimlerdir.”

Yine o şöyle söyler: “Üç yüz yıl sonra bu ilmimizle konuşmak helâl olmayacak. Çünkü peyda olan bir topluluk halka gösteriş yapacaklar, sözü süsleyecekler. Ama onların bütün varlığı elbiseleri, mabutları karınları, süsleri de sözleri olacaktır.” Tüsteri’nin sözü burada sona erdi.

Ey kardeşim!

Allah’a vera sahibi olanın kırmızı yakut misali enderi nadirattan olduğu bu zamanımızın hallerini bir düşün. Tüsteri’nin zamanı hicri 273 yılıydı. Bizim zamanımız ise 1242 yılına ulaştı. Sâlik-i ilâllahın öncelikle faydalı ilmi öğrenmesi, ihlasla amel etmesi, Allah’tan kolaylık dilemesi, kâmil bir şeyhin izniyle zikre devam etmesi, bu hal üzere Allah’a kavuşması gerekir.

Kâmil ehlullah şöyle söyler: “Seyr ü sülûk yapmak isteyen kişinin mutlaka kamil bir mürşidi olmalıdır.” Bundan dolayı, “Şeyhi olmayanın şeyhi şeytandır.” dediler. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v) mahlukâtın en âlimi olmasına rağmen, Cibril (a.s) muallimiydi. Öyleyse, bir muallim ve hazık bir müeddip gereklidir. Kâmil bir şeyh bulamazsa, asrının şeyhlerinden icazet alan birinden alınan icazet de kifayet eder.

Allah Teâlâ insanları farklı farklı yarattı. Bazılarını huzuruna vahiyle sülûk eden enbiya, bazılarını huzuruna ilhamla sülûk eden evliya zümresinde kıldı. Allah Peygamberimiz Muhammed'i (s.a.v) diğer nebilere ve Resullere üstün kıldı. Sonra şerefli gönlünün nurlarını velilerinin kalplerine serpti. Veliler de hakikatte pınar, şeriatta kaynak ve Allah'a davet eden birer mürşid oldular.

Peygamberimizden sonra Sahâbeden (r.a) itibaren hidayet nurları çeşitli şubelere ayrıldı. Rivayete göre, Hz. Ali (r.a) “Ey Allah'ın Resulü, Allah Teâlâ'ya en yakın, kullarına en kolay, Allah katında en efdal olan yolu bana göster.” diye sorduğunda, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Ey Ali! Gözlerini kapa ve beni dinle.” Hz. Ali Peygamberimizin emrettiğini yaptı. Peygamberimiz (s.a.v) ellerini Hz. Ali'nin dizlerine koydu, gözlerini kapatıp yüksek sesle üç defa “La ilahe illallah” dedi. Bu esnada Hz. Ali (r.a) dinlemedeydi. Sonra Hz. Ali (r.a) gözlerini kapatıp yüksek sesle üç defa “La ilahe illallah” dedi. Bu esnada da Peygamberimiz (s.a.v) dinlemedeydi.¹⁰⁸ Peygamberimiz (s.a.v) aynısını Hz.Ebu Bekir Sıddık'a (r.a) yaptırdı. Fakat Hz. Ebu Bekir'e (r.a) kısık sesle yaptırdı.

Sonra kâmil muhakkikler, zikrullahın cehri olmasının mübtedî hakkında daha evlâ olduğunda ittifak ettiler. Çünkü cehrî zikir daha tesirli, kök salmış duyguların def'inde ve kalpden sökölüp atılmasında daha etkilidir.

Cehrî zikir katı kalbe ulaştığında, bir kıvılcım çıkar, aradaki perdeleri yakar. İnsanların ve cinlerin ameline denk Rabb'in cezvelerinden bir cezbe zuhur eder. Sultan-ı tevhîd senin varlık şehrine hâkim olduğunda, gönül evinde hiçbir yer kalmaz, gönül evin ağyâr şâibelerinden kurtulur. Bütün kötü sıfatlar, iyi sıfatlara dönüşür. Doğrusu bu hasletler namaz, oruç, hac ve daha başka amelleri çok yapmakla kazanılmaz. Aksine Allah Azze ve Celle bu hasletleri kendini çok zikredenlere lutfeder. Çünkü bu makam mukarrebûn makamlarının en yükseğidir. Bu makama sadece gecelerini uykusuz geçiren zâkirler ulaşabilir.

Rivayete göre, Sevbân şöyle söyler: *وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ* “Altını ve gümüşü yığanlar”¹⁰⁹ ayeti nâzil olduğunda, seferlerinin birinde Peygamberimizle (s.a.v) beraber idik. Ashaptan biri “Keşke hangi malın daha hayırlı olduğunu bilseydik de, onu edinseydik.” dediğinde, Peygamberimiz

¹⁰⁸ Rıfâî, Seyyid Ahmed, *Kitabü'l-burhânü'l-müeyyed*, Mısır 1322, s. 43.

¹⁰⁹ Tevbe, 9/34.

(s.a.v) “En efdali zikreden bir dil, şükreden bir kalp, imânına yardımcı mûmine bir eştir.”¹¹⁰ buyurdu.

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Zikrullah hariç çok konuşmayınız. Zikir hariç çok konuşmak kalbe kasvettir, kabli katılaştırır. İnsanların Allah'tan en uzak olanı, katı kalpli olanlardır.”¹¹¹

b. Kelime-i tevhidin fazileti

Peygamberimiz (s.a.v) Ebu Hureyre'ye şöyle buyurur: “Ölüm ânında olanlara ‘La ilahe illallah’ı telkin ediniz. Kelime-i tevhîd günahları yok eder.” Ebu Hureyre, “Ey Allah'ın Resulü! Bu, ölüm anında olanlara bu derece tesirliyse, peki dirilere ne kadar tesirli olur?” dediğimde, Peygamberimiz (s.a.v), “Kelime-i tevhîd dirilerin günahlarını daha çok yok eder, daha çok yok eder.”¹¹² buyurdu.

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Hz. Musa (a.s) şöyle söyler: ‘Ya Rabbi! Bana öyle bir şey öğret ki, seni onunla zikredeyim.’ Allah Teâlâ şöyle buyurur: ‘La ilahe illallah’ de. Şayet yedi kat sema ve Ben hariç semada ibadet edenler ile yedi kat yer terazinin bir kefesine konsa, la ilahe illallah diğer kefeye konsa, yine de kelime-i tevhîd ağır basar.”¹¹³

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Bir kul, ihlâsla ‘La ilahe illallah’ derse, semanın kapıları ona açılır, büyük günahlardan kaçındığı sürece de arşa kadar ulaşır.”¹¹⁴

Şerhu'l-Mesâbih’te şöyle denir: “Bu ve benzeri hadisler kabûlün sür'atine, sevâbın kesretine işarettir. Ancak sür'at ve kabulün kemali büyük günahlardan içtinâp etmekle kayıtlıdır. Yoksa, mutlak sevap elbette terettüp edecektir. Fakat büyük günahlardan sakınan için daha tam, daha kâmil olacaktır.”

Tirmizî'nin Câbir'den (r.a) rivayetine göre, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “‘La ilahe illallah’ zikrin en faziletlisi, hasenâtın en efdalidir. Kıyamet

¹¹⁰ İbn Mâce, Nikâh, 5; Ahmed bin Hanbel, V, 278, 272, 366.

¹¹¹ Hindî, I, 427.

¹¹² Müslim, Cenâiz, I, 2.

¹¹³ Suyûtî, *ed-Dürri'l-mensûr*, III, 116

¹¹⁴ Suyûtî, *ed-Dürri'l-mensûr*, VI, 62.

günü benim şefâatime en lâayık kişi, gönülden ihlâsla ‘La ilahe illallah’ diyendir.”¹¹⁵

Buhârî, Müslim ve Tirmizî’nin Enes’ten (r.a) rivayetine göre, Peygamberimiz şöyle buyurur: “La ilahe illallah diyen kişinin kalbinde arpa tanesi kadar iyilik veya iman bulunursa, Cehennemden çıkacaktır.” veya “La ilahe illallah diyen kişinin kalbinde buğday tanesi kadar bir iyilik veya iman bulunursa, Cehennemden çıkacaktır” veya “La ilahe illallah diyen kişinin kalbinde zerre miktarı hayır veya iman bulunursa, Cehennemden çıkacaktır.”¹¹⁶

Ahmed bin Hanbel ve Taberânî’nin Ebu Hureyre’den rivayetine göre, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Bir kul ‘La ilahe illallah’ deyip bu hal üzere ölürse, Cennete girer. Zina etse de hırsızlık yapsa da, zina etse de hırsızlık yapsa da, zina etse de hırsızlık yapsa da.”¹¹⁷

Tirmizî’nin Ebu Malik Eş’arî’den rivayetine göre, o şöyle söyler: “Allah’a ulaşana kadar, ‘la ilahe illallah’ sözü ile Allah arasında hiçbir perde bulunmaz.”

Hâkim, Ümmü Hâni’den (r.a) rivayet eder: “‘La ilahe illallah’ günahı da benzerlerini de bırakmaz.”

Bu hadisin şârihi şöyle söyler: “Bu kelime bâtinî amellerin en efdalidir veya ehl-i sünnet âlimlerinin icmasına göre, iman amelsiz de fayda verse bile, imansız amel fayda vermez.”

İbn Hibbân ve Nesâî birlikte Ebu Saîd ve Bezzâr, onlar da İbn Ömer’den (r.a) rivayetle, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Yedi kat gök ve yedi kat yer terazinin bir kefesinde, ‘La ilahe illallah’ da terazinin diğerk kefesinde olsa, kelime-i tevhîd yine de ağır basardı.”¹¹⁸

Kâbu’l-Ahbâr şöyle rivayet eder: “Bir günde üç defa ‘La ilahe illallah’ diyen kişiye, bu kelime o gün işlemiş olduğı bütün günahlarına kefarete olur.”

Rivayete göre, Allah Teâlâ Firavun’u boğup Hz. Musa’yı (a.s) kurtardığında, Hz. Musa (a.s) şöyle söyler: “Ey Rabbim! Verdiğin bu nimetlere şükür olacak bir ameli bana göster.” Allah Teâlâ Musa’ya (a.s), “Ey Musa! ‘La

¹¹⁵ Suyûtî, *ed-Dürrü’l-mensûr*, I, 11

¹¹⁶ Müslim, *İmân*, 325.

¹¹⁷ Müslim, *İmân*, 154; Ahmed bin Hanbel, V, 166.

¹¹⁸ Münziri, II, 415.

ilahe illallah’ de.” buyurur. Hz. Musa (a.s) tekrar, “Ey Rabbim! Bütün kulların bunu zaten söylüyor.” dediğinde, Allah Teâlâ yine ‘La ilahe illallah’ de, buyurur. Hz. Musa (a.s) yeniden “Senden başka ilah yok, ama ben daha özel bir şey istiyorum.” dediğinde, Allah Teâlâ, “Ey Musa! Yedi kat gök ve güneş, ay, yıldızlar, Cennet, Arş, Kürsi, melekler gibi gökte bulunanlar ile yedi kat yer, dağlar, denizler, ırmaklar, ağaçlar, insanlar, cinler, hayvanlar gibi yerde bulunanlar terazinin bir kefesine, ‘La ilahe illallah’ da terazinin diğer kefesine konsa, yine de ‘La ilahe illallah’ ağır gelirdi.”¹¹⁹ buyurur.

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Zikrin en efdali ‘La ilahe illallah’ demektir. Allah bütün peygamberlerine ümmetlerini bu zikre dâvet etmelerini emretmiştir. ‘La ilahe illallah’tan daha yüce bir kelime inmemiştir. Gökler de yerler de bu kelimeyle ayakta kalır. La ilahe illallah, ihlâs kelimesidir, İslâm kelimesidir, takvâ kelimesidir, nur kelimesidir, kurtuluş kelimesidir, rahmet kelimesidir, Allah’ın en yüce kelimesidir. Bir defa ‘La ilahe illallah’ diyen kişinin denizköpüğü kadar günahları olsa bile, yine de bağışlanır.”¹²⁰

Hakîmlerden biri şöyle söyler: Haberde vârid olduğuna göre, “İhlâsla ‘La ilahe illallah’ diyen kişi Cennete girer. İhlâs kişinin günah işlemesine mani olursa, ihlas olur. Günah işleyen biri ihlaslı olamaz. Aksine, imanının emanet olmasından endişe edilir.”

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Allah’ı itaatkâr olarak zikredeni, Allah rahmetle zikreder. Allah’ı isyankâr olarak zikredeni de, Allah lanetle zikreder.”

İbn Abbâs’tan (r.a) rivayetle, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Allah mahlûkatın en büyüğü Arş’ı yarattığında, Arş yirmi dört bin yıl titredi. Allah yirmi dört harf olan ‘La ilahe illallah Muhammedu'r-Resulullah’ sözünü gösterdiğinde ise, Arş yirmi dört bin yıl sâkin kaldı. Akabinde, Allah ilk mahlûku yarattı ve ona tevhîdi emretti. O mahlûk ‘La ilahe illallah Muhammedu'r-Resulullah’ dediğinde, Arş yeniden titredi. Allah Teâlâ Arş’a, ‘Sâkin ol!’ dediğinde, Arş ‘Bu kelimeyi söyleyeni Sen bağışlamazsan, ben nasıl sâkin olabilirim.’ dedi. Allah tekrar şöyle der: ‘Sâkin ol! Ben seni yaratmazdan

¹¹⁹ Ahmed bin Hanbel, II, 170, 186.

¹²⁰ Buhârî, Daavât, 65; Müslim, Zikir, 68.

iki bin yıl önce, bu sözü diliyle söyleyen kişiyi affedeceğime dair kendi adıma yemin ettim.”

Ebu Abdullah'dan rivayetle, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “La ilahe illallah Muhammedü'r-Resulullah” yirmi dört harftir. Kul sadakatle bu sözü söylerse, Rab şöyle cevap verir: “Ey kulum! Bu yirmi dört harfi söyledin. Gece - gündüzün saatlerini de yirmi dört yaptım. Bu saatlerde küçük-büyük, gizli-alenî, hatayla-kasten, söz-fiil ne tür günah işlersen işle, ‘La ilahe illallah, Muhammedü'r-Resulullah’ hürmetine seni bağışladım.”

Hadis'te şöyle vâridir: “Yetmiş bin defa ‘La ilahe illallah’ diyen kişi, Cehennemi haketmiş olsa dahi, Allah Cennetine girdirir.”

هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَانِ إِلَّا الْإِحْسَانُ “İyiliğin karşılığı iyilikten başka bir şey midir?”¹²¹ ayetinin tefsirinde dünyadaki ihsanın “La ilahe illallah” sözü, Ahiretteki ihsanın ise Cennet olduğu söylenir.

Abdullah bin Amr Âs'ın (r.a) rivayetine göre, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Kıyamet günü kul Mizan'ın başına getirilir. İçinde hataları ve günahlarının yazılı olan her biri gözün alabildiği kadar büyük 99 sicil çıkarılıp Mizan'ın bir kefesine konur. Sonra ona, ‘Bunlardan herhangi birini inkâr ediyor musun? Yazıcı melekler sana haksızlık etmişler mi?’ denir. O kişi, ‘Hayır, Ya Rabbî’ der. Allah ‘Bir mazeretin var mıydı?’ diye sorduğunda, o kişi, ‘Hayır, Ya Rabbî’ der. Bütün bu olanlardan sonra Allah Teâlâ şöyle buyurur: ‘Evet, evet, senin Bizim katımızda öyle bir iyiliğin vardır ki, bugün sana asla zulmetmeyeceğim.’ O esnada ‘La ilahe illallah’ şehadeti yazılı sicil çıkarılıp Mizan'ın diğer kefesine konduğu zaman ‘La ilahe illallah’ kefesi, hatalar kefesine ağır basar. Zaten Allah lafzının bulunduğu tarafa hiçbir şey ağır gelemmez.”¹²²

Peygamberimiz (s.a.v) başka bir hadiste şöyle buyurur: “Kul ‘Eşhedü enlâ ilahe illallah’ dediğinde”, Allah Teâlâ şöyle buyurur: “Ey meleklerim! Kulum benden başka Rabbinin olmadığını anladı. Sizi şahit tutuyorum, Ben de onu bağışladım.”¹²³

¹²¹ Rahmân, 55/60.

¹²² Tirmizî, İman, 17; İbn Mâce, Zühd, 35; Ahmed bin Hanbel, II, 213.

¹²³ Hindî, I, 48; Zeylâi, *Nasbu'r-râye*, I, 339, Zebidî, V, 14.

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Tazim ile ‘La ilahe illallah’ diyen kişinin dört bin büyük günahı affedilir.” “Dört bin günahı yoksa?” diye sorulduğunda, Peygamberimiz (s.a.v) “Ailesinin ve komşularının günahlarından affedilir.” buyurur.

Kâbu'l-Ahbâr'dan rivayetle, Peygamberimiz şöyle söyler: “Kim günde üç defa ‘La ilahe illallah’ derse, o gün işlemiş olduğu bütün günahlara kefarete olur.”

Rivayete göre, “Kim yetmiş bin tevhîd çekerse, Cehennemden kurtuluş beratını almış olur.”

Ebu Hureyre’den (r.a) rivayetle, Peygamberimiz şöyle buyurur: “Hilâli gördüğü anda bin defa ‘La ilahe illallah’ diyen kişi, bedeni hastalıklarından emin olur. Bir şehre girerken bin defa ‘La ilahe illallah’ diyen kişi, veba hastalığından emin olur. Vebalı günlerde her günün sabah-akşam abdestli olarak bin defa ‘La ilahe illallah’ diyen kişi, veba hastalığından emin olur.”

Fevâtih’de şöyle yazılıdır: “Her gün sabahleyin abdestli bin kez ‘la ilahe illallah’ diyen kişiye, Allah rızık vesilelerini kolaylaştırır.”

Kadı İyâz *Müstedrek*’deki Yûnus bin Abdullah ile ilgili şu olayı anlatır: Hastalandığı zaman uykusunda birinin kendine “Allah Teâlâ’nın en büyük ismi ‘La ilahe illâllah’tır.’ dediğini işittiğinde, bu kelimeyi söyledi, yüzüne sürdü, hemen o sabah şifa buldu.”

İbnü'l-Fakîrânî şunu zikreder: “Eve girerken ‘La ilahe illallah’ı söylemeye devam etmek, fakirliği giderir.”

İmamlar zikirler arasından hep “La ilahe illallah”ı tercih ettiler. Bazıları akşamdan sabaha sayısına bakmadan aralıksız söyler, bazıları sabahtan akşama yetmiş bin defa söyler. Meslek ve zanaat ehli bile on iki bin tevhîd çekerler.

Sahabe, tâbîûn ve diğer kemal ehli zatlar ittifakla söylediler ki, tarikatimizde seyr ü sülûk farzları, sünnetleri, nâfileleri, diğer şer’i hakları edadan sonra bütün vakitlerde gece gündüz, sefer-ikamet, celvet-halvet halindeyken hep kelime-i tevhid zikrine mebnidir.

Meşayih müridlerine diğer zikirler arasında hep kelime-i tevhidi telkin etmeyi tercih ettiler. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v) Hz Ali’ye, Hz. Ebu Bekir’e,

bir grup ashabına hep kelime-i tevhîdi telkin etmiştir. Zira Allah Teâlâ insanı kesâfet-letâfet, cisim-ruh, zulmet-nur, süflî-ulvî kabilinden iki zıtlı yaratmıştır. İnsan zikrinin de aynı düzen üzere olması gerekir. Bu da ancak “La ilahe illallah” kelimesinde bulunur.

Allah Teâlâ insanın kalbini iki parmağı arasına alır. Kaynar kazan misali, hatta daha da öte hep çevirir durur. Kazanın üst kısmındakefi birikir. Kazandakini tadıyla yemek isteyen kişinin ateşi iyi yakmaya gayret etmesi gerekir. Böylece faydasız, insan tab’ının hoşlanmadığı kefini atar, kazanda leziz kısmı kalır, onu da afiyetle yer.

Bu misalde olduğu gibi, zikri çoğaltmaya gayret göstermez ve Allah’tan gayrisıyla ilgili havatır birikene ve kalpten atana ve kalpte ilm-i ledünnî ve şevk-i Rabbanî kalıp ruhu bununla beslenir, kalbi cezbeye gelir ve kalp semasında marifet güneşi doğana kadar kalbindeki aşk ateşini yakmazsa, mürid muhakkik derecesine ulaşamaz. Çünkü az önce beyan ettiğimiz gibi, insan diğer mahlûkata marifet sayesinde üstün kılındı.

c. Zikir esnasında başı hareket ettirmenin cevazı

Meşayih (k.s) bütün insanları halıka dâvet ederler, sâlikleri irşâd ederler, tâlipleri terbiye ederler, mizaçlarına uygun hastalıklarını tedavi ederler, la ilahe illallah zikri esnasında sağa sola hareket etmelerini isterler.

Hız. Ali (r.a) büyük sahabilerin bir kısmını övmesi, bir kısmını ise yermesiyle ilgili hikâyesinde şöyle söyler: “Vallahi, Resulullah’ın (s.a.v) ashabı Allah Teâlâyı zikrettiklerinde, rûzgârlı bir günde ağacın hareket ettiği gibi sürekli hareket ederlerdi, gözlerinden boncuk boncuk yaşlar akardı.” Bu hikâyeye “La ilahe illallah” zikri esnasında başı hareket ettirmenin caiz olduğuna delâlet eder.

Değerli İmam Muhammed Birgivî *Tarikatu'l-Muhammediyye* adlı eserinde şöyle söyler: “Zamanımız Süfîlerinin mescidlerde raksettiğini, elhân ve nağmelerle dua ettiklerini, bıyıkları terlememiş delikânlılar, ehl-i hevâ, cahil köylüleri, yemek görgüsüzü, taharet bilmez, Kur’an bilmez, helal-haram bilmez, dahası iman bilmez, İslam bilmez nadanlar eşek anırmasından farksız ses çıkarıp, inleyerek kükreyerek naralar atanlar, Allah’ın kelimelerini

değiştiriyorlar, zikrullahı tahrif ediyorlar. Hay, huy, hey, heya şeklinde boş sözler, çirkin hezeyanlar söylenip duruyorlar.

İnsaf, diyanet ve istikamet-i tab' sahibi insafli kişinin fıkhıta mümâresesi yoksa hallerini detaylıca bilmekten yoksun olsa bile, böylelerini gördüğünde şöyle söyler: 'Zavallılar, dinlerini eğlence ve oyun yaptılar.' Böyle olmasına rağmen, bunları bilip görüp yadırgamayan, güçleri yettiği halde değiştirmeyen, üstelik onlardan korkup çekinen, dualarını almaya üşüşen zavallı kâdırlara ve hâkimlere yazıklar olsun.

Evet, zikir namesiz, teğannisiz adabıyla, azaların sükûnuyla olduğu zaman, ayaktaiken, otururken, yanları üzerine yatarken de olsa her halükarda caizdir. Bütün bunlardan sonra, la ilahe illallahtaki nefiy ve ispat anlamını göstermek için sadece başı sağa-sola sallamak ise zann-ı galibe göre caiz, hatta müstehaptır. Halis niyetle olduğu zaman abes ve oyun olmaktan kurtulur. Kelimelerin anlamına eşlik ederek, tevhide gösteren bir fiil olur. Sonuç itibariyle iki kelime tek kelime olur.

Namazdaki teşehhütte 'eşhedü en la ilahe illallah' derken şehadet parmağının kaldırılması, zikirde başı sağa sola sallamanın aslını, esasını teşkil eder. Üstelik namaz sükûn ve vakar yeri, sağa sola bakma bile mekruh olmasına rağmen, namazdaki teşehhütte şehadet parmağının kaldırılacağı sahih hadis kitaplarında rivayet edilir." Birgivi'nin sözü burada sona erdi.

Saçaklızâde adlı kâmil şeyh Mehmed Maraşî şu ilaveyi yapar: "Değerli Birgivi 'sadece başı sallama ...' ile başlayıp '...bunun aslı namazdaki teşehhüdde şehadet parmağını kaldırmaktır' şeklinde biten cümlesinde, başı sallamayı namazda şehadet parmağının kaldırılıp indirilmesine kıyas etti. 'Bunun aslı...' ifadesindeki asıl kelimesi, makisu aleyh anlamındadır. Esesan bu, kendisinin kullandığı bir kıyastır. Tabii ki, şartlarına riayet etmek şartıyla her âlimin kıyas yapması caizdir. İki olay arasındaki illet ise la ilahe illallahtaki nefiy ve ispata göre uzuvların hareket ettirilmesidir.

Saçaklızâde sözüne şöyle devam eder: Ben de derim ki, kıyasla başın sallanması caiz olduğu zaman, tevhid kelimesindeki nefiy ve ispata işaret etmek için namaz haricinde de şehadet parmağının kaldırılıp indirilmesi elbette caiz olur. Böyle bir kıyas, iki olay arasındaki illetin daha kâmil ve daha güzel olduğu bir kıyas olur. Bu ortak işaret (illet) sebebiyle, namaz haricinde de şehadet

parmağının sağa ve sola hareket ettirilmesi, aşağı ve yukarı hareket ettirilmesine kıyas edilir. Bu işaret (illet) sebebiyle de, buna sadece başın indirilmesi ve kaldırılması kıyas edilir. Akabinde Birgivi'nin dediği gibi, buna da başı sağa ve sola hareket ettirip sallamak kıyas edilir. Başın kaldırılıp indirilmesi kıyası, elbette bu kıyasa daha yakındır. Çünkü bu, makisu aleyhte sabittir. Peşine bu işaret (illet) sebebiyle, kadede vücudun üst yarısının hareket ettirilmesi, önce kaldırıp indirmeye kıyas edilir, sonra da sağa ve sola hareket ettirilmesine kıyas edilir. Bu işaret (illet) sebebiyle, buna kıyam halinde bütün beden hareket ettirilmesi kıyas edilir. Buna rağmen, Birgivi 'sadece başı sağa ve sola sallamak' şeklindeki cümlesini neden 'fekad' (: sadece) diyerek kayıtladı, keşke bilebilseydim. Çünkü sağa ve sola hareket ettirmeyle tahsis edilmesinden dolayı bunun dışındakilere kıyas edilemeyeceği anlaşılır. Üstelik Birgivi'nin kıyas olarak zikrettiği şey, bildiğin gibi birçok açıdan mekisu aleyhten de uzaktır. Bu caiz olduğu zaman, diğer kıyaslar, belki de daha uygun olanlar neden caiz olmasın ki. Ki bu da, sadece başın kaldırılıp indirilmesidir.

O zaman ben de derim ki, tıpkı beden üst yarısını kaldırıp indirmek gibi, zikir yorgunluğundan istirahat etmek için bedeni hareket ettirmek oyun için bile olsa caizdir. Ki sağa ve sola hareket ettirmenin caiz olduğu, ulema-i amilinden maruftur. Yine kelime-i tevhitteki nefîy ve ispata işaret için beden hareket ettirilmesi de caizdir. Bütün bunlar tevhide dille, kalple, başla, bütün azalarla delalet eden kelimeler olurlar. Hâsıl-ı kelam, zikredenlerin cemaatle cehri zikirine mani olmamamız gerekir. Çünkü cemaatle zikir münferit zikirden daha faziletlidir. Onları asla kınayamayız.

Âlimlerin böylelerini açık bir şekilde karalamaları zuhur etmesinden itibaren, insanlar cehri zikir adabına uygun bile olsa onlara benzeme ve isimleriyle isimlendirilme endişesinden dolayı zikir meclislerinde toplanmak istemediler. Öyle ki, Müslümanlardan Allah'ı zikreden bir grup bile bulunmaz oldu. Dahası meclisleri dünya kelamıyla, gıybetle karışık boş sözlerle sona erdi. Hadiste ifade edildiği gibi, böylelerinin durumu eşek leşinden gelen köpeklerden farksızdır. Münafıklara benzediklerinin, münafık dandiklerinin

farkında bile değillerdi. Allah Teâlâ böyleleri hakkında şöyle buyurur: وَلَا يَذْكُرُونَ اللَّهَ إِلَّا قَلِيلًا (Münâfiklar) Allah'ı çok az zikrederler.”¹²⁴

Âlim kılıklı cahil insanlar türedi. *Fetava*’daki “Zikri cehrî söylemek bidattir, tekbiri cehrî söylemek bidattir.” ifadesine binaen cehrî zikrin bidat olduğunu zannetmelerinden dolayı insanları cehrî zikirden menettirler. Hâlbuki *Fetava*’daki cehrî söylemekten maksad, *et-Tefsiru’l-kebir*’deki وَأَغْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ “Sesini alçalt”¹²⁵ ayetinde ifade edildiği gibi, aşırı derecede yüksek sesle cehrî olarak söylemektir. *Esas* ve *Sıhah* adlı eserlerde belirtildiği gibi, cehrî olarak söylemenin bir manası da budur. Buradaki maksad, cahillerin söyledikleri gibi, “lems” (: fısıltı) kelimesinin zıddı olan cehrî söylemek değildir. Bu sebeple ilgili ayet zikri cehrî söylemeyi yasaklamaz. Yoksa avam Müslümanlar zikri bırakırlar.

Halebi’nin *eş-Şerhu’l-kebir* adlı eserinde şu bilgi bulunur: Ebu Hanife (r.h) şöyle söyler: ‘Kanaatimizce, hayırlara istekleri az olması sebebiyle avamı cehrî zikirden menetmemiz gerekmez.’ Biz bu görüşle amel ederiz. Yani cehrî zikirden menedildikleri zaman, hafi zikir de yapmazlar. Böylece hayırlardan tamamen mahrum kalırlar. Gizli söylemenin daha faziletli olduğunu bilen âlim ise böyle değildir. Ancak ezan, hutbe ve benzeri gibi ilan edilmesinde özel bir maksad bulunanlar müstesna. Ayrıca dinin simgelerinden olan telbiyede sesi yükseltmek müstehaptır. Özetle Ebu Hanife’ye göre, ilanı ve cehri olmasıyla ilgili bir gaye bulunmadığı takdirde zikirde müstehap olan hafi, gizli olmasıdır. İmam Şafii’ye göre ise eğer başka bir gaye bulunmadığı takdirde, müstehap olan zikri cehri söylemektir. Müstehabbı terk etmekte ise kerahet yoktur. Bu hususu Halebi detaylı anlatmıştır. Sözün özü, avamın zikri cehrî söylemesi asıldır. Bildiğin gibi, avamın hayırlara isteklerinin az olması sebebiyle, cehri zikir onların isteklerini artırır. Sonuç olarak Ebu Hanife’ye göre avamın zikri cehrî söylemeleri müstehaptır.

¹²⁴ Nisâ, 4/142.

¹²⁵ Lokman, 31/19.

Zikri cehrî söylemekten menedenler, esasen zikirden menetmiş olurlar. “Allah’ın mescitlerinde adının وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسَاجِدَ اللَّهِ أَنْ يُذَكَّرَ فِيهَا اسْمُهُ”¹²⁶ ayetinin kapsamına anılmasını engelleyenlerden daha zalim kim olabilir ki?”¹²⁶ ayetinin kapsamına girebilirler. Zaten neredeyse zikir yeryüzünden kalkacak kadar azaldı. Bu yüzden belki bereket kalkacak, belâlar peş peşe gelecek. İşte bunlar şiddetle buğzetmemizi, açık bir şekilde kınamamızı fazlasıyla hak etmişlerdir. Kâdılar ve hakimleri sûfilere baskı yapmalarından sakındırırız.

Bu zamanımızdaki âlimlerin özellikle avam arasında zikri yaymak için cehrî zikri teşvik etmeleri gerekir. Bildiğin gibi, zikri cehrî yapmadıkları zaman, hafi zikri hiç yapmazlar. Hatta görenlerin ve duyanların bize uyması, zikrimizin daha da fazla olması için talim, tazim ve edeple dinleyene eziyet verecek, kulak zarlarını patlatacak derecede sesi yükseltmeksizin, biz de Müslümanlarla beraber cehrî zikir halkalarında oturmalıyız.

Peygamberimiz (s.a.v) Allah’ın şöyle buyurduğunu nakleder: “Ben kulumun Beni zannı yanındayım, onunla beraberim. O Beni kendi nefsinde zikrettiği zaman, Ben de onu kendi nefsimde zikrederim. O Beni bir toplulukta zikrettiği zaman, Ben de onu daha hayırlı bir toplulukta zikrederim.”¹²⁷ Suyûtî *Neticetü’l-fıkr* adlı risalesinde şöyle söyler: “Topluluktaki zikir, cehrî olur.” Maraşî’nin sözü burada sona erdi.

d. Zikrin şartları, zâhirî ve bâtinî adabı

Şeyh Hâmid Aksarâyî (k.s) şöyle söyler: “*Bil ki*, zikrin şartları, zâhirî ve bâtinî adabı vardır. Zikrin faydası bunlarla gerçekleşir, semeresi ortaya çıkar.

1. Birincisi bütün masiyet ve zellelerden tövbe etmek. Bu tövbe kişiyle Allah Azze ve Celle arasında da olabilir, zâhiri bâtını şeriatla müzeyyen, takvaya sarılmış kâmil bir şeyhin huzurunda da olabilir.

Tövbenin şartları ise şunlardır: Gusül veya abdest almak, elbiseleri temizlemek, melekler, diğer sâkinler veya sâlih cinler bulunduğu için tütsü yakmak.

¹²⁶ Bakara, 2/114.

¹²⁷ Buhârî, Tevhîd, 15; Tirmizî, Daavât, 131; Müslim, Zikir, 2.

2. Bir diğeri, zikre başlamak istediği zaman, Peygamberimize (s.a.v) hafi olarak üç defa salâvât getirip şöyle söyler: **فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ** “Onlar yüz çevirirlerse, Sen de, ‘Allah bana yeter. O’ndan başka ilah yoktur. Ben sadece O’na güvendim. O yüce Arş’ın sâhibidir’, de.”¹²⁸

Rabbim! Şeytânın dürtmelerinden, vesveselerinden, karalamasından, ayıplamasından, üflemesinden Sana sığınırım. Yine bana şeytanların gelmelerinden Sana sığınırım. Ey cinler! Bizimle sizin aranızda büyük bir mesafe vardır. Siz puta tapanlara gidin, insanlara ve cinlere gönderilen Efendimiz Muhammed hakkı için zikir ve Kur’an ehliyle uğraşmayınız.

3. Bir diğeri, tarikatte refiki olması için şeyhinin suretini yüzü hizasında hayal etmek.

Denir ki, “Önce refik, sonra tarik.”

Zikre başladığında ilk önce gönlüyle şeyhinden himmet istemek. Şeyhinin şeyhini de söylemek evladır. Hem şeyhinin hem de şeyhinin şeyhinin adlarını söylemesiyle, esasen Allah’tan başkasını talep etmediğine dair nefsinin şâhit tutmak. Bununla beraber ihtiyaç anında yardım etmesi için diliyle şeyhine ismen nida etmesinde bir beis yoktur. Şeyhinden yardım istemesini esasen Peygamberimizden yardım isteme olarak görmek gerekir.

Şeyhi Peygamberimizin naibidir. Buna benzer bir sözde şöyle denir: “Halkı içindeki şeyh ümmeti içindeki Peygamber gibidir.”

4. Bir diğeri, zikri dil ile kalp arasında olmak.

5. Bir diğeri, sadakat ve ihlaslı olmak. Bu, zikriyle Allah Teâlâ’dan gayrısını gaye edinmemektir. Elbette diğer ibadetlerinde ve hareketlerinde de aynısı olmalıdır.

6. Bir diğeri, zikir esnasında hareket etmek. Bu hareket ölçülü de olabilir, ölçüsüz de.

Hareketi ölçülü olduğu zaman şöyle olur: İlk önce kalbine nazar ederken “lâ” edatını kalbinden alır. Sonra “îlahe” kelimesiyle onu arkaya atar. Sanki

¹²⁸ Tevbe, 9/129.

Allah Teâlâ'nın gayrısıyla ilgili havâtırdan kalbinde bulunan her şeyi alıp sağ tarafından arkasına atar. Sol tarafından "illallah" deyip kalbine muttali olur ve kalbine boşaltır.

Hareketi ölçüsüz olduğu zaman ise şöyle olur: Sütle birlikte yağın oluşması misali, bedeniyle birlikte nefsi temessül eder. Her süt zerresi yağsız olmadığı gibi, süt misali vücudun her azası da kötü sıfatlı nefsin şaibesinden hali değildir. Aynı şekilde süt misali iyi sıfatlardan da hali değildir. Yağı isteyen kişinin yayığı güçlü bir şekilde çalkalaması ve yağ topaklanana kadar bunu sürdürmesi gerekir. Aynen bunun gibi iyilikleri kötülüklerinden ayrılan kadar mürid de uzun süre sağa sola hareket eder. Eğer mana ehlinden isen bu misali iyi anla. Yoksa zevk ve mana ehline itiraz etmeyi bırak. Elbette ilim Allah Teâlâ katındadır.

Zikirde şiddetli hareket de zâkirin kalbi riya ve batıl kuruntularla karışık, zahiri de taatleri terk, menhiyyatı irtikâpla bitkin değilse, elbette ayakta da oturarak da caizdir.

7. Bir diğeri, zikir meclisinden uzak kalmamaya gayret göstermek. Cemaatte bereket vardır. Allah'ın eli, gücü, yardımı cemaat üzerindedir. Müridler zikir halkasında toplandıkları zaman, kısa hareketlerle zikirde güçlü bir sesle sesi yükseltmek evladır. Böyle yapma şeytanın vesveselerini, kötü havatırı defetmede ve kaldırmada tesirlidir.

İmâm Gazzâlî (r.h) münferit bir şahsın zikretmesi ile topluca cemaatle zikretmeyi, bir müezzinin ezan okumasıyla müezzinler topluluğunun ezan okumasına benzetir. Cemaatin sesleri havanın sesini kesmede münferit bir şahsın sesini kesmeden elbette daha etkili olduğu gibi, bütünü tek kalp gibi olan bir cemaatin zikri her halükarda daha evladır. Çünkü Allah Teâlâ katı kalplileri taşın katılığına benzetir. Allah Teâlâ şöyle buyurur: وَلَٰكِنْ قَسَتْ قُلُوبُهُمْ "Lâkin kalpleri kas katı oldu."¹²⁹ Malum, taş ancak şiddetli bir kuvvetle kırabilir. Aynen katı kalp de böyledir.

Meşayihin (r.h) biri şöyle söyler: "Son derece güçlü söyleme, zikirde şarttır. Bunun ölçüsü, zikrullahın tesirinin kalbe, kalpten de beden diğer azalarına ulaştıracak kadar olmasıdır. Zikirden matlup olan budur."

¹²⁹ En'âm, 6/43.

Şeyh Ebu'l-Hasen Harakânî (k.s) şöyle söyler: “Adam ‘La ilahe illallah’ dediğinde, başından ayağına kadar titrediği zaman, adam olur. Eğer başından ayağına kadar titremezse, adam değildir.”

Sevap bakımından cemaatle zikir daha faziletlidir. Çünkü cemaatte niyet vardır. Bu niyetle zikir ve batında ruhani bir kuvvet hasıl olur. Elbette müminlerin zikir vesilesiyle birbirleriyle sohbeti, sayısız daha fazla sevabı da barındırır. Bu beraberlik sayesinde Hakk’ı unutma müridlerden zail olur. Çünkü “La ilahe illallah” cümlesi, nefiy zehrinden, ispat şekerinden mürekkep bir macundur. Başı nefiydir, küfürdür, zehirdir; sonu ise ispattır, imandır, panzehirdir. “La ilahe” nefyi, kalp hastalıklarından mütevellit fasit nefsanî emareleri izale eder. “İllâllah” ispatı ise kalbin sıhhati, Allah’tan gayrını zikretme hastalığından kurtulmayı hasıl eder. Öyleyse sen Hak’la meşgul ol. Kelime-i tevhîdin kalemleri yazmaktan, kâğıtları zabdetmekten âciz bırakacak daha başka sebepleri, hikmetleri de vardır.” İkamet olarak Aksaraylı, doğum olarak Kayserili olan Şeyh Hâmid’in sözü burada sona erdi.

Aksarayî Ankaralı Şeyh Hacı Bayram’ın ve daha başkalarının şeyhidir. Ankaralı Hacı Bayram ise, Rum beldelerinde *Muhammediyye* adıyla meşhur kitabın müellifi Şeyh Muhammed Kelenbevi’nin şeyhidir. Kardeşi Ahmed Baycan’ın şeyhidir. *Tarikatü'l-Muhammediyye* kitabının müellifi Muhammed Birgivi’nin şeyhidir. Ayrıca Akşemseddin, şeyh Hamid’in oğlu şeyh Yusuf Hakiki, Emer Dede Sultan, daha başka birçok kişinin şeyhidir. Bütün bu velilerin yanı sıra her veli, ârif, sâbık, mukarreb, vâsıl ulaştıkları yere hep zikirle ulaştılar.

Allah’ı en çok seven insanları tanımak istersen, zikirlerine bak. Bazılarının zikri bütün vakitlerinde, bütün hareketlerinde, sükûnetlerinde, ayaktayken, otururken, yanları üzerine yatarken, sevinçte-tasada, gizlide-açıktta, vahdette-kesrette, bollukta-darlıkta, kesrette-kılette, zikredenlerin de yanında, gafillerin de yanında, emirlerin de, fakirlerin de, zayıfların da yanında her daim olmuştur.

Bunlar münafıkların kınamasına aldırış etmezler, hepsine malik olsa bile, dünya işlerinden hiçbir şey onları alıkoymaz. Doğrusu herhangi bir şeyin sevgisi insanı kör eder, sağır eder. İnsan bir şeyi sevdiği zaman en çok onu anar, mahbubu dışındakileri unuttur. Başucunda kıyamet kopsa, Cehennem sadece kendine hazırlansa bile, dünya ve ahiret namına hiçbir tase kalbinin safasını

bulandırmaz. Yine de dilinde hep onun namı söylenir, kalbine hep onun düşüncesi hâkim olur. İşte gerçek muhib budur.

Şeyh Ebu'l-Cenâb Necmüddinü'l-Kübrâ şöyle söyler: “La ilahe illallah zikrinin müshile benzetilmesi nefîy ve ispattan mürekkep bir macun olmasından dolayıdır. ‘La ilahe’ nefîyi ile kalp hastalıkları, ruhu esâret altına alan kayıtları, nefsin güçlenmesi, sıfatların terbiyesi -ki bunlar nefsani kötü huylar, hayvani şehvani vasıflar, dünya ve ahirete taalluk edenlerdir- türü fasid maddeler zail olur. ‘İllallah’ ispatıyla da, kalp sıhhati, aslî seadetin incizabı, Allah’ın nuruyla mizacının düzelmesi, Allah’ın nuruyla hayat bulması ancak kötü huylardan kurtulmasıyla hâsıl olur. İşte o zaman ruh Hakk’ın şahitleriyle kendiliğinden parlar, zatı ve sıfatları tecelli eder. Yeryüzü Rabbinin nuruyla doğar, sıfatların zulumatı zail olur. Artık **يَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ وَالسَّمَوَاتُ وَبَرَزُوا لِلَّهِ الْوَاحِدِ** ‘O gün göklerle birlikte yeryüzü başka bir yeryüzüne dönüşür. (İnsanlar)

da, Bir olan Kahhar Allah’ın huzûruna çıkarlar.’¹³⁰ **فَاذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ** ‘Siz Beni zikrederseniz, Ben de sizi zikrederim.’¹³¹ hükmünce, zâkirlikle mezkûrluk, mezkûrlukla zâkirlik yer değiştirir. Zâkir zikrinde fani olur, zâkire halef olarak sadece mezkûr baki kalır. İşte o anda sen zâkiri aradığında, mezkûru bulursun. Mezkûru aradığında da zâkiri bulursun.” Sözü burada sona erdi.

Saçaklızâde namıyla meşhur Şeyh Mehmed Maraşî, başka bir risalesinin başında şöyle söyler: “Benim yolum ülû'l-elbâb yoludur. Allah’a yönelenleri de bu yola dâvet ediyorum. Bu yol müminlerin diledikleri zaman ayakta sağ ellerini sol ellerinin üzerine koyarak zikir halkaları oluşturmalarıdır.

Şihâhu'l-Mesâbih'de şu bilgi bulunur: ‘Allah’ın yollarda zikir ehlini araştıran seyyah melekleri vardır. Allah’ı zikreden bir topluluk buldukları zaman...’ diye hadis devam eder. Bu hadiste geçen zikirden maksad, tesbihtir, tehlildir, tekbirdir, tahmiddir, temciddir. Böyle olanlara Allah dilediklerini vermeyi vaat eder. Diledikleri şey de mağfiret, Cennete girme ve Cehennemden

¹³⁰ İbrahim, 14/48.

¹³¹ Bakara, 2/152.

kurtulmadır. Dileyen bu hadise baksın¹³². Bu hadise bakan ve doğruluğuna inanan kişi, zikir meclisleri oluşturmaya teşvik eder.”

Fakîr Mehmed Maraşî şöyle söyler: “Bu tür zikir meclisi oluşturmak saâdet tâcıdır, hadiste geçtiği gibi Cennet bahçelerinden bir bahçedir. Bundan mahrum kalanlar, esasen kendi kendilerini mahrum bırakırlar. Zaten müminin en büyük arzusu mağfirettir, Cennete girmektir, Cehennemden kurtulmaktır. Üstelik böyle bir zikir meclisini oluşturmak, nefse zor da değildir. Bütün bunlara rağmen zikir meclisine iltifat etmeyen ya bu hadisi bilmiyor, bilse bile bu hadisin doğruluğuna inanmıyor ya arzulanan mağfiret, Cennete girme, Cehennemden kurtulma ona göre bir anlam ifade etmiyor ya da zikrullahâ düşman olanların kınamasından çekiniyor. Bu üç ihtimalin başı ise kendine mani olan kibirdir. İhlâslı mümin zikre hırs gösterir. Biz istenen üç şeye talip olduğumuz, daha başka sayılamayacak kadar çok yarar ve faydaları bulunduğu için zikir yapıyoruz. Yapmakla kalmıyoruz, müminleri teşvik edip cesaretlendiriyoruz. Hep beraber zikir meclisleri oluşturuyoruz. Hocalık taslayıp kibirlenmiyoruz, kınayanın kınamasına aldırmiyoruz.

Bu meclis zikri cehrî söylemeye dayalıdır. Çünkü insanlar tembellik, kasvet galebesi, gevşeklik, üşengeçlik, uyuklama gibi bahanelerle, maalesef hafî zikir yapamıyorlar. Cehrî zikir ise zikredenleri zinde tutuyor, şevklerini kamçılıyor. Cehrî zikrin fazileti hususunda bir risale yazdım. Adını *Risaletü't-tekbir* koydum. Sonra Birgivi'nin de bir risalesini gördüm. Birgivi risalesinde şöyle söylüyor: Zikri cehrî söylemek bidat değildir. Bazı gafil, cahil, ulema kılıklı kişiler, insanların zikri cehrî söylemelerine mani oluyorlar. Avam da hemen zikri bırakıyor. Belki de وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسَاجِدَ اللَّهِ أَنْ يُذَكَّرَ فِيهَا اسْمُهُ ‘Allah’ın mescidlerinde adının anılmasını menedenden daha zâlim kim olabilir?’¹³³ ayetinin kapsamına giriyorlar.” Şeyh Mehmed Maraşî'nin sözü burada sona erdi.

Şeyh Ebu'l-Cenâb Necmüddinü'l-Kübrâ (k.s) *Risaletü't-târîkıl-esnâ*'da şöyle söyler: Allah'a giden yollar mahlûkâtın nefesleri sayısındadır. Açıklamasına başlayacağımız bizim tarîkimiz ise, Allah'a giden yolların en

¹³² Müslim, Zikir, 25.

¹³³ Bakara, 2/114.

kıyası, en açık olanı, en iyi irşâd edenidir. Zira tarikatlar sayıları çok bile olsa başlıca üç grupta toplanabilir;

1. Birincisi tarik-i erbab-ı muamelattır. Bunlar oruç, namaz, Kur'an tilâveti, cihad ve benzeri zâhirî amelleri çok yaparlar. Bu ahyarın tarikidir. Bu tarikle uzun zamanda Allah'a vâsıl olanlar azın azıdır.

2. İkincisi tarik-i ashab-ı mücahedat ve riyazattır. Bunlar huyları değiştirmede, nefis tezkiyesinde, kalp tasfiyesinde, ruh tecliyesinde, bâtının imarıyla ilgili hususlarda gayret gösterirler. Bu ebrarın tarikidir. Bu tarikle Allah'a vâsıl olanlar birincilere nispetle daha çoktur. Fakat bunların vusulü de nâdirattandır.

İbn Mansûr İbrahim Havvâs'a "Nefsini hangi makamda terbiye ediyorsun?" diye sorduğunda, "Otuz seneden beri nefsimi tevekkül makamında terbiye ediyorum." diye cevap verince, İbn Mansûr, "Tembel herif, batinını imar etmede ömrünü tüketmişsin, ama sen nerede, Allah'ta fâni olmak nerede!"

3. Üçüncüsü Allah'a seyredenlerin, Allah'la yolculuk yapanların yoludur. Bunlar muhabbet ehlinden, cezbeye seyredenlerden şüttar tarikidir. Bunlardan bidayette Allah'a vâsıl olanlar, diğerlerinden nihayette vâsıl olanlardan daha fazladır. Tercih edilen bu tarik iradeyle ölüme mebnidir. Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: "Ölmeden önce ölünüz."¹³⁴

a. *Tövbe*: Allah Teâlâ'ya irade ile dönmek.

b. *Dünyada zühed*: Dünyanın eşyasından, az da olsa çok da olsa şehvetlerinden, malından, makamından tıpkı ölümle çıktığın gibi çıkmak. Hakikati dünyayı da ahireti de bırakmandır.

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: "Dünya ahiret ehline haramdır, ahiret de dünya ehline haramdır, Allah ehline her ikisi de haramdır."¹³⁵

c. *Tevekkül*: *فَهُوَ حَسْبُهُ* "Kim Allah'a tevekkül ederse, Allah ona yeter."¹³⁶ kelâmından dolayı, Allah'a güvenerek sadece sebeplerden değil, sebep olabileceklerden de sıyrılmak.

¹³⁴ Aclunî, II, 402.

¹³⁵ Hindî, III, 184; Aclunî, I, 493.

¹³⁶ Talâk, 65/3.

d. *Kanaat*: İnsani ihtiyaçlardan zaruret miktarı hâriç, nefsanî arzulardan, hayvanî isteklerden kurtulmak.

Allah Teâlâ'nın *لَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ* "İsraf etmeyiniz. Allah israf edenleri sevmez."¹³⁷ kelâmından dolayı, yemede, içmede, giyimde israf etmez, zaruret miktarıyla iktifa eder.

e. *Uzlet*: Şeyhe hizmet ve kendi terbiyecisi müstesna, tıpkı ölümle olduğu gibi, inziva ve ınkıta ile halka karışmaktan çıkmak, sıyrılmak. Uzletin aslı, esası, mahsusattaki tasarruflardan halvet etmek suretiyle, mahsusattan uzlet etmektir.

Her afet, fitne, ruhun sınıandığı bela nefis takviyesi, sıfatların terbiyesi kabilinden olsa bile, hep hislerden gelir. Böylece nefis ruhu esfel-i safiline sürükler, kayıtlar, hâkim olur. Ama halvet ve hislerin azliyle nefsin dünyevi yardımcıları, şeytan, heva ve şehvetin yardımı kesilir.

Bu ameliye doktorun tedavisine benzer. Doktor hastayı tedavide önce perhiz yapmasını ister, sonra hastalığın tedavisini düşünür. Bu yöntemle kalp hastalığına sebep olan zararlı maddelerin yardımı önlenir. Geriye zararsız maddeler kalır.

Denir ki, diyet her devanın başıdır, temelidir. Bundan sonra zararlı maddeleri izale eden müşhille tedaviye başlar. Diyetle tabii kuvvetler, garizi hareket güçlenir. Sonuçta tabii bir şekilde hastalık gider, sıhhat gelir. Bu temsildeki diyet ve madde takviyesinden sonraki müşhil, zikr-i daimdir.

f. *Zikri sürekli yapmak*: Unutmakla, Allah'tan gayrısını anmaktan çıkmak. Allah Teâlâ şöyle buyurur: *وَإِذْكُرْ رَبَّكَ إِذَا نَسِيتَ* "Unuttuğun zaman Rabbini zikret."¹³⁸ Ölmüşçesine Allah'tan başkasını unut.

g. *Bütün varlığıyla Allah'a teveccüh*: Ölmüşçesine Hakk'ın gayrısına çağıran bütün davetçilerden çıkmak, uzaklaşmak. Sonuç itibariyle, Allah Teâlâ'dan başka matlubu, mahbubu, maksudu kalmayacak. Dahası evliya ve sıddiklerin bütün makamları gösterilse, bir an bile olsa Allah'tan yüz çevirme düşüncesiyle, dönüp bakmaya bile tenezzül etmeyecek.

¹³⁷ Ârâf, 7/31.

¹³⁸ Kehf, 18/24.

h. Sabır: Ölmüşçesine gayret göstererek ve meşakkat çekerek bile olsa, nefsin hazlarından çıkmak. Çıkmakla kalmayıp nefsin sevdiği arzularına, umutlarına mani olmada sebat göstermek. Bütün bunları nefsin tezkiyesi, arzularının kırılması, örnek yolunda istikametle devam etmesi adına yapmak. Sonuçta kalbin tasfiyesini, ruhun tecliyesini sağlamak.

ı. Murakabe: HakTeâlâ'nın mevhibelerini murakabe ederek, eltafının nefahatına talip olarak, masivadan yüz çevirerek, heva denizine dalarak, ona kavuşmaya özlem duyarak ölmüşçesine onun güç ve kuvvetinden çıkmak.

j. Rıza: Tıpkı ölümle olduğu gibi, Allah'ın ezeli hükümlerine teslim olmakla, itirazsız ebedi tedbirlerine havale etmekle, Allah'ın rızasına girmek suretiyle, nefsin rızasından çıkmak. Bu zulmani vasıflardan kendi iradesiyle ölen kişiyi Allah inayet nuruyla dirildir.

Allah Teâlâ şöyle buyurur: *أَوْ مَنْ كَانَ مَيِّتًا فَأَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ كَمَنْ مَثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِنْهَا* "...veya ölü iken diriltilip kendisine insanlar arasında yürüyebileceği bir nur verdiğimiz kişi, hiç çıkmayacakmışçasına karanlıklarda kalan kişi gibi olabilir mi?"¹³⁹

Yani, insaniyet ağacındaki zulmânî vasıfları ölen kişiyi, Rabbani ve nurani vasıflarla diriltilip cemâlimizin nurlarından bir nurla insanlar arasında yürüttüğümüz kişi, yani diğer insanlar arasında ferasetle yürüyen, hallerini müşahede eden kişi, karanlıklarda, yani insaniyet ağacının karanlıklarında kalıp müminiyet zahitliği, velayetiyet semeresi olmadan çıkamayacak olan kişi gibi olabilir mi?

Fakir ve zelîl ben de şöyle derim; Necmüddinü'l-Kübrâ'nın döneminde Allah'a uzun zamanda vâsıl olanlar azın azı olduysa, mücahede ve riyazatla vâsıl olanlar bundan biraz daha fazla da olsa, kendi döneminde bile bu tarikle vâsıl olanlar nadir olduysa, bu zamanımızda bu iki tarikle sâlik nasıl vâsıl olabilir ki? Zaten zamanımız ihlaslı, ilmiyle amel ulemanın, mürşid-ikâmil meşayihin, müstefiz sadık müridlerin ınkırâzı zamanıdır.

Bu zamanda kişi selefin sülûku gibi sülûk yapmaya kalksa, bütün gücünü de harcasa yine başaramaz. Çünkü bizim dönemimize nispetle onların dönemi

¹³⁹ En'âm, 6/122.

sahabi (r.a) dönemine elbette daha yakın idi. İçinde yaşadığımız bugün ise öyle bir gün olmuş ki, cehalet kol geziyor, şer yaygın, fesat almış başını gidiyor, tembellik hat safhada, mal ve makam sevdası herkesi kuşatmış, din ve ahiretle ilgili işlere önem verilmez olmuş, aksine dünya işlerine ve nefsanî arzulara önem verme oldukça yaygınlaşmış.

Dahası Allah korkusu kaybolmuş, hayâ kalkmış, iyiliği emir ve kötülüğü nehiy terk edilmiş, ulu'l-emre itaat edilmez olmuş, âlimlerden ve salihlerden nefret edilip fasıklar ve şairler sevimliye başlanmış, büyüğe saygı kalmamış, küçüğe sevgi kalkmış. Avamın kalbi kas katı kesilmiş, fuhşiyat, bidat ve fücür yayıldıkça yayılmış. Dinin böylesine gurbet yıllarında âlimlerin ve evliyanın akılları şaşkın şaşkın kala kalmış. Artık insanların çoğu dünyayı tamire, ahireti tahribe başlamış, insanlar ilim ve vaaz meclislerine uğramaz olmuşlar. Ehli sünnet ve cemaat akait ilmini, ahlak ilmini, fer'i şer'i ahkâm-ı lazime-i mühimme meselelerini bile öğrenmemişler.

Üstelik öfkelendiklerinde ulemaya çatıyorlar, pervasızca artık âlimlere ihtiyaç kalmadı, diyebiliyorlar. Öte yandan elfaz-ı küfür ve benzeri dil afetlerini söylemekten sakınmıyorlar. Dinlerinin ve amellerinin fesadına aldırış etmiyorlar. Böylesine hali malum bir zamanda mürid en yüksek derecelere, en yüce makamlara ulaşan mücahid selefin tarikine nasıl sülûk edebilir ki?

Kesin olarak ortaya çıkan sonuç şu ki, ehli muhabbetin ve cezbeyle sâlikinin tariki olan şüttar tariki zamanımız halkına daha uygun. Çünkü Necmeddin-i Kübra'nın dediği gibi, bidayette bu tarikle vâsıl olanlar, diğerlerine nispetle nihayette vâsıl olanlardan daha fazladır. Artık ömürler kısa, kalpler kırık, kıyamet yakın.

e. Şeriat ve hakikat dönemi

Şeyh Abdülvehhâb Şârânî şöyle söyler: Şeyhime şeriatle amelin bütünüyle kalkacağı zamanı sorduğumda, şu cevabı verdi: “Zulmet yayıldığı zaman. Bu zulmet de on birinci asırdan sonra otuz sene geçmeden yayılmaz. İşte o zaman zulmet yayılır, rahmet kalkar, güneş ve ay tutulur, yıldızlar ve ışıkları söner. Bu temsildeki güneş şeriattır, ay ise hakikattir.”

Tekrar şeyhime, “Şeriat güneşinin seyri ve şeriatla amelin sonu ne zaman?” diye sorduğumda, cevabı şu oldu: “Şeriat güneşinin zirvesine ulaşmasının sonu hicri dört yüz altmış senesidir. Çünkü bu vakit şeriat güneşinin cisimler seması ve ameller kubbesindeki yükselişinin son noktasıdır. Güneş istivanın zirvesinden batmaya meylettiğinde, aydınlık hâkimiyeti değişir, şeriat güneşi amel semasından amelsiz ilim ve cedel dünyasına iner.

İşte o zaman hakikat hâkimiyeti ortaya çıkar, artık ay doğar, semasının her tarafını aydınlatır, sûfilerin dilleri hakikati haykırır. İrfânî hakikatlerin zuhuruyla, imanî şahitlerin şuhuduyla hakikat ilmi yükselmeye ve yücelmeye devam eder. Hatta halk şuurunda olmasa bile hakikatleri konuşur.

Hakikat nuru zuhur ettiği zaman, şeriat nuru zayıflar. Bunun sebebi şeriat zamanının sınırlı, hakikat zamanının ise sınırsız olmasından dolayıdır. Hatta hakikat zamanı Allah Teâlâ’nın bekasıyla hep devam eder. Şeriat güneşinin zirveye çıkması, şeriatın saltanat vaktidir. Bundan sonra ise başka bir saltanat zuhûr eder. Zevâl ânında gölge kaybolur, nurlar söner. Hareket eden her şey sükûna erer.” Şeyhu’ş-şeyh Abdulvehhab’ın sözü burada sona erdi.

Bu yorumu İbn Mâce’nin Enes’den, onun da Peygamberimizden (s.a.v) rivayet ettiği şu hadis teyit eder: “Ümmetim beş dönemdir. Kırk sene iyilik ve takva ehli dönemidir. Sonra onları müteakip yüz yirmi yılına kadar olan dönem, dostluk ve merhamet dönemidir. Sonra onları müteakip yüz altmış yılına kadar olan dönem, birbirine sırt çevirenlerin dönemidir. Daha sonrası ise kargaşa ve karmaşa dönemidir. Böyle dönemlerde kurtuluşunuza bakın, kurtuluşunuza.”¹⁴⁰

Yine İbn Mâce, Enes’den, o da Peygamberimizden (s.a.v) şunu rivayet eder: “Her dönem kırk yıldır. Benim dönemim ve ashâbımın dönemi, ilim ve iman ehlidir. İkinci dönem 40 ila 80 arası iyilik ve takva ehlidir...”¹⁴¹ Hadisin devamına bakınız.

İbn Asâkir rivayeti ise şöyledir: “Birinci dönem ben ve benimle olanlar ilim ve yakîn ehlidir. Bu dönem kırk yılına kadar sürer. İkinci dönem iyilik ve takva ehlidir. Bu dönem seksen yılına kadar sürer. Üçüncü dönem karşılıklı

¹⁴⁰ İbn Mâce, Fiten, 28.

¹⁴¹ İbn Mâce, Fiten, 28.

merhamet ve dostluk ehlidir. Bu dönem yüz yirmi yılına kadar sürer. Dördüncü dönem tefrika ve zulüm dönemidir. Bu dönem yüz altmış yılına kadar sürer.”¹⁴²

Peygamberimizden (s.a.v) rivayet edilen diğer bir hadis-i şerifte şöyle buyrulur: “Ümmetimin en hayırlısı başı ve sonudur. Ortası ise karışıktır.”¹⁴³

Bu hadisi Ebu Nuaym'in *Hilye*'de mürsel olarak rivayet ettiği şu hadis teyit eder: “Bu ümmetin en hayırlısı başı ve sonudur. Başında Resulullah (s.a.v) vardır, sonunda ise İsa bin Meryem (a.s).”¹⁴⁴

f. Ahir zaman ümmetinin fazileti

Bu ümmetin ilklerinin fazileti hakkındaki hadisler çoktur. Aynı şekilde sonrakilerin fazileti hakkındaki hadisler de çoktur. Bunlardan birisi Ebu Hureyre'den rivayet edilen hadistir. Bu rivayette Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Ümmetimden beni en çok sevenler, benden sonra gelecek insanlardır. Her biri ehliyle, malıyla beni görmeyi hep arzu eder.”

Yine Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Ümmetimden Allah Teâlâ'nın emrini ifa eden bir topluluk hep olacak. Zelil etmek isteyenler de muhalefet edenler de onlara asla zarar veremeyecekler. Görevlerini ifa ederken Allah'ın emri gelene kadar da hep böyle sürecek.”¹⁴⁵

Ebu Hureyre'den rivayetle, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur. “Çok isterdim, keşke kardeşlerimi görebilseydim.” Sahabiler, “Ey Allah'ın Resulü, Biz senin kardeşleriniz değil miyiz?” dediklerinde, Peygamberimiz (s.a.v) “Siz benim ashâbım, arkadaşlarımsınız. Kardeşlerimiz henüz gelmediler. Havz'ın başına ilk geleni ben olacağım, onları bekleyeceğim.”¹⁴⁶ buyurur.

Hiz. Enes'ten rivayetle, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Ümmetim yağmur misali,öncesi mi daha hayırlı, sonrası mı, bilinmez.”¹⁴⁷

¹⁴² İbn Mâce, Fiten, 28.

¹⁴³ Hindî, XI, 527

¹⁴⁴ Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ*, VI, 123.

¹⁴⁵ Buhârî, Tevhîd, 29; Menâkıb, 28; Nesâî, Hiyel, I.

¹⁴⁶ Nesâî, Tâhâret, 109.

¹⁴⁷ Tirmizî, Edeb, 91.

Müslim'in Câbir'den (r.a) rivayet ettiğine göre, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Ümmetimden bir topluluk kıyamet gününe kadar Hak uğrunda muzaffer olarak savaşmaya devam edecekler. İsa bin Meryem (a.s) yeryüzüne indiğinde ise komutanları Hz. İsa'ya (a.s), ‘Gel, bize namaz kıldır.’ deyince, Hz. İsa, ‘Hayır. Allah'ın bir ikramı olarak siz birbirinizin emirlerisiniz.’ buyurur.”¹⁴⁸

Taberânî *Kebir*'inde, Hâkim *Müstedrek*'inde Cûde İbn Hubeyre'den rivayetine göre, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “İnsanların en hayırlısı benim içinde yaşadığım dönemdir. Sonra onların peşine gelenler, daha sonra da onların peşine gelenler. En son gelenler ise en rezil olanlardır.”¹⁴⁹ Bu hadis, sehven mahallinin dışında yazılmıştır.

Malumdur ki, Mehdi (r.a) Peygamberimizin (s.a.v) soyundandır, ahir zamanda ortaya çıkacaktır. Kendisinin de kendisine tabi olanların da kerametleri çoktur, meşhurdur. Bunlar sonra gelenlerdendir. Bunların da faziletleri hadis mecmualarında ve başka kitaplarda açıklanmıştır. Şimdi çıkış zamanı yakındır. Elbet Allah bilir.

Şeyh Ahmed Şernûbi, *Kitabü'l-Keşf*'de şöyle söyler: “Efendim Bedreddin Sâbır onlardandır. O bütün dünyanın sahibidir. 1270 yılında gelecek, otuz yaşındayken Allah'ın rahmetine intikal edecek. Sonra bütün evliyânın hâtemi, sonuncusu gelecek. O Hüsâmeddin Mekkîdir. Büyük bir seyittir, kadri yüce, kerametleri zâhirdir. O 1280 yılında gelecek. Cennetlerin kapıları ona açılır, Cehennemlerin kapıları ise ona kapanır. Kırk yıl yaşayıp Allah'ın rahmetine intikal edecek. Bil ki, o bütün evliyanın hitamıdır, sonuncusudur. Ondan sonra, Ye'cüc ve Me'cüc'ün çıkışına kadar hiçbir veli yaratılmaz. Vallahi, ondan kısa bir müddet sonra Ye'cüc ve Me'cüc zuhur edecek.” Şernûbi'nin sözü burada sona erdi.

Bize gereken farzları, sünnetleri, nafileleri, diğer şer'î hakları eda etmek, gece-gündüz münferiden-cemaatle halka oluşturarak zikre devam etmek, istiğfarı çok söylemek, Peygamberimize (s.a.v) salavatı çok getirmek, Peygamberimizden (s.a.v) yardım istemek, yalnızlığa (vahdet) devam etmektir. Selâmet yalnızlıktadır, özellikle de bu zamanda.

¹⁴⁸ Buhârî, İtisam, 10; Müslim, İmân, 247; Tirmizî, Fiten, 27.

¹⁴⁹ Buhârî, Fadâilü's-Sahâbe, 1; Müslim, Fadâilü's-Sahâbe, 210.

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “İnsanlar, içinde bir tek binek devesi bulamadığın yüz deveye benzer.”¹⁵⁰

Nevevi, bunun anlamının “İnsanlar içinde kâmil vasıflara sâhip, sohbet etmeye ve ünsiyete ehil insanlar, deve sürüsü içerisinde binek devesinin az bulunması kadar enderi nadirattan olacak. Binek devesi mükemmel özelliklere, hallere sâhiptir, yolculuklarda ve yük taşımada kuvvetlidir. Bu özelliklere sahip deveye ‘râhile’ denir. Çünkü üzerine yük konulur.”

İbnü'l-Melik şöyle söyler: “Ben de diyorum ki, Resulullah (s.a.v) zamanında bile, böyle hayırlı kişiler az bulunuyorsa, facirler, şerlilerle dolu olan bu dönemlerde nasıl bulunur ki? Allah hayrını versin, o zaman bile sayıları az ise, şimdi azın azı oldular.” İbnü'l-Melik’in sözü burada sona erdi.

Ben fakir ise şöyle derim. Bu hadis bu zamanda seyr ü sülûk ehli için açık bir delil, kuvvetli bir hüccettir. Akıllı bir kişi yakînen bilir ki, bu hadis uzletin salih bir refik, istifade edilecek bir şefik, nasih, mürşid bir sahip bulunmadığı zaman uzletin halka karışmaktan daha hayırlı olduğuna açıkça delâlet eder. Artık bu enderi nadirattan olan kırmızı yakuttan farksızdır. Bize gereken, insanlardan firar edip ayaktayken, otururken, yanları üzerine yatarken her hâlükarda zikre müdavim olarak Allah’a ikbaldir, yönelmedir. Az önce geçtiği gibi, zevki tatmayan, ilmi olmayan, insafı bulunmayanların inkârı, tenkidi, yadırgaması bize zarar vermez, veremez.

4. Raks, devrân ve sema

a. Raks ve devrânın cevazı

Şeyh Alâüddin zâkirlere raks ve devrânın cevazı hakkında yazdığı risalesinde Beyzavi’nin *يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ* “Allah’ı ayaktayken, otururken, yanları üzerine yatarken zikredenler...”¹⁵¹ ayetini “Allah’ı bütün hallerde; ayaktayken, otururken, yanları üzerine yatarken” şeklinde tefsirini naklettikten sonra şöyle denildiğini söyler: Beyzavi’nin ‘ayaktayken, otururken, yanları üzerine yatarken’ ifadesi, sûfîlerin vehminin zikir esnasında

¹⁵⁰ Ahmed bin Hanbel, III, 499.

¹⁵¹ Âl-i İmrân, 3/191.

raks ve devrânın caiz olduğuna kail olmamaları için raks ve devrân halini istisna etmeye, yani zikri üç halle kayıtlamaya matuf bir tefsirdir. Sonra da Şeyh Alaüddin kîle diyerek meçhul bir şahıstan naklettiği bu yoruma uzun bir cevap yazar.

Özeti şudur: Söz konusu bu üç hal ayette mutlak olarak zikredilmiştir. Devrân ve raks hali de kıyamen (: ayaktayken) lafzının kapsamına dâhildir. Bir kere efradını kapsayan amm bir lafızdan sonra tahsisten sakınıp, takyit ettiğini söylemek bu büyük allame Beyzavi'ye iftiradır. Dahası Beyzavi'nin 'Bütün bunlar her türlü halin nassın kapsamına dâhil olduğu hususunda muhkemdir' şeklindeki ifadesine karşı söylenmiş yalandan başka bir şey değildir. Fıkıh usulünde malum olduğu gibi, muhkem bir lafız tevile de tahsise de kapalıdır.

Müteakiben Şeyh Alaüddin zikrullah esnasında devrân ve raksın caiz olduğunu çeşitli açılardan temellendirir.

1. Birincisi müfessirlerin açık beyanıdır. Müfessirlere göre, bu ayette kastedilen mana herhangi bir halle kayıtlanamaksızın bütün hallerde zikre devam etmektir. Ayette bu üç halin özellikle nassla tahsis edilmesi, insanın mutat halleriyle ilgili olmasından dolayıdır.

2. İkincisi اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا “Allah'ı çok zikredin çok.”¹⁵² şeklindeki zikir ayeti mutlak olarak kullanılır. *Kevaşi* sahibi mutlak kullanıldığından dolayı şöyle söyler: Tehlil, tekbir ve takdisi ayaktayken, otururken, yanları üzerine yatarken söylemeye ehil olanlardan esas maksad hasta-sağlıklı, gece-gündüz, gizli-açık, karada-denizde, dururken-hareket halindeyken, kısacası her haldeyken olabilmesidir. Bu ayette açıkça beyan edilen bu üç hal kendi içerisinde mukayyet olduğu düşünülse bile, devrân ve raks halini de kapsayan mutlak bir ifade olduğu nettir. Fıkıh usulünde beyan edildiği gibi, mutlağın hükmü ıtlakı üzere cereyan eder, yani kayıtlanmayıp mutlak bırakılır.

3. Üçüncüsü devrân ve raks halinde olmayacağını söyleyerek zikri takyit etmeyi iddia etmek, bu hallerde zikrin yasak olduğunu iddia etmek olur. Bu da “Devrân ve raks halinde Allah'ı zikretmeyin.” demek anlamına gelir.

¹⁵² Ahzâb, 33/41.

Yine usulü fıkıhta belirtilmiştir ki, “Bir şeyden nehiyedilmesi onun kubhunu, çirkinliğini gerektiren hususlardandır.” Bu ifadeye rağmen devrân ve raksın nehiyedildiğini söylemek zikrullahın kubha mahal olmasını gerektirir ki, bu çirkin batıl bir söz olur, kabul etmek mümkün değildir.

Ayrıca zikrin bu üç halle kayıtlandığını söylemek, mescide, camiye gidip gelirken, meslek sahiplerinin mesleklerini icra ederken dönmeleri esnasındaki zikrullallahlarının da haram olduğunu söylemeyi gerektirir. Böyle bir iddiayı ise hiç kimse söylememiştir.

4. Dördüncüsü büyük âlimlerin sözleri.

Bunlardan biri İmam Razi'dir. İmam Râzî *Tefsir-i kebir*'inde, *Keşşâf* sâhibinin zikrullah esnasında tevâcüd ve ızdırâp (:titreme) türü evliyaullahtan sadır olan hallerini tenkit sadedinde söylediklerine karşı cevap verir. Büyük âlim Taftazani ve Şeyh Semerkandi de benzer kanaatleri paylaşıyor.

Özeti şudur: *Keşşâf* sahibinin tenkidinin asıl sebebi, itikatta mutezili görüşlere sahip olduğu için evliyaullahın şerefli hallerini, kendilerine özgü yüce makamlarını kabul etmemesinden dolayı evliyaullahtan muhabbet ehline karşı duyduğu kinden kaynaklanır.

Bunlardan bir diğeri Necmzâde'dir. Şeyh-i fazıl, mürşid-i kâmil Necmzâde namıyla meşhur olan zat *Tefsiru'l-hakaik fi beyani'l-işare* adlı tefsirinde şunları söyler: سَيَقُولُ السُّفَهَاءُ مِنَ النَّاسِ مَا وَلَّيَهُمْ عَنْ قِبَلَتِهِمُ الَّذِي كَانُوا عَلَيْهِ “Bazı beyinsiz insanlar, ‘bugüne kadar yapageldikleri kiblelerinden ne oldu da yönlerini değiştirdiler?’ diyecekler...”¹⁵³ ayetinin tefsirinde şunları söyler: Gaybet ehlinin beyinsizliğinden, hicâb ehlinin cehaletindendir ki, erbâb-ı kulûbun hallerini, Allah'ın onları halden hale dönüştürdüğünü anlamadıkları zaman, erbâb-ı kulûbun hareketlerine de sükunetlerine de itiraz ettiler, fiillerini de sözlerini de eleştirdiler. Çünkü onlara hep küçümseyici ve aşağılayıcı bir edayla baktılar.

Bunlardan bir diğeri Ahmed bin Hanbel'dir. *Hulâsatü'l-hakâik*, *Avârifü'l-maârif* ve *İhyâü ulûmi'd-din* adlı eserlerde şu bilgi bulunur: İmam Ahmed bin Hanbel'e, “Filanca cemaat ayağa kalkıp raksediyor.” diye sorulduğunda, “Onlar

¹⁵³ Bakara, 2/142.

âşık, âşık. Bırakın da, bir süre Allah'la beraberliğe sevininler, neşelensinler.” der.

Denir ki, “Sûfilerin yaptığı şey raks değildir. Raks sözlük anlamında def ve çalgı aleti eşliğinde yapılan şeydir, terim anlamda ise küfür ve bâtil denecek nispette yapılan şeydir.”

Şeyh Alauddin sözlerine şöyle devam eder: “Abd-i zaif Alauddin şunu söylüyorum: ‘Bazı sûfilerin raks ve deverânın mubahlığıyla ilgili delillerin bilinmesi için yazdım, yapılması için değil. Çünkü bizim tarikimize ve inancımıza göre raks ve devrân ihtiyarî olursa ikisi de caiz değildir.

Bu konuda söylene gelen sözlerin özü şudur. Bu delillerin hepsi şunu ifade etmektedir. Şevkin baskınlığını doğrulayarak muhabbetin hakimiyetinin galip gelmesinden kaynaklanan erbab-ı kulübün bazı azalarından sadır olan şeyler hep yadırgana gelmiştir. Bu tartışma konusu bile değildir. Çünkü tıpkı titreyen bir kişinin hareketi misali, ihtiyarî olmadan Hakk’ın mahza tasrihiyle, Hakk’ın bir halden başka hale tasrihiyle bazı tavırlarında sadır olan şeylerin hepsi ıztırarî hallerdir. Şeyhzâde’nin söyledikleri de bu yorumu andırır. İmam Ahmed bin Hanbel’in ‘onlar aşık, aşık. Bu tavırlarda olanlardan ihtiyar alınır, teklif düşer. Artık böyle durumlar caizdir, caiz değildir diye nitelenemez. Çünkü caiz olması veya caiz olmaması şer’i ahkâmla ilgilidir. Usulü fıkıhta bilindiği gibi, şer’i ahkâm da mükellefin fiiliyle ilgilidir. İhtiyarî halin ıztırarî hale kıyas edilmesi ise iki farklı halin ayrı ayrı değerlendirilmesi hikmetini iptal eder. Çünkü her tavrın kendine özgü bir hükmü, her makamın kendine özgü bir sözü vardır.

Bu konuda cevab-ı savap müftü Cemal’in fetvasında söylediğidir. Bu fetvayı Karabaği *Ravda* adlı eserinde anlatır. O da şudur: ‘Allah’ı cehri zikretmek isteyen kişinin sakın ve vakur olması gerekir, mezkûrun azametini ve kibriyasını düşünür, Allah’ın celalinden dolayı huşuyla ve huduyla ürperir. Şevk hali galip geldiğinde ve ihtiyar zimamı elinden gittiğinde ise artık o kişi hallerinde de fiillerinde de sözlerinde de mazurdur. Ama zikir esnasında şeriata muhalif şeyleri ihtiyarıyla yapan kişi, ehlullaha göre de mezmumdur, merduttur. Elbet doğrusunu Allah bilir.” Şeyh Alauddin’in sözleri burada sona erdi.

Rabbani âlimlerden kâmil bir zat risalesinde şöyle söyler: “Allah Teâlâ’nın اَلَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ ‘Allah’ı ayaktayken,

otururken, yanları üzerine yatarken zikredenler...¹⁵⁴ ayetindeki ‘kıyamen’ (:ayakta) ifadesi zikir yapan kişinin ayakta olmasının gereği bütün hareket ve sükûnet hallerinin her çeşidiyle zikrini yapmasını gerektirir. Ayrıca bütün bunları yapmanın mubah olduğuna inanması da gerekir. Çünkü ‘kıyam’ memurun her durumdaki halidir. ‘Kâim’ ise her durumda olan halin daha gerisinde tasavvur edilemez. Kıyam nasstır ve nass manasına dahildir. Her ikisine de iman her zikirde her durumda vaciptir. Bu söylediklerimize inanmayana فَبَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ ‘Ondan sonra hangi söze inanacaklar.’¹⁵⁵ demekten başka bir sözümüz yok.”

Fıkıh usulü âlimlerine göre, nassın delaletiyle nassın ibaresinden dolayı amel edilir. Lafzın manasını mucebinden ve muhtemel anlamlarından soyutlamak caiz değildir. *Feteva* adlı kitabın ifadeleri böyledir.

Şerhu'l-fetâvâ el-câmiu'l-kebir’de şöyle denir: “Bilindiğin gibi, kâim (:ayakta) olan kişinin şiddetli hareket etmesi, titremesi veya devrân etmesi, delaleti kat’i bir nas olan ‘kıyam’ kelimesinin kapsamından soyutlanamaz. ‘Kıyam’ kapsamına giren bir hareketi inkar eden de esasen kat’i bir nassı inkar etmiş kabul edilir.”

فَإِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلَاةَ فَادْكُرُوا اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا Kâdî Beyzavî Allah Teâlâ’nın “Namazı bitirdiğinizde” yani eda edip namazdan çıktığınızda, وَعَلَى جُنُوبِكُمْ “ayaktayken, otururken, yanlarınız üzerine yaslanırken Allah’ı zikredin...”¹⁵⁶ ayetini şöyle tefsir eder: “Bütün hallerde zikre devam ediniz. Bu inceliğe vakıf olamayıp inkâr edenler, elbette zâkirlerin hareketini tekfir ederler.”

اللَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَى جُنُوبِهِمْ Beyzavî “Allah’ı ayaktayken, otururken, yanları üzerine yatarken zikredenler...”¹⁵⁷ ayetinin tefsirinde şunları söyler: “Yani, ayaktayken, otururken, yanları üzerine yatarken bütün hallerde Allah’ı zikrederler. Hareketlerin şiddetli olması veya olmaması, elbette

¹⁵⁴ Âl-i İmrân, 3/191.

¹⁵⁵ A’raf, 7/185.

¹⁵⁶ Nisâ, 4/103.

¹⁵⁷ Âl-i İmrân, 3/191.

zâkirlerin halleridir. Zâkirlerin bu tür hareketlerini tenkit edenler, Allah'ın sınırını aşmış ve kendilerine zulmetmiş olurlar.”

Hilyetü'l-evliyâ'da sıhhatinde ittifak edilerek, *Kitabu'l-ihsân*, *Kitabu müşkilâti'l-misbâh* ve *Kitabu metâini's-sûfiyye* adlı kitaplarda şu haberler yer almaktadır. Sahâbiler (r.a) zikir esnasında rüzgârlı bir günde tıpkı ağaçların hareket ettiği gibi şiddetli bir şekilde hareket eder, gözlerinden yaşlar boşalırdı. Hareketlerin farklı farklı olmasının herhangi bir önemi yoktu. Öyleyse mutlak hareketin mubahlığı sübut bulur. Bu sebeple, zâkirlerin hareketlerini, oturmalarını, kalkmalarını, vesselâm hangi çeşit olursa olsun hareketlerini biz sorgulayamayız. Çünkü her türlü harekette bazı işaretler hep bulunur.

Burada kalbin kalıpla münasebeti, yağın sütle münasebetine benzetilebilir. Sütün her damlası yağsız olmadığı gibi, nefsanî kötü sıfatlardan her birinin de kalbi güzel sıfatlardan herhangi birini taşıdığı söylenebilir. Kalbî sıfatlar da nefsanî sıfatlardan zâkirin şiddetli hareketiyle ayrılır. Tıpkı yağın süttten ayrılıp topaklanması için, yayıkta uzun süre şiddetli yayılması örneğinde olduğu gibi.

Kalbi sıfatların ayrılması ve ortaya çıkmasıyla, zevk ve şevk hâsıl olur. Bu hal ona baskın gelir, ihtiyarını alır. Böyle bir haldeyken artık mümkün olan her çeşit hareketle zikretmesinde bir beis olmaz.

Dahası dilinden şu tür kelimeler çıkabilir: Allah, Allah, Allah, der veya şöyle der: hû, hû, hû veya medle (:çekerek) lâ, lâ, lâ veya kasırla (:çekmeden) la, la, la veya medle â, â, â veya kasırla a, a, a veya dammeyle u, u, u; medle âh, âh, âh veya kasırla ah, ah, ah veya dammeyle uh, uh, uh veya hâ, hâ, hâ veya elifsiz heh, heh, heh veya harfsiz herhangi bir harf söylemek. Bu hususta en uygunu eğer isterse kendini bulunduğu halin atmosferine bırakmaktır. Bu bilgiler *Reyhânetü'l-kulûb* adlı eserde bulunur.

Doğrusu bu sözlerin benzerlerinin özellikle sema esnasında sâdık bir zâkirden duyma ihtimali hiç de uzak değildir.

Başka bir tefsirde şu bilgiye rastlanır: “Zikirdeki hareket müminlerin günahını yıkar, temizler.”

Bazı haberlerde şöyle gelmiştir: “Allah Teâlâ İsrâfil'i (a.s) yarattığında, cehrî söyleyip hareket ederek ‘La ilahe illallah’ demesini emreder. İsrâfil (a.s)

cehrî söyleyip hareket ederek öyle bir ‘La ilahe illallah’ der ki, doğudan batıya kadar bu ses işitilir. Böylece zikirde hareket etmek İsrâfilî bir sünnet olur. Cehrî söyleyip hareket etmek ehl-i zikir için yüce bir mertebedir. Çünkü her bir aza zikirden nasîbini alır, sonra da tebeddül ve inkıta olur. Bu inceliği iyi anla.” Müfessirin sözü burada sona erdi.

b. Semain cevazı

İmam Râzî *Hadâik*'ta şöyle söyler: Semain mubahlığı veya haramlığı konusunda ulemanın ihtilâfı meşhurdur. Mâlik bin Dinâr, İbn Şüreyh ve ehl-i Hicâz'ın bütünü nağmeli şiir dinlemenin mubah olduğu kanaatindedirler. Nağmesiz şiir dinleme ise, zaten icmâen caizdir. Deve sürmek için bir şeyler söylemek ve dinlemek de icmaen caiz kısmına dâhildir.

Her iki tarafın delillerini tartışma yeri elbette detaylı fıkıh kitaplarıdır. Doğrusu böylesi tartışmalara fıkıh kitapları daha uygundur. Çünkü bizim mesleğimiz olan hakikat ve tarikat ilmi tartışmaya ve kıl ü kâle bina edilmez. Aksine tartışma ve kıl ü kâli terk etmeye mebnidir. Öyleyse biz de konumuza teberrüken Kur'an ve hadisla başlarız.

Allah Teâlâ şöyle buyurur: *الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ* “Sözü dinleyip en güzeline uyan kullarımı müjdele.”¹⁵⁸

Bu ayetteki “el-kavl” kelimesi elif lââm’lıdır. Zâhirî anlamı, umûm ifade eder, ilahi okuyanların (:kavval) sözlerini, medhiyelerini de kapsar, en güzeline uymayı da över. Bütün bunlar da semainin mendup olmasını ve mubahlığını gösterir.

Ayrıca bu hususta hüsün ve kubuh (:güzellik ve çirkinlik) izafî, sübjektif bir konudur. Bir kişiye göre güzel olan bir şey, başka bir kişiye göre çirkin olabilir. Tam tersi bir kişiye göre çirkin olan bir şey, başka bir kişiye göre güzel olabilir. Güzellik ve çirkinliğin kişilere göre değişmesi, maksadlarının farklılığına dayanır. Aynen bunun gibi, sema da dinleyenin halinin değişikliğine göre değişir. Kişinin hali beşeri haz ve hayvani maksadlardan uzak olursa, Hak’tan Hak’la dinler.

¹⁵⁸ Zümer, 39/18.

Allah Teâlâ şöyle buyurur: فَهُمْ فِي رَوْضَةٍ يُحْبَرُونَ “Onların her biri kendi Cennetinde sevince mazhar olurlar.”¹⁵⁹ Tefsir’de bu ayetteki sevincin güzel gözlü hurilerin semai olduğu söylenir.

Yine Allah Teâlâ şöyle buyurur: يَزِيدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَاءُ “O yaratıklarından istediğine dilediği kadar fazla özellik verir.”¹⁶⁰ Bu ayetteki artırmanın da güzel ses olduğu söylenir.

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Kur’an’ı seslerinizle güzelleştiriniz. Zira güzel ses, Kur’an’ın güzelliğini daha da artırır.”¹⁶¹

Yine Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Her şeyin bir süsü vardır. Kur’an’ın süsü ise güzel sestir.”¹⁶²

Denir ki, “Davud’un (a.s) kıraatinin güzelliğinden dolayı sesini insanlar, cinler, hatta vahşi hayvanlar ve kuşlar dinlerdi. Hz. Davud (a.s) Zebûr okuduğu zaman, bazı zamanlarda Hz. Davud’un sesini dinlemenin hazzından ve okumasının hoşluğundan dolayı meclisinde ölen dört yüz cenaze o meclisten taşınırdı.” İmam Kuşeyrî’den şu rivayet edilir: “Bu sayı meclisinden günlük taşınanların sayısıydı.”

Denir ki, “Cennette Hûriler nağmeye başladığı zaman, ağaçlar bile dile gelir.”

Cüneyd şöyle söyler: “Sema anında insanın titreme sebebi, Allah Teâlâ’nın ilk misakta, أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ ‘Ben sizin Rabbiniz değil miyim?’¹⁶³ diye hitap ettiğinde, ruhların bu kelâmı dinleme tadını almış olmalarıdır.”

İmam Kuşeyrî şöyle söyler: Ebu Ali’nin şöyle dediğini duydum: “Sema nefislerini diri tuttuğu için avama haramdır; mücâhedelerini gerçekleştirmeleri için zâhidlere mubahtır; kalplerinin hayreti için bizim ashabımıza ise müstehaptır.”

¹⁵⁹ Rum, 30/15.

¹⁶⁰ Fâtır, 35/1.

¹⁶¹ Dârimî, Sünen, II, 474.

¹⁶² Heysemî, Ebû'l-Hasan Nûreddin Ali bin Ebi Bekr bin Süleyman, *Mecmau'z-zevâid ve menbau'l-fevâid*, Beyrut 1988, VII, 171.

¹⁶³ A'raf, 7/172.

Zünnun Mısırî'ye sema hakkında sorulduğunda, “Hakk’ın vârididir, kalpleri Hakk'a yönlendirir. Semaı Rabbanî dinleyen hakikate ulaşır. Semaı nefsanî dinleyen ise zındık olur.”

Denir ki, “Semada her bir uzvun nasibi bulunur. Gözün nasibi ağlamayı doğurur, lisanın nasibi haykırma sonucunu verir, elin nasibi elbiseleri parçalama ve yüze vurma sonucunu verir, ayağın nasibi ise raksetme sonucunu verir.”

Şeyh Mahmud Üsküdâri (Aziz Mahmud Hudai) (k.s) *Keşfü'l-kına'min-vechi's-sema*’adlı risalesinde şöyle söyler: “Bil ki, sema Allah Teâlâ’nın sırlarından bir sırdır. Bu sır sâdık âşıklarda görülür. Gerçek anlamda bunu tatmayan bilemez.”

Sema ya taklidî olur ya da tahkikî. 1) Taklidî sema hal ve vecd hallerine erişmek için taklitçilerin yaptığı semadır. Elbet bir kavme benzemeye çalışan kişi, onlardan olur. 2) Tahkikî sema ise tabîî ve ruhanî ilahî diye ikiye ayrılır; a) Tabîî sema güzel ses ve hoş nağmelerle hâsıl olan semadır. b) Ruhanî ilahî sema ise sadece mana yönünden olur. Bu ricâlullahdan büyük muhakkiklerin semadır. Bunlar mutlak sema ehlidirler, semainı mukayyet namelerle söylemezler. Çünkü böyle olanların himmetleri yüce, mertebeleri yüksek olduğundan dolayı nağmeler kendilerinde herhangi bir etki oluşturmaz.

Cüneyd (k.s) şöyle söyler: “Dervişlerden bir cemaatle birlikte Tûr-i Sinâ dağında idim. Bir Hristiyan manastırı altında bulunan bir su kaynağında konakladık. Dervişler ayağa kalkıp raksettiler. Manastır sâhibi yukarıdan bize doğru bakarak ayağa kalktı, bağırmaya, nida etmeye başladı. Bizden hiç kimse ona dönüp bakmadı. Bu hal sükûn bulup dervişler oturduklarında manastır sâhibi bize baktı ve ‘Sizin hocanız kim?’ diye sordu. Cemaat beni gösterdi. Adam bana şöyle dedi: ‘Ey hoca! Şu yapmış olduğunuz sema, hareketler sizin dininizde özel mi, yoksa umumi mi?’ Ben ‘Hayır, üstelik zühd şartına mahsustur.’ dedim. Manastır sâhibi o anda ‘eşhedü en la ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abduhu ve Resuluhu’ deyip şehadet getirdi ve şöyle dedi: ‘İsa’nın (a.s) İncil’inde buldum ki, ümmet-i Muhammed’in (s.a.v) havâssı, sema esnasında dünyada zühd şartı ile hareket ederler. Elbiseleri yün ve renklidir. Dünyalık kendilerini yaşatacak miktara razı olurlar.’ Bu manastırın İslam’ı güzel oldu, ölüm gelinceye kadar da Allah’a ibadet etti.”

Cüneyd şöyle söyler: “Sema üç şeye muhtaçtır; zaman, mekân ve ihvan.”

Şeyh Ebu'l-Gays Yemenî şöyle söyler: “Başlangıçta semaı ben de tenkit ediyordum, ama sonra bu görüşümden döndüm. Sebebi ise semaya azimli dervişler topluluğu içinde bazı meşâyih bizim ikamet ettiğimiz yere geldi. Sema ettiklerini duyar duymaz, kasaba halkına çıkıp savaşmaları talimatını verdim. Gelen dervişler ve savaşmak için çıkan halkım iyice birbirine yaklaştıkları esnada, semadaki bir hal beni etkisine aldı, onlarla birlikte ben de dönmeye başladım. Halk benim halime şaşırıp kaldı. ‘Sen bizi bunlarla savaşmak için toplamadın mı?’ dediklerinde, ‘Her şeye kadir olan Allah’ın izzetine yemin ederim, gökyüzünün onlarla birlikte döndüğünü görünce, dayanamadım, ben de döndüm.’ cevabını verir.”

Rivayete göre, bir fakîh şeyh Muhammed bin Ebi Bekir Yemenî’yi tenkit ediyordu. Bir gün şeyh tenkitçi fakîhe ikisi de sema halinde iken “Başını yukarı kaldır.” der. Fakîh başını yukarı kaldırdığında, meleklerin semada döndüğünü görür.

Rivayete göre, fakîhlerden biri Sûfiye semaını tenkit eder. Bunlardan biri bir gün bu fakihin kendi evinde döndüğünü görür, sebebini sorar. Fakih “Zor bir meselenin cevabını bulmanın aşırı sevincinden döndüm.” diye cevap verir. Bunun üzerine kişi sözüne şöyle devam eder: “Sadece bir meseleden dolayı senin sevincin böyleyse, Allah Teâlâ ile sevinen ve bu sevinçle aşka, şevke gelen kişiyi sen nasıl tenkit edebilirsin?”

Rivayete göre, fakîhlerden biri büyüklerden birine, “Defin tambur tumburunu duymuyor musun?” diye sorduğunda, o büyük zât şöyle cevap verir: “Vallahi, senin tambur tumbur dediğini ben hiç duymuyorum bile. Bana hep ‘Allah, Allah’ diyormuş gibi geliyor.”

Rivayete göre, Hz. Ali (r.a) Hıristiyanların çan sesini duyduğunda şöyle söyler: “Çanın ne dediğini biliyor musunuz?” Oradakiler, “Hayır, bilmiyoruz.” dediler. Hz. Ali (r.a) “Sübhân olan Allah, Hak’tır, Hak. Mevlâ Bakidir, Sameddir.” dediğini söyler.

Bundan dolayı, Mevlânâ Rûmî (k.s) şöyle söyler: “Ali bin Ebi Tâlib’in duyduğu Hristiyanların çanı bile ‘Hak, Hak’ der de, Mevlânâ’nın defi ‘Allah, Allah’ demez mi?”

Şeyh Ebu Hafs oğlu Şeyh İmâdüddin’e vasiyetlerinde şöyle söyler: “Sema meclisinde çok oturma. Çünkü önce nifak bitirir, sonra kalbi öldürür, farkına

bile varamazsın. Sema'nın erbabı vardır. Sema kalbi saf, nefsi ölmüş kişilere uygundur. Böyle olmayanların ise oruç tutmak, namaz kılmak, evrâd okumakla meşgul olması semadan daha evlâdır.”

Şeyh Ebu Tâlip Mekkî (k.s) şöyle söyler: “Semaı mufasssal mukayyet olmaksızın mutlak mücmel olarak tenkit edersek, yetmiş siddiki tenkit etmiş oluruz. Tenkit etmenin kurrânın ve müteabbidlerin kalplerine daha yakın olduğunu bilsek bile, biz bunu asla yapmayız. Çünkü onların bilmedikleri bazı hususları biz biliyoruz, onların duymadıkları bazı hususları biz selef-i salihin sahabe ve tabiinden duyduk.”

Rivayete göre, Hz. Ömer (r.a) virinde herhangi bir ayete geldiğinde, bazen düşer bayılır, bir gün, iki gün evden çıkamazdı. Hatta hasta olduğu zannedilerek ziyaretine gelinirdi.

Zeyd bin Eslem şöyle söyler: Übey bin Kâ'b Resulullah'ın (s.a.v) yanında Kur'an okudu, hepsinin kalbi hassaslaştı. Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurdu: “Rikkat-i kalp ânında duayı ganimet bilin. Zira o rahmettir.”¹⁶⁴

Ezvâi Zührî'den, Zührî Urve'den, Urve de Aişe'den (r.a) rivayetle, Hz. Ebu Bekir (r.a) şarkı söyleyen, def çalan iki câriye bulunduğu anda kızı Hz. Aişe'nin yanına girer. O esnada Peygamberimiz (s.a.v) elbisesiyle örtülü idi. Hz. Ebu Bekir (r.a) cariyeleri azarladı. Peygamberimiz (s.a.v) hemen yüzünden örtüyü sıyrıp şöyle dedi: “Ey Ebu Bekir! Bırak onları. Bugün bayram.” Diğer bir rivayet şöyledir: “Ey Ebu Bekir! Her kavmin bir bayramı var. Bu da bizim bayramımız.”¹⁶⁵

Şir'atü'l-İslâm'ın şerhinde şu ilave bulunur: “Hz. Aişe (r.a) ve Peygamberimizin (s.a.v) yanında def çalan iki cariye vardı. Yani ellerini defe vuruyorlar, alkış tutuyorlardı, hatta rakediyorlardı bile denildi.”

Başka bir rivayette şöyledir: Ensar'ın söyleye geldikleri şeylerle şarkı söylüyorlardı. Yani şecaatlerini ve savaş kahramanlıklarını besteli söylüyorlardı. Peygamberimiz (s.a.v) ise elbisesiyle örtülü idi. Hz. Ebu Bekir iki cariyeyi azarladı. Yani kötü bir sözle menetti. Peygamberimiz (s.a.v) ise Hz. Ebu Bekir'e şöyle buyurdu: “Bırak onları. Bayramlarda sevinç izhar etme dinin

¹⁶⁴ Aclunî, I, 168; Hindî, II, 102.

¹⁶⁵ Buhârî, İdeyn, 3.

şeâirinden olması sebebiyle, böyle yapmakta mazurdurlar.” Bu bilgi *Şerhu'l-mesâbih*'te bulunur.

Şir'atü'l-İslâm şârihi şu açıklamayı ekler: “Bu hadis semain ve tambur tumbur def çalmanın haram olmadığını gösterir. Fakat bağımlısı olmak mekruhtur, şahitlikte aranan adalet şartını kaldırır, mürüvveti yok eder.”

Şeyh Hasan bin Sâlim'e “Cüneyd, Seriyy-i Sakatî ve Zünnûn Mısırî sema yapmalarına rağmen, dahası Zünnun ‘Benden daha hayırlı olan biri semaya cevaz vermiş ve bizzat kendisi dinlemişken ben samayı nasıl inkâr edebilirim demişken, üstelik Cafer-i Tayyar sema yapmışken, ayrıca münker, kötü olan semadaki oyun ve eğlence olmasıyken, sen nasıl olur da semayı tenkit ediyorsun?” diye sorulduğunda, şöyle cevap verir: “Bu doğru bir sözdür. Yalnız şunu iyi bil ki, semayla ilgili söylenen sözler bir hayli çoktur. Kimisi fık sayacak kadar tenkit ettiler, kimisi aşktan kaynaklanan açık bir hak görecektir kadar ileri gittiler. Fakat sözlerin en güzeli itidal sınırında olanıdır. Kabule layık olan hak şudur ki, sema ehlinin ve erbabından sadır olup adabıyla yapıldığı zaman sahihtir, makbuldür. Bu makam izaha muhtaçtır. وَاللّٰهُ يَقُولُ الْحَقَّ وَهُوَ

يَهْدِي السَّبِيلَ ‘Allah hakkı söyler ve doğru yola iletir.’¹⁶⁶

Bil ki, bu konudaki bozukluk (:halel) ya dinlenen şeyin kendinde olan şeyden ya da sâmiin halinde olan şeyden kaynaklanır. Mesmuun kendinde olan bozukluk, heva ehlinin şiirlerinden, bu şiirlerin muhtevasında ehl-i diyanet ve takvaya uygun olmayan boy, bos, endam ve yüz güzelliği, gelip geçici güzelliklerin nitelenmesi kabilinden söylenen sözlerden kaynaklanabilir. Elbette şiirlerin muhtevası ayetler, zikirler, Cennet ve Cehennem anlatıldığı sözleri, hayır, taat ve zikre teşvik kabilinden olan sözleri tenkit etmek zaten akıl karı değildir.

Sâmiin halindeki şeyden kaynaklanan bozukluk ise özü itibariyle yalan olmasına dayanır, şeytanın maskarası olur çıkar. Elbette hal galebesiyle sema yapan kişiyi tenkit etmek zaten akıl kârı değildir.

Bil ki, hal sahibi bir kişiden bazen ahu vahlar, hırıltılar, çığlıklar, beklenmedik hareketler sadır olabilir. Bu tür haller özellikle devrân halinde

¹⁶⁶ Ahzâb, 33/4.

daha çok ortaya çıkar, görülür. Çünkü insan şekli dairemsidir. Sahih bir zevki olmayan, pis ile temiz arasında fark gözetmeyen, zahire vakıf ehl-i kısır olan fukahadan hazır bulunandan bazıları hemen tenkide yeltendiler. Bidat ehlinin semaı, batıla uyan ve din eşlerinde gevşeklik gösteren mülhidlerin durumu ise, seni asla aldatmasın.” Şeyh Mahmud Üsküdarî’nin sözü burada sona erdi.

Şeyh Ömer Sühreverdî (k.s) *Avârif* adlı kitabında şöyle söyler: “Allah Teâlâ şöyle buyurur: *وَإِذَا سَمِعُوا مَا أُنْزِلَ إِلَى الرَّسُولِ تَرَى أَعْيُنُهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ* ‘Resule indirileni duyduklarında, hak namına bildikleri şeylerden dolayı, gözlerinden yaşlar aktığını görürsün...’¹⁶⁷

İşte bu sema, hak olan semadır. Hak olan semada hidayet ve akıl sahibi olduğuna hükmedilen ehl-i imandan iki kişi bile ihtilaf etmez. Bu, sema hararetini yakîn soğukluğuna ulaştıran bir semadır. Nihayet göz yaşla dolar. Çünkü sema kimi kez hüznü yayar, hüznü sıcaktır; kimi kez şevk yayar, şevk de sıcaktır, kimi kez pişmanlık yayar, pişmanlık da sıcaktır. İşte sema yakîn soğukluğuyla dolu bir kalp sâhibinden bu sıfatları yaydığı zaman, ağlatır, yaşlar akıtır. Çünkü hararet ve soğukluk çarpıştığı zaman su boşalır. Sema kalbin bam teline dokunduğunda bazen aşinalığını hafifletir. Bunun belirtisi vücutta görülür, tüyleri ürperir. Allah Teâlâ şöyle buyurur: *تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ* “Onun (kitabın) etkisinden dolayı Rablerinden korkanların tüyleri ürperir.”¹⁶⁸

Kimi kez bu ürperme o kadar kuvvetli olur ki, meydana gelen yeni bir olayın büyüklüğünü akla haber vermişçesine, etkisi dimağın üst tarafına kadar yönelir. Sonuçta gözlerinden sicim sicim yaşlar boşalır.

Kimi kez semanın etkisi ruha yönelir. Artık semanın etkisiyle ruh, kalıbın çerçevesi dar gelmişçesine dalgalanır. Esasen çılgılık ve titreme bundan kaynaklanır. Doğrusu bütün bunlar, hal sâhibi kişilerden erbâbı olanların hissettikleri hallerdir. Hâsılı, sema Kerim olan Allah’tan rahmetin celbini talep eder.

¹⁶⁷ Mâide, 5/83.

¹⁶⁸ Zümer, 39/23.

Ümm-ü Gülsüm (r.a) rivayetine göre, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurur: “Allah korkusundan dolayı kulun tüyleri ürperdiğinde, tıpkı kuru ağacın yapraklarının dökülmesi misali, kulun da günahları dökülür.”¹⁶⁹

Yine şöyle vârid olmuştur: “Allah korkusundan dolayı tüyler ürperdiğinde, Allah Cehennemi ona haram kılar.”

Bütün bunlar inkâr edilmeyen ve ihtilâf edilmeyecek bir husustur. Durum böyle olunca, inkârda aşırı gidip zâhid geçinen kurrânın yaptığı gibi, semân büsbütün menedilmesini, haram kılınmasını ve sema yapanların tenkit edilmesini mutlak olarak kesinlikle söyleyemeyiz. Bununla beraber, semân şartlarını ve adabını ihmâl eden bazı alaycıların ısrarla yaptıkları gibi, elbette ne yaparlarsa yapsınlar da diyemeyiz. Bir kul kalbi hazır ve arzulayarak bir beyit şiir dinlediğinde, ölünceye kadar hakta sebat etme azmini kendinde bulur. İşte o, böyle bir semânda Allah'ı zikretmiş gibi olur.

Ashabımızdan bazıları şöyle söyler: “Biz vecdlerimizi şu üç şeyde buluyoruz; 1) Sıddıkların makamlarını ve nebîlerin hallerini müzakere ânında, 2) Gazap ânında, 3) Sema ânında.”

Cüneyd şöyle söyler: “Bu taifeye rahmet üç yerde iner; 1) Yemek ânında, 2) Müzâkere ânında, 3) Sema ânında. Çünkü onlar vecdle sema ederler, Hakk'ı müşahade ederler. Böylece ferah ve ağlama hâsıl olur. Sonuçta kimi elbiselerini parçalar, kimi ağlar, kimi çığlık atar.”

Muhammed bin Süleyman şöyle söyler: “Sema yapan, gizlenme ve tecelli görünme arasında kalır. Gizlenme alevlenmeyi, tecelli ise daha da artmayı netice verir. Gizlenme sebebiyle müridlerin hareketleri ortaya çıkar ki, zaaf ve acziyet mahallidir. Tecelliden ise vuslata erenlerin sükûnu doğar ki, istikâmet ve temkin mahallidir.”

Allah Teâlâ'nın *يَزِيدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَاءُ* “O, yaratıklarından istediğine dilediği kadar fazla özellikler verir.”¹⁷⁰ ayetindeki hususun güzel ses olduğu söylenir.

¹⁶⁹ Münziri, IV, 266; Heysemi, *Mecmau'z-zevâid*, X, 310.

¹⁷⁰ Fâtır, 35/1.

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Allah güzel sesiyle Kur’an okuyan bir kişinin tilâvetini, cariyeye sahibinin cariyesini dinlemesinden daha arzulu dinler.”¹⁷¹

Hiz. Âişe (r.a) rivayetine göre şöyle söyler: Yanımda beni dinleyen bir cariyeye vardı. O beni dinlerken Peygamberimiz (s.a.v) geldi. Sonra Hiz. Ömer geldi. Hiz. Ömer’in gelmesiyle cariyeye içeri kaçtı. Peygamberimiz (s.a.v) tebessüm buyurup güldü. Hiz. Ömer “Ey Allah’ın Resulü! Neden güldünüz?” diye sorunca, Peygamberimiz (s.a.v) gelmesi sebebiyle cariyenin içeri kaçtığını Hiz. Ömer’e anlattı. Hiz. Ömer “Resulullah’ın (s.a.v) dinlediğini ben de dinlemeden buradan ayrılmayacağım.” deyince, Peygamberimiz (s.a.v) cariyeyi çağırıp Hiz. Ömer’e de dinletti.¹⁷²

Şeyh Ebu Tâlip Mekki şunu anlatır: Atâ’nın şarkı söyleyen iki cariyesi vardı. İhvanı da bu cariyeleri dinlerlerdi. O şöyle derdi: “Ebu Mervân’a yetiştik, şarkı söyleyen cariyeleri vardı. Bu cariyeleri de sûfiyye için hazırlamıştı.”

Hiz. Davud’un (a.s) methiyle ilgili hadiste şöyle vârid olmuştur: “O, Zebur tilavetiyle hüzünlü parçalar okuyan güzel sesli biriydi. İnsanlar da cinler de güzel sesini dinlemeye gelirdi. Meclisinden binlerce cenaze kaldırılırdı.”

Peygamberimiz (s.a.v) Ebu Musa Eş’ari’yi överken şöyle buyurur: “Ona Âl-i Davud’un mezamirinden bir mizmar¹⁷³ verilmiştir.”¹⁷⁴

Yine Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Bazı şiirler hikmettir.”¹⁷⁵

Kimileri Kur’an kimileri şiir okuduğu esnada bir adam Peygamberimizin (s.a.v) huzuruna geldi. Adam “Ey Allah’ın Resulü! Kur’an ve şiir.” diyerek yadırgadığını ifade ettiği zaman, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Kimi zaman bundan, kimi zaman da ondan.”

Nâbiga (Kays bin Abdullah) Peygamberimizin (s.a.v) huzurunda şu beyitlerin bulunduğunu şiirini okudu:

Ortalığın selametini koruyamayan halimlikte de hayır yok,

¹⁷¹ İbn Mâce, İkâmet, 176; Ahmed bin Hanbel, VI, 19-20.

¹⁷² Müslim, Salâtü'l-ideyn, 17, 19; İbn Mâce, Nikâh, 21.

¹⁷³ Mizmar: ney, bahır, neyle birlikte söylenen Zebur suresi bahri.

¹⁷⁴ Buhârî, Fazâilü'l-Kur’ân, 31; Müslim, Müsâfirin, 235, 236; Tirmizî, Menâkıb, 55.

¹⁷⁵ Buhârî, Edeb, VII, 107; Ebû Dâvud, Edeb, 11, 58.

İşler karıştığında düzelterek hilim yoksa cehalette de hayır yok.

Bu beyitleri duyunca, Peygamberimiz (s.a.v) “Güzel söyledin, ey Ebu Leylâ! Allah senin ağzını korusun.” diyerek dua etti. Peygamberimizin (s.a.v) duasının bereketiyle, yüz yıldan fazla yaşadı. Şiirde insanların en iyisiydi.¹⁷⁶

Peygamberimiz (s.a.v) şair Hassân bin Sâbit için mescitte özel bir minber koydu. Bu minberde Hassân ayağa kalkarak Resulullah'ı (s.a.v) hicvedenleri hicvederdi. Bir defasında Peygamberimiz (s.a.v) “Resulullah'ı savunduğu sürece Ruhü'l-Kudüs Hassân'la beraberdir.”¹⁷⁷ buyurdu.

Sâlihlerden biri Hızır'ı gördü, “Ashabımızın ihtilâf ettiği sema hakkında ne dersin?” diye sorduğunda, Hızır şöyle cevap verdi: “O, ancak Allah'ı bilen âlimlerin ayaklarının sürçmediği tatlı bir safadır.”

Vecdsiz ve hal galebesi olmaksızın tecâvüdde bulunan kişi ise, insanlara riyakârlık yaparak, şevk iddiâsında bulunarak, kalkıp ehl-i hak nazarında haram olan yapmacık hareketlerle karma, kalbi nefsin rengiyle boyanmış, hevaya meyyal olarak düzenli bir şekilde raks ederse, elbette bu tür hareketlerinde hüsn-i niyete eremez. Böyleleri şekil ve suret ehlidir. Ayrıca ilahi söyleyene bakmaya veya daha başka fitne ve fıska nefisleri cezbeden genç ve gökçek bir oğlan olabilir. Kuşkusuz bunlar münkerdir, inkârı haktır, doğrudur.

Bazı sâdık sâlihler ise vecd ve hal gösterişine girmeden bazen ahenkli ve ölçülü raks ederler. Böyle yapma niyetleri hareketlerinde dervişlere uymak, onlara benzemekten ibarettir. Böyle olan hareketini batıl tarafında değerlendirebilecek bir hal ve vech iddiasında bulunmaksızın ahenkli bir şekilde hareket eder. Böyle birinin hareketi ve raksı şer'i şerifte mubah kabilinden görülür. Tıpkı gülme, şakalaşma, eşiyle- çocuklarıyla eğlenmesi gibi kabul edilir. Bu tür hareketler kalbi dinlendirme kabilinden değerlendirilir. Hatta bazen bu tür hareketler nefsini dinlendirmeye matuf olduğunda, hüsnüniyet şartıyla ibadet bile olabilir.

Bunun bir benzerini Ebu'd-Derda (r.a) şöyle söyler: “Hakk'a yardımcı olması için nefsimi bâtl bir şeyle bile dinlendiririm. Çünkü insan her zaman hakka sabredemeyi başaramaz. Sonuç itibariyle zikrettiğimiz örneklerdeki

¹⁷⁶ Gazzali, İhyâ, II, 272.

¹⁷⁷ Ebû Dâvud, Edeb, 87.

ferahlama, hakka yardımcı olan batıl kabilinden kabul edilen mubahlardan olur.”

Sehl bin Abdullah bazı sözlerinde sâdık kişiyi şöyle tanımlar: “Sâdık kişinin cehaleti ilmini artırır, yanlış doğrusunu artırır, dünyası da ahiretini artırır. Bu espriden dolayı Peygamberimize (s.a.v) kadınlar sevdirelmıştır. Böyle olması şerefli nefesine verilen hazları, iffetiyle ve paklığıyla nefsinin haklarını tas tamam ifa edebilmesi sebebiyledir”

Sonuçta böyle bir niyetle, kişinin raksı aleyhine de lehine de olmayan mubah kabilinden olur. Hatta belki de nefsini dinlendirme gayesine matuf güzel bir niyetle yaparsa ibadet bile olabilir. Özellikle, rahmetinin ve lütfunun genişliğine bakarak Rabbi sebebiyle ferahlanmasını nefsinde gizlediği zaman, bu tür hareketlerinin ibadet olması kuvvetle muhtemeldir.

c. Semaı tenkide cevaplar

Semaı tenkit edenlere cevah verilmesi bakımından şöyle söylenebilir. Mutlak olarak münker olan semaı tenkit eden kişi, şu üç ihtimalden hali olamaz; 1) Ya sünnetleri ve âsârı bilmeyen bir câhildir, 2) Ya hayırlı kişilerin mubah kılınan amellerini yalanlamaktadır, 3) Ya da zevkten yoksun donuk tabiatlı bir kişidir ki, inkârında ısrar etmektedir.

Rivayete göre, Peygamberimiz (s.a.v) “Sen bendensin, ben de sendenim.” buyurduğunda, Hz. Ali (r.a) aşırı sevincinden dolayı duygulanarak sıçrayıp hopladı.¹⁷⁸

Peygamberimiz (s.a.v) “Endamın da, huyun da bana benzer.” buyurunca, Hz. Cafer (r.a) sevinçten sıçrayıp hopladı.¹⁷⁹

Peygamberimiz (s.a.v) “Sen bizim kardeşimiz ve azatlımızsın.” buyurunca, Hz. Zeyd sıçrayıp hopladı.¹⁸⁰

Hatta Hz. Cafer’in hoplaması, Hz. Ali, Hz. Cafer ve Hz. Zeyd’in Hz. Hamza’nın kızıyla ilgili davalarında da vuku bulmuştur.

¹⁷⁸ Irâkî, *el-Muğnî*, İhyâ kenarında, II, 275, 300.

¹⁷⁹ Buhârî, *Fadâilü's-Sahâbe*, 10; Tirmizî, *Menâkıb*, 29.

¹⁸⁰ Irâkî, II, 275, 300.

Aynen bunun gibi, şiir-ilahî dinleyen kişiyi bile Rabbini hatırlatan bir anlam bürüyebilir. Bu durum şiir dinleyende bile sevinçten, endişeden, inkisardan, iftikardan kaynaklanabiliyorsa, bütün bunlarda Rabbini hatırlayarak kalbi nasıl halden hale girer, Allah bilir. Artık öyle bir hal alır ki, bir kuş sesini bile duysa, bu ses de yine kendine çok hoş gelir, Allah'ın kudretini, kuşun hançeresindeki ses düzenini, mahlûkata ses vermesini, sesin kaynağını, kulaklara geliş keyfiyetini hep düşünür durur. Elbette bütün bu tefekkürlerde mukaddes bir tesbih bulunur. Hele hele insan sesini duyduğunda aynı düşüncelere tekrar dalar, içi zikir ve fikirle dolar. Bütün bunlar nasıl inkâr edilebilir ki? Tabii ki, asla.

Ama bu ses bakıldığında fitneden korkulan genç ve gökçek bir oğlan, mahremi olmayan bir kadın, fuhuş ve masiyetle ilgili şiirler olduğunda, salt ses sebebiyle olmasa bile, fitneden korkulduğu için yine de dinlenmesi haramın harimi kabul edilir. Elbette her haramın bir harimi vardır. Bu tür hususlarda maslahat sebebiyle yasak hükmü uygulanır. Tıpkı oruçlu bir gencin eşini öpmesi birleşme haramının harimi kabul edilmesinden dolayı olduğu gibi. Yine mahremi olmayan bir kadınla halvet halinde bulunma ve daha başka örneklerde olduğu gibi. Buna binaen dinleyen hali ve dinlemenin sebep olacağı sonuç bilindiği zaman, maslahat bazen semayı dinlemeyi menetmeyi gerektirebilir. Bu anlamda semayı menetme, haramın hariminden menetme olarak değerlendirilir.

Bazen semayı camid tabiatlı, zevkten yoksun olanlar da tenkit edebilir. Böyle olanlara zıfak lezzetini bilmeyen innin (: iktidarsız) denir. Elbette kör birisinin harika bir güzelliği dinleme yetisi bulunmaz. Tabii ki, musibete maruz kalmayan kişi, “innâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn” ayetini söylemez. Batınını şevkle ve muhabbetle terbiye etmeyi seven kişinin neyi tenkit edilebilir ki? Böyle birisi uçup gezen ruhunun nefis-i emmare kafesinin dar alanında hapsolunduğunu görür. Ruhuyla evtanın ünsiyet nesimine uğrar. İrfan ordularının tuluatı onu aydınlatır. Gurbet yurdunda nefsin vücuduyla hicran kâsesini yudumlar. Mücadele etmenin yükleri altında inin inin inler. Müşahede sunuhatıyla yüklenmez. Amellerini çok yaparak nefis menzillerini katettiğinde bile, visal kabesine yaklaşamaz.

Semayı tenkit eden kişi muhtemelen şöyle diyebilir: “Muhabbet emre sarılmak değil mi? Emre sarılmaktan başkası bilebilir mi? Allah korkusundan başka ne olabilir ki?” İlimde derinlik kazanmış âlimlere, mukarrabin ebdale

özgü muhabbeti ise tenkit ediyorlar. Kendi kısır anlayışında muhabbetin misal, hayal, cinsleri ve şekilleri gerektirdiği yerleşince, halkın muhabbetini tenkit ediyorlar. Bunlar halkın iman mertebelerinde mahsusatın en tammına ulaştıklarını, ruhları ve nefisleriyle ifrat derecedeki keşif ve muayenelerinde bir hayli mesafe katettiklerini elbet anlayamaz.

Hikâye edilir ki, meşâyıhtan biri şöyle söyler: “Suda yürüyen, havada uçanlardan bir cemaatin sema dinlediklerini, vecde geldiklerini, hatta vecd sebebiyle akıllarını kaybedenleri bile gördük.”

Nakledilir ki, bunların bir kısmı sema esnasında ateşte dolaşüyor, ama ateşi hiç hissetmiyorlardı.

Yine nakledilir ki, sūfînin birinde sema esnasında vecd hali görüldü, bir mum alıp gözüne koydu. Aldığı mumun ışığından daha güçlü bir nurun ve ışığın gözünden çıktığını gördüm.

Yine hikâye edilir ki, bunlardan biri sema esnasında vecde geldiğinde, yerden birkaç zira (:metre) havaya kalkıp gider gelirdi.

Fakat maalesef, fitne bu tarikte oldukça fazladır, masumiyetleri kaybolmuştur, amelleri az, halları kötü bazı gruplar hırslarından dolayı bu tür şeylerle meşgul oldular. Sema toplantılarını yemek yemek için artırdılar. Elbette bunların semayı maluldür, sakattır. Çünkü semayı istemeleri, sevdikleri yiyecekleri elde etmek, neşe, eğlence ve işrete iştirakten ibarettir. Ehl-i sıdka göre, bu tür içtima merduttur.

Cüneyd’e “Sen daha önce sema yapıyordun. Şimdi neden terk ettin?” diye sorulduğunda, “Kiminle sema edebilirim ki?” diye cevap verir. Tekrar “Kendin sema yaparsın.” dendiğinde, Cüneyd “Kimden dinleyebilirim? Ehli kalmadı ki.” diye cevap verir. Hâsılı ihvanı kaybedince semayı da terk eder. Bununla beraber semayı güzel bir niyetle ve adabına riayetle dinleyen kişiyi elbette tenkit etmezler.

Hayru'n-Nessâc şöyle söyler: Hz. Musa (a.s) bir gün İsrail oğullarına bir şeyler anlattı. O anda topluluktan bir kişi nara attı. Hz. Musa (a.s) da onu azarlardı. Allah Teâlâ Musa'ya şöyle vahyetti: “Onlar benim hoşluğumla nara attılar, benim vecdimle çılgın kopardılar. Benim kullarımı niçin yadırgıyorsun?”

Rivayete göre, Peygamberimiz (s.a.v) Übey bin Kâb'a "Kur'an oku!" dedi. Übey "Kur'an sana inmişken ben sana nasıl okuyabilirim?" dediğinde, Peygamberimiz (s.a.v) "Ben Kur'an'ı başkasından dinlemeyi daha çok severim." buyurdu. Übey Nisa suresini okudu ve فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَؤُلَاءِ شَهِيدًا "Her ümmetten bir şâhit getirdiğimiz ve seni de bunlara şâhit olarak getirdiğimiz zaman halleri nice olacak! "¹⁸¹ ayetine kadar geldi. O anda Peygamberimizin gözlerinden yaşlar akmaya başlar.¹⁸²

Rivayete göre, Peygamberimiz (s.a.v) Hicr'e yöneldi ve selâmladı. Sonra ağlaya ağlaya iki dudağını uzun süre üzerine koyup öptü. Peşine şöyle buyurdu: "Ya Ömer! İşte burada gözyaşları dökülür."¹⁸³

Peygamberimiz (s.a.v) duasında şöyle derdi: "Allah'ım, Beni ağlayan iki gözle rızıklandır."¹⁸⁴ Şeyh Ömer Sühreverdi'nin sözü burada sona erdi.

d. Sema adabı

Şeyh Mahmûd Üsküdârî (Aziz Mahmud Hüdayî), *Risaletü't-tarika*'sında şöyle söyler: Sûfîlerin sema adabı şunlardır;

1. Aralarında kendi tarikatlarından olmayan kişinin bulunmaması. Çünkü böyle birinin seması farklı olması sebebiyle kendilerine de kabz hali yaşatır. Hâlbuki sema yapanların tek bir kalp üzere toplanmaları lazımdır. Söylenen ilâhîler kendi ilahileri olursa ne âlâ. Yoksa ilahi okuyan bulunsa bile, halktan biri gibi olur.

Mutlak tek bir ses ve ölçülü tek bir ritimle zikre başlasınlar. Meclis şeyhi ayağa kalktığı anda, müridlerin de ayağa kalkması gerekir. Çünkü her halükârda şeyhe uymak vaciptir. Allah yolu son derece şerefli ve izzetlidir. Müridin Allah'a teveccühü, yönelişi sahîh olursa, Allah onu nasihatçı bir şeyhe ulaştırır.

2. Şeyhinin Allah'ı bilen, Allah Teâlâ'nın bütün mahlûkatına nasihatçı, Rabbin gönderdiği Peygamberimizin metoduna göre hareket ettiğine inanması

¹⁸¹ Nisâ, 4/41.

¹⁸² Ebû Dâvud, İlim, 13.

¹⁸³ İbn Mâce, Menâsik, 27.

¹⁸⁴ Hindî, II, 184; Zebidî, IX, 214.

mürîd olmanın şartlarındandır. Bazen zâhirde memzum, kötü görünen herhangi bir şey şeyhten sâdır olsa bile, esasen o bâtında mehmûddur, güzeldir. Nice erler vardır ki, içki kadehini elleriyle alıp ağızlarına kaldırdıklarında, Allah o içkiyi bala çevirmiştir. Bunu gören kişi ise içki içtiğini zanneder. Bunun emsali ricâlullah arasında oldukça fazladır.

Şeyhü'l-Ekber (k.s) şöyle söyler: “Bir ruhaninin şeyhin şekline bürünüp şeyhin yaptıklarını yaptığını çok gördük. Bunu gören kişi de filanın şunu yaptığını gördüm, der. Hâlbuki gerçekte o kişinin yapılan işle hiç alakası yoktur. ‘Kadîbü'l-Bân’ diye bilinen Ebu Abdullah Mûsîlî’nin hali böyleydi. Bu tür vakaları farklı kişilerde defalarca bizzat gözümüzle gördük. Allah Teâlâ’nın bu dünyadaki sırları elbet çoktur. Öyleyse mürîdin teslim olması gerekir. Yine de mürîd şeyhinin her halinde masum, günahsız olduğuna inanması gerekmez. Çünkü ismet sıfatı, Peygamberlere (a.s) özgüdür.”

Cüneyd Bağdâdî’ye (k.s) “Ârif âsi olur mu, günah işler mi?” diye sorulduğunda, **وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ قَدْرًا مَقْدُورًا** “Allah’ın işi takdir olunmuş bir kaderdir.”¹⁸⁵ ayetini okudu.

Hikâye edilir ki, bir öğrenci bir şeyhe mürîd olur. Bir gün şeyhinin bir kadınla fiskını, eğleştiğini görür. Yine de tavrını hiç değiştirmez, saygısında kusur etmez. Şeyh kendisini gördüğünü bilmesine rağmen, tavrını değiştirmemesine hayret eder. Şeyh “Yavrum! O kadınla fiskımı gördüğünü biliyorum, ama sen tavrını yine de değiştirmedin.” dediğinde, mürîd şöyle cevap verir: “İnsan Allah’ın kaderinin mecrâsı altındadır. Sana hizmet etmeye başladığımdan bugüne kadar, mâsum olman sebebiyle sana hizmet etmiş değilim. Ben sana sadece Allah’ı ve yegâne matlûbum olan seyr ü sülûk keyfiyetini bildiğin için hizmet ettim. Günahının olması veya olmaması seninle Allah Teâlâ arasındadır. Ben buna karışamam.” Bu sözler üzerine şeyh şöyle söyler: “Muvaffak oldun, mesûd oldun.” Bundan sonra hüsn-i hal ve yüce mâkam şeyhe de nasip oldu.

3. Şartlarından bir diğeri, mürîdin şeyhiyle münakaşa etmemesi ve tartışmamasıdır. Herhangi bir mesele olduğunda, hemen şeyhine sormamalıdır. Aksine, Allah Teâlâ’ya teveccüh eder, şeyhin himmetinin kendine açılmasını ve

¹⁸⁵ Ahzâb, 33/38.

Allah'ın şeyhini harekete geçirip o mesele hakkında konuşmasını diler. Ama müridin şeyhine herhangi bir şart koşma hakkı yoktur, tıpkı gassalın elindeki meyyit misali. Sonuçta kendi iradesinden çıkan kişiyle ölü arasında bir fark kalmaz.

4. Bir diğer şart, zor da olsa kolay da olsa mürid şeyhinin bütün şartlarına vefa göstermelidir. Çünkü yol mücâhede yoludur, rahat yolu değildir. Bu yola evli iken giren kişinin elbette eşini boşaması gerekmez. Bekârken bu yola giren kişi ise kemale erene kadar evlenmez.

5. Kendi yapabileceği bir şeyi başka birinden istememesi müridin şartıdır. Gücü yettiğince halktan bir şey istemez.

6. Müridin genç delikanlılarla arkadaş olmasından sakınması gerekir. Zira bu en büyük zellelerdendir.

Muhammed Buhârî şöyle söyler: “Ebu Abdullah Hadramî, Musullu bir gence şöyle söyler: Hepsi ebdâlden kabul edilen otuz şeyhin sohbetinde bulundum. İstisnasız bütünü ayrılma ânında bana hep şunu tavsiye ettiler: Genç delikanlılarla dostluktan sakın.”

7. Gözü gereksiz bakışlardan koruma ve hızlı yürüme müridin şartındandır. Fakr, zillet, meskenet, huşû, hudu, tevâzû ve şeriat âdâbını muhâfâza etmek müridin özelliklerindendir. Zâhirde ihanet eden kişi, esrâr-ı ilahiyde nasıl emin bir kişi olabilir ki? Allah Sübhânehu ve Teâlâ esrârını sadece emin kişilere bahşeder.” Şeyh Mahmud Üsküdarî'nin sözü burada sona erdi.

Şimdi bil ki, bu risaleyi tertip etmekten maksad, ihvânı ilim ve namaza teşvikten sonra zikrullahı da teşvik etmektir. Çünkü bu üçü, kulu makamların en yücesine, derecelerin en yükseğine, gayelerin en zirvesine ulaştırır, her şeyin halikına yakınlaştırır.

İlim ve namazın fazileti, şerefi, kadrinin yüceliği açık olduğu için bu risalede faziletlerini uzun uzun beyana ihtiyaç yok. Benzer faziletler ve özellikler zikirde de bulunsa, havas-avam herkese faydası dokunsa, Allah'a giden yolların en yakını olsa bile, yine de tartışanlar, inkâr edenler, mani olanlar, alay edenler, kin besleyenler, boş konuşanlar maalesef daha çok olmuştur. Çünkü şeytan en kısa zamanda ve en kısa yolla Allah'a yaklaştıklarını

bildiği için müminleri Allah'ı zikirden gaflete düşürmeye çalışıyor, zâkirlerle diğer zahid kurra müminler arasına kin ve nefret ekmeye çalışıyor. Doğrusu cahil tembel müminler de bunlara tabi oluyor. Sonuçta aralarında düşmanlık, bela okuma, kınama meydana geliyor.

İşte bütün bunlardan dolayı, muteber kitapları mütalaa ettim. Kitaplarımın azlığına rağmen bütün gayretimi gösterdim. Zâkirlerin gâfillere, âşıkların münkirlere karşı delillerini takviye edenleri, müminleri âlemlerin rabbini zikre devam etmeye teşvik edenleri, insanların kınamasına, tasasına, cefasına, yalanlarına, kinlerine, inkârlarına karşı tarikat dervişlerini teselli edenleri, tâlipleri âriflerin yöntemine teşvik edenleri, müridlere irade şartlarını ve sülûk adabını öğretenleri, kalplerini harekete geçirenleri, mücahede, sabır ve teslimiyetlerini şevklendirenleri, dünya ziynetlerinden nefret ettirenleri, gönüllerin Allah'tan gayrısına yönelmesini kökünden sökenleri teker teker hepsini burada derledim.

Ey aziz kardeşim!

Bu risaleyi mütalaa edip muhtevasıyla amel etmen gerekir. Her ne kadar muhtasar bile olsa, yine de bu risale sâliki hacimli, detaylı kitapları incelemeden müstağni kılacak, inşallah sâlike büyük fayda sağlayacaktır.

Son söz olarak ayaktayken, otururken, yanları üzerine yatarken hep zikre devam etmeni vasiyet ediyorum.

5. Zikir

a. Zikrin kapsamı

Şeyhu'l-İslâm Ebüssuûd (r.h) tefsirinde şöyle söyler: **الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ** “Allah'ı zikredenler...”¹⁸⁶ ifadesinin anlamı, bütün vakitlerde Allah'tan gafil olmayanlardır. Çünkü kalpleri Allah'ı zikirle itminana kavuşur, içleri murabede istiğrak halindedir. Onlar kesin olarak inanır ki, O'nun dışındaki her şey O'ndan taşıp, yine O'na dönecektir. Kendi nefislerinde ve afaktaki herhangi bir hali görmezler. Gördükleri her şeye Allah'ın bir şe'ni olarak bakarlar. Böylesi halleri sebebiyle buradaki maksad, mutlak olarak Allah'ı zikirdir. İster zat yönüyle, ister

¹⁸⁶ Al-i İmran, 3/191.

sıfat, fiil yönüyle olsun, ister lisanî zikri eşlik etsin, isterse de etmesin hiç fark etmez.

İbn Ömer'den hikâye edilir ki, Urve bin Zübeyr ve cemaatinden bir bayram günü namazgaha gelenler oldu. Bunlar Allah Teâlâ'yı zikretmeye başladılar. İçlerinden birisi, “Allah Teâlâ, اَلَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ” ‘Allah’ı ayaktayken, otururken, yanları üzerine yatarken zikredenler...’ buyurmuyor mu?”¹⁸⁷ dedi ve kalkıp ayakta Allah’ı zikrettiler. Onların maksadı, bu ayetin tefsiri ve ayetin doğru anlamının sadece böyle olduğunu kayıtlamak elbette değildir. Onların böyle yapmaları, medlulü kapsamında olan bir manayı ifa sadedinde ayete uygun şekliyle teberrükten ibarettir.

Ayetteki zikri Peygamberimizin (s.a.v) İmran bin Husayn’a söylediği “Ayakta namaz kıl, güç getiremezsen oturarak kıl, oturarak kılmaya da güç getiremezsen, yatarak ima ile namaz kıl”¹⁸⁸ ifadesine, takatine nispetle bu hallerde namaz kılmasına hamletmeyi, ayetin siyakı da sıbakı da desteklemez. Esas maksad, yukarıda ifade edildiği gibi, zikrin bütün vakitlere şamil olmasıdır. Mezkûr hallerin zikirle tahsis edilmesi, zikrin o hallerle tahsis edileceği anlamına gelmez. Esasen rivayetlerdeki ilgili haller de, genellikle insan halinin hali olmadığı alışılâgelen hallerdir.” Ebüssuûd’un sözü burada sona erdi.

Ulema nazarında bu tefsir muteber ve makbuldür. Öyleyse, münkirlerin inkârı, cahillerin kınaması seni üzmesin. Evliyaullahın, âşıkların, zâkirlerin hallerini çirkin görenlerin, semalarını, vecdlerini, hareketlerini, naralarını, elbiselerini yırtanları yadırgayıp tenkit edenlerin sözleri, asla göğsünü daraltmasın, aklını karıştırmassın. Allah bizimle beraberdir. O bizim velimiz, vekilimiz, koruyucumuzdur. O bize yeter.

Meşâyih ve ulema şöyle söyler: “Zâkirin huşûlu, sekine, vakar, kalp huzuru, tefekkürle mütevazı olması gerekir. ‘La ilahe illallah’ kelimesini söylerken sesini uzatması müstehaptır. Uzatmadan maksad, uzatılması caiz olan yerde beş elif miktarından daha fazla olmamak şartıyla, bir elif miktarı kadar uzatmaktır. Ancak, ‘ilahe’ kelimesindeki uzatma, nağmeli okuyuş (:lahn)

¹⁸⁷ Al-i İmran, 3/191.

¹⁸⁸ Buhârî, Tâksiru's-Salât, 19; Tirmizi, Salât, 157.

olduğu için caiz değildir. Vakıf halinde lâfza-i celâli (Allah) üç elif miktarı kadar, vasıl halinde ise bir elif miktarı kadar uzatmak caizdir. Ayrıca tazim için uzatma da caiz görülür. ‘İlahe’ kelimesinde vakıf caiz değildir. Çünkü küfür vehmi oluşturur. ‘İllallah’ kelimesini vakıfsız ve nefes almaksızın söyler. Nefiyde Allah’tan gayrısını, istisnada ise ilahın şuhudunu düşünür. Bütün bunlara göre takdir şöyle olur: Allah’tan gayrı hiçbir ilah mevcûd, mabûd, matlûb, meşhûd değildir. Elbet bunlar ehl-i zikrin makamlarına, fikir sahiplerinin hallerine, nispetlerine göre değişir. Zikirde acele etmemek müstehaptır. Çünkü acele etmek, insanı gaflete sürükler. Matlûp olan ise, Mahbup ile beraber olmaktır.”

Âlimler şöyle söyler: “Zikir tehlik, tesbih ve tekbire münhasır değildir. Aksine, yürümesi, oturması, kalkması, uykusu, alışverişi, yemesi, içmesi, ciması ve benzeri herhangi bir amelinde Allah’a itaat eden herkes, hükmen zâkir kabul edilir. Böyleleri fiillerinde hep Allah’ın hükmünü gözetirler, O’ndan asla gafil olmazlar.”

Atâ (r.h) şöyle söyler: “Kur’an ve diğer zikirlerin okunduğu, nasıl alışveriş yapacağını, namaz kılacağını, oruç tutacağını, nikâh kıyacağını, boşayacağını, hac edeceğini ve benzeri hususları belirten helal ve haramın öğrenildiği meclislerinin hepsi zikir meclisi kabul edilir.” Bu bilgi *Ezkar*’da zikredilir.

b. Me’sur dualar

Hız. Âişe (r.a) şöyle söyler: “Peygamberimiz (s.a.v) her halinde ve her zamanında Allahı zikrederdi.”¹⁸⁹ Zira Resulullah (s.a.v) hep Allah’la hemdem olurdu, O’nu zikrederdi, hiçbir vakit O’ndan gâfil olmazdı. Üstelik ümmetine tuvalete girmeden önce ve çıktıktan sonra okunacak duaları meşru kıldı. Bütün bunlar duaya ne kadar önem verdiğini gösterir. Dahası cima öncesinde okunacak duayı bile belirledi. Cima halinde ise okunacak herhangi bir dua yoktur. Aksine bu halde haya ve murakabe kâfi gelir. Yine de meninin boşalmasındaki Allah’ın nimetini hatırlar. Çünkü eğer bedeninden çıkmasaydı, elbette kişiye sıklet verecekti. Diliyle söylemese bile, bu hatırlaması da zikrin büyüklerinden kabul edilir.

¹⁸⁹ Buhârî, Tefsiru sureti Âl-i İmran, 35; Müslim, Mûsâfirîn, 139.

Sâlik Peygamberimizden (s.a.v) rivayet edilen zikirle sabah-akşam, bütün hallerde, vakitlerde, gece-gündüz devam ettiği zaman, Allah'ı çok zikredenlerden olur.

Allah Sübhânehu ve Teâlâ her zikirde pek çok sırlar ve hikmetler yaratmıştır. Bunları da Peygamberimizin (s.a.v) lisanıyla veya ümmetinin velilerinin lisanlarıyla kullarına öğretmiştir. Sadakatle, güzel bir inançla evrâdına aralıksız devam eden kişi, elbette faydasına nail olur.

Leys'den hikâye olunduğuna göre, o şöyle söyler: Ukbe bin Nâfi'nin kör olduktan sonra tekrar görmeye başladığını gördüm. Tekrar görmeye nasıl başladığını sorduğumda, şöyle söyledi: “Rüyamda bana يا قريب يا مجيب يا قریب يا مجیب سمیع الدعاء يا لطيف بما يشاء ردّ علي بصري dememi söyleyen bir kişi gördüm. Ben de bu duayı okudum, tekrar görmeye başladım.”

Denir ki, bu dua, yani يا جامع الناس ليوم لا ريب فيه اجمع عليّ ضالّتي duası her türlü yitik mal için mücerreptir.

Hızır hasta bir adama şifâ duasını öğretip şöyle dedi: “Elini ağrıyan yere koyup şöyle söyle: وبالحق أنزلناه وبالحق نزل Adam bu söylenenleri yapıp âfiyet buldu.”

Tecrübe edilmiş dualardan biri şudur: يا مسبّب كل سبب ويا مهيل كل Devesi ölen bir ârâbî bu duayı okudu. Allah Teâlâ devesini diriltti.

Rivayete göre, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Ya Ali! Rızkın azaldığında, ‘istiğfar’ı çok çek, إلا بالله العليّ العظيم zikrini çok söyle.”

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Ya Ali! Bir tehlikeye düştüğünde, بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللّٰهِ الْعَلِیِّ الْعَظِیْمِ de. Allah dilediği her çeşit belâyı geri çevirir.”¹⁹⁰

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: Ya Ali, bir zalimden korktuğunda şöyle söyle:

یا اِلهَ جِبْرائیلَ وَمِکائیلَ وِإِسْرَافِیلَ وَعِزْرَائِیلَ وَاِلهَ اِبْرَهِیْمَ وَاِسمَاعِیلَ وَاِسْحَاقَ وِیَعْقُوبَ وِالْاَسْبَاطَ . یا مَنْزِلَ التَّوْرَةِ وِالْإِنْجِیلِ وِالزَّبُورِ وِالْفِرْقَانِ کُنْ لِیْ جَارًا حَافِظًا مِنْ فُلَانِ بْنِ فُلَانٍ وَمِنْ کَذَا وَکَذَا

Rivayete göre, Haccâc bir gün öfkelenip Hz. Enes'i öldürmeye kasteder, fakat beceremez. Haccâc sebebini sorunca, Hz. Enes şöyle söyler: “Resulullah (s.a.v) bana bir dua öğretti ki, zehir de, sihir de, zalim bir sultan da olsa bana asla zarar veremez.” Haccâc bu duayı bana da öğretil dedi, ama Hz. Enes (r.a) “Sen zalimsin.” deyip söylemedi. Haccâc vefat edince, Hz. Enes hizmetçisine şunu söyler: “Benim üzerimde hizmet hakkın var, o duayı sana öğreteceğim.” Mezkûr duayı öğretti. De ki,

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ بِسْمِ اللّٰهِ خَیْرَ الْأَسْمَاءِ وَبِسْمِ اللّٰهِ الَّذِیْ لَا یُضَرُّ مَعَ اسْمِهِ شَیْءٌ فِی الْاَرْضِ وَلَا فِی السَّمَاءِ

Hikâye edilir ki, Hz. Musa (a.s) zamanında tövbesini hep bozup duran bir adam vardı. Yirmi sene boyunca tövbe etti, bozdu...Tövbe etti, bozdu...

Allah Teâlâ Hz. Musa'ya (a.s) şöyle vahyetti: Ey Musa! O kuluma de ki, “Ben sana buğzediyorum, seni affetmeyeceğim, seni cezalandıracağım.” Hz. Musa (a.s) bu mesajı adama tebliğ etti.

Adam çok üzüldü, çöllere düştü, başını semaya kaldırıp şöyle dua etti: Allah'ım! Bu mesaj ne? Rahmet hazinelerin mi tükendi? Yoksa benim masiyetim Sana zarar mı verdi? Günahlarım affına galip mi geldi? Hangi günah Senin affından daha büyük olabilir ki? Benim için “Seni affetmeyeceğim.” demişsin. Peki, ama affetmek, kerem göstermek Senin kadim sıfatlarından,

¹⁹⁰ Hindî, II, 124.

günah ise hâdis sıfatlardan değil mi, nasıl bağışlamazsın? Hâşâ ve kellâ, benim sıfatım Senin sıfatına galip mi geldi? Senin kapın dua edenlere her daim açık değil mi, günah işleyenler Senin affını ummaz mı? Sen de beni umutsuz bıraktığın zaman, kulun hangi kapıya gitsin. Allah'ım! Yok, eğer, Senin rahmetin tükendiyse, bana mutlaka azap edeceksen, kullarının bütün günahlarını bana yükle, onlara bedel ben yanmaya razıyım.

Bu münacat üzerine Allah Teâlâ şöyle buyurur: Ey Musa! O kuluma gidip şöyle söyle: “Günahların gökler ve yer dolusu bile olsa, münacatını ve hacetini arz etmenin güzelliğinden dolayı, Ben bütün günahlarını bağışladım.”

Hiz. Enes'ten (r.a) rivayetle, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Dua ibadetin özüdür.” Peygamberimiz sonra şu ayeti okudu: اَدْعُونِيْ اَسْتَجِبْ لَكُمْ “Siz Bana dua ederseniz, Ben de size icabet ederim.”¹⁹¹

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Sizden kime dua kapısı açılırsa, icabet kapıları da açılır.” Başka bir rivayette “Cennet kapıları -diğer bir rivayette ise- rahmet kapıları açılır.”¹⁹² buyurur.

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Kazayı dua geri çevirir, ömrü iyilikler artırır.”¹⁹³

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Tedbir kaderi engellemez. Dua geçmiş gelecek her türlü belâya iyi gelir. Belâ iner, dua iter. Kıyamet gününe kadar hep böyle sürgit gider.”

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Allah'a duadan daha değerli başka bir şey yoktur.”¹⁹⁴

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Allah'tan istemeyene, Allah gazap eder.”¹⁹⁵

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Duada acizlik göstermeyiniz. Allah dualı kişiyi helâk etmez.”¹⁹⁶

¹⁹¹ Gâfir, 40/60.

¹⁹² Nisaburi, Ebû Abdullah bin Muhammed, *el-Müstedrek alâ's-sahiheyn fi'l-hadis*, Haydarâbâd, 1342, I, 498.

¹⁹³ Tirmizî, Kader, 6.

¹⁹⁴ Tirmizî, Daavât, 1; Ahmed bin Hanbel, II, 362.

¹⁹⁵ Tirmizî, Daavât, 2.

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Zorluklar, sıkıntılar ânında duasına Allah’ın icabet edilmesine sevinen kişi, rahatlık ânında bol bol dua etsin.”¹⁹⁷

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Dua müminin silahıdır, dinin direğidir, göklerin ve yerin nurudur.”¹⁹⁸

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Bir meselede yüzünü Allah’a çeviren her Müslümanın dileğini, Allah mutlaka ona verir; ya hemen verir, ya da geciktirebilir.”¹⁹⁹

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Sabah-akşam üçer defa بسم الله duasını okuyana, âni ölüm isabet etmez.”²⁰⁰

Ebu Hureyre'den rivayetle, bir adam Peygamberimize (s.a.v) gelip şöyle dedi: “Ey Allah'ın Resulü! Dün gece bir akreple karşılaştım, beni soktu.” Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Akşamleyin أعوذ بكلمات الله التامة من duasını okusaydın, sana zarar vermezdi.”²⁰¹

Tirmizi'nin başka bir rivayetinde şu ilave bulunur: “Bu duayı akşamleyin üç defa okuyana, o gece hiçbir hayvanın zehri zarar vermez.”²⁰²

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Her gün sabah-akşam yedişer defa اللهم حسبى diyen kişinin Allah dünya ve ahiret kaygılarına yeter.”²⁰³

¹⁹⁶ Suyuti, *ed-Dürri'l-mensur*, I, 194-195.

¹⁹⁷ Münziri, II, 478.

¹⁹⁸ Münziri, II, 479; Hindî, II, 62.

¹⁹⁹ Ahmed bin Hanbel, II, 448.

²⁰⁰ Ebû Dâvud, Edeb, 101; Ahmed bin Hanbel, I, 62.

²⁰¹ Müslim, Zikir, 55

²⁰² Ahmed bin Hanbel, II, 290.

²⁰³ Nevevî, *el-Ezkâr*, s. 79.

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: İsm-i Âzâm şu iki ayette bulunur; 1) وَالْهَيْكُمُ إِلَهٌ وَاحِدٌ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ “Sizin ilahınız tek bir ilahtır. Rahman ve Rahîm olan Allah'tan başka ilah yoktur.”²⁰⁹

2) اَلَمْ يَلَلْهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ “Elif lâm mim. Hay ve Kayyûm olan Allah'tan başka ilah yoktur.”²¹⁰

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Zinnûn'un (Yunus) (a.s) balığın karnında iken duası şu idi: اَلَا اَنْتَ سُبْحَانَكَ اِنِّى كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ 211 Herhangi bir şey hakkında bu duayı okuyana, Allah icabet eder.”²¹²

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: سبحان الله العظيم وبحمده diyen kişiye, Cennet'te bir hurma ağacı dikilir.²¹³

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Kulların sabahladığı her sabah bir münadi: ‘Melik ve Kuddûs olan Allah'ı tesbih edin.’ diye nidâ eder.”²¹⁴

H. Aîşe (r.a) şöyle söyler: “Peygamberimiz (s.a.v) az ve öz olan duayı severdi. Böyle olmayanları bırakırdı.”²¹⁵

Ebu Hureyre'den (r.a) rivayetle, Peygamberimiz (s.a.v) üzücü bir durumla karşılaştığında, başını semaya kaldırıp سبحان الله العظيم derdi. Dua yaptığında hep يا حيّ يا قيّوم derdi.²¹⁶

Esmâ binti Umeys (r.a) rivayet ettiği bir hadiste şöyle söyler: Resulullah bana, sıkıntılı anlarında okuyacağın duayı sana öğreteyim mi? dedi ve ekledi²¹⁷;

الله الله ربّي لا أشرك به شيئاً

²⁰⁹ Bakara, 2/163.

²¹⁰ Âl-i İmrân, 3/1, 2.

²¹¹ Enbiya, 21/87.

²¹² Tirmizî, Daavât, 82.

²¹³ Tirmizî, Daavât, 60.

²¹⁴ Tirmizî, Daavât, 114.

²¹⁵ Ebû Dâvud, Vitr, 23.

²¹⁶ Tirmizî, Daavât, 39.

²¹⁷ Ebû Dâvud, Vitr, 26.

Hiz. Ali'den (r.a) rivayetle, o şöyle söyler "Bedir günü savaştım. Sonra Peygamberimizin (s.a.v) yanına varıp yokladım. Resulullah secdeye kapanmış يا حيّ يا قيّوم diye dua ediyordu. Tekrar savaşımaya gittim. Yine geldim. Resulullah hala يا حيّ يا قيّوم diyordu. İşte bu sebeple Allah (c.c) fethi müyesser kıldı."²¹⁸

Hiz. Enes'ten (r.a) rivayet edilen hasen bir hadise göre, Peygamberimiz (s.a.v) ashabından bir adama, "Ey filân! Evlendin mi?" diye sordu. Sahâbi, "Hayır, vallahi, ey Allah'ın Resulü! Evlenebilecek bir şeyim yok." dedi. Resulullah (s.a.v) ona "İhlâs suresini ezbere biliyor musun?" diye sorduğunda, sahâbi, "Evet, biliyorum." dedi. Resulullah (s.a.v) "İhlas suresi Kur'an'ın üçte biridir." buyurdu. Tekrar sahâbiye, "Nasr suresini ezbere biliyor musun?" diye sorduğunda, sahâbi "Evet, biliyorum." dedi. Resulullah (s.a.v), "Nasr suresi Kur'an'ın dörtte biridir." buyurdu. Resulullah (s.a.v) sahâbiye yine, "Kâfirûn suresini ezbere biliyor musun?" diye sorduğunda, sahâbi, "Evet, biliyorum." dedi. Resulullah (s.a.v), "Kâfirûn suresi, Kur'an'ın dörtte biridir." buyurdu. Resulullah (s.a.v) "Zilzâl suresini ezbere biliyor musun?" diye sorduğunda, sahâbi "Evet, biliyorum." dedi. Resulullah (s.a.v), "Zilzâl suresi Kur'an'ın dörtte biridir." buyurdu. Resulullah (s.a.v) sonunda sahâbiye, "Öyleyse, evlen, evlen." buyurdu. Bu hadis iki farklı rivayetten kabûle en evlâ olanıdır.²¹⁹

Abdullah bin Mes'ûd'dan (r.a) rivayetle, o şöyle söyler: Resulullah'ın (s.a.v) şöyle dediğini duydum: "Vâkıa suresini her gün gece-gündüz okuyan kişiye, asla yoksulluk isabet etmez."²²⁰

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: لا حول ولا قوة إلا بالله diyen kişinin bu duası doksan dokuz derdine deva olur. En basiti de tasasıdır.²²¹

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: "Kureyş suresini okumak, her türlü kötülüğün güvencesidir."

²¹⁸ Nisaburi, I, 222.

²¹⁹ Tirmizî, Fadâilü'l-Kur'ân, 10.

²²⁰ Hindî, I, 582.

²²¹ Zebidî, IX, 466.

Hiz. Ali'den (r.a) rivayetle, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurur: Fâtiha, Ayete'l-Kürsi ve Âl-i İmrân'dan iki ayet (18. ve 19. ayetler)

شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُوا الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ. إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ وَمَا اخْتَلَفَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَعْيًا بَيْنَهُمْ وَمَنْ يَكْفُرْ بِآيَاتِ اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ

ve

قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ وَتُعْزِزُ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ بِيَدِكَ الْخَيْرُ إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ تُؤَلِّجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَتُؤَلِّجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَتُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَمِيتِ وَتُخْرِجُ الْمَمِيتَ مِنَ الْحَيِّ وَتَرْزُقُ مَنْ تَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ

Âl-i İmrân 26. ve 27. ayetlerini Allah nazil etmek isteyince, Arşa yapışıp “Ey Rabbimiz! Sana âsi olan kişilere mi bizi indiriyorsun?” dediklerinde, Allah Teâlâ şöyle buyurur: “Nefsime yemin ettim, her namazın akabinde bu sureleri okuyan her kuluma, her birine karşılık Cenneti mekân yaparım, Kudüs’ün haziresine onu yerleştiririm, her gün yetmiş defa ona nazar ederim, her gün en azı mağfiret olan yetmiş ihtiyacını gideririm, her düşmandan, her hasetçiden korurum, ona zafer nasip ederim.”²²²

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Evine girdiği zaman ‘İhlâs’ suresini okuyan kişinin, Allah bu ev halkından ve komşularından fakirliği kaldırıır.”²²³

Bir adam Peygamberimize (s.a.v) gelip şöyle söyler: “Ey Allah'ın Resülü! Ben borcu ve tasası çok olan bir kişiyim.” Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Beni İsrail suresinin sonunda bulunan ... اَدْعُوا اللَّهَ... ayetinden²²⁴ surenin

²²² Hindî, II, 679.

²²³ İbn Kesir, *Tefsiru'l-Kur'âni'l-azîm*, IV, 569.

²²⁴ İsrâ (Beni İsrail), 17/110-111.

sonuna kadar oku. Peşine *توكلت على الحي الذي لا يموت* duasını üç defa söyle.”

Râgıp İsfahânî'nin *Muhâdarât*'ında şöyle bir olay yer alır: “Bir topluluk deniz yolculuğuna çıktılar. Onlara hâtıftan bir ses şöyle diyordu: ‘Bana on bin dirhem veren kişiye, gamlandığında okudu zaman gamından kurtaracak bir söz öğreteceğim.’ Bir kişi ‘Ben’ deyince, hâtıftan ‘Dirhemleri suya at.’ diye bir ses geldi. Adam dirhemleri suya attı. Hâtıftan bir ses ona şöyle dedi: ‘Gamlandığın zaman ... لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا اَیْتِیْنِ اللّٰهَ یَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا ...’ ayetine kadar²²⁵ oku.’ Arkadaşları ona ‘Malını zayı ettin.’ dediler. Tam o sırada gemi battı, ondan başka kimse kurtulmadı.”

Denir ki, “Düşmanlarıyla karşılaştığında ‘Nâziât’ suresini okuyan kişiye, düşmanları zarar veremez.”

Ebu Saîd Hudrî'den rivayetle, o şöyle söyler: “Resulullah (s.a.v) ‘Muavvizeteyn’ sureleri nazil olana kadar, cinlerden ve insanların nazarlarından sığınmak için ‘Eûzü...’ çekerd. ‘Muavvizeteyn’ sureleri nazil olunca, sadece bu iki sureyi okudu, diğerlerini okumayı bıraktı.”²²⁶

Hırsızlığı defetmede ve yatağı ıslatmada şu ayeti okumak faydalıdır. *قُلْ* “De ki, ister ‘Allah’ deyin, ister ‘Rahman’ deyin, hangisini dersiniz deyin. En güzel isimler O'nundur.”²²⁷

Kaybolan şeyin geri gelmesi için iki rek'atte Yâsin suresini okur, sonra şöyle der: *یا رَادَّ الضَّالَّةِ رَدِّ عَلَی ضَالَّتَی* “Ey kaybolan şeyi geri döndüren Allah'ım! Kaybettiğim şeyi bana geri gönder.”

Tefsiru'l-medârik'te şöyle denir: “Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: ‘İhtiyacından önce Yasin suresini okuyan kişinin haceti giderilir.’

²²⁵ Talâk, 65/2-3.

²²⁶ Tirmizî, Tıb, 16.

²²⁷ İsrâ, 17/110.

Yine Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: ‘Yasin suresini okuyan kişiyi, Allah aç ise doyurur, susuz ise susuzluğunu giderir, çıplak ise giydirir, korkuyor ise emniyete kavuşturur, yalnız ise dostu olur, fakir ise zenginleştirir, esir ise kurtarır, sapıtmış ise hidayet eder, borçlu ise borcunu kendi hazinesinden öder.’

Bu sureye el-Vâkıa ve el-Kâdiye adı da verilir. Çünkü bu sure her türlü kötülüğü defeder, her türlü ihtiyacını giderir.”²²⁸ Sona erdi.

Mesâbih'de şöyle denir: Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Her şeyin bir kalbi vardır. Kur'an'ın kalbi Yasin suresidir. Yasin suresini okuyan kişiye, kıraatine karşılık Allah on defa Kur'an'ı hatim sevabı yazar.”²²⁹

Hz. Enes (r.a) şöyle söyler: “Peygamberimizin (s.a.v) en çok okuduğu dua رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ”²³⁰

Meşârik şârihi şöyle söyler: “Peygamberimiz (s.a.v) bu duayı çok okurdu. Zira bu dua bütün hayırları kapsar. Çünkü ayetteki ‘hasene’ kelimesinin tenvinli olması nekrelilik belirtir.”

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: Sizden biriniz dişi ağrıdığında, parmağını dişinin üzerine koyup şöyle desin: قُلْ هُوَ الَّذِي أَنْشَأَكُمْ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ “De ki, ‘O sizi yaratan ve size kulaklar, gözler ve kalpler verendir. Ne kadar da az şükrediyorsunuz.”²³¹

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “On şey on şeyi meneder; 1) Fatiha suresi Rabbin gazabını meneder, 2) Yasin suresi kıyamet gününün susuzluğunu meneder, 3) Duhân suresi kıyamet korkularını meneder, 4) Vâkıa suresi fakirliği meneder, 5) Mülk suresi kabir azabını meneder, 6) Kevser suresi hasımların husumetini meneder, 7) Kâfirûn suresi ölüm ânındaki zorlukları meneder, 8) İhlâs suresi nifakı meneder, 9) Felâk suresi hasetçilerin hasedini meneder, 10) Nâs suresi şeytanın vesveselerini meneder.”

²²⁸ Nesefî, Ebu'l-Berekat Abdullah bin Ahmed bin Mahmud, *Medariku't-tenzil*, İstanbul 1984, IV, 15.

²²⁹ Tirmizî, *Sevâbu'l-Kur'an*, 7.

²³⁰ Müslim, *Zikir ve Duâ*, 9, 26, 27.

²³¹ Mülk, 67/23.

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Başın ağrıdığı zaman, elini başına koyup Haşir suresinin son üç ayetini oku.”

Rivayete göre, Peygamberimiz (s.a.v) Haşir suresinin sonunu okuduğunda, elini başına koyup şöyle dedi: “Haşir suresinin sonu ölüm hâriç her derde devadır.”

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Abdestin peşine Kadir suresini okuyan kişinin Allah elli yıllık günahlarını affeder.”

Rivayete göre, Peygamberimiz (s.a.v) Ebu'l-Alâ Hadramî'yi deniz (savaşına) gönderdi. Uçsuz bucaksız bir sahraya düştüler. Aşırı derecede susadılar, neredeyse helâk olmaktan korktular. Hadramî bineğinden indi, iki rekât namaz kılıp, *يا حليم يا عليم يا علي يا عظيم* N'olur, bize su ver, diye dua etti. Hemen kuşkanadı kadar bir bulut belirdi, gök gürledi, yağmur yağdı. Kaplarını doldurdular, bineklerini suladılar, sonra da yollarına koyuldular. Nihayet deniz körfezine ulaştılar. Fakat hiçbir gemi bulamadılar. Hadramî iki rek'at namaz kılıp, *يا حليم يا عليم يا علي يا عظيم* Bizi (bu denizden) geçir, diye dua etti. Sonra atının yularını tutup, “Bismillah diyerek geçiniz.” komutunu verdi. Ebu Hureyre (r.a) şöyle söyler: “Suyun üzerinde yürüdük. Vallahi, ayağımız da, mestimiz de, dahası atlarımızın tırnakları bile ıslanmadı.” Ordu dört bin kişiydi. Allah hepsinden râzı olsun.

İlklerden biri şöyle söyler: “Nimetlere mahzar olan kişi, ‘Elhamdü lillah’ sözünü çok söylesin. Tasası çok olan kişi, istiğfarı çok çeksin. Fakirliğe müptela olan kişi ise, *لا حول ولا قوة إلا بالله العلي العظيم* duasını çok okusun.”

Hiz. Enes'ten (r.a) rivayetle, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: Evinden çıkarken *بسم الله توكلت على الله لا حول ولا قوة إلا بالله* diyen kişiye şöyle denir: ‘Hidayete erdirildin, yeterli oldun, korundun.’ Şeytan uzaklaşır. Bir şeytan ise şöyle homurdanır: “Hidayete erdirilen, yeterli olan, korunan bir kişiye sen ne yapabilirsin ki?”²³²

²³² Beyhaki, *es-Sünenü'l-kübrâ*, V, 251; Hindî, XV, 397; Nevevi, *el-Ezkâr*, 25.

Ebu Saïd'den rivayetle, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: Bir adam şöyle dedi: “Ey Allah’ın Resulü, benim sıkıntılarım ve borçlarım var.” Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Sana bir dua öğreteyim mi? Bu duayı okuduğun zaman, Allah sıkıntını giderir, borcunu öder.” Adam, “Evet.” dedi. Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: Sabah-akşam şöyle dua et: اللهم إني أعوذ بك من الهم والحزن وأعوذ بك من العجز والكسل وأعوذ بك من غلبة الدين وقهر الرجال. Adam dedi ki, “Söylenenleri aynen yaptım, Allah sıkıntılarımı giderdi, borcum ödendi.”²³³

Abdullah bin Ömer'den rivayetle, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: Korkan kişi şöyle desin,

أعوذ بالكلمات التامة من غضبه وشر عباده ومن همزات الشياطين وأن يحضرون.

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: Malının artmasını isteyen kişi şöyle desin:

اللهم صلّ على محمد عبدك ورسولك وصلّ على المؤمنين والمؤمنات والمسلمين والمسلمات.

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Ağır işlerin yorgunluğuna maruz kalan veya kuvvetinin artmasını isteyen kişi, uyumadan önce otuz üç defa الله أكبر desin.”²³⁴

Ulema bunun tecrübeyle sabit olduğunda ittifak ettiler. Ben de denedim, faydasını gördüm. Sana da tavsiye ederim.

Uyumadan önce bu zikri yapmakta pek çok fayda, sayılamayacak hikmetler vardır. Fakat buradaki sır, sayıyı gözetmektedir. Çünkü her namazın peşinde söylenen sünnet olan sayı, doksan dokuzdur. Uyumadan önce ise “tekbiri” otuz dört defa söylemek suretiyle yüz adettir. Hz. Ali (k.v) “Resulullah (s.a.v) bu tesbîhâtı bana öğrettiğinden beri, hiç terk etmedim.” der.

²³³ Münziri, II, 614; Zebidî, V, 100.

²³⁴ Buhârî, Fedâilü's-Sahâbe, 9; Daavât, 10; Ebû Dâvud, Edeb, 100.

Hiz. Ömer'den (r.a) rivayetle, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Çarşıya girerken لا إله إلا الله وحده لا شريك له. له الملك وله الحمد يحيي ببيدك الخير وهو على كل شيء قدير. diyen kişiye, Allah binlerce sevap yazar, binlerce günahını siler, binlerce derecesini yükseltir, Cennette bir köşk inşa eder.”²³⁵

Şârih şunu ekler: “Belki de, bu fazilet çarşıya mahsustur. Çünkü çarşı gaflet mahallidir. Gâfiller arasında zâkir, gaziler arasındaki mücahide benzer. Bu özellik, sûfîyyenin büyüklerinden olan Nakşibendiyye ulularının tercih etmesinin bir delilidir. Onlar şöyle dediler: Halvet celvette, uzlet halka karışmaktadır. Sûfî kâin-bâin, garib-yakın, Arşî-ferşîdir. Onların emsali sözlerinden dolayı, Allah bizi de bereketiyle faydalandırsın.” Sona erdi.

Bu hadisin diğer bir rivayetinde, “Kalabalık bir çarşıda alışveriş yaparken ‘La ilahe illallah’ı diyen kişi,...” şeklinde vârid olmuştur.²³⁶

Bu risalenin müellifi ise şöyle söyler: Bu zikirleri bulmak için pek çok kitap araştırdım. Bu zikirler okunması en kolay, fazileti ve faydası en çok; sayısı çok az, sevabı pek çok; tarikaten en yakın, yardımı en hızlı; rivayetçe en sahih, dirayetçe en vâzih; delâleti en güçlü, devamlı okumaya en lâayık; bereketi pek çok, ezberlemesi çok kolay; üstelik Allah'a pek sevimlidir.

Sadece لا إله إلا الله duasıyla ilgili benim bildiğim şudur: Seyr ü sülûkumun bidayetinde de nihayetinde de uzleti ve insanlardan firârı, zaruret bulunmadığı sürece halkın içine karışmaya ve halkla bir arada bulunmaya tercih ettim. Allah Teâlâ beni bu hadisin sırrına muttali olmaya muvaffak kılınca, sadece bu fazilete nail olabilmek için ben de çarşıya gitmeyi temenni ettim. Kullarına sû-i zan beslemek, hakir görmekten dolayı Allah'a tövbe ettim.

Allah Sübhânehû ve Teâlâ bir kulu sevdiği zaman, halka karışması ve masiyeti ona zarar vermez. Hadiste de şöyle varid olmuştur: “Allah bir kulunu sevdiği zaman, günah ona zarar vermez.”²³⁷ Bundan sonra ben de zaman zaman çarşıya gidiyor, orada “La ilahe...” diye başlayan duayı okuyordum. Belki de

²³⁵ Nisaburi, I, 538; Darimi, *Sünen*, II, 293.

²³⁶ Beğâvî, *Şerhu's-sünne*, V, 132.

²³⁷ Zebidî, II, 284; Suyûtî, *ed-Dürri'l-mensûr*, I, 261.

Allah bana binlerce sevap yazıyordu, binlerce kötülüğümü siliyordu, derecemi binlerce yükseltiyordu, Cennette bana bir köşk inşa ediyordu. Halvetteki hangi amel bu zikre denk olabilir ki? Allah bir kulunu sevmediği zaman ise ameli çok da olsa ona fayda vermez. Allah bir kulunun veli olmasını murad ettiği zaman, onda bir tek haslet yaratır, o haslet sebebiyle mücâhededesiz, yorulmadan veli oluverir.

İbn Mes'ûd'dan (r.a) rivayetle, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Ümmetimden kırk kişi hep bulunur. Kalpleri İbrahim'in (a.s) kalbi üzeredir. Allah onlar hürmetine yeryüzü halkına gelecek belâları defeder. Onlara ‘ebdâl’ denir. Makamlarına namazla, oruçla, sadakayla da ulaşmadılar.” Sahabiler “Ey Allah'ın Resulü! Peki, neyle ulaştılar?” diye sorunca, Peygamberimiz (s.a.v) “Cömertlik ve Müslümanlara nasihatle.” buyurdu.

Dürrü'l-mensûr'da bulunur, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Ebdâl kırk erkek, kırk kadındır. Erkeklerden biri öldüğü zaman, Allah yerine başka bir erkek getirir, kadınlardan biri öldüğü zaman yerine başka bir kadın getirir.” Bu hadisi Celâleddin Suyuti ve Deylemî Hz. Enes'ten rivayet ettiler.²³⁸ Münâvî şu ilaveyi yapar: “Kıyamet saati geldiği zaman, hepsi ölür.”

Hâkim Tirmizî şöyle rivayet eder: “Yeryüzü nübüvvetin kesilmesini Rabbine şikâyet eder. Allah şöyle buyurur: ‘Senin üzerinde kırk sıddık bulunduracağım. Onlardan biri ölürse, yerine bir başkasını getireceğim.’ Zaten Allah haleflerini getirmesi sebebiyle ‘ebdâl’ olarak isimlendirilir. Onlar yeryüzünün direkleridir. Yeryüzü onlar sayesinde ayakta kalır. Onlar hürmetine yağmur yağar.” Aynı hadisi Münâvî de *Feyzül-Kadîr*’inde, Ebu Nuaym da *Hilye*’de zikreder.

İbn Asâkir'in İbn Mes'ûd'dan rivayetle, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Allah'ın mahlûkatı arasında öyle kulları vardır ki, üç yüz kişinin kalbi Hz. Âdem'in (a.s) kalbine benzer, kırk kişinin kalbi Hz. İbrahim'in (a.s) kalbine benzer, yedi kişinin kalbi Hz. Musa²³⁹ (a.s) kalbine benzer, beş kişinin kalbi Cebrâil'in (a.s) kalbine benzer, üç kişinin kalbi Mikâil'in (a.s) kalbine benzer, bir kişinin kalbi ise İsrâfil'in (a.s) kalbine benzer. Bir olan öldüğünde, Allah onun yerine üç kişiden birini getirir. Üç kişiden biri öldüğü zaman, Allah onun

²³⁸ Suyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, II, 76.

²³⁹ Nüshalarda İbrahim yazılı.

yerine beş kişiden birini getirir. Kırk kişiden biri öldüğü zaman, Allah onun yerine üç yüz kişiden birini getirir, üç yüz kişiden biri öldüğü zaman Allah onun yerine halktan birini getirir. Allah bunların hürmetine diriltir, öldürür, yağmur yağdırır, bitkileri bitirir, belâları defeder.”

Abdullah bin Mes'ûd'a (r.a) “Allah nasıl onların hürmetine diriltir, öldürür?” diye sorulduğunda, şöyle cevap verir: “Çünkü onlar Allah Teâlâ'dan ümmetlerin çoğalmasını isterler, ümmetler çoğalır. Onlar zalimlere beddua ederler, zalimler helâk olur. Onlar yağmur isterler, yağmur yağar. Onlar yeryüzünde bitki isterler, yeryüzünde bitkiler biter. Onlar dua ederler, Allah duaları hürmetine her türlü belâyı defeder.”

Yine *Dürrü'l-mensûr*'da şu olay yer alır.²⁴⁰ Tâberânî'nin İbn Ömer'den (r.a) rivayet ettiği bir hadiste Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur. “Allah Teâlâ sâlih bir Müslüman hürmetine aile halkından ve komşularından yüz kişinin belâsını defeder.” Peşine İbn Ömer (r.a) şu ayeti okur: وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَفَسَدَتِ الْأَرْضُ “Allah insanlardan bir kısmının kötülüğünü diğerleriyle savmasaydı, yeryüzü düzeni bozulurdu.”²⁴¹

Allah zâkirler hürmetine gâfillerin, namaz kılanlar hürmetine namaz kılmayanların, oruç tutanlar hürmetine oruç tutmayanların kötülüklerini defeder.” Aynı haberi Münâvî *Teysir*'inde zikreder, *Câmiu's-sağîr*'de de bulunur.²⁴²

Hiz. Enes'ten (r.a) rivayetle, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Allah bir kavme bir bela, afet murad ettiği zaman, mescit ehline ihtiram, ikram, rahmet ve in'âm nazarıyla bakar. Halkı mescitlere müdavim, namaz, zikir, itikâf için mescitlere gidip geliyorsa, Allah onlardan belâyı, afeti geri çevirir.”

Sa'd (r.a) rivayetine göre, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Sadece ve sadece içinizdeki zayıflar hürmetine yardım edilir, rızıklandırılırsınız.”²⁴³

Hadisin şârihi şu yorumu yapar: Yani, zayıfların duaları ve ihlâsları hürmetine. Çünkü kalpleri mâsivâdan arınmış olması, Allah'la irtibatını kesen

²⁴⁰ İbn Cevzî, *el-Mevdûât*, III, 150.

²⁴¹ Bakara, 2/251.

²⁴² Heysemi, *Mecmau'z-zevâid*, VIII, 164.

²⁴³ Tirmizî, Cihâd, 24; Ahmed bin Hanbel, V, 198.

şeylerden vicdanlarının pak olması sebebiyle, zayıf kulların ibadeti daha ihlaslı olur. Bunlar himmetlerini tek bir şeye teksif ederler, böylece amelleri artar, sonuçta duaları kabul edilir. Akıllı kişinin fakirlere ve zayıflara saygılı davranması, tahkir etmekten sakınması gerekir. Zaten bundan dolayı, Lokman (a.s) oğluna şöyle vasiyet eder: “Elbisesinin yırtığı sebebiyle hiç kimseyi hor görme. Senin Rabbin de, onun Rabbi de birdir, aynıdır.”

İbn Muâz (r.a) şöyle söyler: “Fakirleri sevmen peygamberlerin ahlakındandır. Fakirlerle oturmayı tercih etmen sâlihlerin alâmetlerindendir. Fakirlerden kaçman münafıkların alâmetlerindendir. Hâsılı, Allah Teâlâ fakirlerin ve sâlihlerin hürmetine, duaları ve ihlâsları hürmetine insanlardan belâyı defeder. Allah namaz kılanların hürmetine kılmayanların, haccedenlerin hürmetine haccetmeyenlerin, zekât verenlerin hürmetine zekât vermeyenlerin başına gelecek belâları defeder.” Bu bilgiler *Dürrü'l mensûr* ve *Medârik*'de bulunur.

Hiz. Câbir (r.a) rivayetine göre, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Allah bir kişinin salâhı hürmetine, çocuğunu, torununu, ev halkını, etrafındaki kişilerin hallerini ıslah eder, düzeltir. Onların arasında bulundukları sürece de, Allah'ın korumasında kalırlar.” Bu bilgi, *Dürrü'l-mensûr* ve *Feyzü'l-kadir*'de bulunur.²⁴⁴

Akıllı kişinin sâlihleri, âlimleri, evliyâyı, ebdâlı, fakirleri (dervişleri) sevmesi gerekir. Çünkü mevcûdiyetleri ve duaları belâların defedilmesine ve rızkın artmasına sebeptir. Tıpkı günah ehlinin ve günahlarının bela ve kıtlığın inmesine sebep olması gibi.

Yine akıllı kişinin mücâhedeyle, nefis tezkiyesiyle, kalbi tasfiyesiyle onların zümresine ulaşmaya gayret etmesi gerekir. Bu ise Peygamberimizin (s.a.v) “Herşeyin bir cilâsı vardır, kalbin cilâsı ise zikrullahtır.” buyurduğu gibi, ancak zikr-i dâimle elde edilir. Bu bilgi *Mişkât*'da bulunur.

Mesâbih'te kayıtlı olduğu üzere, zikrin en efdali لا إله إلا الله'tır. Resulullah (s.a.v) kudsi bir hadiste Allah Azze ve Celle'den hikâye ederek şöyle buyurur: لا إله إلا الله diyen herkese Allah şöyle der: “Doğru söyledin, ey

²⁴⁴ Suyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, I, 320; İbn Kesîr, *Tefsîr*, I, 448.

kulum! Allah'tan başka ilah yoktur. Ey meleklerim! Sizi şahit tutuyorum, Ben onun geçmiş günahlarını bağışladım.”

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Bedenlerinizin zekâtını لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ diyerek veriniz.”

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ kelimesini halis muhlis diyen kişi, sorgusuz sualsiz, azapsız Cennete girer.²⁴⁵

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ kelimesini gururlanmadan diyen kişinin bu sözüyle bir kuş Arş'ın altına uçar, kıyamet gününe kadar tesbih edenlerle tesbih eder. Bütün bunların sevabı da yine o kişiye yazılır.

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Her gün yüz defa لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ diyen kişi, kıyamet günü yüzü dolunay gecesindeki ay ışıǵı kadar parlak bir şekilde gelir.”²⁴⁶

İşte bütün bunlardan dolayı, yaşadığın sürece “kelime-i tevhîd” zikrini yapman gerekir.

Bıkkınlık endişesiyle zikrin faydalarını nakletme hususunda bu kadarıyla yetindim. Zira zikrin çeşitleri pek çoktur. Kelime-i tevhide devam eder, farz namazları cemaatle kılar, Allah'ın haklarını, nefsinin, ailesinin, komşularının, ihvanının ve hayvanların haklarını gücü yettiğince eda ettiğİ zaman, “kelime-i tevhîd” zikri, meşakkatsiz ve yorulmadan en kısa sürede ilm-i ledünne ve Allah'a yaklaşımaya düşkün olan mümine pek çok fayda sağlar. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v) ilmin kapısı olan Hz. Ali'ye (k.v) bu kelimeyi, Hz. Ebu Bekir'e (r.a), ashaptan bir topluluğā hep bu tevhîd zikrini telkin etmiştir. Ayrıca ulama-i Rabbaniyyun, meşayih-i kâmilin talebelerine ikrarla, itirafla, kelime-i tevhidin diğİer zikirlerle faziletini açıklayarak önce hep bu kelimeyi telkin etmişler, diğİer zikirleri daha sonra öğretmişlerdir.

²⁴⁵ Heysemi, *Mecmau'z-zevâid*, I, 17, 18; Hindî, I, 60, 61.

²⁴⁶ Hindî, II, 229.

1. Çocuklara kelime-i tevhidi öğretmek vaciptir. Beyhakî'de geçen İbn Abbâs'tan (r.a) rivayet edilen bir hadiste Peygamberimizin (s.a.v) şöyle buyurur: “Çocuklarınıza ilk söz olarak لا إله إلا الله’ı söylemekle başlayınız, ölüm ânında da لا إله إلا الله’ı telkin ediniz. Zira ilk kelimesi لا إله إلا الله, son kelimesi لا إله إلا الله olan kişi, bin yıl yaşasa da biricik gûnahtan bile sorgulanmaz.”²⁴⁷

2. Çocuklara “Bismillahirrahmânirrahîm”i öğretmek vaciptir. Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Bismillahirrahmânirrahîm” diyen her kulun divânına Allah Kîramen Kâtîbin meleklerine Cennette dört yüz bin derece yazmalarını, dört yüz bin günahın silmelerini emreder.

Abdullah bin Mes'ûd (r.a) rivayetine göre, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Bismillahirrahmânirrahîm diyen kişinin günahının zerresi bile kalmaz.”

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Uyuyacağınız zaman, ‘Bismillahirrahmânirrahîm’ deyiniz ve bana salât ü selâm getiriniz. Böyle yaparsanız insanlar sizi gıybet edemezler. Çünkü melekler onları bundan menederler.”

3. Çocuklara ve ailenize Peygamberimize (s.a.v) salât ü selâm getirmeyi öğretmeniz vaciptir. Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Bana bir defa salâvat getiren kişiye, Allah ve melekleri on defa istiğfar eder.”²⁴⁸

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Bana bin defa salâvat getiren kişi, Cennetle müjdelenden ölmez.”²⁴⁹

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Her duanın kişiyle sema arasında bir perdesi vardır. Bunun yegâne istisnası bana ve aileme salât ü selâm getirmedir. Bu yapıldığı zaman, bu perde yırtılır ve dua semaya yükselir. Salât ve selâm getirmezse, duası geri döner.”²⁵⁰

²⁴⁷ Zebidî, X, 257; Hindî, XVI, 441.

²⁴⁸ Zebidî, V, 48.

²⁴⁹ Zebidî, III, 289.

²⁵⁰ Zebidî, V, 42.

4. Çocuklara “Ayete'l-Kürsi”yi öğretmek vaciptir. Çünkü bu ayetin faydaları ve hikmetleri hadislerle sabittir.

İbn Mes'ûd (r.a) rivayetine göre, bir adam Peygamberimize (s.a.v) şöyle dedi: “Ey Allah'ın Resulü! Allah'ın beni faydalandıracağı bir şey öğret.” Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurdu: “Ayete'l-Kürsi'yi oku. Allah Ayete'l-Kürsi hürmetine, seni de zürriyetini de korur. Hatta evini, evinin etrafındakileri, dolaşan haşerattan bile korur.” Bu bilgi *Dürrü'l-mensûr*’da bulunur.²⁵¹

Hiz. Enes'ten (r.a) rivayetle, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Her farz namazın peşine ‘Ayete'l-Kürsi’yi okuyan kişiyi, Allah Teâlâ diğer namaza kadar korur.”²⁵²

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Kur'an'da kadri en yüce ayet, ‘Ayete'l-Kürsi’dir. Yatağına girdiği zaman bu ayeti okuyan kişiyi, Allah onu, komşusunu, komşusunun komşusunu, hatta etrafındaki evleri emniyete alır.” Bu bilgi *Envâru't-tenzîl*'de bulunur.

Hasan bin Ali'den (r.a) rivayet edildiğine göre, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Her farz namazın peşine ‘Ayete'l-Kürsi’yi okuyan kişi, diğer namaza kadar Allah Teâlâ'nın zimmetinde, güvencesinde olur.”

c. Havas ilmi

Rivayete göre, bir adam Peygamberimize (s.a.v) boğaz ağrısından şikâyetle bulunur. Peygamberimiz (s.a.v) “Senin Kur'an okuman gerekir.” buyurur.²⁵³

Ebu Saîd Hudri rivayetiyle, bir adam Peygamberimize (s.a.v) gelip “Göğsüm ağrıyor.” der. Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: Kur'an'ı oku. Zira Allah Teâlâ Kur'an için *الْصُّدُورِ لِمَا فِي* “Göğüslerdekilere şifadır.”²⁵⁴ Bu bilgi *İtkân* ve *Müstedrek* 'te bulunur.

²⁵¹ Suyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, I, 323.

²⁵² Suyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, I, 323

²⁵³ Suyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, III, 308; Hindî, I, 549.

²⁵⁴ Yunus, 10/57.

Ebu Câfer bin Muhammed bin Ali'den rivayetle, “Kalbinde kasvet hisseden kişi, bir kâseye Yasin suresini zaferanla yazıp suyunu içsin.”²⁵⁵

Süyûtî *Husûlî'r-rızık* adlı risalesinde şu bilgi bulunur: “Allah Teâlâ'nın ‘Biz sizi yeryüzüne yerleştirdik. Orada size geçim vasıtaları verdik. Ne kadar da az şükrediyorsunuz.’²⁵⁶ ayetini Cuma günü Cuma namazından sonra yazıp evine veya dükkanına koyan kişinin Allah hayrını da rızkını da çoğaltır.”

Allah Teâlâ'nın “Bu bizim verdiğimiz rızıktır. Bitmek, tükenmek bilmez.”²⁵⁷ ayetini yazan kişinin rızkı bollar.

Şerhu mültekâ'da şöyle denir: “Kim bütün secde ayetlerini bir mecliste okuyup her biri için ayrı ayrı secde yaparsa, ona sıkıntı veren her şeye Allah yeter.”

Kevâşi'de geçtiği üzere, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: Allah'tan rızkını bollatmasını isteyen kişi, şu duayı yazsın, üzerine assın veya evine yazsın veya her gün gece gündüz üçer defa okusun. Bu dua şudur:

يا الله يا الله يا رب يا ذا الجلال والإكرام يا حي يا قيوم أسئلك باسمك العظيم أن ترزقني رزقا حلالا طيبا برحمتك يا أرحم الراحمين

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Beni hak bir şekilde nebî olarak gönderen Allah'a yemin ederim, bu duayı yazıp evine koyan veya üzerine asan kişiyi, Allah dünya ve âhiret belâlarını ve fakirliğin kötülüğünü defeder.”

Fevâid'de şöyle denir: Uyumadan önce... *وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ*...²⁵⁸ ayetinden Kehf suresinin sonuna kadar, ayrıca *قُلْ مَنْ يَكْلَأُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ مِنَ الرَّحْمَنِ بَلْ هُمْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِمْ* “Gece gündüz Rahman'dan sizi kim koruyor? Gene de onlar

²⁵⁵ Nisaburi, II, 478.

²⁵⁶ A'raf, 7/10.

²⁵⁷ Sâd, 38/54.

²⁵⁸ Kehf, 18/30.

Rablerinden yüz çeviriyorlar.”²⁵⁹ ayetini sonuna kadar okuyup Allah'tan dilediği bir saatte uyandırmasını isteyen kişiyi, Allah uyandırır ve kaldırır. Ubeyde şöyle söyler: “Biz bunu tecrübe ettik, aynen öyle bulduk.”

Fevâid'de şu bilgi bulunur: Ali bin Ebi Tâlib'den (r.a) rivayetle, o şöyle söyler: “Bütün ağrılardan ve hastalıklardan âfiyete kavuşturmasını Allah'tan dileyen kişi, şu ayeti yazsın: *وَلَوْ أَنَّ قُرْآنًا سُيِّرَتْ بِهِ الْجِبَالُ أَوْ قُطِّعَتْ بِهِ الْأَرْضُ أَوْ كُلِّمَ بِهِ الْمَوْتَى بَلْ لِلَّهِ الْأَمْرُ جَمِيعًا* ‘Herhangi bir okumayla dağlar yürütülecek, yeryüzü param parça olacak veya ölümler konuşturulacak olsa bile, yine de bütün işler hep Allah'a ait olacaktır.”²⁶⁰ Bu ayeti yazıp üzerine asan kişiyi, Allah her türlü ağrıdan âfiyete kavuşturur.”

Huzeyfe bin Yemanî'den (r.a) rivayetle, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Allah bir topluma kesin bir hüküm olarak azap göndereceği zaman bile, eğer o toplumun çocuklarından birisi Kur'an'daki *الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ* diye başlayan Fatiha suresini okursa, Allah duyduğu anda hemen onlardan bu azabı kırk sene kaldırır.”²⁶¹ *Kâdî* ve *Uyûn* adlı eserde de aynı bilgi bulunur.

Büyüklerden birisi şöyle söyler: “Mühim bir ihtiyacı olan kişi, uyumadan önce abdest alsın, temiz bir yatağa oturup İhlâs, Şems, Leyl ve Tin surelerini besmele çekerek okusun. Bunu yedi gece yaparsa, Allah ihtiyacını giderir veya birinci, ikinci ya da üçüncü gece rüyasında işini nasıl çözeceğiyle karşılaşır.” Üstürşunî.

Hiz. Ali'den (r.a) rivayetle, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Yanında acı bâdem ağacından yapılmış bir asayla bir sefere çıkıp *وَلَمَّا تَوَجَّهَ* ... ayetinden. *وَاللَّهُ عَلَى مَا نَقُولُ وَكِيلٌ* ayetine²⁶² kadar okuyan kişiyi, Allah Teâlâ evine dönünceye kadar her türlü zararlı yırtıcı hayvandan, saldırgan eşkiyadan, ateşli hastalıktan ve zehirden korur. Muhafız yetmiş yedi

²⁵⁹ Enbiyâ, 21/42.

²⁶⁰ Ra'd, 13/31.

²⁶¹ Aclunî, I, 256.

²⁶² Kasas, 28/22, 23, 24, 25, 26, 27, 28.

melek yanında bulunur. O kişi evine geri dönünceye ve şeytan onun yanından ayrılıncaya kadar melekler istiğfar ederler.”²⁶³

Rivayete göre, Hz. Âdem (a.s) hastalandığında Cebrail (a.s), “Acı bâdem ağacından bir değnek kesip göğsüne koy.” dedi. Hz. Âdem (a.s) aynısını yaptı, hissettiğı ağırlardan kurtuldu.

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Yeryüzüne seyahate çıkan kişi, acı bâdem ağacından yapılmış bir değnek edinsin. Kim bu mezkûr ayeti yazıp kölesinin üzerine asarsa, cinayet, zina ve fîrar ondan kaldırılır. Kim bu ayeti yazıp karın ağrısına tutulan, dalak, ciğer hastalığına yakalanan ve korkanın üzerine asarsa, Allah Teâlâ’nın izniyle ağırları, hastalıkları ondan zail olur.” Bu bilgi *Dürrü’n-nazîm*’den alınmıştır.

Havâssu’l-Kurân’da şu bilgi bulunur:...إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ...²⁶⁴ ayetine kadar olan ayetleri temiz, yeni, pamuk dört parça beze yazıp malında ve ticaretinde taşıyan kişi malının arttığını, bereketini, kazancını ve faydasını görür.

Rivayete göre, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: Bir tasa ve gamma mübtela olan, geçiminde darlık hisseden ve belâya maruz kalan kişi, şu kelimeleri bir kâğıta yazıp akan suya atarsa, Allah Teâlâ sıkıntıları giderir. O dua şudur:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ مِنَ الْعَبْدِ الذَّلِيلِ إِلَى الْمَوْلَى الْجَلِيلِ . رَبِّ إِنِّي مُسْنِي الضَّرِّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ . اللَّهُمَّ بِحَرَمَةِ مُحَمَّدٍ أَكْشِفْ حَزَنِي وَهَمِّي وَفَرِّجْ عَنِّي غَمِّي

Bu *Havâssu’l-Kur’an*’dandır.

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Günde yüz defa لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ diyen kişi, fakirlikten emin olur.”²⁶⁵

²⁶³ Aclunî, I, 383.

²⁶⁴ Fâtır, 35/29, 30.

²⁶⁵ İbn Cevzî, *el-İlelû’l-mütenâhiye*, II, 353.

Firdevs adlı eserin yazarından naklen Hz. Enes'ten (r.a) rivayetle, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Cuma günü اللهم أغننى بحلالك عن سواك ‘Allah'ım! Beni haramından uzaklaştırıp helâlinle, senin gayrından uzaklaştırıp fazlınla zenginleştir.’ duasını yetmiş defa diyen kişiyi, Allah iki Cuma geçmeden zenginleştirir.” Aliyyü'l-Kâri.

Bûnî şöyle söyler: Benim fakir bir dostum vardı. Ona يا غني zikrini söylemesini işaret ettim. Bu ism-i şerîfi zikrederek halvette kırk gece geçirdi. Halvet tamamlandığında çatı yarıldı, kırk Irak kantarı altın indi. Ona dendi ki, “Şayet artmasını istersen artırırız, iktifa edersen iktifa ederiz.”

Esmâ-i Hüsnâ'nın havassı hakkında şu zikredilir: “İflâs eden kişi, on Cuma süresince, her Cuma gününde de bin defa يا غني derse, gayp hazinesinden rızıklandırılır.”

Şeyh Muhyiddin'den şu nakledilir: Fakir bir kişi Allah'ın kendisini fazlından zenginleştirmesini isterse, yetmiş gün boyunca her gün bin defa لا إله إلا الله derse, bininci defa söylemesinde ise اللهم اكفنى بحلالك عن حرامك وأغننى بفضلك عن سواك. يا غني أغننى وارزقنى حلالا واسعا بغير حساب. اللهم إن كان رزقى في السماء فأنزله وإن كان فى الأرض فأخرجنى وإن كان بعيدا فقربه وإن كان عسيرا فيسره وإنك على ما يشاء قدير. ولا حول ولا قوة بالله العلي العظيم برحمتك يا أرحم الراحمين “Allah'ım! Harâmından uzaklaştırıp beni helâlinle yetindir. Gayrından uzaklaştırıp fazlınla zenginleştir. Ey Gani olan Allah'ım! Beni, helâlinden bol bol rızıklandır ve zenginleştir. Allah'ım! Eğer rızıkım gökte ise onu yere indir, yerde ise açığa çıkar, uzak ise yakınlaştır, zor ise kolaylaştır. Sen dilediğin şeye kâdirsin. La havle ve lakuvvete illâ billahi'l-aliyyi'l-azîm. Bi rahmetike ya Erhamerrâhîmin.” desin. Şeyh (k.s) şöyle der: “Allah bu duayı okuyan kişiye öyle bir zenginlik verir ki, anlatmak imkânsız.”

Ben de derim ki, hem gerçekliğinde şüphe olmayan mücerrebattan bu havas ve mezkûr faydalar hem de mezkûrun dışında mücerrep havastan olanlar, elbette sayılamayacak kadar çoktur.

İhlaslı bir mümin bu dualardan herhangi bir şey okuduğu zaman, Allah Teâlâ istediğini mutlaka verecektir. Fakat sabaha kadar zikir çeken, zikre düşkün olan zâkir, bunları asla başkasına anlatmaz. Anlatmadığından dolayı da başkası kendisinin Rabbiyle ünsiyet ettiğini ve masivayla ünsiyet etmediğini düşünmez. Aklına bir şey geldiği veya bir ya da iki defa lisanı ile Allah'tan istediği zaman, ehl-i Cennet misali hemen maksudu hâsıl olur.

Hayrın celbi ve şerrin definde asla tekellüfe girmez, sebeplere iltifat etmez. Çünkü o sebeplerin müsebbibine tevekkül eder. Bundan dolayı, Peygamberimiz (s.a.v) duanın cevami' olanını severdi, böyle olmayanı terk ederdi.

Buradaki 'cevâmî' kelimesinden maksad lâfzı az, manası çok, hem dünya hem de ahiret hayrını cemedan demektir. Tıpkı رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ “Ey Rabbimiz! Bize dünyada da iyilik ver, ahirette de iyilik ver. Bizi cehennem azabından korusun.”²⁶⁶ ayeti gibi.

Peygamberimiz (s.a.v) ümmetini ağır yük yüklenmelerinden nehiy etmiştir. Şeyhu'l-Ekmele şöyle söyler: “Ağır yüklerden maksad, çok evrâddır.”

Ben de derim ki, çok evrâd edinmek gerçekten mezmûmdur. Çok evrâd bıkkınlık doğurur, zihni dağıtır, huzur-u kalbe engel olur, çabuk bitirmek için zâkirin kalbinden zikrullahın mehabetini giderir, evrâdını çarçabuk bitirmeyi temenni eder, ya zikri tamamen terk etmeye, ya da devamlı yapmayı sürdürememeye sebebiyet verir. Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Amellerin en sevimsisi az da olsa devamlı olanıdır.”²⁶⁷ Nevevî şöyle söyler: “Aza devam etmek suretiyle zikir, murakabe, ihlas, Allah'a yönelme süreklilik kazanır. Aksine çok ve zor olan ise böyle değildir. Az ve sürekli olan, elbette kesik kesik olan çoktan kat be kat daha iyidir.”

²⁶⁶ Bakara, 2/201.

²⁶⁷ Buhârî, İmân, 32, Müslim, Müsâfirin, 216

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Dininde ihlaslı olursan, az amel bile sana kifayet eder.”²⁶⁸

Cevherî şöyle söyler: “Buradaki din kelimesi taat anlamındadır. Buna göre hadisin anlamı şöyle olur: Bütün ibadetlerinde ihlaslı ol. Rabbine ibadetin emrine imtisal, ubudiyet hakkını ifadan dolayı olsun. Ne Cehennem korkusu, ne Cennet arzusu, ne de zamanın sıkıntılarından ve musibetlerinden kurtulma düşüncesi bulunsun. İşte o zaman sâlih az bir amel bile sana kâfi gelir, ticaretin kâr getirir. Tevrat’ta şu bilgi bulunur: ‘Rızamı kazanma düşüncesiyle yapılanın azı, çoktur. Rızamı kazanma düşüncesiyle yapılmayanın çoğu ise, azdır. Taatı çoğaltmaya değil, ihlaslı davranmaya çalış.’ ifadesi, hakîmlerin kelim-i kibarındandır.” Cevherî’nin sözü burada sona erdi.

Bize gereken sâlih ameli ihlasla yapmaktır. Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Allah bir kuluna hayır murad ettiği zaman, ölmeden önce onu temizler.” “Kulun temizliği nedir?” diye sorduklarında, Peygamberimiz (s.a.v) “Allah ruhunu kabz edene kadar, ona ilham ettiği sâlih ameldir.”²⁶⁹ cevabını verir.

Misbâh’da şöyle denir: “Allah bir hayır murad ettiği kulunu temizlemek için Cehenneme girmeye ihtiyaç kalmayacak kadar ölmeden önce habîs maddelerden temizler. Allah ona tövbe etmeyi, taatlere devam etmeyi, muhalefet etmekten kaçınmayı ilham eder veya musibetlerle, günahlarına kefarete olan türlü türlü belalara maruz bırakır, hoşlanmasa bile pisliklerinden arınır.” Sona erdi.

Sâlike duaları, evrâdî ve zor amelleri çoğaltması gerekmez. Bilâkis, sâlike evlâ, elyak, efdal ve faydalı olan, her gün yüz defa Allah’a istiğfar etmek, Peygamberimize (s.a.v) on defa salât ve selâm getirmek, zikrin en faziletlisi olan لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ’a gece-gündüz sayı belirlemeksizin devam etmesidir.

Sâlik eğer kendi nefsi hakkında aşırı dehşete kapılmaktan, aklının karışmasından endişe ederse, hemen Allah Teâlâ’ya iltica etsin, sığınsın ve üç defa “Ey her şeyi gözeten Allah’ım! Beni tarihinin tehlikelerinden muhafaza et, mahlûkatının şerrinden koru, beni rızıklandır, bana yolunu kolaylaştır.” desin.

²⁶⁸ Nisaburi, IV, 306.

²⁶⁹ Tâberani, *el-Mucemü’l-kebir*, VIII, 274; Hindî, VI, 7.

Medine-i Münevvereye yönelerek on defa şöyle desin:

اللهم صل على سيدنا محمد عظيم الهم وشفيع الأمة وجزاه عنا ما هو أهله

Üç defa şöyle desin:

إني أسئلك وأتوب إليك بنبي محمد نبي الرحمة يا محمد إني أتوجه بك إلى ربي
في تسهيل طريقه ليسهل لي. اللهم فشفعه

Allah Sübhânehû ve Teâlâ onu tarikatin âfetlerinden muhâfaza eder ve seyr ü sülûk ona ağır gelmez, kalbinde inşirâh hâsıl olur, inşallah aziz, değerli ve yüce maksûduna ulaşır.

Kur'an'da veya sahih hadislerde vârid olup herhangi bir vakte has olmayan dualardan herhangi birisini okumak isterse ya da sâlik bütün vakitlerinde ve hallerinde sadece bunları okumaya devam etmek isterse, hatta istiğfar çekmek, Peygamberimize (s.a.v) salât ve selâm okumak isterse, elbette dilediğini okusun.

Ama eğer kendisinin, ailesinin, çocuklarının, komşularının, ihvanının, diğer dostlarının haklarını eda ile ilgili bir meşguliyeti varsa, elbette vebal yoktur. İşçi ise vebal yoktur, zanaatkâr ise vebal yoktur. Ders vermekle, yazı yazmakla meşgul ise vebal yoktur.

Esasen zikredilen bütün bunlar iyi bir niyetle yapılırsa, ibadet olur, sâlike zarar vermez. Aksine, çok büyük fayda sağlar. Çünkü halvet ve insanlardan uzletin aksine, bu zikredilenler hem kendini hem de başkalarını kapsar.

6. İnsanın hakikati

a. Ümmet-i Muhammed'in hususiyeti

Allah Teâlâ diğer ümmetlerin ömürlerini uzun, amellerini çok yapmıştır. Bu ümmetin durumu ise tam tersidir. Yalnız Allah bu ümmete amelleri az bile olsa, çok sevap vermiştir.

Allah Teâlâ şöyle buyurur: *مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ امْتَالِهَا* “Bir iyilik yapana, on misli mükâfat vardır.”²⁷⁰ Diğer ümmetlere her bir vakitte iki rekât olmak üzere gece gündüz elli vakit namaz farz kılınmıştır. Bu ümmete ise beş vakit namaz farz kılınmıştır. Bu ayetin delâletiyle, beş vakit namaz, elli vakit namaz sevabına dönüşür.

Bu ümmetin aksine, diğer ümmetlerin sadece mescitlerde namaz kılmaları caizdi. Bu ümmete ise bütün yeryüzü mescit kılındı.

Diğer ümmetlerin günahlarının kefareti kendilerini öldürmekti. Bu ümmetin kefareti ise tövbe ve itirafıdır.

Allah'ın bu ümmete daha başka nimetleri, Peygamberimizin (s.a.v) saygınlığından dolayı idi.

Allah şefaati-uzma ile bizi rızıklandırdı. Peygamberimizin (s.a.v) şefaati umumîdir, kâmil ve Kerîm olan Allah katında makbuldür.

Ebu Musa'l-Eş'arî ve Avf bin Mâlik el-Eşcaî'den (r.a) rivayetle, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Rabbimin katından bana bir elçi geldi. Beni ümmetimin yarısını Cennete girdirmek ile şefaati-uzmâ arasında muhayyer bıraktı. Ben şefaati-uzmâyı tercih ettim. Şefaati Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmadan ölen herkesedir.”²⁷¹

Şârih bu hadisle ilgili şunu söyler: “Bu hadiste ehl-i Hak mezhebine delâlet vardır. Zira Allah'a şirk koşmadan ölen kişi, büyük günahlarda ısrarlı da olsa Cehennemde ebedî kalmayacaktır. Bu hadiste şefaati meselesi de bulunur. Şefaati çeşit çeşittir. Şefaatin bir kısmı Peygamberimize (s.a.v) hastır, bir kısmı ise Peygamberimize (s.a.v) has değildir. Şunlar birinci kısım şefaate girer; Mizanda hüküm faslındaki şefaati, bir grubun hesaba çekilmeden Cennete girdirilmesindeki şefaati, Cehenneme girmeye hak etmiş olan kişilerin Cehenneme girmemesi hususundaki şefaati, Cennetteki insanların derecelerini yükseltme konusundaki şefaati, taatteki kusurlarını affetmek için sâlih Müslüman bir cemaate yapılan şefaati, hesaba çekilen kişilerin hesabını hafifletmek için yapılan şefaati, Cehennemde ebedi kalacak kişilerin azabının

²⁷⁰ En'am, 6/160.

²⁷¹ Hindî, XI, 405.

hafiflemesi hususunda yapılan şefaât, müşriklerin çocuklarının azap görmemesi hususunda yapılan şefaât.”

Ebu Hureyre (r.a) rivayetine göre, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Allah muvahhidleri ateşe atmayı murad ettiği zaman, orada öldürür. Oradan çıkarmayı murad ettiği zaman ise, azabın acısını kısa bir süre tattırır.”²⁷²

Şârih şöyle söyler: “Buradaki azaptan maksad, ahiret ateşinin azabıdır. Bu azabı tatmanın umumî mi, yoksa hususî mi olduğu meselesinde iki ihtimal vardır. Umumi olması ihtimâlinde, bu elem şahıslara göre farklılık gösterir. Bir kısmının eleminin bu latif anda şiddetlenir, bir kısmının eleminin ise haberde ifade edildiği gibi, hamam hararetine benzer.”

Ebu Umâme (r.a) rivayetine göre, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Allah bir kuluna hayır murad ederse, cezasını bu dünyada hemen verir. Allah bir kuluna şer murad ederse de, kıyamet günü ödeyeceği ana kadar günahını bekletir.”²⁷³

Şârih şöyle söyler: “Hayır murad ettiği kişiye günahlarından dolayı cezayı hemen vermek, bilindiği gibi, kıyamet günü ödeyeceği hiçbir günah kalmayarak dünyadan çıkması içindir. Allah bunu kime yaparsa, ona büyük lütufta bulunmuştur. Çünkü amelinden dolayı dünyada hesaba çekilen kişinin cezası hafifler. Öyle ki, batan bir diken kefarete olur, kâtibin elinden kalemin düşmesi bile kefarete olur. Sözü söz kirlerinden temizlenmeye matuf ölene kadar dünyada başına gelen her şey mümine kefarete olur.”

Bir hadis-i kudsîde Allah Teâlâ şöyle buyurur: “Kullarım temizlenmesi gereken çok günah işlediler. Ben ise onların zaafılarını, Cehennem azabına dayanamayacaklarını biliyorum. Bu yüzden günahları yanıp azabımdan kurtulmaları için dünyada oruç tutmalarını emrettim, açlık ateşine maruz bıraktım. Sonra hameletü'l-Arş'a, kuşlara, vahşî hayvanlara, dağlara, bitkilere, ağaçlara kendi tesbihlerini bırakıp Muhammed ümmetinden oruç tutanlara istiğfar etmelerini emrettim.” Bu bilgi *Ravzatü'l-ulemâ*'da bulunur.

²⁷² Hindî, I, 60.

²⁷³ Tirmizî, Zühd, 56.

b. İnsanın camiiyeti

Eğer bunu anladınsa, mücâhidinden ol, gâfillerden olma. Sen insan olarak yaratıldın. İnsan cem'iyetü'l-âmmeye ve mazhariyyetü't-tâmmeye mazhardır. Bütün isimlerin ilmine sahiptir. Yeryüzünde ve gökyüzünde küllî şerefe sahiptir. Çünkü Allah Teâlâ insanı kendi kerîm eliyle yarattı. Dünyada da ahirette de her şeyin efendisi yaptı. Diğer bütün mahlûkatı ise tek eliyle yarattı. Meleği, Cenneti ve bu ikisiyle ilgili her şeyi sağ canibiyle, yani cemal sıfatıyla yarattı. Şeytanı, Cehennemi ve bu ikisiyle ilgili her şeyi sol canibiyle, yani celal sıfatıyla yarattı. Her cins kendi aslına rücu etti ve Rabbine ibadet etti. Allah insanı ise iki eliyle yarattı. İnsan iki sıfatı câmi olduğu için niza ve münakaşa vuku buldu. Cemal ve celal sıfatlarının zıtlığı gereği, fesat ve dalalet ehli zuhur etti. Muhalefet eden muhalefet etti, dediğini dedi, Melik-i Mûteâl'in seçtiği insana noksan gözüyle baktı.

Allah Teâlâ İblisi şu ifadesiyle tedip etti: مَا مَنَعَكَ أَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ

بِيَدَيَّ “İki elimle yarattığıma secde etmeni engelleyen şey nedir?”²⁷⁴ Melekler tecrid denizine daldılar, kendileri Allah'ın bir elinden sâdır oldukları için terkîp nurunu anlayamadılar. Hemen tahmîdle ve takdîsle kendilerine şahit tutarak قَالُوا “Biz أَنْجَعُلُ فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ Senin hamdini tesbih edip Seni takdis ederken, Sen yeryüzünde bozgunculuk çıkaracak, kan akıtacak kimseleri mi yaratacaksın, dediler.”²⁷⁵

Allah onları tedip etti, isimleri bilmelerini istedi. Melekleri tedip kapsamında İblise bilenlerin en âliminin insan olduğunu gösterdi. İblisi tedip kapsamında meleklere de insanı kendi iki eliyle yarattığını gösterdi. Melekler Rahman'ın öğütünden nasiplerini aldılar. Ama İblis muhalefet ve tuğyanla hüsrana uğradı.

İnsan itaatkâr ve isyankâr, süfli ve ulvi arası câmi bir kabzadır. İnsanın aksine bütün âlemler Hazret-i İlâhiyye'nin yarısına göredir.

²⁷⁴ Sad, 38/75.

²⁷⁵ Bakara, 2/30.

Rahman insana beyanı öğretti. Allah hakikat-i insaniyyeyi varlığın ilki yaptı. Hakikat-i insaniyye bütün eşyanın özüdür, tek bir şeyden değildir, kendi varlığı müstesna sebeplerin hiçbirisi ondan önce değildi. Allah Teâlâ şöyle buyurur: “أَوَلَا يَذْكُرُ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ يَكُ شَيْئًا” “Hiçbir şey yokken, Biz kendisini daha önce yarattığımızı insan düşünmez mi hiç?”²⁷⁶

Elbette burada anlatılan turabî beden, topraktan yaratılan beden değildir. Çünkü turabî beden de tıpkı toprak, su, hava, ateş ve nutfeler misali mevcut eşyadandır, sonradan yaratılan bir şeydir. Bir şekilden başka bir şekle, bir tavırdan başka bir tavra intikal ederek bu niteliğine kavuşmuştur.

Sonra Allah insanı mükerrem kıldı, şanını yüceltti. Cemad âleminden nebat âlemine nakletti. Onu iradeyle hareket eden hassas bir varlık yaptı. Esasen bu birincisinden daha büyük bir nimettir.

Sonra ona konuşma özelliği verdi. Onu cemada, nebata, hayvanata tafdil etti, üstün kıldı. Konuşması sebebiyle mülkün hakikatini ona verdi.

Aklı sayesinde melekler zümresine girdi. Akıl elbette nimetlerin en değerlisi ve en büyüğüdür.

Sonra üzerinde daha başka bir nimetin olmadığı cem'iyet-i âmmet-i kibriya sırrını bağışladı. Bu sırla insanı ahsen-i takvim üzere yarattı. Güzel insan suretini giydirdi. Bu sayede yeryüzünde Allah'ın halifesi oldu.

İnsan şu beş hakikati câmidir; mülk hakikati, hayvan hakikati, nebat hakikati, cemad hakikati ve hakikat-i câmia. İnsanın cemad âleminden daha yüce, mülk âleminden daha şerefli veya daha düşük olduğu söylenemez. Çünkü insan nev-i şahsına münhasır, kendine özgü başka bir tavidir. Zaten bu yüzden bu hakikatleri cemetmiştir, her çeşit ibadetle mükellef olmuştur.

Bil ki, cemad ve nebat her ikisi de müstakil birer millettir. Her biri hakikatinin gereği kendine özgü ibadetle ibadet ederler. Allah Teâlâ şöyle buyurur. “...Onu övgü

²⁷⁶ Meryem, 19/67.

ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Fakat siz onların tesbihini anlamıyorsunuz.”²⁷⁷

Bu milletlerin en alt tabakası cemadâttır. Kâmil evliyaullahâ göre, cemadât kendi âleminde Allah'ı bilir ve Allah, der. Kendi âlemlerinde kendi cinsinden bir uyarıcı bulunur. Bu milletler her an, her zaman emredildiklerine göre, Allah'a ibadet ederler. Bunlar insanı kınarlar, azarlarlar, hatta bazıları öfkelenir. Allah Teâlâ ile kötü muamelesi ve masiyeti sebebiyle insana eziyet etmeye başlarlar. Dinî gayrete kapılırlar, insanı efendileri olmaktan atarlar.

Öyleyse sen şeytanların galip geldiği kimselerden asla olma. Yoksa Allah'a muhalefet eder, hüsrana uğrayanlardan olursun. Aksine sen melekîyet, meleklik özelliklerinle Rabbine itaat edenlerden ol.

Senden bir zelle, hata sâdır olursa, atan Âdem'in (a.s) sünnetine tâbi ol, hemen tövbe et, pişmanlık duy. Allah keremi ile hataları bağışlar, kullarının tövbesini kabul eder, kötülüklerini affeder.

Âdem (a.s) Cennetten Hindistan'a indirildiğinde yüz sene günahına ağladı, Allah'tan hayâsı sebebiyle gözlerini kaldırıp semaya hiç bakmadı.

Alkame şöyle söyler: “Yeryüzü halkının bütün gözyaşları toplansa, Hz. Âdem'in (a.s) gözyaşlarından daha çok olamaz.”

Akıllı kişi Hz. Âdem (a.s) kıssasından elbet ibret alır. Meleklerin secde ettiği, Rahman'ın sevgilisi olmasından sonra bile, Allah Teâlâ Hz. Âdem'i (a.s) bir günahı sebebiyle Cennetin saraylarından çıkarmıştır. Öyleyse her an her dakika birçok günah işleyene ne demeli?

Sonra lütuf ve refet rüzgarları esti, kerem ve rahmet dalgaları coştı, Allah Teâlâ Hz. Âdem'in (a.s) tövbesini kabul etti, onu seçkin kıldı, sırat-ı müstakime hidayet etti.

Tövbe necat, kurtuluş ve gufran, mağfiret sebebidir. Tıpkı tövbeyi terk etmenin zulüm ve tuğyan sayılması misali.

Hız. Ali (k.v) şöyle söyler: “Yanında kurtuluş imkânı varken helâk olan kişinin haline şaşarım.” “Peki, nedir o?” diye sorulduğunda, Hız. Ali (k.v), “İstiğfârdır.” cevabını verir.

²⁷⁷ İsra, 17/44.

Rivayet edilir ki, Cebrail (a.s) Peygamberimizin (s.a.v) yanına gelip şöyle söyler: Ey Muhammed! Allah'ın sana selâmı var, şöyle buyuruyor: “Ölmeden önce bir sene tövbesiyle yaşayan kişinin tövbesini kabul ederim.” Peygamberimiz (s.a.v), “Ey Cebrail! Ümmetime gafletin galip gelmesinden dolayı ümmetim için bir sene çok.” dedi. Cebrail (a.s) gidip geldi ve şöyle dedi: “Allah buyuruyor ki, ölmeden önce bir ay tövbe ile yaşayan kişinin tövbesini kabul ederim.” Peygamberimiz (s.a.v), “Ey Cebrail! Bir ay da çok.” dedi. Cebrail (a.s) yine gidip geldi ve şöyle dedi: “Allah buyuruyor ki, ölmeden önce bir gün tövbe ile yaşayan kişinin tövbesini kabul ederim.” Peygamberimiz (s.a.v), “Ey Cebrail! Bir gün de çok.” dedi. Cebrail (a.s) yine gidip geldi ve şöyle dedi: “Allah buyuruyor ki, ölmeden önce bir saat tövbe ile yaşayan kişinin tövbesini kabul ederim.” Peygamberimiz (s.a.v), “Bir saat de çok.” dedi. Cebrail (a.s) yine gidip geldi ve şöyle dedi: Rab Teâlâ sana selâm söylüyor ve şöyle buyuruyor: “Ömrü günahlar içerisinde geçti, ölmeden önce bir sene, bir ay, bir gün, bir saat bile Bana hiç dönmedi. Ta ki, canı boğazına geldi, artık diliyle özür beyan etmesine bile imkân kalmadı, ama yine de benden hayâ edip kalbiyle pişman olduysa, onu da bağışlarım.”

Şeyh Ebu Ali Dekkâk şöyle söyler: Müridlerden birisi tövbe etti, sonra tövbesini bozdu. Sonra bir gün eğer tövbe edersem, Allah tövbemi kabul eder mi diye düşündü, Allah'a yalvardı. Hâtıftan şöyle bir ses geldi: “Sen Bize isyan ettin, Biz sana sabrettik. Sen Bize itaat ettin, Biz sana teşekkür ettik. Sen Bizi terk ettin, Biz sana mühlet verdik. Eğer sen Bize dönersen, Biz seni yine kabul ederiz.”

Ebu Ümâme rivayetine göre, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Sağdaki melek soldaki meleğin emiridir, komutanıdır. Kul bir iyilik yaptığı zaman, sağdaki melek on sevap yazar. Kul bir kötülük yaptığı zaman, soldaki melek yazmak ister. Sağdaki melek ise ona ‘Bekle!’ der, o da altı saat, yedi saat bekler. Eğer Allah’a istiğfar ederse, günahını yazmaz. Yok, eğer istiğfar etmezse, bir günah yazar.”²⁷⁸

Diğer bir rivayette şu bilgi bulunur: Kul bir günah işler, sonra diğerini, sonra diğerini, sonra diğerini işler. Nihayet dört günah birikir. Bir iyilik yaptığı zaman ise, Allah on iyilik sevabı verir. Tıpkı Allah Teâlâ’nın مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ

²⁷⁸ Hindî, XI, 214.

فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا “Kim bir iyilikle gelirse, ona on misli vardır.”²⁷⁹ buyurduğu gibi.

İyiliklerin dördü dört günaha denk gelir. Kalan altısı ise hasenat divanına yazılır. O anda İblis şöyle diyerek bağırır: “Ben Âdemoğlunu nasıl alt edebilirim ki? Benceğiz gece-gündüz çabalıyorum, o ise bir iyilikle bütün çabamı boşa çıkarıyor.”

Bil ki, Hz. Âdem (a.s) nasıl cismânî tâayyünâtın mebdei ise, bizim Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v) de ruhani taayyünâtın mebdeidir.

Peygamberimiz (s.a.v) kâînât ağacının tohumudur. Arş, Kürsî, Levh, Kalem, Cennet ve Cehennemden öncedir. Tıpkı tohumun ağaçtan önce olması misali kendi süreçlerinde işlemesi misali. Bu işlem kökünden, dallardan, yapraklardan ve çiçeklerden sonra ağacın meyvesi ortaya çıkana kadar sürer. Ağacın meyvesi ortaya çıkınca da maksûd hasıl olur, ağaç maksadına ulaşır.

Aynen bu misalde olduğu gibi, Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v) bütün kâinatın aslıdır. Bu asıldan Allah Arşı, Ferşi ve ikisi arasındaki her şeyi ortaya çıkardı. Ruhani ve cismani âlemlerin süreçleri, unsurî şerif vücudunun zuhuru kadar sürdü. Zuhuruyla da matlup tamam oldu, kemale erdi. Böylece Hz. Muhammed (s.a.v) enbiyanın sonu, nebilerin hatemi, öncekilerin ve sonrakilerin efendisi oldu. Salât ve selâm ona, bütün enbiya ve mürselin kardeşlerine, ailesine, ashabına, sevenlerine, müminine, müminata, müslimine ve müslimata olsun.

Sen kadir ve kıymetini bil, şanını ve faziletini düşün, vakitlerini gafletle, tembellikle, tûl-i emelle, temenniyle heder etme. Vakit en kıymetli, en değerli sermayedir. Geçmiş vakitlerin sana asla geri dönmeyecek. Sermayene sahip ol. İsrâfçılardan olma. Malını telef eden, iflas eder. İflas eden hüznü, pişman, melûl, melum kalır. Son pişmanlık fayda etmez. Kimin kulu olduğunu, kimin ümmetinden olduğunu düşün.

Allah seni mükerrerem ve mahdûm yarattı. Mülk, hayvanlar, rüzgârlar, su, ateş, toprak, ağaçlar, taşlar, bitkiler, güneş, ay, yıldızlar, bağlar, bahçeler hep sana hizmet ediyor. Peki, hayvanlar gibi yemen, içmen, uyuman sana yakışıyor mu? Hâlbuki yarattığı her şey Allah’a ibadet ediyor, tesbih ediyor, temcid

²⁷⁹ En'am, 6/160.

ediyor, tazim ediyor, zikrediyorlar. Bir lahza, bir an bile Rablerine ibadetten gafil olmuyorlar. Dahası bildiğin gibi, sen bütün hakikatleri câmisin.

c. Kalp hastalıkları

Ben önce hatalı, gâfil, tembel nefsim, sonra da Mevla'nın rızasına tâlip mümin kardeşim sana söylüyorum.

Eğer sen, akl-ı maâdî sâhibi, mukarrabûn olan evliyullahın yoluna sülûk etmeyi isteyen insaf sahiplerinden muhlis, müstefid müridlerden isen, zahirini şeriatın nuruyla aydınlattıktan sonra kalp hastalıklarını tedavi etmen gerekir. Çünkü kalp Hak Teâlâ'nın nazargâhı, zâhir ise halkın nazargâhıdır.

Zâhirî işleri tanzim etmek kolaydır, ama kalp böyle değil. Zahirî amelin sevabı azdır, günahı da öyle, ama kalp böyle değil. Kişi diliyle iman etse, ama kalbiyle tasdik etmezse, kâfirlerin en kâfiri, müşriklerin en buğzedileni olur. Cehennem tabakalarının en altında kendini bulur. Hâlbuki zahiriyle muhalif olanlar kötülüklerinin iyiliklere tebdiliyle mağfur olurlar. Kötülükler iyiliklere çevrilse bile, iyilikler kötülükler asla çevrilmez. Azalarıyla bir kötülük yapan, ancak misliyle cezalandırılır. Fakat kalbiyle kötülük yapanın Allah'a tövbe etmediği sürece dergâh-ı ilahiden kovulmasından korkulur.

Vehb bin Münebbih'den rivayetle, bir kısım cinlerin çocukları yeryüzünde taşkınlık yapınca, Allah Teâlâ diğer cinlerin çocuklarına “Yeryüzüne ininiz ve taşkınlık yapan cinlerin çocuklarıyla savaşınız.” diye vahiy etti. İblisi de onlara emir, komutan tayin etti. İblis beraberindekilerle savaştı. Yeryüzünün bir köşesine kaçmak zorunda kaldılar. Allah onlara bir ateş gönderip hepsini yaktı.

Peşine İblis cinlerle beraber yeryüzüne yerleşti. Hepsinden daha çok Allah'a ibadet etti. Allah onu ibadetinin çokluğu sebebiyle dünya semasına yükseltti. Dünya semasında Allah'a bin sene ibadet etti, hatta âbid dendi. Allah onu ikinci semaya yükseltti. İkinci semada da bin sene ibadet etti. Akabinde üçüncü semaya yükseltti. İbadetine aynen devam etti. Nihayet yedinci semaya yükseltti. Büyük makam ve şeref sahibi oldu. Cebrail, Mikail ve diğer melekler ona uğradıkları zaman, birbirlerine şöyle derlerdi: “Allah bu kula meleklerden

hiçbirine vermediği derecede taat kuvveti verdi.” Sonra Allah Teâlâ Hz. Âdem’i (a.s) yarattı. Kıssa meşhur, yazarsam söz uzar.

İbn Abbâs, İbn Mes’ûd ve sahabeden bir topluluktan (r.a) rivayetle, Hz. Âdem (a.s) kırk sene çamurdan bir ceset halinde kaldı. İblîs yanına gelip ayağıyla vurduğunda, yankılanıyor, ses çıkarıyordu. Akabinde iblis ağzından girip dübüründen çıktı, dübüründen girip ağzından çıktı. İblis şöyle diyordu: “Eğer ben sana musallat olursam, seni helâk ederim. Eğer sen bana musallat olursan, kesinlikle sana isyan ederim.”

Melekler de Hz. Âdem’e uğruyorlar, hayret ediyorlardı. Çünkü daha önce Hz. Âdem (a.s) suretinde bir şey görmemişlerdi.

Yine bir kez, İblis Hz. Âdem’e (a.s) uğrayıp şöyle dedi: “Bunu gördünüz mü? Eğer benden faziletli olursa, kesinlikle isyan ederim. Eğer ben üstün olursam, onu helâk ederim.”

Allah Teâlâ Hz. Âdem’in (a.s) bedenini tesviye etti, kendi ruhundan üfledi, çeşit çeşit nimetler ihsan etti.

Meleklerle Hz. Âdem’e (a.s) secde etmelerini emretti. Melekler secde ettiler. İlk secde eden Cebrail (a.s), sonra Mikail, sonra İsrail, sonra Azrail, sonra mukarrabûn melekler ve diğer bütün melekler oldu. İblis ise imtina etti, secde etmedi.

Denir ki, melekler yüz sene, başka bir rivayette, beş yüz sene secdede kaldılar. Nihayet başlarını kaldırdıkları zaman, İblis halâ ayakta idi, inadında ısrarlıydı.

Allah Teâlâ İblise, مَا مَنَعَكَ إِلَّا تَسْجُدَ “Seni secde etmekten alıkoyan ne?” diye sordu. İblis, أَنَا خَيْرٌ مِنْهُ خَلَقْتَنِي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ “Ben ondan daha hayırlıyım. Çünkü onu çamurdan yarattın, beni ise ateşten yarattın.” dedi.²⁸⁰

İbn Abbâs (r.a) şöyle söyler: “İlk kıyas yapan İblis’tir. Her ne kadar toprak birçok yönden daha faziletli olsa bile, iblis ateşi toprağa faziletli kıldığı zaman, kıyasıyla kafir oldu.” İblisin haline bak. Kibirlendi, büyüklük tasladı, kovuldu, lanetlendi.

²⁸⁰ Sâd, 38/76.

Kalp günahları pek çoktur. Bunlardan bazıları şunlardır; kibir, riya, ucub, haset, kin, Allah ve Resulüne muhabbetin bulunmaması, yaratana unutmak, Allah korkusunun olmaması, gaflet, akıbetinden emin olmak, yeis, yakîn zayıflığı, huşusuzluk, mahlûkata ünsiyet, nifak, cehalet, dünya sevgisi, riyaset tutkusu, mal sevdası, âlimlere, sâlihlerle, dervişlere buğzetmek, onlardan nefret etmek, aksine ehl-i dünyaya, fâsiklara, gâfillere, Allah'ın sâlih, zâkir, aşık kullarını ta'n edenlere muhabbet etmek, rağbet göstermek, saygıda bulunmak, meyletmek, aziz tutmak, kalbi sebeplere takılı kalmak, tamah etmek, cimri olmak, tûl-i emel, ahmaklık, yaltaklanmak, taatte fütur göstermek, masiyette dinç, ilim, vaat, zikir meclisinde ise sıklet hasıl olmak, amelini büyük, günahını küçük görmek, ölümü ve kabir azabını unutmak, şerre cüretkar davranmak, hayırda korkak olmak ve diğerleri.

Bu hastalıklar hiç de basit ve önemsiz değildir, üstelik tedavisi oldukça zordur. Bu yüzden Hz. Ali (r.a) Peygamberimize (s.a.v) Allah'a götüren en kısa yolu göstermesi sorar. Peygamberimiz (s.a.v) Hz. Ali'ye (r.a) üç defa "La ilahe illallah" demesini telkin eder. Çünkü vücut şehre benzer, kalp ise emirlerinde ve nehiyelerinde hiç kimsenin muhalefet edemeyeceği itaat edilen bir krala benzer. Kulaklar, gözler, dil, eller, ayaklar, karın ve diğer azalar ise raiyye, halk ve hizmetçileridir.

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: "Helâl bellidir, haram bellidir. Bu ikisinin arasında insanlardan çoğunun bilemediği şüpheli şeyler bulunur. Bu şüpheli şeylerden sakınan kişi, dinini de ırzını da korumuş olur. Şüpheli şeylere düşen kişi ise, korudan yemesi muhtemel olmasına rağmen, korunun etrafında hayvan otlatan çoban misali, her ân harama düşebilir. Dikkat edin, her melikin bir korusu vardır. Allah'ın korusu, sınırı ise haramlarıdır. Dikkat edin, bedende bir et parçası vardır. O iyi olduğu zaman, bütün beden iyi olur. O kötü olduğu zaman ise, bütün beden kötü olur. Dikkat edin, o kalptir."²⁸¹

Bu hadiste kalp hastalıklarının tedavisinde ciddi olmanın, ihtimam göstermenin ve gayret etmenin vücubiyetine delil vardır. Velîler ve kâmil şeyhler kötü huyların damarlarını keserek kalplerini düzeltmeyi, kir, pas ve necis şeylerden kalplerini arındırmayı, köklü tehlikeli hastalıkları tedavi etmeyi isteyen müridlerinin terbiyesine gayretlerini ve himmetlerini harcarlar. Çünkü

²⁸¹ Buhârî, İmân, 39; Müslim, Mûsâkât, 107.

evliya ve kâmil meşayih bâtının alanında hazık, bu meslekte mahir doktorlarıdır. Bunlar yolun hallerini, en kısa zamanda suhuletle ve selâmetle vusulün sebeplerini biliyorlar. Böyle olanlara hep zikrullahı telkin ediyorlar.

Bildiğin gibi, zikir en kestirme, en kısa yoldur. Çünkü sâlik zikre devam ettiği zaman, bâtınında mezkûr la kalbin cezbelendiği dâhili bir sıcaklık hâsıl olur. Bu cezbe zâkirin aklına mezkûrun muhabbetini düşürür. Gerçekten O'ndan gayrısını artık unuttur. Yer, içer, uyur, oturur, yürür, konuşur, güler, mesleğini yapar, ama bir ân bile mezkûru unutmaz, dahası kalbinde muhabbet daha da artar. Muhabbet ifrat derecesine ulaşp haddi aştığı zaman, aşk diye isimlendirilir. O andan itibaren kalpte aşk ateşi tutuşur. Bu kor ateş zâkiri ve zikri motive eder, sadece mezkûr kalır. Kalp semasında marifet güneşi doğar. İşte o zaman âşık, ârif-i billah olur ve O'na kavuşur.

7. Seyr ü sülûkun şartları

Ben önce hep hatalı nefsim, sonra da ey Allah'a sâlik olan kardeşim sana nasihat ediyorum. Nasihatim ehl-i sülûk için muhafazası vacip, lazım ve önemli hususlardır.

a. Dünyanın varlığı ve yokluğu eşit olmak

Biri sâlikin nazarında fâni, buğzedilen, leş gibi kokmuş, hakir, büyüleyici, fitneci, hileci ve mezmûm olan bu dünyanın varlığı ile yokluğu eşit olmalıdır.

Bu dünya ahiretin küçük bir tarlası olarak yaratılmıştır. Peki, öyleyse, sana dünyaya meyletmen yakışır mı? Zaten dünya beka ve safa yurdu değil ki. Eğer ahiret ehlinden olmak istersen, dünya sana haramdır. Hele hele ehlüllah zümresinden olmayı istersen, sana dünya da ahirette de haramdır. Her ikisin de haram olduğu Kur'an ve hadisın delaletiyle sabittir. Bununla beraber, eğer helalinden alıp infak mahalline harcadıysan, elinde dünyalık bulunması sana zarar vermez. Aksi halde, dünyalıklar seni helak eden şerre dönüşür.

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Dünyaya dalmadıkları, sultanla haşır neşir olmadıkları sürece, âlimler Resullerin emindirler. Ama âlimler dünyaya dalarsa, dininizi onlardan koruyunuz.”²⁸²

Eserde şöyle vârid oldu: Dünyalıklarından azalan şeylere aldırış etmedikleri müddetçe, “La ilahe illallah” kelimesi, kullarından Allah'ın gazabını defetmeye devam eder. Fakat bu seviyede değillerse, “La ilahe illallah” deseler bile, Allah “Yalan söylüyorsunuz. Sözüñüze sadakat göstermiyorsunuz.” diye karşılık verir.

Sehl bin Abdullah şöyle söyler: “Akıl için kullanılan bin isim vardır. Bunların her biri için de kullanılan bin isim vardır. Bütün isimlerin birincisi ise, terk-i terki'd-dünyadır.”

Denir ki, “Dünyada zühd ismiyle isimlendirilen kişi, övülen bin isimle isimlenir. Dünyada rağbet ismi ile isimlendirilen kişi ise, mezmûm bin isimle isimlenir.”

Seriyyü's-Sakatî şöyle söyler: “Zühd dünyadaki her şeyi terk edebilmektir; malı, makamı, insanlar arasında mevki sevdası, övülme ve methedilme sevgisi gibi bütün hazları terk edebilmektir.” Sona erdi

Meşârik'da uzun, hayret verici ve sâliklere faydalı bir hadis var. Bu hadisi her ihlaslı mümin, ilmiyle amel eden âlim, sâdık talip istifade etsin diye bu risaleye yazmak istedim.

Ebu Hureyre (r.a) rivayetine göre, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: Benî İsrail içerisinde biri *abraş* (*cilt hastası*), biri *kel*, biri de *kör* olmak üzere üç kişi vardı. Allah Teâlâ bunları imtihan etmek istedi, bir melek gönderdi. Melek önce *abraş* olana gelip, “En çok neyi seversin?” diye sordu. *Abraş* “Güzel bir ten rengi, pürüzsüz bir cilt ve insanların bende kusur gördüğü şeylerin gitmesini.” dedi. Melek eliyle mesh etti, bütün kusurları gitti, güzel bir ten rengi, pürüzsüz bir cilt verdi. Melek tekrar “En çok hangi malı seversin?” diye sorduğunda, adam “Deve” dedi. Hâmile bir deve verildi. Melek “Allah bu malı sana bereketli kılsın.” diye dua etti.

Melek daha sonra *kel* olana gelip “En çok neyi seversin?” diye sordu. *Kel* “Güzel bir saç ve insanların bende kusur gördüğü şeylerin gitmesi.” dedi. Ona

²⁸² Zebidî, I, 138; Hindî, X, 183.

da güzel bir saç verildi. Melek tekrar “En çok hangi malı seversin?” diye sorduğunda, adam “İnek” dedi. Hâmile bir inek verildi.

Melek en sonunda *kör* olana gelip “En çok neyi seversin?” diye sordu. *Kör* “Allah'ın bana gözümü iade edip insanları görebilmem.” dedi. Melek eliyle gözünü mesh etti, Allah tekrar görür hale getirdi. Melek “En çok hangi malı seversin?” diye sorduğunda, adam “Koyun.” dedi. Doğurgan bir koyun verildi.

Deve ve inek üredi de üredi, koyun da doğurdu da doğurdu. Birinin vadi dolusu devesi, diğerinin vadi dolusu ineği, öbürünü vadi dolusu koyunu oldu.

Bir müddet sonra melek önceki şekil ve heyetinde yeniden *abraş* olan adama uğradı. Melek “Ben miskin, fakir bir adamım. Yolculuğumda çaresiz kaldım. Bugün önce Allah, sonra senden başka çarem yok. Sana güzel ten, pürüzsüz cilt ve mal veren Allah aşkına, n’olur yolculuğumda maksadıma kavuşayım.” dedi. Adam “Çok hak var, çok.” dedi. Melek “Sanki ben seni tanıyor gibiyim. Sen *abraş* biri değil miydin? İnsanlar seni hor görmüyor muydu? Fakir biriyken Allah sana bol bol vermedi mi?” dedi. Adam “Bu mallar bana atadan, dededen miras kaldı, miras.” dedi. Melek “Eğer yalan söylüyorsan, Allah seni eski haline geri çevirsin.” diye karşılık verdi.

Sonra melek *kel* olan adama uğradı. Abraşa dediklerinin aynısını ona da söyledi. *Kel* de abraşın verdiği cevapların aynısı verdi. Melek ona da “Eğer yalan söylüyorsan, Allah seni eski haline geri çevirsin.” dedi.

Daha sonra melek önceki şekil ve heyetinde *kör* olan adama uğradı. Melek “Ben miskin, fakir bir adamım. Yolculuğumda çaresiz kaldım. Bugün önce Allah, sonra senden başka çarem yok. Sana gözünü geri iade eden ve koyun veren Allah aşkına, n’olur yolculuğumda maksadıma kavuşayım.” dedi. Adam “Evet, ben *kör* birisiydim, Allah gözlerimi geri verdi. Haydi, sen de, istediğini al, istediğini bırak. Vallahi, bugün sana hiçbir sıkıntı çıkarmayacağım. Zaten bunları Allah için elimde tutuyorum.” dedi. Melek “Malına sahip ol. Ama siz, hepiniz imtihan oldunuz. Allah senden razı olsun, ama diğer iki arkadaşına lanet olsun.”²⁸³ dedi.

²⁸³ Buhârî, Enbiyâ, 51; Müslim, Zühd, 10.

Şârih şöyle söyler: “Bu hadis, esasen nimetlere mazhar olduğunu söylemeyen kişinin en şiddetli cezası hak edeceğine, veliyy-i nimetine şükredenin ise en büyük ikramlara mazhar olacağına işaret eder.”

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Kişinin ailesi, malı, canı, çocuğu, komşusuyla ilgili maruz kaldığı fitnelere oruç, namaz, sadaka, iyiliği emretmesi ve kötülüğü nehyetmesi kefarettir.”²⁸⁴

Şârih şöyle söyler: Yani, kişi bu hususlarda imtihanlara maruz kalır. Bütün bunların haklarının ödenip ödenmediği sorulur. Bazen bu hususlardaki kusurları sebebiyle günahlar hâsıl olur. O zaman iyiliklerle kefarettir edilmesi, ödenmesi gerekir. Tıpkı Allah Teâlâ’nın *إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ* “İyilikler kötülükleri giderir, telafi eder.”²⁸⁵ buyurması misali.

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Hanginize vârisin malı kendi malından daha sevimlidir.” Sahabiler, “Ey Allah’ın Resulü! Elbette istisnasız herkese kendi malı, varisinin malından daha sevimlidir.” dediler. Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Kendi malı takdim ettikleri, vârisin mâlî ise tehir ettikleridir.”

Şârih şöyle söyler: “Yani, kendine fayda sağlayan mal, ölmeden önce takdim ettikleri, sadaka verdikleri, infak ettikleridir. Vârisinin malı ise tehir ettikleridir. Sözün özü vârisin istifade ettikleri, kendisinin ise hesaba çekildikleridir.”

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Yanında vasiyeti olmaksızın üç gece geçirmesi, Müslümana bir kişiye yakışmaz.”²⁸⁶

Şârih şöyle söyler: “Yani, yanında vasiyeti yazılı bir şekilde gecelerini geçirir. Çünkü ölümün ne zaman geleceğini bilemez.”

Peygamberimiz (s.a.v) Ebu Hureyre’ye şöyle tavsiyede bulunur: Ey Ebu Hureyre! Sen insanların dehşete düştükleri zaman endişeye bile kapılmayan, insanların Cehennemden kurtuluşu talep ettiği zaman bile, korku nedir bilmeyen topluluğun yolunda ol. Ebu Hureyre, “Ey Allah’ın Resulü, kim onlar? Anlat ki, özelliklerinden bahset ki, ben de onları tanıyabileyim.” diye sorduğunda,

²⁸⁴ Buhârî, Mevâkîf, 4; Fiten, 17; Müslim, İman, 231.

²⁸⁵ Hûd, 11/114.

²⁸⁶ Nesaî, Vesayâ, 1; Ahmed bin Hanbel, II, 4, 34.

Peygamberimiz (s.a.v) “Ahir zamanda ümmetimden bir topluluk kıyamet günü haşır olurlar, nebiler de haşır olurlar. İnsanlar onlara baktıklarında hallerini görmelerinden dolayı, onları enbiya zannederler. Ama ben onları tanırım. Ümmetim, ümmetim, derim. İşte o zaman insanlar onların peygamber olmadığını anlarlar. Onlar yıldırım gibi, rüzgar gibi geçip giderler, nurlarından Cennet ehlinin gözleri kamaşır.” Ebu Hureyre, “Ey Allah’ın Resulü, amellerinin aynısını bana da emret ki, onlara yetişebileyim.” dedi. Peygamberimiz (s.a.v), “Ey Ebu Hureyre, bu topluluk zor bir yola girdiler, nebilerin derecesine erdiler, Allah doyurduktan sonra açlığı, giydirdikten sonra çıplaklığı, kana kana sularını içirdikten sonra susuzluğu tercih ettiler. Onlara ne mutlu. Allah katındakileri umarak bütün bunları terk ettiler. Hesabını düşünerek helali bile bıraktılar. Bedenleriyle dünyaya eşlik etseler bile, dünyalık bir şeyle meşgul olmadılar. Nebiler ve melekler Rablerine itaatlerine gıpta ettiler. Onlara ne mutlu, onlara ne mutlu. Allah’tan benimle onları buluşturmasını çok isterim.” Sonra Peygamberimiz (s.a.v) onlara olan özleminden dolayı ağladı. Akabinde şöyle buyurdu: “Allah yeryüzü halkına azap etmek istediği zaman, onlara bakar bakmaz, azabını geri çevirir. Ey Ebu Hureyre! Onların yolunu tut. Onların yoluna muhalefet edenler ise, hesabın şiddetinde bitkin düşerler.”²⁸⁷ Bu bilgiler Şeyh Muhiddin’in *el-Mevizetü’l-hasene* kitabında bulunur.

b. Tekellüfü terk etmek

Bir diğeri, yiyecekte, giyecekte, meskende, konuşmada, bu zaman ehlinin adeti olan diğer her şeyde olduğu gibi, her şeyde tekellüfü terk etmek.

Ebu Vâil şöyle söyler: Bir arkadaşım ile birlikte Hz. Selman’ı (r.a) ziyaret ettik. Hz. Selman (r.a) bize arpa ekmeği ile tuzlu un helvası takdim etti. Arkadaşım “Keşke bu tuzda sa’ter bitkisi de olsaydı daha hoş olurdu.” dedi. Hz. Selman (r.a) dışarıya çıktı, matharasını rehin verip sa’ter bitkisi aldı. Yemeği yediğimizde arkadaşım “Rızık olarak verdiği şeyle bize kanaat ettiren Allah’a hamdolsun.” dedi. Hz. Selman (r.a) ona “Eğer sana rızık olarak verilen şeye kanaat etseydin, matharam şimdi rehin olmayacaktı.” karşılığını verdi.

Hz. Yunus Peygamberin hadisesinde kardeşleri ziyaretine gelirler. Hz. Yunus çokça arpa ekmeği, kendi yetiştirdiği sebzelerden kesip takdim etti.

²⁸⁷ Hindî, III, 728.

Sonra “Şayet Allah mükellef sofrâ hazırlayanları lanetlemiş olmasaydı, size mükellef bir sofrâ donatırdım.” dedi.

Zübeyr bin Avvâm (r.a) rivayetiyle, Peygamberimizin (s.a.v) münadisi bir gün şöyle nida eder: “Allah'ım! Ümmetimin ölülerine dua eden, ama tekellüfte bulunmayan kişileri bağışla. Dikkat edin, ben de ümmetimin sâlihleri de tekellüften uzağız.”

Denir ki, Sâlihlerden biri Üveyse'l-Karâni'yi (k.s) ziyaret edip nasihatini dinlemek istedi. Üveys şunu söyledi: “Yiyecek ve giyecekte azına kanaat et.”

c. İnfak etmek

Bir diğeri, fakir düşecek derece olmaksızın infak etmek.

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: Mutlaka her gün iki melek şöyle nidâ eder. Meleğin biri “Allah'ım! İnfak edene yenisini ver.” diye dua eder. Diğer melek ise “Allah'ım! Cimrilik yapana telef ver.”²⁸⁸ diye beddua eder.

Ebu Hureyre (r.a) rivayetiyle, Peygamberimiz (s.a.v) Hz. Bilâl'in (r.a) yanına gelir. Hz. Bilâl'in (r.a) yanında bir tabak hurma bulunur. Peygamberimiz (s.a.v) “Ey Bilâl! Bunlar ne?” diye sorduğunda, Hz. Bilâl (r.a) “Ey Allah'ın Resulü! Biriktiriyorum.” der. Peygamberimiz (s.a.v) “Bilâl'in infak etmesinden korkuyorsun, ama Arş sâhibinden korkmuyorsun.”²⁸⁹ buyurur.

Rivayete göre, Hz. İsa (a.s) bitkiyle beslenir, kıl elbise giyer, akşamladığı yerde gecelerdi. Onun ölecek çocuğu yoktu, geceleyip harap olacak bir evi yoktu, hiçbir şeyi yarına saklamazdı.

Sûfînin bütün biriktirdikleri tevekkülü ve Rabbine güvenin sadakatiyle Allah Teâlâ'nın hazinelerindedir. Sûfiye göre dünya gurbet yurdudur. Biriktirmeye değmez, çok olması da gerekmez.

²⁸⁸ Buharî, Zekat, 27; Müslim, Zekat, 57

²⁸⁹ Zebidî, IX, 504.

d. Vakarlı olmak

Bir diğeri, haramları işleme durumu müstesna, tartışma ve öfkeyi terk etmek.

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Güzel bir vakar, ağır başlılık ve iktisat nübüvvetin yirmi dört parçasından bir parçadır.”²⁹⁰

e. Edebi muhafaza etmek

Bir diğeri, edebi muhafaza etmek. Zâhiri ve bâtını güzel ahlakla süslemek.

Kâmil veliler ittifakla söylerler ki, mekârim-i ahlakın mecmuu huyu güzelleştirmektir. Çünkü Allah Teâlâ insanı yarattı, salâhı ve fesadı kabule hazırladı. Edebe ve mekârim-i ahlaka ehil kıldı. İnsanda ehliyetin bulunması çakmakta ateşin olmasına, çekirdekte hurmanın bulunmasına benzer. Sonra Allah Teâlâ kudretiyle insana ilham etti ve ıslahından çekirdeğin hurma olmasına, sürterek ateş çıkmasına imkan verdi.

Ebu'l-Hasen Nûri şöyle söyler: “Allah Teâlâ’nın kulundaki makam, hal ve marifetten dolayı, şeriat edebinin sakıt olduğu hiçbir şey yoktur. Çünkü şeriat adabı zâhirin süsüdür. Allah Teâlâ azaların güzel ahlâkla süslenmesini atıl bırakmayı asla mubah kılmaz.”

Abdullah bin Mübarek şöyle söyler: “Hizmet edebi hizmetten daha kıymetlidir.”

Celâcili Basrî şöyle söyler: “Tevhîd imanı gerektirir. İmanı olmayanın tevhidî yoktur. İman da şeriatı gerektirir. Şeriatı olmayanın imanı da, tevhidî de yoktur.”

Gulâm Şeyh Zekkâk şöyle söyler: Genç ve gökçek bir oğlana baktım. Şeyh bana baktı, ben de çocuğa baktım. Bana şöyle dedi: “Bunun acısını yirmi sene sonra Kur’an’ı unutmak suretiyle göreceksin.”

²⁹⁰ Ebû Dâvud, Edeb, 2; Tirmizî, Bir, 66; Ahmed bin Hanbel, I, 296.

Abdullah bin Mübarek şöyle söyler: “Edebi önemsemeyen, sünnetlerden mahrumiyetle cezalandırılır. Sünnetleri önemsemeyen, farzlardan mahrumiyetle cezalandırılır. Farzları önemsemeyen, marifetten mahrumiyetle cezalandırılır.”

Peygamberimizin (s.a.v) edebi konusunda şöyle denir: Peygamberimiz şöyle buyurur: “Yeryüzü benim için düdüldü. Doğusu batısı bana gösterildi.” dikkatinizi çekirim, Peygamberimiz (s.a.v) “Gördüm.” demedi.

f. Kendini gizlemek

Bir diğeri, kendini gizlemek, insanların gözünden düşmek, özellikle bu zamanda kemal ve şanıyla şöhrat olmamak.

İnsan şanıyla şöhrat olduğı zaman fitneye maruz kalır. İnsanların gözünden düştüğü zaman, şöhrat afetinden, fitnelerden kurtulur. Ama Allah Teâlâ birini halkı irşad etme ve müridleri terbiye etme hizmetinde görevlendirmek murad ettiğı zaman, onu halka tanıtır, halka karışmasına izin verir. İşte ancak o zaman, Allah'tan müeyyet olur, şöhrat afetlerinden kurtulur.

Kendisine ve müridlerine uygun, faydalı olan şeyleri öğretir, seviyelerine göre konuşur, uygun olan şeyleri emreder. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v) her şahsa uygun olan şeyi emrederdi. Mesela, bazılarına malını infak etmeyi, bazılarına malını tutmayı, bazılarına ticareti, bazılarına da ashâb-ı suffede olduğu gibi, ticareti terki emrederdi.

Sâlikin izn-i ilahi olmadan halkın önüne geçmeyi, halkın kendisine yönelip tâbi olmasını temenni etmemesi gerekir.

Ebu Bekir Verrâk şöyle söyler: “Hz. Âdem'den (a.s) bu günümüze kadar, fitne hep halka karışmakla ortaya çıkmıştır.”

Denir ki, “Kurtuluş on cüzdür. Dokuzu susmakta, biri ise uzlettedir.”

Ben zamanımızda aksini söylüyorum. Çünkü uzlete devam eden kişi, zaten susmaya da sahip olur. Uzlet mahbup ve merğûptur, ehl-i velayetullahtan olanlar müstesna. Böyle kişilerle ünsiyet, Allah'la ünsiyettir.

Denir ki, “İnsanın yalnızlığı, kötü arkadaşın yanında oturmasından daha hayırlıdır. Hayırlı bir kişiyle oturması ise, yalnız başına oturmasından daha hayırlıdır.”

g. İhvanın haklarına riayet etmek

Bir diğeri, ihvanın haklarını gözetmek, mazeretlerini kabul etmek, ayıplarını setretmek, güzelliklerini izhar etmek.

İki ihvan arasında bir ayrılık ve bir terslik vuku bulunduğu zaman bile, biri diğerini hep hayırla anar.

Denir ki, bir genç Ebu'd-Derdâ'nın meclisine devam ediyordu. Ebu'd-Derdâ diğerlerine göre onu daha üstün tutuyordu. Bu genç kebâirden büyük bir günahla imtihan oldu. Olay Ebu'd-Derdâ'ya ulaştı. “Onu kovacaksın, bırakacaksın.” denince, Ebu'd-Derda “Fesübhânellah! Biz dostu olan bir şey sebebiyle terk edemeyiz.” dedi.

Şeyh Şihâbüddin şöyle söyler: “Bazı insanların değişimi Allah'tan rücu etme şeklinde olur. Geçmiş milletlerin kötü akıbetlerinin hükmü ortaya çıkar. Böyle olana buğzetmek ve hakka muvafakat etmek gerekir.

Bazı insanların değişimi ise işret-i hadis, içki meclisleri, dönmesi umut edilen meydana gelmiş bir zaaf şeklinde olur. Böyle olana buğzetmek gerekmez. Fakat mevcut haldeki ameline buğzedilir, kurtuluşu ve sâlih ortamlara geri dönmesi beklenerek şefkat nazarıyla bakılır.”

Vârid olmuştur ki, bir grup sahâbi kötülük yapan kişiye kötü söz söylediklerinde, Peygamberimiz (s.a.v), “Susunuz” diyerek engelledi ve “Kardeşiniz hakkında şeytana yardımcı olmayınız.”²⁹¹ buyurdu.

İbrahim Nahfî şöyle söyler: “Kardeşinle alakayı kesme, işlemiş olduğu günahında bile onu terk etme. Belki bugün günah işledi, ama yarın terk edebilir.”

Haberde şu ifade bulunur: “Âlimin zellesinden sakınınız, alakanızı kesmeyiniz, bekleyiniz, belki de döner.”

Rivayete göre, Hz. Ömer (r.a) daha önce kardeşi gibi olan bir kardeşini sorup soruşturdu. Kardeşi Şam'a gitmişti. Şam'a gidip gelen birine durumunu sordu. Hz. Ömer (r.a) “Kardeşim ne yapıyor?” diye sorduğunda, Adam “Senin

²⁹¹ Buhârî, Hudûd, 5; Ahmed bin Hanbel, I, 438.

bu kardeşin şeytan.” dedi. Hz. Ömer (r.a) “Sus.” dedi. Adam tekrar “Kardeşin büyük günah işledi, içki içti.” dedi. Hz. Ömer (r.a) “Şam’a gitmek istediğinde, haberim olsun.” diye ekledi.

Hz. Ömer (r.a) kardeşine şöyle bir mektup yazdı: *حَم تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنْ* “Hâ, mîm. Bu kitâp Aziz, Alîm, günahı bağışlayan, tövbeyi kabul eden, azabı çetin, Kadir-i mutlak Allah tarafından indirilmiştir...”²⁹² Sonra bu kapsamda onu kınadı, levn etti.

Mektup ona ulaştığı zaman, okudu, ağladı, “Allah Teâlâ doğru söyledi ve Ömer nasihat etti.” dedi. Tövbe edip hatasından döndü.

Süfyân-ı Sevrî şöyle söyler: “Şehvetten kaynaklanan her masiyetin bağışlanması ümit edilir. Kibirden kaynaklanan hiçbir masiyetin bağışlanması ise ümit edilmez. İblîsin masiyeti aslen kibirdendi. Bağışlanması ümit edilmedi. Hz. Âdem’in (a.s) zellesi ise aslen şehvettendi. Hz. Âdem (a.s) Allah’a tövbe etti, Allah da tövbesini kabul etti.”

h. Akıl nimetine şürketmek

Bir diğeri, akıl nimetinden dolayı Allah Teâlâ’ya şükretmek.

Akıl ruhun lisanı, basiretin tercümanıdır. Basiret ruh için kalp mesabesinde, akıl için ise dil mesabesindedir.

Ruh Allah Teâlâ’nın emir (âlemin)dendir. Göklerin ve yerlerin yüklenmekten çekindikleri emaneti ruh yüklenmiştir. Aklın nuru ruhtan feyizlenir. İlimler aklın nurunda şekillenir. İlimler için akıl “Levh-i Mektûp” mesabesindedir. Akıllı levh-i mektupta hazırlanan (intesabe) kişinin akıllı da basiretle teyit edilir, Yaratıcıya ihtida eder. Sonra âlemi Yaratıcıyla tanır. Bu akıl hidayet akıllı olur.

Allah Teâlâ herhangi bir hususta kendisine yönelmesini her istediğinde, akıllı kendisine yönelmeye delalet eder. Allah’ın kerih gördüğü şeylere ise

²⁹² Gafir (Mü’min), 40/1, 2, 3.

kendisinden uzaklaşmaya delâlet eder. Artık Allah'ın sevdiklerini araştırmaya, Allah'ın sevmediklerinden ise kaçınmaya devam eder.

Hidayet aklının delaleti doğruluğa ve sapıklıktan nehiy etmeye olur. Hidayet aklının meskeni kalpte, öğrencisi ise fuadın iki gözü arasındaki sadırdadır.

Haberde vârid olduğuna göre, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: Allah'ın ilk yarattığı şey akıldır. Allah akla “Gel.” dedi, geldi. “Git.” dedi, gitti. “Otur.” dedi, oturdu. “Konuş.” dedi, konuştu. “Sus.” dedi, sustu. Allah şöyle buyurdu: “İzzetim, celâlim, kibriyam, sultanım ve ceberûtum hakkı için yemin ederim, Bana senden daha sevimli bir şey yaratmadım. Seninle bilirim, seninle yönelirim, seninle itaat edilirim, seninle alırım, seninle veririm, sana itap ederim. Sevap senin lehine, ikap, ceza senin aleyhinedir. Sana sabırdan daha efdal bir şey ikram etmedim.”²⁹³

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Bir kişinin Müslüman olması sizi sevindirmesin. Siz her zaman sonunun neyle hitama ereceğine bakınız, aklının ukdesini biliniz.”

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: Bir adam mescide gider, namazını kılar. Fakat namazı sivrisineğin kanadına bile denk gelmez. Başka bir adam mescide gelir, namazını kılar. Bunun namazı ise aklen en güzeli olduğu zaman Uhud dağına denk gelir. “En güzeli nasıl olur?” diye sorulduğunda, Peygamberimiz (s.a.v) “Amelde ve nafilelerde az olsa bile, Allah'ın haramlarından en çok veralı olanı, hayır işlerine en hırslı olanıdır.”²⁹⁴ buyurdu.

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Allah Teâlâ akli kulları arasında grup grup ayırdı. İki kişinin ameli, iyiliği, orucu, namazı, eşit olur. Fakat her ikisi akıl bakımından farklı olur. Tıpkı yan yana sıra sıra dizili mısır tanelerinin farklı olması misali.”

Biz de deriz ki, Allah'ın şu beş şeyi; akıl, ilim, amel, aşk ve irfan verdiği ve sırat-ı müstakime hidayet ettiği kişi, Allah Teâlâ'nın velilerinden bir veli, ricâlullahtan kâmil bir mürşid, yer ve gök ehlinin teberrükte bulunduğu Allah'ın gözlerinden bir göz olur. O kişi sayesinde bütün mahlûkat rızıklandırılır. O kişi

²⁹³ Ebû Dâvud, Sünnet, 16; Ahmed bin Hanbel, V, 317.

²⁹⁴ Zebidi, VIII, 490.

sayesinde herkesten belalar defolur. Eğer bütün bunlar sana verildiyse, verilenlerden dolayı Allah’a şükret, insanların uyduğu kişilerden, uyuyanları uyandıranlardan, havassa ve avama nasihat edenlerden, insanları yaratanın yoluna irşad edenlerden ol. Bütün günahları bağışlayan, tövbe edenleri seven Allah’ın rahmetinden günah işleyenleri ümitsizliğe sürükleyen bahtsızlardan sakın olma.

Menâzil şârihi şöyle söyler: “Günah hemen tövbe edildiği zaman, bazen kul için pek çok taattan daha faydalı olur. Esasen bazı selefin söylediği şu söz bu anlamdadır: ‘Kul bazen günah işler, bu günah sayesinde Cennete girer. Kul bazen de taatte bulunur, ama bu taat vesilesiyle Cehenneme girer. Günah işleyen kişi yatar, oturur, kalkar, yürür gözlerini hep günahına diker. Gözlerini günaha diktiğinde hep günahını hatırlar. Günahını hatırlaması inkisar, tövbe, istiğfar ve pişmanlık doğurur. Sonuçta kurtuluş vesilesi olur. İyilik yapan kişi ise oturur, kalkar, yürür hep gözlerini iyiliğine diker. İyiliğini her hatırladığında, ucub, kibir ve minnet hisseder. Sonuçta helak sebebi olur. Günah pek çok taat, pek çok iyilikten, önünde boynunu bükerek, utanarak, ağlayarak, pişman olarak, Rabbine yönelerek Allah korkmasından ve hayâsından dolayı birçok kalbi muamele yapmasını mucip olur. Bütün bu özellikler kula güç, kibir, insanlara tepeden küçümseyerek bakmayı mucip olan taatten elbette daha faydalıdır. Şüphesiz böyle bir günahkâr her ne kadar sözüyle tersini söylese de, Allah kalbinde olana şahit olması hasebiyle, taatini beğenen, saldırgan, taatiyle hem Allah’ın hem de kullarının başına kalkan kişiden elbette Allah katında daha hayırlıdır, necat ve kurtuluşa daha yakındır. Allah böyle bir kuluna hayır murad ettiği zaman, inkisar duyacağı, kadrini bildireceği, Allah’ın kullarına kendi şerrini yeterli göreceği, başını öne eğdireceği bir günahın içine atar. Bu günah sayesinde kulunu ucub, kibir, Allah’a ve kullarına minnet hastalığından kurtarır. Sonuç itibarıyla bu günah böyle bir kula birçok taatten daha faydalı olur. Dermansız bir dertten kurtulmak için ilaç içmeye benzer.”

Abidlerden birinden şöyle bahsedilir: Bir kul bir gece Kâbe’yi tavafi esnasında Rabbinden ismeti isteyerek tavaf ediyordu. Ansızın uykusu geldi. Uyuya kaldı. Rüyasında şöyle bir ses işitti: “Sen Benden ismeti (hiç günah işlememeyi) istiyorsun, bütün kullarım da Benden ismeti istiyor. Ama Ben onlara istedikleri ismeti verirsem, kime lütufta bulunacağım, mağfiretimi ve

affımı kime göstereceğim, kimin tövbesini kabul edeceğim. Benim keremim, affım, mağfiretim ve fazlım n’olacak?”

Ebu Zerr’in rivayet ettiği kudsî bir hadiste şöyle buyrulur: “Ey kullarım! Siz gece-gündüz hata yapıyorsunuz. Ben ise günahları bağışlıyorum. Benim mağfiret sahibi olduğumu anlayan kişiyi, küçüğüne büyüğüne bakmam mağfiret ederim. قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ‘Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah’ın rahmetinden umudunuzu kesmeyin! Allah bütün günahları bağışlar. O çok bağışlayan, çok esirgeyendir.’²⁹⁵ Ey kullarım! Acziyete düşme. Sena yaraşan dua etmek, Bana yakışan icabet etmek. Sena yaraşan istiğfar etmek, Bana yakışan bağışlamak. Sena yaraşan tövbe etmek, Bana yakışan kötülüklerini iyiliklere çevirmek.”

Menâzil şârihi şöyle devam eder: “Tövbe kulluğu Allah Teâlâ’nın en sevimli, en lütufkâr davrandığı kulluktandır. Allah Sübhânehû ve Teâlâ tövbe edenleri sever. Eğer tövbe Allah’a en sevimli şey olmasaydı, mahlûkatın en ekremini günahla imtihan etmezdi. Allah kulunun tövbesini sevdiği için mahbubunun vuku bulup kuluna muhabbetini artırmayı mucip olan günahla imtihan eder, dener.”

Tövbe edenlere Allah katında özel bir muhabbet vardır. Allah Teâlâ şöyle buyurur: إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ “Tövbe eden, iman eden ve sâlih amel yapan müstesna. İşte bunların Allah kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah çok bağışlayıcıdır, rahmet sâhibidir.”²⁹⁶

Bu ayet, tövbelerini iman ve sâlih amelle birleştirdikleri zaman, tövbe edenlere en büyük müjdedir. İşte gerçek tövbe budur.

İbn Abbas (r.a) şöyle söyler: “Bu ayetin nazil olduğundaki sevinci kadar Peygamberimizin (s.a.v) başka bir şeye sevindiğini görmedim. Peygamberimizin bu sevinci إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِينًا لِيُغْفَرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ

²⁹⁵ Zümer, 39/53.

²⁹⁶ Furkân, 25/70.

ذَنبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ ‘Biz sana apaçık bir fetih ihsan ettik. Allah senin geçmiş ve gelecek günahını bağışladı.’²⁹⁷ ayetinden dolayı idi.”

Günahların iyiliklere tebdilinin bu dünyada mı ahirette mi olacağı keyfiyeti ihtilaflıdır. Başlıca iki farklı görüş vardır. 1) İbn Abbâs ve öğrencileri bu tebdilin kötü amellerinin iyi amellerle tebdili olduğunu söylerler. Allah şirkle imanı, zinayla iffet ve namusu, yalanla doğruyu, hıyanetle emaneti tebdil eder, yer değiştirir. Bu yoruma göre, ayetin anlamı şöyle olur: “Çirkin sıfatlarını güzel sıfatlara, kötü amellerini sâlih amellere çevirir. Tıpkı hastanın hastalığını sıhhatte, belâya maruz kalının da belasını afiyete çevirmesi misali.” 2) Saîd bin Müseyyeb ve diğer bazı tâbiin âlimleri ise bu tebdilin Allah’ın kıyamet günü yapmış oldukları kötülükleri iyiliklerle tebdili olduğunu söylerler.

Şeyhu'l-İslâm İbn Teymiye şöyle söyler: “Ebedî saadeti isteyen kişi, kulluk eşiğine yapışsın.”

Âriflerden biri şöyle söyler: “Hüsnü kuruntulardan daha kalın bir perde yoktur. Ucub ve kibirle yapılan amel ve gayretin hiçbir faydası olmaz. Farz amelden sonra zillet ve iftikâr ile yapılan az nafil amel ise zarar vermez. Bu zillet ve has inkisar onu Allah Teâlâ’nın huzuruna çıkarır ve onu muhabbet tarikine atar. Her ne kadar diğer amellerin ve taatlerin tarikleri kula muhabbet kapılarını açsa bile, bu tarikten başkasına açılmayan bir kapı ona açılır. Fakat zillet, inkisar, iftikar, nefsinin küçümseme, nefsinin zayıf, aciz, noksan görme, nefsinin değersizliğini, acizliğini, günahını, hatasını görmek suretiyle zemmetme sebebiyle açılan şey farklı bir çeşittir.

Bu tarik ile sülûk eden kişi insanlar içinde gariptir. Böyle olanlar bir vadide, değerleri farklı bir vadidedir. Buna kuş tariki denir. Yatağında uyuyan kişi nice gayret gösterenlerin önüne geçer, büyük bir mesafe katetmiş olarak sabahlar. Öyleyse bu tarik ile bütün tariklerin önüne geçer, nice gayret gösterenler geride kalır. Yardım edecek olan sadece Allah’tır. O bağışlayanların en hayırlısıdır.”

İmam Ahmed bin Hanbel’in *Müsned*’inde Peygamberimizden (s.a.v) şöyle rivayet edilir: “İstisnasız her gün deniz âdemoğlunu boğmak için, melekler de âdemoğlunu kurtarmak ve helak etmemek için Rablerinden izin

²⁹⁷ Fetih, 48/1-2.

isterler. Rab Teâlâ ise şöyle buyurur: Kulumu Bana bırakın. Onu en iyi Ben bilirim. Çünkü ben onu topraktan yarattım. Eğer sizin kulunuz ise ne haliniz varsa görün. Ama eğer Benim kulum ise Benden kuluma sözüm şudur: İzzetime, Celalime yemin ederim, eğer gece gelirse, kabul ederim. Eğer gündüz gelirse, yine kabul ederim. Bir karış yaklaşırsa, bir kulaç yaklaşıyorum. Bir kulaç yaklaşırsa, bir boy yaklaşıyorum. Yürüyerek gelirse, koşar adımlarla karşılarım. Af dilerse, affederim. Hatalarından vazgeçmemi isterse, vazgeçerim. Tövbe ederse, tövbesini kabul ederim. Benden daha cömert ve daha kerem sahibi kim olabilir ki? Ben Cevad ve Kerimim. Kullarım Bana büyüklük taslayarak geceliyor, Ben ise onları yataklarında koruyorum, döşeklerinde kolluyorum. Bana yönelirse, uzaktan karşılarım. Benim için bir şeyi terk ederse, daha fazlasını veririm. Benim güç ve kuvvetimle çalışırsa, kolaylaştırırım. Muradımı isteyene, istediğini veririm. Ehl-i zikrim ehl-i mücalesetimdir. Ehl-i şükürüm ehl-i ziyaretimdir. Ehl-i taatim ehl-i kerametimdir. Ehl-i masiyetime rahmetimden umutlarını kestirmem. Eğer Bana tövbe ederlerse, Ben onların habibi olurum. Eğer tövbe etmezlerse, Ben onların tabibi olurum. Ayıplardan temizlenmeleri için çeşit çeşit musibetlerle imtihan ederim.”

1. İtminan duygusuna sahip olmak

Bir diğeri, Allah Teâlâ'ya itminan ve bütünüyle O'na yönelmek.

Mücahidin ameli mutmain olanın amelinden çok bile olsa, mutmain olanın hali mücâhidin amelinden daha yüce, daha yüksektir.

H. Ebu Bekir Sıddık (r.a) bütün sahabenin önüne geçmiş, evliyanın en efdali olmuştur. H. Ömer (r.a) şöyle söyler: “Ebu Bekir Sıddık bizim efendimizdir, Resulullah'a en sevimli olanımızdır.”

H. Aişe'den (r.a) rivayetle, o şöyle söyler: Resulullah (s.a.v) hastalığı ânında bana şöyle buyurdu: “Baban Ebu Bekir'i ve kardeşin Ali'yi bana çağır, vasiyetimi yazacağım. Ben hevesli birisinin hevesinden, ‘Ben daha evlayım, liyakatliyim.’ diyen birisinin demesinden endişe ediyorum, korkuyorum. Ama Allah da müminler de Ebu Bekir'den başkasını kabul etmeyecekler.”²⁹⁸

²⁹⁸ Müslim, Fedâilü's-Sahâbe, 11.

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Eğer bir dost edinecek olsaydım, Ebu Bekir'i dost edinirdim. O benim kardeşim ve arkadaşımıdır. Arkadaşınızı Allah dost edindi.”²⁹⁹

Hiz. Ebu Bekir'in (r.a) diğler sahabilere fazileti hakkında hadisler pek çoktur. Hâlbuki Hiz. Ebu Bekir'in (r.a) ameli diğler sahabilere nispetle daha azdı. Hiz. Ebu Bekir'e nispetle, diğler sahabiler daha çok oruç tutuyor, hacc ediyor, Kur'an okuyor, namaz kılıyor, cihad yapıyordu. Ne var ki, onun diğlerlerine sebkati ve efdaliyeti kalbiyle yaptığı bir iş sebebiyleydi. Önde gelen sahabiler bile, yarışıklarında onu hep kendi önlerinde görüyorlardı. Elbette siddiklerin derecesi mücahidlerin ve şehitlerin derecesinden daha yüksektir.

Ahmed bin Hanbel'in *Müsned*'inde Abdullah bin Mes'ûd'un rivayet ettiğı bir hadiste şöyle vâridir: Peygamberimizin (s.a.v) huzurunda şehidlerden bahsedildi. Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurdu: “Ümmetimden şehid olanların çoğunluğu yatakta ölenlerdir. Cephele iki saf arasında öldürülen nice kişilerin niyetini ise Allah bilir.”³⁰⁰

Bu hadis kalp amelinin uzuvların amelinden daha efdal olduğunu gösterir. Tefekkür kalp amellerindendir. Tefekkür nebevi hadis delaletiyle, insanların ve cinlerin ibadetlerinden daha hayırlıdır. Tefekkür tezekkürü gerektirir. Tefekkür ve tezekkür çeşitli marifetleri, iman ve ihsan hakikatlerini netice verir. Ârif hep tefekkürüyle tezekkürüne, tezekkürüyle tefekkürüne döner durur. Fettâh ve Âlim olan Allah'ın izniyle kalbinin kilidi açılır.

Menâzil sâhibi şöyle söyler: “Tezekkür tefekkürün üstündür. Tefekkür taleptir, tezekkür ise oluşturm. Tezekkür tefekkürle hâsıl olan şeylerde olur. Sonra nisyânla kaybolur. Tezekkür ettiğı zaman, tefekkürü bulur ve kazanır. Tezekkür mucizeler ve ibretler konumundaki tefekkürle hâsıl olan manaları idrak eder. Tezekkür ise tefekkürle mucizelere ve ibretlere galip gelir. Seyr ü sülûk azmini güçlendirir. Seyr ü sülûk ve mahbubu hissetme güçlendiğı zaman ise, kalbin mahbuba olan seyri de hızlanır.”

²⁹⁹ Buhârî, Fedâilü'l-Ashab, 3; Müslim, Fedailü's-Sahâbe, 2.

³⁰⁰ Ahmed bin Hanbel, I, 397.

j. Kalbi ifsad edenlerden sakınmak

Bir diğeri, kalbi ifsat eden şu beş şeyden sakınmak;

a) Halkın içine çok karışmak, b) Temenni etmek, c) Allah'ın gayrına bağlanmak, d) Tokluk, e) Uyku. Bu beş şey kalbi ifsat eden şeylerin en büyüklerindendir.

a. Beş müfsitten birinci müfsit halkın içine karışmaktır. Halka çok karışmak insanların nefeslerinin dumanı ile kalbin dolmasına sebep olur ki, kötü arkadaşların sıkletinden dolayı kalp kararır, kalpte parçalanma, bölünme, keder, kaygı, zaaf, ağırlık ve acziyet hâsıl olur. Halkın işleriyle uğraşarak vakitlerini zayi eder. Onların arzu ve istekleri uğrunda kendi fikirleri dağılır. Allah için, ahiret için hiçbir şey kalmaz.

Menâzil şârihi şöyle söyler: İnsanlar içine karışmak nice belâları celp etmiş, nice nimetleri defetmiştir, nice mihnetlere düçar etmiş, nice nimetleri atıl bırakmış, nice cezalara maruz bırakmış, nice belâlara düşürmüştür. İnsanın afeti insanlardır. Ebu Talib'e vefatı anında kötü arkadaşlarından daha zararlı kimse olmamıştır. Arkadaşları başından ayrılmadılar, ebedi saadetini netice verecek bir tek kelimeyi söylemesine engel oldular. Ehl-i dünya sevgisi ve birbirlerinin ihtiyaçlarını giderme üzerine kurulan böyle bir birliktelik gerçekler ortaya çıktığı zaman adavete dönüşür, bunlarla birlikte olan pişmanlıktan ellerini ısıtır.

Allah Teâlâ şöyle buyurur:

وَيَوْمَ يَعَضُّ الظَّالِمُ عَلَى يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا

يَا وَيْلَتَى لَيْتَنِي لَمْ أَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلًا لَقَدْ أَضَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَاءَنِي وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْإِنْسَانِ خَذُولًا “O gün zalim ellerini ısırp şöyle der: Keşke peygamberle birlikte bir yol tutsaydım! Yazıklar olsun bana! Keşke filanı dost edinmeseydim! Zikir (Kur'an) bana gelmişken, o kişi beni zikirden saptırdı. Şeytan insanı hep rezil rüsva eder.”³⁰¹

³⁰¹ Furkan, 25/27, 28, 29.

Yine Allah Teâlâ şöyle buyurur: **الْأَخِلَاءُ يَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ إِلَّا الْمُتَّقِينَ** “Müttakiler müstesna, dostlar bile o gün birbirlerine düşman kesilirler.”³⁰²

Bir amacın gerçekleşmesine yardımcı oldukları sürece, birbirlerine gelip giden bütün ortakların hali böyledir. Ortak amaçları bittiği zaman, ortaklığı pişmanlık, hüznün ve elem takip eder. Amaçları hüznü ve azaba dönüştüğünden dolayı, aralarındaki sevgi de buğza, düşmanlığa, lanete, birbirlerini zemme dönüşür. Tıpkı cizye alındığında ve cezalandırıldıklarında müşriklerin hallerini bu dünyada müşahade ettiğimiz gibi.

İnsanlar içerisinde olma hususunda sâlike faydalı olan temel kriter cemaatle namaz, Cuma namazı, bayram namazı, hac, ilim öğrenme, cihad, nasihat gibi hayır işlerinde insanlarla birlikte olmaktır. Ama şerde ve mubahı aşan şeylerde insanlardan ayrılıp uzaklaşır. Eğer şerde insanlara karışma ihtiyacı hâsıl olur ve ayrılıp uzaklaşma imkânı kalmaz, eziyet etmeleri kaçınılmaz, kendisinin de gücü yetmez, yardımcısı bulunmazsa, yine de onlara uymaktan kesinlikle sakınmalı ve ezalarına sabretmelidir. Çünkü sabır göstermesi onlardan, diğer müminlerden, Rabbü’l-âleminden izzet, muhabbet, tazim ve senaya mahzar olmasına sebep olur. Aksi takdirde uzaklaşmayıp onlara uyarsa, onlardan, müminlerden ve Rabbü’l-âleminden zillet, buğz, kin ve zem duymasına sebep olur. Buna göre ezalarına sabretmek, daha hayırlı, sonucu daha güzel, daha övgüye layık olur.

Şer olmasa bile, mubahı aşan hususlarda ayrılma imkânı bulamayıp onlarla birlikte olma durumu hâsıl olursa, bu meclisi mümkünse Allah için taate çevirmeye çalışsın, kendini motive etsin, kalbini güçlü tutsun. Bu halini kesecek şeytani vesveselere kulak asmasın. Bu riya’dır, ilmini ve halini gösterme sevdasıdır ve benzeri vesveselerle savaşınsın ve Allah’tan yardım dilesin. Eğer bütün bunları yapmaktan aciz kalırsa, tereyağından kıl çekercesine onların arasından kalbini çeksinsin. Sanki onların içinde hazır ama gaip, yakın ama uzak, uykuda ama uyanık, onlara bakıyor ama görmüyor, sözlerini duyuyor ama anlamıyor modunda olsun. Çünkü onların arasından kalbini çekip çıkardı ve

³⁰² Zührûf, 43/67.

kalbini ulvi, temiz ruhlarla beraber Arş'ın etrafında tesbih eden mele-i a'laya yükseltti.

b. Kalbî müfsitlerden ikincisi temennidir. Temenni sahili olmayan bir denizdir. Temenni dünya müflislerinin seyre çıktığı bir denizdir. Temenni müflislerin sermayesidir, yolcuların yegâne metai şeytanın vaatleridir, muhal hayallerdir. Tıpkı denizin leşle oynadığı gibi, yalan temenniler ve boş hayallerin dalgaları da kendi yolcusunu kaldırıp indirip oynar, ayalar. Temenni harici hakikatlere nail olacağı himmeti olmayan süfli, hasis, değersiz her nefsin metaıdır. Ama hayır temennisi ise övgüye layıktır. Hayır temennisinde bulunan sevap kazanır. Peygamberimiz (s.a.v) hayır temennisinde bulunan kişiyi övmüştür. Belki de bazı hususlarda sevabı yapan kişinin sevabına denktir.

c. Kalbî müfsitlerden üçüncü müfsit, Allah'tan gayrısına bağlanmaktır. Bu genel olarak müfsitlerin en büyüğüdür. Kalbe bundan daha zararlı başka hiçbir şey yoktur. Bu kendini Allah'tan daha fazla koparır, iyiliklerini ve saadetini daha çok perdeler. Çünkü Allah'tan gayrıya bağlandığı başladığı zaman, Allah da onu bağlandığı şeye havale eder. Allah'tan gayrıya bağlanmasıyla, maksudunu Allah'tan elde etme hakkını kaybeder. Artık ne Allah'tan gelen nasibine nail olur, ne de bağlandığı şeyden gelen emeline vâsıl olur. Doğrusu Allah'tan başkasına bağlanan kişinin misali, evlerin en zayıfı olan örümcek ağının gölgesiyle soğuktan ve sıcaktan gölgelenen kişiye benzer.

d. Kalbî müfsitlerden dördüncü müfsit aşırı tokluktur. Aşırı tokluk insanı taatten alıkor. Yine, elde edene kadar hep mide ihtiyaçlarını tedarik etmekle meşgul eder. Elde ettiği zaman, bu defa da harcama, zararından korunma, ağırlığına katlanma telaşına kapılır. Artık Şeytanın dolaştığı yollar olan şehvet unsurları güçlenir, genişler.

e. Beşinci müfsit çok uyumaktır. Çok uyku kalbi öldürür, bedene ağırlık verir, vakti zayi eder, gafletin ve tembelliğin artması sonucunu doğurur. Çok uykunun bir kısmı mekruhtur, bir kısmı ise bedene faydasızdır, hatta zararlıdır. En faydalı uyku, bastırıldığı anda olanıdır.

k. Allah'a / Allah'ın ipine sarılmak

Bir diğeri, sarılmak.

Sarılmak iki çeşittir. Birincisi Allah'a sarılmaktır. Allah Teâlâ şöyle buyurur: *وَاَعْتَصِمُوا بِاللّٰهِ هُوَ مَوْلٰىكُمْ فَاِنَّ مَوْلٰى النَّصِيْرِ* “Allah'a sınıksız sarılın. O sizin Mevla'nızdır. O ne güzel Mevla, ne güzel yardımcıdır!”³⁰³ İkincisi ise Allah'ın ipine sarılmaktır. Allah Teâlâ şöyle buyurur: *وَاَعْتَصِمُوا* “Topluca Allah'ın ipine sarılın, sakın ayrılığa düşmeyin.”³⁰⁴

“İtisam” ismet kelimesinin iftiâl bâbıdır. İtisam seni koruyacak, seni sakıncalı şeyden menedecek şeye tutunmaktır. İsmet himaye etmek, itisam ise himaye edilmek anlamına gelir. Bu anlam münasebetiyle, mani olduğundan ve himaye ettiğinden dolayı kalelere “avâsım” denir.

Dünyevî ve uhrevî saadetin medarı Allah'a ve Allah'ın ipine sarılmadır. Kurtuluş ancak bu iki ismete tutunanadır. Allah'a sarılmak tehlikeden, ipine sarılmak ise dalaletten korur. Allah yolcusu, maksuduna giden yolun bir kısmında olan yolcudan farksızdır. Böyle bir kişi yolu bulup öğrenmeye ve selâmetle aşmaya muhtaçtır.

Selef-i sâlihîn “Allah'ın ipi” ifadesinde ihtilâf ettiler. İbn Abbâs'a (r.a) göre, “Allah'ın dinine sarılınız” anlamındadır. İbn Mes'ûd'a (r.a) göre ise, ayetteki ip ifadesi “cemaat” anlamındadır. İbn Mes'ud (r.a) şöyle söyler: “Sizin cemaate sarılmanız gerekir. Cemaat, uymayı emrettiği Allah'ın ipidir. Ama siz cemaatten hoşlanmıyorsunuz. Yine de, itaat etmeniz sevdiğiniz tefrikadan çok daha hayırlıdır.”

Menâzil sâhibi şöyle söyler: “Allah'ın ipine sarılmak, Allah'ın emrini gözeterek taati muhafaza etmektir. Allah'a sarılmak ise her türlü mevhum şeylerden terakki etmektir. Ona göre mevhum Allah'tan gayri her şeydir. Mevhumdan terakki ise fayda ve zarar görmesinden, vermesi ve vermemesinden, dahası her türlü tesirinden Allah'a yükselmedir. Bu, fani olmaya işarettir. Muradı ise Allah'tan gayrısını şuhûddan Allah'a yükselmektir.”

Menâzil şârihine göre ise, Allah'a sarılmaktan maksad, O'na tevekkül etmek, O'nunla mani olunmak ve O'nunla himaye edilmek, O'dan kulu himaye

³⁰³ Hac, 22/78.

³⁰⁴ Al-i İmran, 3/103.

etmesini, mani olmasını, korumasını ve müdafaa etmesini istemektir. O'na sarılmanın neticesi kulu müdafaa etmesidir. Allah iman edenleri müdafaa eder. Kendine sığındığı zaman mümin kulunu sürçmesine sebep olan her şeyden korur, himaye eder. Ayrıca, kulunu şüphelerden, şehvetlerden, açık ve gizli düşmanının hilesinden, kendi nefsinin şerrinden korur. Dahası Allah, zatına sığınma derecesine ve temekkününe göre, tamamlandıktan sonra bile şerrin sebeplerinin sonuçlarından korur. Kendisi hakkında bütün sürçme sebepleri ve sonuçları inikat eder.

Ebu Hureyre'den (r.a) rivayetle, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: "Allah sizin için üç şeyden hoşnut olur, üç şeye de kızar. Hoşnut olduğu şeyler şunlardır; 1) Sizin ona ibadet etmeniz, hiçbir şeyi şirk koşturmanız, 2) Topluca Allah'ın ipine sarılmanız, 3) Allah'ın işinize veli kıldığı kişiye nasihat etmenizdir. Allah'ın sizin için kızdığı şeyler ise şunlardır; 1) Dedikodu yapmanız, 2) Malı zayi etmeniz, 3) Çok soru sormanızdır."³⁰⁵

İtisamü'l-hâsse ise nefsin amaçlarını kesmek, Allah Teâlâ'nın gayrısından iradeyi kabz etmektir. Bu hal, Ebu Yezîd Bistâmî'nin (k.s) haline benzer. "Ne istersin?" diye sorulduğunda, Ebu Yezid Bistami kendini şöyle anlatır: "İstememeyi istiyorum."

Alâkaları bırakma hususunda asıl olan ise bâtinî alâkaları kesmektir. Batınî alâkaları kestiği zaman, zâhirî alâkalar sana zarar vermez. Mal elinde olsa bile, kalbinde olmadığı zaman, çok bile olsa, sana zarar vermez. Ama elinde hiçbir şey olmasa bile, kalbinde olduğu zaman, sana zarar verir.

"Bin dinarı olan bir kişi zâhid olabilir mi?" diye sorulduğunda, Ahmed bin Hanbel "Arttığı zaman sevinmemesi, azaldığı zaman üzülmemesi şartıyla evet. Bu sebeple sahâbilerin (r.a) ellerinde mal bulunmasına rağmen, ümmetin en zâhidleri idiler." diye cevap verdi.

"Mal sahibi zâhid olabilir mi?" diye sorulduğunda, Süfyân Sevri (r.a) "Evet, eğer malı arttığı zaman şükreder, azaldığı zaman ise hatırlayıp sabreder." diye cevap verdi.

³⁰⁵ Müslim, Ekdiye, 10; Muvattâ, Kelâm, 20.

8. Tövbe

Bil ki, azaların ameline değil, kalbin ameline itibar edilir.

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Bütün kalpler Rahman’ın parmaklarından iki parmak arasındadır. Eğer Allah düzeltmek dilerse, düzeltir. Eğer saptırmak isterse de, saptırır.”

Sonra Resulullah (s.a.v) şöyle dua eder: “Ey kalpleri evirip çeviren Allah'ım! Kalplerimizi dinin üzere sâbit kıl. Ey kalpleri halden hale döndüren Allah'ım! Kalplerimizi taatin üzere döndür.”

Peygamberimizin (s.a.v) çoğu yemini “ve Mukallibi'l-kulub” (: kalpleri evirip çevirene yemin olsun) şeklindedir.³⁰⁶ Bundan dolayı azimet ve basiret erbabı taatlerinin peşine çok istiğfar çekmişlerdir. Çünkü onlar taatlerindeki eksiklikleri ve taatlerini celaline, kibriyasına layıkıyla yapamadıklarını müşahade ettiler.

Menâzil sâhibi şöyle söyler: “Razı olduğun her taat, senin aleyhinedir. Kardeşini ayıpladığın her masiyet ise, sonuçta sana döner, sen de yaparsın.”

Menâzil şârihi şöyle söyler: “Kulun taatinden razı olması, nefesine karşı hüsn-i zan beslemesine, ubudiyet haklarından cehaletine, Rabbe lâîk olduğu şeyleri bilmediğine delildir. Esasen zina, içki içme, ordudan kaçma ve benzeri zahirî büyük günahlardan bile daha büyük olan diğer afetler ucub ve kibir düşünceden doğar.”

Şeyh Ebu Medyen (k.s) şöyle söyler: “Ubudiyyetini gerçekleştiren kişi, fiillerine hep riya nazarıyla, hallerine hep kuruntu nazarıyla, sözlerine de hep iftira nazarıyla bakar. Rubûbiyyetin hakikatini ve ubudiyyetin hakikatini gören, Allah’ı da bilen, nefsinin de bilen kişiye, yapmaya çalıştığı ubudiyyetin Melik-i Hak olan Allah’a uygun olmadığı ayan beyan ortaya çıkar. İnsanların ve cinlerin amelini yapsa bile, yine de akıbetinden ürperir, korkar. Sözün özü, Allah keremiyle, cömertliğiyle, fazlıyla kabul eder. Yine keremiyle, cömertliğiyle, fazlıyla sevap verir.” Ebu Medyen’nin kelamı burada sona erdi.

Allah’ın kullarını ayıplama, nefret ettirme, ümitlerini kesme, yeis ve ümitsizlik vadilerine düşürecek derecede korkutma! Günahından dolayı

³⁰⁶ Tirmizî, Daavât, 89.

kardeşini ayıplaman, onun günahından daha büyük, onun masiyetinden daha kötü bir günahtır. Çünkü senin onu ayıplamanda taatinle üstünlük taslamaman, nefsinin tezkiye etmen, nefesine pay çıkarman, kendi nefsinin günahsız olduğunu ilan bulunur. Hâlbuki senin kardeşin maalesef o günahı işledi. Belki de onun günahından dolayı inkisarı, kendi nefsinin zelil görmesi, hudusu, nefsinin aşığılaması, kuruntu hastalığından, kibirden, ucubtan kurtulması, boynu bükük, bakışları huşulu, kalbi kırık olarak Allah'ın huzurunda durması, senin taatinle üstünlük taslamandan, taatini çok görmenden, onları sayıp dökmenden, Allah'a ve mahlûkatına minnet etmenden daha çok yararlı ve daha çok hayırlıdır. Bu âsi Allah'ın rahmetine ne kadar yakın, taatini sayıp döken ise Allah'ın gazabına ne kadar yakın! Allah'ın huzurunda zillet duyulan bir günah, sayıp dökülen bir taatten elbette Allah'a daha sevimlidir. Senin geceyi uyuyarak geçirip pişman olarak sabahlaman, geceyi namaz kılarak geçirip beğenmenden daha hayırlıdır. Kendini beğenen kişinin ameli Allah'a yükselmez. Güldüğünü itiraf etmen, ağladığını söyleyip durmandan daha hayırlıdır. Günahkârların inlemesi, söyleyip duranın müsebbihin namesinden Allah'a daha sevimlidir. Belki de bu günah sayesinde Allah ona hastalığını söküp atacak şifasını verir. Şifa sende, ama farkında değilsin.

Ehl-i taatinde de masiyetinde de Allah'tan başkasının bilmediği, basiret ehli olanlar hariç kimsenin mütalaa etmediği sırlar vardır. Basiret ehli de sırları ancak beşeri marifetlerin nail olduğu kadarıyla bilir. Bunun ötesinde kirâmen kâtibin meleklerinin bile muttali olmadığı sırlar bulunur.

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Birinizin cariyesi zina ettiği zaman, had cezasını uygulasin. Fakat asla kınamasın. Tıpkı Hz. Yusuf'un (a.s) kardeşlerine لَا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ ‘Bugün size kınamak yok...’³⁰⁷ sözü misali.”³⁰⁸

Mizan Allah'ın elindedir, hüküm Allah'ındır. Bu asiye vurulan kırbaç, kalpleri evirip çeviren Allah'ın hükmünün gereğidir. Asıl maksad haddi ikame etmektir, ayıplamak değil. Kaderin geri dönüşlerinden ve gücünden cahillerden başkası emin olmaz. Yapmamız gereken kendimize, bütün mümin erkek ve kadınlara Allah'tan mağfiret dilemek, ölmeden önce tövbe etmektir.

³⁰⁷ Yûsuf, 12/92.

³⁰⁸ Buhârî, Hudûd, 36; Müslim, Hudûd, 30; Ebû Dâvud, Hudûd, 32.

a. Tövbe makamı

Allah Teâlâ şöyle buyurur: **وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ** “...Ey Müminler! Hepiniz Allah'a tövbe ediniz. Umulur ki, kurtuluşa erersiniz.”³⁰⁹

Bu ayet Medenî bir ayettir. Yani, Allah bu ayetle, iman etmelerinden, sabretmelerinden, hicret etmelerinden, cihad etmelerinden sonra bile, mahlûkatın en hayırlılarına tövbe etmelerini emretti. Sonra da müsebbebi sebebe bağlama kabilinden felâha ermeyi tövbe etmeye bağladı. Ayrıca ümit ifade eden “lealle” edatının kullanılması, “Allah’a tövbe ettiğiniz zaman, felaha erme ümidi beslersiniz. Felaha ermeyi de sadece tövbe edenler ümit ederler.” anlamını beyan eder.

Allah Teâlâ şöyle buyurur: **وَمَنْ لَّمْ يَتُوبْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ** “Kim tövbe etmezse, işte onlar zalimlerdir.”³¹⁰

Ayetlerde Allah kullarını tövbe edenler ve zalimler diye iki kısma ayırdı. Bu ayırım da kesinlikle üçüncüsü yok.

Sahîh'de geçen bir hadiste, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Ey İnsanlar! Allah'a tövbe ediniz. Vallahi, ben günde yetmişden fazla Allah'a tövbe ediyorum.”³¹¹

Sahabiler bir meclisten dağılmadan önce şu duayı Peygamberimize (s.a.v) okurlardı: **رب اغفر لي وتب عليّ إنك أنت التواب الرحيم** “Ey Rabbim! Beni bağışla, tövbemi kabul et. Sen Tevvâb ve Rahîmsin.”

Sahîh olarak rivayet edildiğine göre, Peygamberimiz (s.a.v), “Hiçbirinizi ameli kurtarmaz.” Sahabiler, “Seni de mi, ey Allah'ın Resülü?” diye

³⁰⁹ Nûr, 24/31.

³¹⁰ Hucurât, 49/11.

³¹¹ Buhârî, Daavât, 3; Müslim, Zikr, 42; Ebû Dâvud, Diyât, 3.

sorduklarında, Peygamberimiz (s.a.v) “Allah Teâlâ’nın rahmeti ve fazlı beni kuşatması olmazsa, evet, beni de.”³¹² buyurur.

Sâlik tövbeden asla ayrılmasın. Çünkü tövbe makamı makamların başı, ortası ve sonudur. Tövbe kulluğun hem bidayeti hem de nihayetidir. Bidayette olduğu gibi, nihayette de kulun tövbe ihtiyacı zaruridir.

Şeyh Muhammed bin Bekir (k.s) şöyle söyler: “Her günahın mutlaka bir izi bulunur. Günahın izi bazen tövbeyle, bazen kötülükleri silen iyiliklerle, bazen kefarete olan musibetlerle, bazen izinden arınmak için Cehenneme girmek suretiyle kalkar. Çünkü Cennette zerre kir bulunmaz. Cennete sadece her yönüyle temiz olanlar girer. Cehennemle arındığı, kirin, pasın izi silindiği zaman, her kötülüğün yerine bir iyilik verilir. Tövbenin bu kiri arındırması, ateşle arındırmasından daha büyüktür ve Allah’a daha sevimlidir. Ateşin arındırması ise tövbeye bedeldir. Çünkü tövbe asıldır.

Tövbe ile tebdil, ateşe girdikten sonraki tebdilden bile daha evlâdır. Çünkü tövbe eden pişmanlığıyla her kötülüğü iyiliğe tebdil eder, çevirir. Çünkü iyi olan bu kötülüğün tövbesidir. Her günahı tövbe etme iyiliktir. İşlediği her kötülük yerine gelen tövbe ile zail olur. Böylece her kötülüğün yerine bir iyilik gelir. Bunu iyi düşün. Bu yorum tevcihlerin en hoş olanlarındandır.

Bazen miktar olarak bu iyilik o kötülüğe eşit olur, bazen daha az olur, bazen de daha çok. Bu durum tövbenin içtenliğine, tövbe edenin sadakatine, kararlılığına, bunlarla birlikte maslahat ve faydasının bu kötülüğün mefsedete baskın gelen kalp amelinin durumuna göre değişir. Bütün bunlar tövbe meselelerinin esrarı ve inceliklerindendir.

Ârif-i billahın günahı ve durumu, zillet, inkisar, haşyet, inabe, şeytanın isteklerini daha büyük iyilik ve iyiliklerle bertaraf etme neticesiyle, bazen günahından daha büyük, daha çok, daha yüce fayda ve Allah’a daha sevimli iyilikler terettüp edebilir. Hatta şeytan bile şöyle söyler: ‘Keşke ben onu düşürdüğüm günaha düşürmeseydim!’ Şeytan o kişiyi günaha düşürdüğüne, o günahı işleyen kişinin pişmanlığı kadar pişmanlık duyar. Lakin bu iki pişmanlık birbirinden oldukça farklıdır.

³¹² Buhârî, Rikâk, 18; Müslim, Münâfikin, 71; Dârimi, Rikâk, 24.

Âlemlerin Rabbi olan Allah yücedir, cömertlerin en cömerdidir, ikram edenlerin en kerimidir, iyilik edendir, lütfu boldur, kullarına çeşitli ihsanlarda bulunmayı, her türlü yoldan her türlü şekilde ihsanlarını kullarına ulaştırmayı sever. O'ndan başka ilah yoktur, Rahman ve Rahimdir.” Muhammed Ebu Bekir'in sözü burada sona erdi.

Şeyh Ömer Sühreverdi (k.s) *Avârif*'te şöyle söyler: “Tövbe her makamın aslı, her halin anahtarı ve her makamın kıvamıdır. Tövbe makamların birincisidir. Binaya nispetle temel mesabesindedir. Temeli olmazsa, bina da olmaz. Tövbesi olmayanın hali de makamı da olmaz. Bildiğim kadarıyla, gücüm ve gayretim ölçüsünde makamları, halleri ve neticelerini tecrübe ettim. İmanın sıhhati, kökleri ve şartlarından sonra üç şeyde cemedildiğini gördüm. İmanla birlikte dört olur. Sonra tövbeyi, hakiki manevi viladetin kazanımında, sünnet-i ilaheyisini icra ederek tabî viladeti sağlamayı teşkil eden dört tabiat mesabesinde gördüm.

Bu dört şeyin hakikatlerini gerçekleştiren kişi göklerin melekûtuna girer, kaderi ve ayetleri keşfeder, Allah Teâlâ'nın münzel kelimelerini fehmetmeye ve zevkine varma hâsıl olur. Bütün halleri ve makamları adım adım gezer. Bunların hepsi bu dört şeyden zuhur eder, hazırlanır ve emin olur. İmandan sonra üçte biri tövbe-i nasuhtur, ikincisi dünyada zühddür, üçüncüsü Allah için zâhirî ve bâtinî olarak amele devam etmek suretiyle, ubudiyet makamını gerçekleştirmektir. Kalbî ve kâlibî amellerin bâtinî olanını kesintisiz ve eksiksiz yapmaktır.

Sonra bu dört şeyin tamamlanabilmesi için başka dört şeyden yardım alınır. Bu dört şeyle tamamına ve kıvamına erer. Bu dört şey; 1) Az konuşmak, 2) Az yemek, 3) Az uyumak, 4) İnsanlardan uzlet etmektir.

Meşâyih ve zâhid ulema ittifak ettiler ki, bu dört şeyle makamlar tamamlanır, haller müstakim olur, Allah'ın teyîdi, hüsn-i tevfiğiyle ebdâl ebdâl olur. Net bir beyanla anlaşılır ki, diğer makamlar tövbenin sıhhatine göre derecelenir. Tövbeyi başaran kişi, bütün makamları başarır.

İmandan sonra makamların birincisi tövbe-i nasuhtur. Tövbe-i nasuh tövbenin sıhhatinin mebdinde hallere muhtaçtır. Tövbe sahîh olduğu zaman, makamlara ve hallere şamil olur. Tövbenin başlangıcında bir kontrol edici unsurun bulunması gerekir. Vicdanın kontrol edici unsuru haldir. Hallerin

mevhibe olduğunu esasına göre, hal Allah'tan bir mevhibesidir. Kontrol etme hali tövbenin anahtarıdır, mebdedir. Kontrol edici unsur bâtında bir haldir. Allah onu hazırlar. Varlığı için naip gerekir. Akabinde kontrol edildikten sonra kul intibah halini bulur.”

Ebu Yezîd (k.s) şöyle söyler: “İntibâh alâmeti beştir; 1) Nefsini hatırladığı zaman, acizliğini anlar, 2) Günahını hatırladığı zaman, istiğfar eder, 3) Dünyayı anladığı zaman, ibret alır, 4) Ahireti hatırladığı zaman, müjdeler, 5) Mevlâ'yı hatırladığı zaman ise, iftihar eder.”

Birisi şöyle söyler: “İntibah hayır delâletlerinin ilkleridir. Çünkü kul gaflet uykusundan uyandığı zaman, bu intibah onu teyakkuza sevk eder. Teyakkuz ettiği zaman, bu teyakkuz hali onu rüşd yolunu talep etmeyi gerektirir, sonuçta talep eder. Talep ettiği zaman, hak yolda olmadığını anlar. Hemen hakkı talep eder. Tövbe kapısına rücu eder. Sonra intibahıyla teyakkuz hali verilir.”

Faris (k.s) şöyle söyler: “Hallerin en vefalısi teyakkuz ve ibret almadır.”

Denir ki, “Yakaza hali sahih olduğu zaman, hal sâhibi tövbe yolunun başlarında demektir.”

Denir ki, “Yakaza hali Allah'tan korkanların kalplerine Mevla tarafından tövbe talep etmeye sevk eden bir kuvvettir. Bu hal onları tövbe talep etmeye sevk eder. Yakaza hali tamamlandığı zaman, tövbe makamına nakledilir. Bunlar tövbeden önce gelen üç haldir. Sonra tövbe kendi istikâmetinde muhasebeye ihtiyaç duyar. Tövbe ancak muhasebe ile müstakim olur. Muhasebe ise nefesleri korur, duyu organlarını, vakitlere riayeti, mühim şeyleri tercih etmeyi zabteder. Kul Allah'ın gündüz ve gecede beş vakit namazı rahmet olarak farz kıldığını bilir. Çünkü hevası kendine kul ve köle yapmaması için, Allah kulunu da kuluna gafletin istilasını da gayet iyi bilir. Beş vakit namaz rububiyetin hakkını eda etmek için nefisleri ubudiyet mahalline çeken bir silsiledir.

Kul her namazı müteakip diğer namaza hüsn-i muhasebe ile kendini murakabe eder. Hüsn-i muhasebe ve riayetle şeytanın menfezlerine hükmeder. Hüsn-i tövbe ve istiğfarla kalbin düğümlerini çözdükten sonra namaza başlar.

Şeriata muhalif her kelime ve hareket kalpte siyah bir nokta bırakır, kalbe bir düğüm atar. Gözden geçiren muhasib azalarını zabt etmek suretiyle batınını

namaza hazırlar, muhasebe makamını gerçekleştirir. Bu durumda namazı için diğer namaza kadar namazının cüzleri üzerine parlayan bir nur belirir. Namazı vaktin nuruyla tam münevver olmaya, vakti de namazın nuruyla mamur münevver olmaya sürgit devam eder.”

Ebu Osman Mağribî'den naklen, o şöyle söyler: “Bu yolda insana lazım olan şeylerin en efdali muhasebe, murakabe ve ameli bilme siyasetidir. Tövbe sahîh olduğu zaman, inâbe de sahîh olur.”

İbrahim bin Edhem (k.s) şöyle söyler: “Kul tövbesinde sadakat gösterirse, münib olur. Çünkü inabe tövbenin ikinci derecesidir.”

Ebu Saîd Kuraşî şöyle söyler: “Münib kendisini Allah'tan meşgul eden herşeyden uzaklaşarak Allah'a dönendir. Tövbe ve inâbe sadece mücâhede sadakatiyle müstakim olur. Kul mücâhede sadece sabrın bulunmasıyla sâdık olur. Sabrın çeşitleri vardır. Sabrın faziletleri pek çoktur. Çünkü sabır makamların en yücesidir.”

Âlimlerden biri şöyle söyler: “Hangi şey sabırdan daha faziletli olabilir ki, Allah Teâlâ kelâmının doksan küsur yerinde sabrı zikretmiştir “

Peygamberimiz (s.a.v) İbn Abbâs'a (r.a) şöyle tavsiyede bulunur: “Allah için rızada yakîn ile amel et. Eğer olmazsa, sabırdan pek çok hayır vardır.”³¹³

Rıza, sabır, havf ve reca makamı yakîn ehlinin makamlarındandır. Korku kulu tövbeye sevk eder. Kulun korkusu olmazsa, tövbe edemez. Eğer kulun recası olmazsa, korkusu olmaz. Bu ikisi müminin kalbinde hep birbirini gerektirir.

Peygamberimiz (s.a.v) ölüm ânındayken bir adamın yanına girip, “Kendini nasıl buluyorsun?” diye sorduğunda, Adam, “Günahlarımdan korktuğumu içimde hissediyorum, ama Rabbimin rahmetini umuyorum.” dedi. Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Böyle bir yerde kulun kalbinde havf ve reca birlikte bulunursa, Allah umduğunu verir, korktuğundan emin kılar.”³¹⁴

³¹³ Beyhakî, *el-Esmâü ve's-sıfât*, 76.

³¹⁴ İbn Mâce, *Zühd*, 31; Tirmizî, *Cenâiz*, 11.

وَلَا تُقْفُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ “Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayınız”³¹⁵ ayetinin tefsirinde şöyle denir: Kul büyük günahlar işler, sonra şöyle söyler: “Ben helâk oldum, artık bana hiçbir amel fayda vermez.”

Tövbe eden korktuğu için tövbe eder, mağfiret umut eder. Sonra tövbe eden, azalarını mekruh olan şeylerden alıkoyar, itaatine Allah’ın nimetleriyle yardım ister, nimetlere şükreder. Çünkü uzuvların her biri ayrı bir nimettir. Şükrü ise masiyetten alıkoymak, taatte kullanmaktır. Nimete şükredenler, müstakim tövbe edenden daha çoktur.

Tövbe makamı bu makamların hepsini cemettiği zaman, tövbe makamı, zecr halini, intibah halini, teyakkuz halini, nefse ve hevaya muhalefeti, mucahedeyi, takvayı, fillerinin ayıplarını görmeyi, inâbeyi, sabrı, rızayı, muhasebeyi, murakabeyi, riayeyi, şükrü, havfı ve recayı da cemetmiş olur.

Tövbe-i nasuh sahih, nefis tezkiye olduğu, kalp ayinesi cilâlandığı, dünyanın çirkinliği belirginleştiği zaman, zühd hâsıl olur. Zâhid bu halde tevekkülü gerçekleştirir. Çünkü mev’uda itimadı olmadan, mevcutta zâhid olamaz. Allah’ın vaadine sükûn bulma ise ayn-ı tevekküldür.

Zühd hakkında sorulduğunda, Ali bin Ebi Tâlib (r.a) “Dünya nimetlerini yiyen kişi ister mümin olsun, ister kâfir olsun, hiç önem vermemendir.” diye cevap verir.

Şibli’ye zühd hakkında sorduklarında, şöyle söyler: “Sana yazıklar olsun! Sivrisineğin kanadı kadar bile olmayan bir şey için zühdde bulunmak da nedir ki?”

Ebu Bekir Vâsîti şöyle söyler: “Daha ne zamana kadar Allah’ın katında sivrisineğin kanadı kadar bile değeri olmayan şeyden yüz çevirmekle bir şey yaptığını zannedeceksin?”

Tövbede müstakim ve dünyada zâhid olun kişi, diğer makamları da tamamlar. Sonra bâtın masiyet düşüncelerinden temizlenir.

Denir ki, “Günahları yazan melek yirmi yıl aleyhine hiçbir şey yazmadıkça, mürid mürid olamaz.”

³¹⁵ Bakara, 2/195.

Müridin yirmi sene günah işlememesi, masum olmasını gerektirmez. Fakat sâdık tövbekâr nadiren bir günaha müptela olduğu zaman, günaha karşı içinde pişmanlık duyması sebebiyle, en kısa sürede hemen içinden günahın izini siler.

Pişmanlık tövbedir. Pişman olan kişiye, günahları yazan melek hiçbir şey yazmaz. Tövbe-i nasuh edip dünyada zâhid olduğu zaman, artık sabah yediğinde akşam yiyeceğini, akşam yediğinde sabah yiyeceğini hiç umursamaz. Hele hele biriktirmeyi hiç düşünmez. Yarın kaygısına hiç kapılmaz. Bu halde olan kişi zühdü ve fakrı cemetmiştir.

Zühd fakrdan daha faziletlidir. Zühd fakr ve ziyadesidir. Çünkü fakir bir şeyi ızdırârî olarak bulamayandır. Zahid ise bir şeyi ihtiyari olarak terk edendir.

Kişinin zühdü tevekkülünü gerçekleştirir, tevekkülü rızasını gerçekleştirir, rızası sabrı gerçekleştirir, sabrı nefsi hapsi ve mücahedenin sadakatini gerçekleştirir. Nefsin Allah için hapsi havfını gerçekleştirir. Havfi recasını gerçekleştirir. Tövbe ve zühd ile bütün makamlarda kateder.

Tövbe ve zühd imanın sıhhati, kökleri ve şartlarıyla ve kulda amelin devamıyla birlikte bulunduğu zaman, kul hep zikreden, Kur'an okuyan, namaz kılan veya murakebe yapan olmasıyla fazilet ve amelin sürekliliğini kemale erdirdir. Bu mezkur amelleri yapmamasına sadece şer'i bir vacip veya zorunlu tabii önemli bir iş sebep olabilir.

Kalbî amel, şer'i bir hükmü eda etmekten kaynaklanan bir meşguliyetin bulunmasıyla birlikte kalbi istila ettiği zaman, bu amelden bâtınına zarar gelmez.

Hasan Mağazilî'ye tövbe hakkında sorulduğunda, “İnabe tövbesinden mi, yoksa isticabe tövbesinden mi soruyorsun?” diye açıklama ister. Soran kişi “İnabe tövbesi ne?” diye sorduğunda, Hasan Mağazilî “İnabe tövbesi sana kadir olmasından dolayı Allah'tan korkmamandır.” diye cevap verir. Soran kişi “İsticabe tövbesi ne?” diye sorduğunda, Hasan Mağazilî “Sana yakınlığı sebebiyle Allah'tan haya etmendir.” karşılığını verir. Soran kişi tekrar “Kul bu tövbeyi gerçekleştirdiği zaman, belki de namazında masivadan başka kafasına takılanlardan bile tövbe eder, Allah'tan mağfiret ister. İşte bu, Allah'a yakın olanların bâtınları için gerekli bir tövbedir.”

Zünnûn şöyle söyler: “Avamın tövbesi günahlarından dolaydır. Havâssın tövbesi gafletten dolaydır. Enbiyanın tövbesi ise diğerlerinin nail olduğu şeylere ulaşma acziyetlerini görmelerinden dolaydır.”

Sûsî'ye tövbe hakkında sorulduğunda, şöyle cevap verdi: “Tövbe ilmin zemmettiği şeylerden ilmin methettiği şeylere kadar hepsinden dolayı tövbe etmektir. Bu ilmin sarhiyle keşif olunan kişinin zahir ve batınını kapsayan bir vasıftır. Tıpkı güneşin doğmasıyla gece zail olduğu gibi, ilimle beraber cehalet de zail olur. Bu, tövbenin özel ve genel vasıflarıyla tövbenin bütün kısımlarını kapsar. Bu ilim tövbe vasıflarının en özeli ve en geneli olmasıyla zahir ve batının temizlenmesi için zahir ve batın ilmi olur.” Sona erdi.

Ârif ricalullah yoluna sülûk etmek isteyene layık olan, sâlikî Allah'tan uzaklaştıran çirkin şeylerden sakınmak, çalışmak, özellikle kibir, ucub, riya, Allah'tan gaflet gibi, Allah katında buğzedilen huylardan kalbin muhafazasına çabalamaktır. Kişi beşerin mübtela olduğu bir şeye mübtela olduğu zaman, iyilik seven, tövbeleri kabul eden Rahim Rabbine hemen tövbe etsin.

Hakîmlerden birine “Kul tövbe ettiği zaman, tövbesinin kabul edilip edilmediğini anlar mı?” diye sorulduğunda, şöyle cevap verir: “Bu hususta kesin bir hüküm yok, ama alâmetleri var. Alâmetlerinden birisi nefsinin günahlardan masum görmemesi, kalbinde sevincin kaybolup hüznün görülmesi, hayır ehline yakınlaşması, fısık ehlinden uzaklaşması, dünyanın azını çok, ahiret amelinin çoğunu az görmesi, kalbini Allah için yapacağı şeylerle meşgul, Allah'ın kendine vaatlerinden ise boş görmesi, her daim dini koruyan, fikrini sürdüren, gamlı bir kişi olmasıdır.”

b. Tövbenin faydası

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyuruyor: “Mümin tövbe ettiği zaman, Allah fiskında geçirdiği her güne mukabil bin sene ibadet sevabı yazar, ona bin şehit sevabı verir, kıyamet günü bin taç takar, kabrinde Cennete bin kapı açar, kıyamet günü sağında bir melek, solunda bir melek, arkasında bir melek kalkıp Cennetle müjdelerler.”

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Günahın kefareti pişmanlıktır.”³¹⁶

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Allah Teâlâ kulunun tövbesine kaybettiğini bulması, susuzluktan bitap düşenin suyu bulması, kısır birinin çocuk doğurması sevincinden daha çok sevinir.”³¹⁷

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Kim Allah Teâlâ’ya tövbe-i nasuh ile tövbe ederse, Allah hafaza meleklerine, yeryüzü halkına onun hatalarını da günahlarını da unutturur.”

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Günahından tövbe eden, hiç günah işlememiş gibidir.”³¹⁸

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: Allah Teâlâ’ya günahına tövbe eden kulunun sesinden daha hoş gelen bir ses yoktur. Kul “Ya Rabbi!” deyince, Rab şöyle cevap verir: “Buyur, ey kulum! Ne dersen dile. Bazı meleklerim gibi, sen de Benim kulumsun. Ben senin sağındayım, solundayım, üzerindeyim, kalbinin vicdanına çok yakınım. Ey meleklerim! Şâhit olun, Ben onu bağışladım.”³¹⁹

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Tövbeyi geciktirmekten sakınınız. Allah’ın size hilmiyle muamelesine aldanmaktan sakınınız. Biliniz ki, Cennet ve Cehennem size ayakkabılarınızın bağcıklarından daha yakındır. Zerre miktar bir hayır işleyen, karşılığını görecektir. Zerre miktarı şer işleyen de, karşılığını görecektir.”³²⁰

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Tövbe edenin üzerinde tövbe emaresi görünmedikçe, tövbe-kâr olamaz.”

Hasıl-ı kelam, tövbe Allah Teâlâ’nın bize ihsan ettiği büyük bir nimettir, bir güvencedir, bir sığınaktır, bir karargâhtır, bir mevhibedir. Allah bize geniş lütfu ve rahmeti ile vermiştir. Öyleyse biz, bize tövbeyi emreden, tövbeyi kabul edeceğini vaat eden Rabbimize niçin tövbe etmeyelim ki? Zaten hiç de zor da değil.

³¹⁶ Ahmed bin Hanbel, I, 289.

³¹⁷ Müslim, Tevbe, 1, 8; Buhârî, Daavât, 4; Tirmizî, Kıyâme, 49.

³¹⁸ İbn Mâce, Zühd, 30.

³¹⁹ Ebu Nuaym, VIII, 216.

³²⁰ Hindî, IV, 228.

Tövbe gûnahtan dönmehtir. Kul günah işledikten sonra pişman olup Allah Teâlâ'ya döndüğü zaman, Allah Teâlâ'nın sevdiği “tevvabîn” (:tövbe edenler)den olur.

Allah Teâlâ şöyle buyurur: إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ “Allah çok tövbe edenleri ve çok temizlenenleri sever.”³²¹

Allah'ın Nebîsi ve Habîbi (s.a.v) şöyle buyurur: “Pişmanlık tövbedir.”³²²

Tövbenin sırrını, faydalarını, kadrinin yüceliğini, helâk edici hastalıkların tedavisindeki tesirini anladınsa, tövbeye sarıl, yaşadığın müddetçe tövbeye devam et.

Allah Teâlâ her derde bir deva yaratmıştır. Sen hasta nefsinin tabibi ol.

Bu nasihat önce benim çok hatalı nefsime, sonra da mümin kardeşlerimdir.

Bu bilgileri tefsir, hadis, tasavvuf, mev'ıza ve emsali muteber kitaplardan Allah'ın yardımıyla, tevfiğiyle bin bir türlü meşakkat ve olağanüstü bir gayretle derledim. Şayet Allah'ın yardımı olmasaydı, bir harf bile yazamazdım.

Ben uzun yıllar ilim talebinde gayret gösterdim. Ama gaflet sebebiyle çok az bir şey elde ettim. Sonra bâtın ilmini tahsile başladım. Gerçi ondan da çok az nasiplendim.

Zâhir ilimden öğrendiklerimi unuttum gitti. Sarf, nahiv, meani, lûgat ilimlerini artık bilmiyorum. Fakat Allah Teâlâ bana lûgat kitapları verdi. Bu risaleye yazdığım her kelimede manasını anlamak için lûgat kitaplarına hep baktım. Okuma yazma bilmez bir ümmi misali, makamımın süfliliğini, ilmimin azlığını itiraf ederek yazdım. Bundan dolayı, bu risalenin telifinde ve derlenmesinde çok ama çok yoruludum.

Kapısında dilenen, affını uman bu fakirden kabulünü, ahiret azığı yapmasını, Allah'a mahbup, diğer ümmetlere faziletli, ahirette çeşit çeşit büyük atıyyelerle, ihsanlarla müjdelenen ümmet-i Muhammed'e nasihat olmasını Allah Teâlâ'dan dilerim.

³²¹ Bakara, 2/222.

³²² İbn Mâce, Zühd, 30.

Din garip kaldı, şeriatın devam edegelen güzel hakikatleri birer birer söndü, kayboldu, dünyayı mesken edinmeleri, ahirete tercih etmeleri, Allah'ın takdirini bilmemeleri sebebiyle insanların çoğu muameleleri bozuldu. İnsanlar Allah'ın takdirini bilselerdi, Allah katında buğzedilen, dünya da dünya ehli de zemmedilen melun bu dünyayı asla sevmeylerdi, fani ve zail olmasına rağmen biriktirmeye hırs göstermezlerdi, Allah katında sevilen ve övülen baki ahireti terk etmezlerdi.

Yukarıda anlatıldığı üzere, dünyayı terk her taatin başı olduğu gibi, dünya sevgisi de her musibetin başıdır. Ehlullahın makamı bunun tam tersidir. Bu zamanda ehl-i hak ve salah ender, ehl-i şer ve fesat ise ekser.

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Salih olanlar birer birer gidiyorlar, arpa ve hurma döküntüsü misali, döküntüler kalıyorlar. Bunların Allah katında hiçbir kıymet-i harbiyesi yoktur.”³²³

Şârih şunu ekler: “Onların kadrini yüceltmez, ağırlıklarını artırmaz.”

9. Kıyamet alametleri

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “İmamınızı öldürmedikçe, kılıçlarınızla vuruşmadıkça, dünyanıza şerhileriniz vâris olmadıkça kıyamet kopmaz.”

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Dünyanın en mesut insanı, Lukağ bin Lukağ olmadıkça kıyamet kopmaz.”³²⁴

Hiz. Ali'den (r.a) rivayetle, o şöyle söyler: Ben Resulullah (s.a.v) ile beraber mescitte oturuyordum. Mus'ab bin Umeyr yanımıza geldi. Üzerinde deri yamalı bir bürde vardı. Peygamberimiz (s.a.v) onu bu halde görünce ağladı. Çünkü daha önce nimet içindeydi, bugünse böyle. Akabinde Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurdu: “Gelecekte her biriniz akşam bir elbise, sabah bir elbise giydiği, sofranın biri konup, diğerinin kalktığı, Kâbe örtüsü misali evlerinizi örttüğünüz gün acaba nasıl olursunuz?” Sahabiler, “Ey Allah'ın Resulü, biz o gün bugünden daha hayırlı oluruz. Kendimizi ibadete adanırız. İhtiyacımızla

³²³ Buhârî, Rikâk, 9, Magâzî, 36; Darimi, Rikak, 11; Ahmed bin Hanbel, IV, 193.

³²⁴ Tirmizî, Fiten, 37; Ahmed bin Hanbel, V, 389.

kifayet ederiz.” deyince, Peygamberimiz “Hayır, siz bugün o günkülerden daha hayırlısınız.”³²⁵ buyurdu.

Hız. Enes’ten (r.a) rivayetle, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “İnsanlara öyle bir zaman gelecek ki, onların içinde dinini yaşamaya sabreden kişi, kor olmuş közü elinde tutan kişiye benzer.”³²⁶

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Benim ümmetim ümmet-i merhûmedir. Onlara ahirette azap yoktur. Dünyadaki azabı ise fitneler, zelzeleler ve katildir.”³²⁷

Ebu Ubeyde ve Muâz bin Cebel’den (r.a) rivayetle, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Bu iş nübüvvet ve rahmetle başladı. Sonra hilâfet ve rahmet olacak. Sonra meliklik. Sonra yeryüzünde ceberutluk, zulüm ve fesat ortaya çıkacak. İpeği, zinayı, içkiyi helâl görecekle. Allah'a kavuşana, ölünceye kadar da aynı halde rızıklanacaklar ve yardım görecekle.”³²⁸

Bu ve emsali hadisler kıyametin yaklaştığını gösterir. Biz ise hala gaflet, şaşkınlık, günah ve cehalet denizine batmış debelenip duruyoruz.

Sehl bin Sa'd'ın (r.a) rivayet ettiği şu hadis-i şerif beni dehşete düşürdü, aşırı derecede korkuttu, elim bir acı verdi. Sehl bin Sa'd'dan (r.a) rivayetle, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Ameller sonlarına göre değerlendirilir.”³²⁹

Bu hadisin şârihi şöyle söyler: “Yani, amellerin değerlendirilmesi amel eden kişinin son haline göredir. Nice inatçı kâfir ömrünün sonunda Müslüman olur, hayatı saadetle son bulur. Nice âbid Müslümanın da imanı alınır, hayatı şekavetle sona erer. Ey kerem ve lütuf sâhibi Allah'ım! Senden amellerimize hüsn-i hâtime vermeni istiyoruz.” Sona erdi.

Müminin sâlih ameller yapması, ama asla amelleriyle gururlanmaması gerekir. Büyük veya küçük bir günah işlerse, Allah'tan mağfiret talep etmesi, Allah'ın rahmetinden, affından ümit kesmemesi elzemdir.

³²⁵ Tirmizî, Kıyâme, 35.

³²⁶ Tirmizî, Fiten, 73, 79.

³²⁷ Ebû Dâvud, Fiten, 7; İbn Mâce, Zühd, 34.

³²⁸ Hindî, VI, 121.

³²⁹ Buhârî, Kader, 5; Rikâk, 33; Tirmizî, Kader, 4; Ahmed bin Hanbel, V, 335.

Peygamberimiz (s.a.v) sarhoş olduğundan dolayı had vurulan kişiye, “Allah seni rezil rüsva etsin.” diyen birine, “Böyle demeyiniz. Ona karşı şeytana yardım etmeyiniz.”³³⁰ buyurur.

Hadisin şârihi şu yorumu yapar: “Bu sarhoşa böyle beddua ederek şeytana yardımcı olmayınız. Bilâkis, ‘Allah tövbeni kabul etsin’ deyiniz. ‘Allah seni rezil etsin.’ şeklinde beddua nehyedilmiştir. Günahkâr bedduayı duyduğu zaman, Allah’ın rahmetinden ümidini keser, günahıta ısrar eder. Sonuç itibariyle beddua şeytanın kışkırtmasına yardımcı olur.” Şârihin sözü burada sona erdi.

Peygamberimizin (s.a.v) “Böyle demeyiniz. Şeytana yardımcı olmayınız” sözü, günahkâr kardeşini ayıplayan, beddua eden, kötü söz söyleyen bütün gâfil ve cahil kişilere bir nehiydir.

Şimdi kıyametin yaklaşma alâmetlerini açıklamaya geri dönelim. Bunların zikredilmesinde pek çok fayda vardır. Bunlardan birisi şudur: Sâlik kıyamet alâmetlerini müşâhede ettiği zaman, bütünüyle Allah’a yönelir, mâsivânın tamamına sırtını döner, Allah’a itaat eder, Allah’ın işlerini ibretle tefekkür eder. Zikre ve istiğfara devam eder, insanlara nasihat eder, ikaz eder, Allah için mücâhedeye teşvik eder, Cennete dâvet eder, Cehennemden sakındırır. Neticede topluca felâha kavuşurlar.

a. Anarşi

Ebu Hureyre’den (r.a) rivayetle, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Kıyamet zamanı yaklaşırken ilim azalır, cimrilik artar, fitneler zuhur eder, herç çoğalır.” Sabahiler, “Ey Allah’ın Resulü! Herc ne?” diye sorunca, Peygamberimiz (s.a.v), “Öldürme, öldürme.” buyurur.³³¹

Şârih şöyle söyler: “Yani, o zamanın halkı birbirine şerde yaklaşırlar. Denir ki, manası kıyamet zamanının yaklaşmasıdır. Denir ki, banası zamanın hızla tükendiği görülür. Gafletlerin çoğalmasından, dünyayla meşgul olmalarından, büyük fitneler karşısındaki şaşkınlıklarından dolayı bir sene bir ay kadar olur.”

³³⁰ Buhârî, Hudûd, 5; Ahmed bin Hanbel, 1, 438.

³³¹ Müslim, Fiten, 18.

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Adam uykuya yatar, emanet kalbinden alınır, sadece izi kabarcık misali kalır. Tıpkı ayağına yuvarlanan bir kor misali. Hemen kabarcıklar hâsıl olur. İçi boş ama şişiktir. İnsanlar alışveriş yaparlar, neredeyse hiç kimse emaneti yerine getirmez. Öyle ki, ‘Filân kabileden güvenilir bir adam varmış.’ denir hale gelir. Adama ‘Ne kadar kuvvetli, ne kadar zarif, ne kadar akıllı!’ denir, ama kalbinde hardal tanesi kadar bile iman yoktur.”³³²

Şârih şöyle söyler: “İnsanlar o kişiyi akıl, zarafet, kuvvet çokluğu sebebiyle överler. Yoksa iyiliğinin çokluğu sebebiyle değil.”

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Karanlık gecenin zifiri karanlığı misali zuhur edecek fitnelerden uzak durup amellere koşunuz. Adam mümin olarak sabahlar, ama kâfir olarak akşamlar, mümin olarak akşamlar, ama kâfir olarak sabahlar. Dinini az bir dünya menfaatine satarlar.”³³³

Şârih hadisin yorumunda şunları ekler: “Bu hadisin anlamı, sâlih amellere mani olacak fitneler zuhur etmeden, sâlih amellerle meşgul olmada acele ediniz. Buradaki fitnelerden maksad öldürme, yağmalama, Müslümanlar arasında ihtilaftır. Hadiste geçen ‘kıtaa’ kelimesi, kaf’ın kesresi, tı’nın fethasıyla okunur. ‘Kıt’atün’ kelimesinin çoğuludur. Bu teşbihten maksad ise fitnelerin halini beyandır. Fitneler yayılacak, sürgit devam edecek, sebebini bilemeyecekler, kurtuluş çaresini bulamayacaklar.”

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Nefsim elinde olan Allah’a yemin ederim, kıyamet kopmadan önce insanlar öyle günler görecek ki, kâtil niçin öldürdüğünü, maktûl niçin öldürüldüğünü bilmeyecek.” “Bu nasıl olacak?” diye sorulduğunda, Peygamberimiz (s.a.v) “Herc” (: anarşi) buyurdu ve “Kâtil de maktûl da cehennemdedir.” diye ekledi.³³⁴

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Herc zamanında ibadet etmek, bana hicret etmek gibidir.”³³⁵

Şârih şöyle yorumlar: “İbadetten maksad katli ve kıtali, yani öldürmeyi de savaşımayı da terk edip kaçınmaktır.”

³³² Buhârî, Rikâk, 35, Fiten, 13; Müslim, İman, 230; Tirmizî, Fiten, 17.

³³³ Tirmizî, Fiten, 30; Müslim, İman, 186.

³³⁴ Müslim, Fiten, 56.

³³⁵ Müslim, Fiten, 130; Tirmizî, Fiten, 31; Ahmed bin Hanbel, V, 25.

b. Şiddetli harp

Muâz bin Cebel'den (r.a) rivayetle, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Beyt-i Makdis'in imarı Yesrib'in harabıdır. Yesrib'in harabı şiddetli harbin çıkmasıdır. Şiddetli harbin çıkması, Kostantiniyye'nin fethidir. Kostantiniyye'nin fethi ise Deccâl'in çıkmasıdır.”³³⁶

Şârih şöyle söyler: “Harap edildikten sonra, Beyt-i Makdis'in imarından murad ahir zamanda harap olacak, sonra kâfirler imar edecekler. En doğrusu umranından murad Yesrib'in harap olduğu vakitte imar sınırını aşan kemale ermiş imarete zirve noktaya ulaşmasıdır. Beyt-i Makdis harap olmaz. ‘Melhame’ kelimesi ise Şam ve Rum halkı arasındaki büyük savaştır.”

Muâz bin Cebel'den (r.a) rivayetle, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Büyük harp Kostantiniyye'nin fethi ve Deccâl'in ortaya çıkması olayları yedi ay içerisinde gerçekleşecektir.”³³⁷

Abdullah bin Yüsr'den rivayetle, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Büyük harp ile Kostantiniyye'nin fethi arasında altı sene vardır. Yedinci senede Deccâl ortaya çıkar.” Ebu Davud, “Bu, çok sahihtir.” demiştir.³³⁸

Zübeyr bin Adiy şöyle söyler: Enes bin Mâlik'in (r.a) yanına geldik. Ona Haccâc'dan çektiklerimizi şikâyet ettik. Enes (r.a) şöyle söyler: “Sabrediniz. Haccâc'dan sonra ondan daha şerli kişiler size gelecek. Bu durum siz Rabbinize kavuşuncaya dek sürecek. Bu sözleri sizin Peygamberinizden duydum.”

Ebu Hureyre'den (r.a) rivayet edildiğine göre, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: Ahir zamanda bir kısım kimseler ortaya çıkacak, dünyanın düzenini dinle bozacaklar. İnsanlar yumuşak koyun yününden yapılmış elbise giyecekler. Dilleri şekerden daha tatlı olacak. Kalpleri ise sinek kalpleri kadar kalacak. Allah şöyle buyurur: “Nasıl aldanıyorlar. Yoksa bana cüretkârlığa mı kalkışıyorlar? Zatıma yemin ederim, bunlara öyle bir fitne göndereceğim ki, içlerindeki en halimi bile şaşırp kalacak.”³³⁹

³³⁶ Ebû Dâvud, Melâhim, 3.

³³⁷ Tirmizî, Fiten, 58; Ebû Dâvud, Melâhim, 3, 4; İbn Mâce, Fiten, 33, 35.

³³⁸ Ebû Dâvud, Melâhim 4; İbn Mâce, Fiten, 35.

³³⁹ Tirmizî, Fiten, 24, Zühed, 60; Ebû Dâvud, Sünnet, 28; Nesâî, Tahrîm, 26.

Şârih şunu ekler: “Hadisin manası şudur: Tama ettiklerinden dolayı ilim ve amelle vaaz olarak dünyayı talep ederler. Zühdü de insanların kendilerine teveccühleri sebebiyle isterler. ‘Yelbesûne’ (: giyinirler) sözü sekine, vakar, tevazu, pohpohlama, miskinlik ve sesi kısmak anlamlarından kinayedir. ‘Nasıl aldanıyorlar’ kelimesinin anlamı, onlara mühlet vermem, hilmimle muamele etmem sebebiyle aldanıyorlar, demektir. ‘Zatıma yemin ederim’ kelimesinin anlamı, zatıma kasem ederim, demektir. Fitne kelimesinden maksad bela ve sıkıntıdır. Yani bunlara bela ve sıkıntılar göndereceğim. Zeki, akıllı biri bile şaşırıp kalacak, ne yapacağını bilemeyecek.”

c. Ye’cüc ve Me’cüc

Zeyneb binti Cahş’tan (r.a) rivayetle, Peygamberimiz (s.a.v) korkunç bir günde şöyle diyerek girdi: “La ilahe illallah! Yaklaşan bir şerden dolayı Araplara yazıklar olsun! Bugün Ye’cüc ve Me’cüc’ün seddinden şu kadarı açıldı.” Peygamberimiz (s.a.v) başparmağı ile şehadet parmağını birleştirip halka yaptı. Hz. Zeynep “İçimizde sâlih kimseler varken helâk olur muyuz?” diye sorduğunda, Peygamberimiz (s.a.v) “Fisk u fücür çoğaldığı zaman, evet, siz de helâk olursunuz.”³⁴⁰ diye cevap verdi.

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Ümmetim içinde hürrü, ipek elbise giyinmeyi, içki içmeyi, ud ve tambur gibi çalgı aletlerini çalmayı helâl sayan topluluklar olacaktır. Bazı insanlar bir sancağın yanında konaklarlar. Bir kişi ihtiyacı için rahat bir şekilde onlara sabah gelir. Onlar ise ‘Bize yarın gel.’ derler. Allah onları belirler, onlara işaret koyar. Diğerlerini ise kıyamet gününe kadar maymunlara ve domuzlara çevirir.”³⁴¹

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Allah bir kavme azap indirdiği zaman, azap onların arasında olan herkese dokunur. Sonra amellerine göre diriltirler.”³⁴²

Şârih şöyle söyler: “Bu hadiste Allah Teâlâ’nın bir kavmi diğerlerinin günahları sebebiyle helâk edebileceğine delil vardır. Sonra diğerlerinin

³⁴⁰ Buhârî, Enbiyâ, 7, Fiten, 4, 28; Müslim, Fiten, 1.

³⁴¹ Buhârî, Eşribe, 6; Ebû Dâvud, Libâs, 6.

³⁴² Buhârî, Fiten, 19; Ahmed bin Hanbel, II, 110.

yaptıklarına razı olmayan kimseler amellerine göre diriltirler. Eğer diğerlerinin yaptıklarına razı iseler, ahirette emsalleri gibi olurlar.”

Ebu Hureyre’den (r.a) rivayetle, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Fırat nehrinde altın bir dağ açılmadıkça, kıyamet kopmaz. Bu uğurda insanlar kan dökerler. Yüz kişiden doksan dokuzu öldürülür. Ama her biri, ‘Umarım kurtulan ben olurum.’ ümidini taşır.”³⁴³

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Bir adam başka bir adamın kabri başına gelip, ‘Keşke onun yerinde ben olaydım!’ demedikçe, kıyamet kopmaz.”³⁴⁴

Şârih şöyle söyler: “Yani, ey kavmim! Keşke ben bunun gibi ölü olsaydım da, bu belâlardan kurtulsaydım. Belâlar yüzünden gördüklerimi görmeseydim.” der.

Hız. Ali’den (r.a) rivayetle, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Ümmetim on beş şeyi yaptığı zaman, belâlar gelmeye başlar.” Sonra bu on beş şeyi saydı. Dini konuların dışında bildiğin bir şey zikretmedi. “Arkadaşına iyilik eder, babasına cefa.” dedi ve ekledi “İçki içer, ipek giyer...”³⁴⁵

d. Mehdi

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Ehl-i Beytim'den, ismi benim ismimden olan bir kişi Araplara mâlik olmadıkça, dünya son bulmaz.”³⁴⁶

Ebu Saîd el-Hudri’den (r.a) rivayetle, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Mehdî bendendir, alnı parlak, doğan burunludur. Zulüm ve cefayla dolu olan dünyayı, adalet ve hakkaniyetle doldurur. Yedi sene malik olur.”³⁴⁷

Ebu Saîd’den (r.a) rivayetle, o şöyle söyler: “Resulullah (s.a.v) bu ümmetin başına gelecek bir belâyı zikretti. Öyle ki, kişi zulümden kaçıp sığınacak bir yer bile bulamayacak. Ama Allah ailemden ve ehl-i beytimden bir kişi gönderecek. Zulüm ve haksızlıkla dolu olan dünyayı, onun sayesinde adalet

³⁴³ Buhârî, Fiten 24; Müslim, Fiten 29; Ebû Dâvud, Melâhim, 13.

³⁴⁴ İbn Mâce, Fiten, 24.

³⁴⁵ Tirmizî, Fiten, 39.

³⁴⁶ Ebû Dâvud, Mehdi, 1; Tirmizî, Fiten, 52; İbn Mâce, Cihâd, 11.

³⁴⁷ Ebû Dâvud, Mehdi, 1.

ve hakkaniyetle dolduracak. Gök ehli de yer ehli de ondan razı olacak. Gökyüzü bir damla bırakmaz, ama onun sayesinde sağanak sağanak yağmur yağacak. Yeryüzü hiç bitki bitirmez, ama onun sayesinde her şeyini çıkaracak. Öyle ki, hayatta olanlar ölenleri bile temenni edecekler. İnsanlar bu şekilde yedi sene, sekiz sene veya dokuz sene yaşarlar.”³⁴⁸

Hız. Enes'ten (r.a) rivayetle, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Zaman yakınlaşmadıkça, kıyamet kopmaz. Bir yıl bir ay kadar, bir ay bir hafta kadar, bir hafta bir gün kadar, bir gün bir saat kadar, bir saat bir çıra tutuşması kadar (kısa) olur!”³⁴⁹

Ümmü Seleme'den (r.a) rivayetle, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Halifenin vefatıyla ihtilâf ortaya çıkacak. Medine halkından bir kişi çıkıp Mekke'ye kaçacak. Mekke halkından bir takım insanlar onu destekleyecekler. Kendisi istemese de onu öne çıkaracaklar. Rükün ile Makam arasında ona biat edecekler. Üzerlerine Şam'dan bir ordu gönderilecek. Bu ordu Mekke ile Medine arasındaki Beydâ mevkiinde yerin dibine batırılacaklar. İnsanlar bunu görünce, Şam'ın ebdâlları ve Irak halkından bir grup yanına gelecekler, biat edecekler. Sonra dayıları Kelb kabilesinden olan Kureyş'den bir adam ortaya çıkacak. Onların üzerine bir ordu gönderecek, galip gelecekler. Bu Kelb kabilesinin ordusu olacak. Nebîlerinin sünnetiyle amel edecekler. İslâm yeryüzüne bütünüyle yerleşecek. Yedi sene kalacak, sonra vefat edecek. Bütün Müslümanlar cenaze namazını kılacaklar.”³⁵⁰

Mesâbih şârihi şöyle söyler: “Halifenin ölümünden sonraki ihtilâftan murad meliklerin ihtilâfıdır. O da Yemen'den Kahtanî ile Şam'dan Süfyânî'nin çıkmasıdır. Medine halkından çıkacak kişi ise Mehdî'dir. Şam'dan gönderilen ordu yere batırılan Süfyânî'nin ordusudur. Kureyş'ten çıkacak kişi ise Kelb oğullarındandır. Kelb bir kabiledir. Cim'in kesresiyle ‘cirân’ kelimesi, devenin boynunun iç tarafıdır. Deve ıhtığı, boynunu yere koyduğu ve rahatını bulduğu zaman kullanılır. Devenin bu durumu İslâm'a misal olarak kullanılır. İslâm istikrar bulduğu zaman, hiçbir fitne kalmaz. Ahkâmı adalet ve istikamet üzere cereyan eder.”

³⁴⁸ Ahmed bin Hanbel, III, 28, 36.

³⁴⁹ Tirmizî, Zühd, 24.

³⁵⁰ Ahmed bin Hanbel, VI, 316.

H. Ali'den (r.a) rivayetle, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Maveraünnehir bölgesinden bir adam çıkar. Adına Hâris bin Harrâs denir. Başında Mansûr denen biri bulunur. Kureş'in Resulullah'a (s.a.v) yurt edindirdiği gibi, bu kişi de Muhammed (s.a.v) ailesine yurt edindirir. Her müminin bu kişiye yardım etmesi veya icabet etmesi vaciptir.”³⁵¹

e. Deccal

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Altı şey olduğu zaman amellere koşunuz. Dühân, Deccâl, Dâbbetü'l-arz, Güneş'in battığı yerden doğması, umumî fitne ve kıran girme türü ölümelerinizdir.”³⁵²

Şârih şöyle söyler: “Emrül-âmm'e'den murad bütün insanları kapsayan fitnedir. Münye'de ise ‘emrül-âmm'e'nin vebâ ve âni ölüm olduğu söylenir. Kıyamet de denir. Huveysiyye kelimesinin husûsi ölüm anlamında olduğu söylenir. Huveysiyye ‘hâssa’ kelimesinin ism-i tasgîridir.”

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Âdem'in yaratılışından kıyametin kopacağı ana kadar Deccâl'den daha büyük bir fitne yoktur.”³⁵³

Şârih şöyle söyler: “Din hususundaki zarar ve darlıktır. Böyle olması göğü, yeri, şeytanı, Cenneti, Cehennemi, ölüleri diriltmesi, keramet ve mucizelere benzer daha başka şeyleri yapma imkânı verilmesinden kaynaklanır. Doğrusu bu keramet ve mucizeler ulûhiyet, nübüvvet ve keramet iddiasında bulunan hiçbir yalancıya verilmemiştir.”

İbn Ömer'den (r.a) rivayetle, o şöyle söyler: Resulullah (s.a.v) insanların arasında ayağa kalktı, Allah'a sena etti, sonra Deccâl'i zikrederek şöyle dedi: “Ben sizi ondan sakındırıyorum. Her Nebî kavmini Deccâl'den sakındırmıştır. Hatta Hz. Nuh (a.s) bile kavmini ondan sakındırmıştır. Fakat ben hiçbir Nebî'nin kavmine söylemediğini size söylüyorum. Biliyorsunuz ki, onun gözü şaşındır. Allah ise böyle değildir.”³⁵⁴

³⁵¹ Ebû Dâvud, Mehdî, 1.

³⁵² Müslim, Fiten, 128, 129; İbn Mâce, Fiten, 28; Ahmed bin Hanbel, II, 304.

³⁵³ Ahmed bin Hanbel, 4, 19.

³⁵⁴ Buhârî, Edeb, 77; Fiten, 26; Müslim, Fiten, 95; Tirmizî, Fiten, 56, 62.

Şârih şöyle söyler: “Tâğlemûne (: biliyorsunuz) kelimesi haber kipinde olan bir emirdir. Yani, ‘biliyorsunuz’ anlamında değil, ‘biliniz ki, onun gözü şaşıdır’ anlamındadır. Deccâl’i gördüğünüz zaman, tâbî olmayınız. Allah Teâlâ cisimden, suretten münezzehtir. Deccâl ise cisim ve nakıs bir suretten mürekkeptir. Nakıs olan nasıl ilah olabilir ki?”

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Her peygamber ümmetini şaşî gözlü yalancından sakındırmıştır. O bir şaşıdır. Sizin Rabbiniz ise şaşî gözlü değildir. Deccâl’in iki gözü arasında ‘ke-fe-ra’ (kâfir oldu) yazılıdır.”³⁵⁵

Huzeyfe’den (r.a) rivayetle, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Deccâl’in sol gözü şaşıdır, saçı gürdür. Bir yanında Cennet, öbür yanında Cehennem vardır. Fakat Cehennemi Cennet, Cenneti ise Cehennemdir.”³⁵⁶

Ümmü Şüreyk’den rivayetle, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “İnsanlar Deccâl’e yaklaşacaklar. Hatta iplerine tutunacaklar.” Ümmü Şüreyk, “Ey Allah’ın Resulü! O gün Araplar nerede?” diye sorunca, Peygamberimiz (s.a.v) “Sayılar az.”³⁵⁷ buyurdu.

Şârih şöyle söyler: Denir ki, “O vakit Arapların az olması Süfyanî’nin ve başkalarının katletmesi sebebiyledir.” Vebadan olduğu da, her ikisinden olduğu da söylenir.

Esmâ binti Yezîd’den rivayetle, o şöyle söyler: Resulullah (s.a.v) benim evimdeydi. Deccâl’i anlatıp şöyle dedi: “Önünde üç yıl bulunur. Birinci yıl gök yağmurun üçte birini tutar, yer de bitkilerin üçte birini tutar. İkinci yıl gök yağmurun üçte ikisini tutar, yer de bitkisinin üçte ikisini tutar. Üçüncü sene ise gök bütün yağmurunu, yer bütün bitkisini tutar. Tırnaklı hayvanlar da yırtıcı hayvanlar da kalmaz, helak olurlar.” Hadisinin sonunda Hz. Esmâ şunu sorar: “Ey Allah’ın Resulü! Acıktığımız için hamurumuzu yoğurup ekmeğimizi yapmamız gerekir. O gün müminlerin hali nasıl olacak?” Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Sema ehline tesbih ve takdis kifayet ettiği gibi, onlara da kifayet edecek.”³⁵⁸

³⁵⁵ Buhârî, Fiten, 26; İbn Mâce, Fiten, 33; Ahmed bin Hanbel, II, 135.

³⁵⁶ Müslim, Fiten, 104; İbn Mâce, Fiten, 33.

³⁵⁷ Tirmizî, Menâkıb, 69.

³⁵⁸ Ahmed bin Hanbel, VI, 455.

Şârih şunu ekler: “Yani, zikrullah, tenzih ve temcid Mele-i Âlâdakilere yeterli olduğu gibi, onlara da yeterli olacak. Yani Mele-i Âlâdakiler yeme ve içmeye ihtiyaç duymadıkları gibi, onlar da yeme ve içmeye ihtiyaç duymayacaklar.”

f. Sura üfleme

Ebu Saîd'den rivayetle, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Sâhib-i Sur, Suru ağzına almış, kulak kesilmiş, yüzünü çevirmiş Sura üflemenin ne zaman emredileceğini beklerken ben nasıl nimetlenebilirim?” Sahabiler “Ey Allah’ın Resulü, bize ne emredersiniz?” diye sorduklarında, Peygamberimiz (s.a.v) *حسبنا الله ونعم الوكيل* deyiniz buyurdu³⁵⁹.

Şârih şöyle söyler: “Nasıl nimetlenebilirim?” ifadesinden maksad, denir ki, “Kıyamet saati yaklaşmış, Sâhib-i Sur, yani İsrâfil Suru ağzına koymuş, kulak kesilmişken ben nasıl sevinebilirim?” demektir. Mana şöyle olur: Kıyamet günü korkusu sebebiyle, dünyadan ne bir şey için intikam alırım, ne de bir şey için sevinirim. Nimetlerle oyalanmayın, kıyamet dehşetinden kurtulmanız için kıyamet günü korkusundan dolayı Allah’a tevekkül ediniz? Denir ki, “Temel kural şudur, mücâhedeye ve zorluklara katlanmaya (sabır).”

Ebu Hureyre’den (r.a) rivayetle, Peygamberimiz (s.a.v) konuşurken bir Arabî gelip “Kıyamet ne zaman kopacak?” diye sorduğunda, Peygamberimiz (s.a.v) “Emanet kalktığı zaman, kıyameti bekle.” diye cevap verdi. Arabî tekrar, “Emanetin kalkması nasıl olur?” diye sorduğunda, Peygamberimiz (s.a.v) “İşler ehli olmayana verildiği zaman, kıyameti bekle.”³⁶⁰ buyurdu.

Şârih şu yorumu yapar: “Emr”den murad halifelik ve halifelikle ilgili idare, yargı, fetva, dâvet, irşad, hisbe ve benzeri diğer işlerdir.

Ebu Hureyre’den (r.a) rivayetle, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Fey dolaşıp durduğu, emanet ganimet görüldüğü, zekât külfet kabul edildiği, ahlaki olmayan şeyler öğrenildiği, koca karısına itaat ettiği, anne hakları çiğnendiği, arkadaşına yaklaşıp babasından uzaklaştığı, camilerde sesler

³⁵⁹ Tirmizî, Kıyame, 8; Ahmed bin Hanbel, III, 7.

³⁶⁰ Buhârî, İlim, 2, Rikâk, 35.

yükseldiği, topluma fâsık lider olduğu, toplumun reisi en alçakları olduğu, kişiye şerrinden korkulduğu için ikram edildiği, şarkıcı ve çalgıcı kadınlar zuhur ettiği, içki içildiği, bu ümmetin sonrakileri öncekilere lanet ettiği zaman, kızıl rüzgârı, zelzeleyi, yere batırmayı, sireten hayvana dönüşmeyi, zina iftirasını, ipi kesilmiş incilerin dağılması misali, peş peşe gelecek afetleri bekleyiniz.”³⁶¹

Şârih şöyle söyler: “Hadiste geçen ‘leane’ kelimesi şu anlamları ihtiva eder; halefın selefi zemmetmesi, kötü yâd etmesi, sâlih amellerde selefe uymayıp tıpkı Şia’nın sahabeden Hz. Ebu Bekir (r.a), Hz. Ömer (r.a), Hz. Osman (r.a), Hz. Aişe (r.a), Hz. Muaviye (r.a) ve diğer sahabileri lanetlemesi, haricilerin de Hz. Ali’yi (r.a) ve tabilerini lanetlemesi gibi. Lanetleme haramlık yönüyle içki içmek, domuz eti yemek, tambur, saz ve benzeri nehyedilen çalgılar hükmündedir.”

Avf bin Mâlik Eşcaî’den rivayetle, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Kıyamet kopmazdan evvel şu altı şeyi sayın; 1) Benim vefatım, 2) Sonra Beyt-i Makdis’in fethi, 3) Sonra koyunları helâk eden ‘kuas’ hastalığı gibi sizin içinizde başlayacak peşi peşine ölümler, 4) Sonra malın aşırı derecede çoğalması. Öyle ki, fakir bir adama yüz dinar verilse bile, yine de az bulup öfkelenir, 5) Sonra Araplardan istisnasız her eve girecek bir fitne meydâna gelir, 6) Sonra sizinle Rumlar arasında bir anlaşma olur. Ama anlaşmayı bozarlar, size her birisinin altında on iki bin talep olan seksen taleple gelirler.”³⁶²

Şârih şöyle söyler: “Hadiste geçen ‘u’dud sitten’ ifadesinin anlamı, altı alamet olacak demektir. Kıyametin kopması anlamı da verilir. ‘el-Mûtan’ kelimesi ‘butlan’ vezninde hayvanlarda görülen kıran girmesi misali aşırı ölümleri ifade eder. Bu kelimeyle veba kastedilir. ‘kuas’ kelimesi kaf’ın dammesiyle koyunlarda görülen bir hastalık olup anında öldürür. Bu tür hastalık Hz. Ömer zamanında Beytü’l-Makdis köylerinden olan Amvas’ta vuku bulur. Müslüman askerleri de oradaydı. Bu İslam tarihindeki ilk veba salgınıdır. Bu salgında üç günde yetmiş bin kişi öldü. ‘İstifaza’ kelimesi çok mal anlamındadır. ‘Fe yezallu’ kelimesi ‘oldu’ anlamındadır. Yani fakir yüz dinarı azımsadığından dolayı öfkelenir, demektir. ‘Hüdne’ sulh anlamındadır. ‘Beni Asfar’ Rumlara denir. ‘Gaye’ ilim manasındadır. Bil ki, bu alametlerin çoğu meydana geldi, geri kalanı da meydana gelecektir. Yakaza halimizdeyken ve

³⁶¹ Tirmizî, Fiten, 39.

³⁶² Buhârî, Cizye, 15.

amellerimizden güzel yol üzerindeyken bizi kendi katına almasını Allah'tan dileriz.” Şârihin sözü burada sona erdi.

Abdullah bin Ömer'den (r.a) rivayetle, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Ey Abdullah! İnsanların döküntüleri arasında kaldığında, ahitleri ve emanetleri karıştığında, ihtilafa düştüklerinde, böyle böyle olduklarında (Peygamberimiz parmaklarını kenetledi) ne yaparsın?” Abdullah bin Ömer, “Ey Allah'ın Resulü, ne yapayım?” diye sorduğunda, Peygamberimiz (s.a.v), “Tanıdığını devam ettirirsin, tanımadığını bırakırsın. Yakın arkadaşlarına yönel, diğerlerinin hepsini bırak.”³⁶³ buyurdu.

Şârih şöyle söyler: “Hadiste geçen ‘Hüsâle’ kelimesi, noktasız ha'nın dammesi ve üç noktalı peklet se ile okunur. Her şeyin kötüsü, döküntüsü anlamındadır. ‘Mericet’ kelimesi mim'in³⁶⁴ fethası, noktasız ra ile okunur. Ahitleri ve emanetleri karıştı anlamındadır. Yani doğru olmaz, demektir. Aksine her gün ahitlerini bozarlar, Rablerine isyan ederler. ‘Muhtelifin’ olmalarının anlamı, hain ile emin, iyi ile lanetli facir tanınmaz, demektir. ‘Te’huzu ma te’rifü’, hak olması manasındadır. Yani, kendi iç sesine yönel, dinini koru, avamıyla birlikte insanları terk et. Bu hadiste kötüler çoğalıp iyiler önleyemedikleri zaman, iyiliği emretme ve kötülüğü nehyetmenin terk edilmesine ruhsat vardır.” Sona erdi.

Bu hadiste insanlardan uzlet etmenin vücubuna delâlet vardır. Çünkü şârih şöyle dedi: ‘Te’huzü’ (: alırsın), ‘tedeu’ (: bırakırsın) ve ‘tukbilü’ (: yönelirsin) fiilleri emir anlamında haberdır. Emir de vücub ifade eder. Bu zamanda sâlikin kurtuluşu sadece uzletle veya hicretle olur, halka karışmakla değil. Biz her iki durumda da kalplerimizi tecrübe ettik. Uzlette selâmet, halâvet, sühulet ve bu risalede zikredilen azaların ve kalbin afetlerinden halas olmasını bulduk. Her ne kadar ilimde, takvada, dünyada zühdde kamil olan, güzel ahlakla, güzel sıfatlarla ve müminin hafî şirkten kurtuluş sebebi olan ihlasla nasiplenmiş olanlar için insanların içinde olmanın sevabı daha çok olsa bile.

³⁶³ Buhârî, Salât, 88, Fiten, 13; Ebû Dâvud, Melâhim, 17; İbn Mâce, Fiten, 10.

³⁶⁴ Nüşhalarda cim kayıtlı.

İnsanlara karışmada fitneler, pek çok afetler bulunur. Şöhret de bunlardandır. Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Parmakla gösterilmesi kişiye şer olarak yeter.”³⁶⁵

Şârih şöyle söyler: “Bu hadiste ilim, amel veya her ikisi birlikte olduğunda şöhretin zemmedilmesi ve şöhret afetinin beyanı vardır. Elbette Allah’ın şöhret afetlerinden korudukları ise müstesnadır. Şöhret böyle kişilere zarar veremez. Ama bunların ne kadar az olduğu malum.”

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Her şeyin bir şirreti, her şirretin bir fetreti vardır. Şirret sâhibi halini düzeltir ve orta yolu tutarsa, umudunuzu kaybetmeyin. Eğer parmakla işaret edilirse, saymayınız.”³⁶⁶

Şârih şöyle söyler: “Yani, onu hayır ehlinde saymayınız, demektir. Bu hadis şöhret sebebiyle fesatlıkta aşırı gidenler hakkındadır. Ancak, niyeti halis olanlar ve gece ibadeti bulunanlar bunlardan müstesnadır.”

Ubey bin Kâ'b'dan rivayetle, o şöyle söyler: “Nebî (s.a.v) gecenin üçte ikisi geçtiği zaman kalktı ve şöyle dedi: ‘Ey insanlar! Allah’ı zikrediniz, Allah’ı zikrediniz.’ Râcife (Sura birinci üfürüş zamanı) geldi, râcifeyi râdife (Sura ikinci üfürüş) takip edecek.”³⁶⁷ Ölüm içindekilerle birlikte geldi, ölüm içindekilerle birlikte geldi.”³⁶⁸

Kıyametin yaklaştığı konusunda pek çok hadis vardır. Şüphesiz kıyamet yaklaşmıştır. Bize gereken Allah Teâlâ’ya tazarruya devam etmek, Allah’tan mağfiret istemek, genel anlamda dünya fitnelerinden, özel anlamda ise Peygamberimizin (s.a.v) yaşadığın zamanda vuku bulacağını haber verdiği fitnelerden kurtuluşu istemektir. Çünkü az önce geçen hadis, yani kıyametten önce altı şeyi say diye başlayan hadis, altı alametin meydana gelmesinden sonra kıyametin kopacağını gösterir.

Şârih şunu söyler: “Bil ki, bu alametlerin çoğu meydana geldi, geri kalanı da meydana gelecektir.”

Elbette şârihin zamanı bir hayli geride kaldı, uzun süre geçti. Peygamberimiz (s.a.v) dönemine yakın zamanda bile alametlerin çoğu meydana

³⁶⁵ Tirmizî, Kıyame, 21.

³⁶⁶ Tirmizî, Kıyâme, 21. Ahmed bin Hanbel, II, 158, 165, 188.

³⁶⁷ Nâziât, 79/6, 7.

³⁶⁸ Tirmizî, Kıyame, 23; Buhârî, Rikak, 43; Ahmed bin Hanbel, V, 136.

geldiyse, bu zamanda hal nasıl olur? Beş tanesinin meydana geldiğini zannediyoruz. Geriye bir tane kalıyor. O da zann-ı galiple müminlerle Rumlar arasındaki anlaşmadır. Elbette kıyametin ne zaman kopacağı ilmi Allah katındadır.

Kıyamet alametleriyle ilgili gelen hadisleri zikretme maksadım, gaflet uykusundan uyanmaları, dünyadan nefret etmeleri, ahireti dünyaya tercih etmeleri, bütünüyle Allah Teâlâ'ya yönelmeleri, af, mağfiret, rahmet ve kusurlarımı örtmeyle bana, anne babama, akrabalarım, bana ilim öğretenlere, bana nasihat edenlere, beni terbiye edenlere, bana edep öğretenlere, bana iyilik edenlere, hayır ve iyilik işlerinde bana yardım edenlere, beni Allah için sevenlere, bu risalemi istinsah edenlere, okuyanlara, okuyanları dinleyenlere, komşularım, belde ahalisine, bütün mümin erkek ve kadınlara dua etmeleri ümidiyle nasihatten ibarettir. Allah'tan dualarının kabulünü dilerim. Ben de onlara aynıyla dua ederim. Allah dualara icabet edendir. Her ne kadar ben amelimde noksan da olsam, insanlara nasihat etmeyi seviyorum.

Yukarıda geçtiği gibi, nasihat ve cömertlik sâlihlerin, mukarrabûn evliyanın ahlakındandır. Fakat cömertlik zengin ricalullahta bulunur. Bense insanların en âcizi, en zayıfıyım. Herkes için elbette nasihat kolaydır. Ama Allah Teâlâ bana fazilet ihsan eder, lütufta bulunursa, ilmimin azlığı, fetretimin şiddeti, gafletimin kesreti, yükümün ağırlığı, bedenimin hastalığı, keder ve tasamın bolluğu, yaşımın ilerlemesi, fetanetimin azlığı, tembelliğim ve üşengeçliğimin bolluğu, Rabbime ibadette, taatinde, hizmetinde taksirim olsa bile, bu risalenin telifinde gücümü harcamam bereketiyle beni cömertler zümresinden kılabilir. Çünkü bol bol verme ve cömertlik sadece mal infakına özgü değildir. Zengin malıyla cömertlik yapar, âlim ilmiyle, hâdim hizmetiyle vesaire.

Bu risalem esrarı, faydaları ve hikmetleri ihtiva eder. Kim mütalaa eder, içindeki nefis cevherlere, paha biçilmez faydalara muttali olursa, inşallah istifade eder.

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Din nasihattir, din nasihattir, din nasihattir.” Sahabiler “Ey Allah'ın Resülü, kime?” diye sorduklarında,

Peygamberimiz (s.a.v), “Allah için, Resulü için, kitabı için, eimme-i müslimin ve hepsi için.”³⁶⁹ buyurur.

Peygamberimiz (s.a.v) Hz. Ali’ye (r.a) şöyle buyurur: “Allah senin vesilenle bir kişiye hidayet nasip etmesi, senin için kızıl develerden çok daha hayırlıdır.”³⁷⁰

Şârih şöyle söyler: “Mim’in sükûnuyla ‘humr’ kelimesi, ‘ahmer’ (: kırmızı) kelimesinin çoğuludur. İki fethayla ‘neam’ kelimesi ise deve sürüsü için kullanılır. Bu kelimenin tekili yoktur. Buna göre mana şöyle olur: Dâvet vesilesiyle Allah’ın bir kişiyi hidayete erdirmesindeki sevap, kıymetli develeri sadaka verme sevabından daha çoktur.” Sona erdi.

Bu hadis insanları Allah Teâlâ’ya davet etmenin, söz, hal ve fiille irşad etmenin Allah Teâlâ’ya daha sevimli olduğunu gösterir. Dâvet, fazileti, şerefi, payesinin yüceliği Tevrat, İncil, Zebur ve Furkan’da anlatılan bu ümmete bir hizmettir. Bu ümmete hizmetin faziletleri elbette saymakla bitmez.

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Hâdim müminlere hizmet yolunda olduğu müddetçe, Allah’ın emanındadır, güvencesindedir. Hâdime hizmetinden dolayı gündüzlerini oruçla, gecelerini namazla ihya edenlerin, Allah yolunda savaştan savaşa giden mücahitlerin, hac ve umre yapanların, Allah yolunda nöbet tutanların, belâyâ maruz kalanların, yeryüzünde iyi olan kişilerin sevabı vardır. Kıyamet gününde hâdime ne mutlu!”

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Kıyamet gününde hâdime ne mutlu! Hâdime hesap da yok, azap da. Hâdim ‘Rabîa ve Mudar’ kabilelerinin sayısı kadar kişiye şefaet edecektir.” Hz. Enes (r.a), “Ey Allah’ın Resulü! Hâdim günahkâr olsa da mı?” diye sorunca, Peygamberimiz (s.a.v), “Günahkâr hâdim Allah katında muhlis, müctehid âbiddin, Allah rızası için iş yapan muallimden daha faziletlidir. Hizmet ettiği kişilerin sevabı da hâdime verilecektir.” buyurur.

Hâdimleri methetme konusundaki hadisler ve evliya sözleri pek çoktur. Kitaplar tedvin etmek de hizmet çeşitlerindendir. Bu hizmetimizi kabul edenden, bu kitabımla nasihat edenden, bundan faydalanan, istifade etmeleri için bu eserin Arap ve Acem ülkelerinde yayılmasına çalışandan Allah razı

³⁶⁹ Buhârî, İmân, 42; Müslim, İmân, 95.

³⁷⁰ Buhârî, Cihâd, 102, 143; Müslim, Fedâilü’s-Sahâbe, 35.

olsun. Az önce açıklamış olduğum mazeretlerim sebebiyle, bu kitaptaki eksiklikleri düzelten kişiye Allah rahmetiyle muamele etsin.

10. Cemaatle namazın fazileti

Gereği gibi eda etmede kusurlarım bulunsa da, namazın cemaatle kılınmasını ifrat derecesinde sevdiğim, müminleri cemaatle namaza devam etmelerine teşvik etmek için beş vakit namazın cemaatle kılınmasının faziletiyle ilgili vârid olan hadisleri yazmayı arzu ettim.

Hz. Ali'den (r.a) rivayetle, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Beş vakit namazı cemaatle kılmaya söz veriniz, acziyet göstermeyiniz. Kıyamet günü Allah yedi kat göğü, yedi kat yeri, dağları, denizleri, geceyi, gündüzü, güneşi, ayı, yıldızları, bütün canlıları, uçan kuşları, yırtıcı hayvanları, rüzgârları, Arşı, Kürsî'yi, Cenneti, Cehennemi mizanın bir kefesine, müminin kıldığı tek bir namazın sevabını da diğer kefesine koyar. Tek bir namaz bile diğer kefedeki olanların hepsine ağır basar. Melekler, peygamberler, insanlar, cinler, şeytanlar, Ye'cüc, Me'cüc diğer kefeye asılsa bile, yine de tek bir namazın sevabı diğer kefedeki olanlardan ağır gelir. Cemaatle namazı şaki olan bahtsızlar terk eder, said olan talihliler ise cemaatle namaza devam eder.

Mümin günlük beş vakit namazı cemaatle kıldığı zaman, yüz yirmi dört bin nebinin her biriyle bir sene Allah'a ibadet etmişçesine sevap kazanır. Mümin sabah namazını cemaatle kıldığı, son yatsı namazını cemaatle kıldığı zaman, bin şehir fethetmişçesine, müşriklerden bin peygamberi satın alıp azat etmişçesine sevap kazanır. Mümin öğle namazını cemaatle kıldığı zaman, on iki sene nafile ibadet etmekten daha hayırlıdır. İkinci namazını cemaatle kıldığı zaman, kendi ağırlığınca altın sadaka vermekten daha hayırlıdır. Akşam namazını cemaatle kıldığı zaman, aç doyurmaktan daha hayırlıdır, nazil olan Allah'ın kitabını okumaktan daha hayırlıdır. Müminin namazı cemaatle kılmayı sevmesi, Allah yolunda gönderilen bin attan daha hayırlıdır, Kâbe'nin etrafında tavaf etmekten daha hayırlıdır, bin şehit cenaze namazı kılmaktan daha hayırlıdır. Sünneti ve cemaatle namazı sevdiği zaman, Allah duasına icabet eder, ihtiyaçlarını giderir, günahları bağışlar.

Mümin beş vakit cemaatle kıldığı namazın iftitah tekbirine yetişirse, Allah Cehennemden beraatını, nifaktan beraatını yazar. Yeri Cennet olmadan bu

dünyadan çıkmaz. Allah'ın rahmeti göz açma kapama kadar bile kesilmez, sorgusuz sualsiz Cennete giren ilk zümre ile beraber Cennete girer.”

Ebu Saîd Hudrî'den (r.a) rivayetle, Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: Beş vakit namazı cemaatle kılmayı muhafaza eyle. Müminin iftitah tekbirine bir kez yetişmesi bile, yüz bin hactan daha hayırlıdır, yüz bin umreden daha hayırlıdır, kendi ağırlığınca altınları fakirlere dağıtmasından daha hayırlıdır. Her rekâtına bin sene ibadet sevabı yazılır. Kulun cemaatle kıldığı tek bir namaz bile, Allah yolunda gönderdiği yüz bin attan, azat ettiği yüz bin köleden daha hayırlıdır. Kâbe'de bir sene itikâfa girmekten daha hayırlıdır. Sünnet ve cemaat üzere ölen kişiye kabir azabı yoktur, kıyamet gününün şiddetini hissetmez. Mescitleri ve cemaatle namaz kılmayı seveni, Allah da sever melekler de sever, sabah akşam Allah razı olur. Namazı cemaatle kılmayı sevene, Allah ölüm meleğini peygamberlere gönderdiği gibi gönderir, kabrini Cennet bahçelerinden bir bahçe yapar, Allah kabrinde Cennete bir kapı açar.

Dikkat edin, namazı cemaatle kılmayı sevene, Allah rahmet kapılarını açar, Cennetteki mekânını görmeden, Cennet ırmaklarından içmeden, Cennet meyvelerini yemeden, kendi ailesinden yüz kişiye kıyamet günü şefaet etmeden dünyadan çıkmaz.

Dikkat edin, cemaatle namazı sevene, Allah her güne bedel yeşil inciden yapılmış bir şehir verir, ölümü sıddiklerin ölümü gibi olur, kabrinden Bedir şehitleriyle beraber haşır olur, kıyamet günü nebiler, sıddikler, şehitler, sâlihlerle beraber Arş'ın altında olur.

Dikkat edin, cemaatle namaz kılma sevdasıyla ölen kişiye, Cennet kapıları girene kadar açık kalır, sorgusuz sualsiz istediği kapıdan Cennete girer. Cennette cemaatle namazda Halilurrahman'ın refiki olur. Müminin cemaatle kıldığı namazın iftitah tekbirine yetişmesi, fakirlerin yüz bin deveyi kurban etmesinden daha hayırlıdır, her biri peygamberle birlikte yüz bin cihaddan daha hayırlıdır. Mümin öğle namazını cemaatle kılıp ikindiden önce ölürse, şehit olarak ölür. İkinci namazını cemaatle kılıp akşamdan önce ölürse, İslam fitratı üzere, Allah'ın hoşnutluğu üzere ölür. Allah ondan razı olur. Akşam namazını cemaatle kılıp yatsıdan önce ölürse, Cennet ona müştak olur. Yatsı namazını cemaatle kılıp sabah namazından önce ölürse, sorgusuz sualsiz Cennete girer, Cennette Hz. İsmail'in (a.s) refiki olur.

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Kulun kıyamet günü ilk önce hesaba çekileceği şey, namazdır. Eğer namazı kabul olursa kurtulur, yoksa helâk olur.”³⁷¹

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “İbadetlerin en faziletlisi Allah'a imandır, sonra namaz gelir.”

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurur: “Namazı olmayan kişinin İslâm'da nasibi olmaz.”³⁷²

Kunye sâhibi şöyle söyler: “Özürsüz cemaati terk etme taziri gerektirir. Hatta bu kişinin komşuları sessiz kalırlarsa, günah işlemiş olurlar.”

İbn Kemal Paşa *Bürhân* adlı eserinde şöyle söyler: “Özürsüz cemaati terk eden kişinin şehadeti kabul edilmez.”

İbnü'l-Bezzâzi şöyle söyler: “Özürsüz cemaate gelmeyen kişinin malını almak taziren caizdir.”

³⁷¹ Tirmizî, Salât, 188; Ebû Dâvud, Salât, 145; Nesâî, Salât, 9.

³⁷² Muvattâ, Tahâret, 51.

SON SÖZ

Bu risaleyi tamamlamayı bana kolaylaştıran Allah'a binlerce hamd olsun. O her zoru kolaylaştırandır. Şayet Allah'ın fazlı, lütfu, yardımı, hidayeti, tevfiği olmasaydı, tek bir harf dahi yazamazdım. Allah'tan zellelerimi, sürçmelerimi, az önce itiraf ederek açıkladığım sebeplerden dolayı ibaredeki yanlışları düzeltmesini, güzel olanı göstermesini, çirkin olanı örtmesini diliyorum.

Nebisi Muhammed, kardeşi nebiler, resuller (a.s) hürmetine, Muhammed ailesi, diğer peygamber aileleri, Muhammed ashabı, diğer peygamberler ashabı, Muhammed ümmeti, diğer peygamberler ümmeti hürmetine hem kendi kurtuluşuma, hem de kardeşlerimin, dostlarımin, bugünden kıyamete kadar olan bütün talebelerin kurtuluşuna bu risaleyi vesile kılmasını Allah'tan diliyorum.

“İbnü'l-Maraşî” lakabıyla meşhur İbrahim oğlu Ahmed şöyle söyler: Bu, Allah'ın beni muvaffak ettiği bir şeydir. Başta da sonda da, her halükarda hamd O'na mahsustur. Allah'ın devamıyla kaim, kesintisiz bir şekilde, salât ve selâm Efendimiz, Nebimiz Muhammed'e, ailesine, ashabına olsun.

Bu risale, Melikü'l-Mennân olan Allah'ın yardımıyla 1241 (Mart 1825) senesinin Şâban ayının başlarında tamamlandı.

Bu risalenin tahriri Şeyh Muhammed bin Davud'un mübarek eliyle 1274 (1857) senesinde hitama erdi. Mecd ve şeref sahibi nebisi Muhammed hürmetine, ona, bu risaleye bakana, mütalaa edene, amel edene Allah fazilet ve lütuf ihsan etsin. Âmin. Ya Rabbe'l-Âlemîn.

KAYNAKLAR

- Acluni**, İsmail b. Muhammed, *Keşfu'l-hafa ve müzilü'l-ilbas*, Beyrut ts.
- Ahmed b. Hanbel**, *Müsned*, Beyrut 1985.
- Beğâvî**, Ebu Muhammed Muhyissünne Hüseyin bin Mesud, *Şerhu's-sünne*, Beyrut 1983.
- Beyhakî**, Ebu Bekr Ahmed bin el-Hüseyin bin Ali, *Esmâü ve's-sifât*, Beyrut 1984.
- Beyhaki**, Ebu Bekr Ahmed bin el-Hüseyin bin Ali, *es-Sünenü'l-kübrâ*, Haydarabat 1346.
- Buhari**, Ebu Abdillâh Muhammed b. İsmail, *es-Sahih*, İstanbul ts.
- Darimi**, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdurrahman, *Sünen*, byy. ts.
- Doğan**, Ahmet, *Kuddusi Divanı: Tenkitli Metin*, Ankara 2002.
- Ebu Davud**, Süleyman b. el-Eş'as, *Sünen*, İstanbul ts.
- Ebû Nuaym el-İsfahani**, Ahmed bin Abdullah bin İshak, *Hilyetü'l-evliya ve tabakatil'l-asfiya*, Beyrut, 1968
- Gazali**, Ebu Hamid, *İhyau ulumi'd-din*, İstanbul 1985.
- Heysemî**, Ebû'l-Hasan Nûreddin Ali bin Ebi Bekr bin Süleyman, *Mecmau'z-zevâid ve menbau'l-fevâid*, Beyrut 1988.
- Hindî**, Alaüddin Ali el-Muttaki bin Hüsamuddin, *Kenzu'l-ummâl fi süneni'l-akvâl ve'l-ef'âl*, Beyrut 1985.
- Irâkî**, *el-Muğnâ an-hamli'-esfâr*, (İhyâ kenarında), nşr. İsa Halebî, ts.
- İbn Adiy**, Ebû Ahmed Abdullah, *el-Kâmil fi duafâi'r-ricâl*, Beyrut 1988.
- İbn Cevzî**, Ebu'l-Ferec Cemaluddin Abdurrahman bin Ali, *el-Ilelü'l-mütenâhiye fi'l-ehadisi'l-vahiye*, Beyrut 1983.
- İbn Cevzî**, Ebu'l-Ferec Cemaluddin Abdurrahman bin Ali, *Kitabu'l-mevzûât*, Medine 1966.
- İbn Kesir**, Ebu'l-Fida İmadüddin İsmail bin Ömer, *Tefsiru'l-Kur'âni'l-azîm*, Beyrut 1996.
- İbn Mace**, Ebu Abdillâh Muhammed b. Yezid, *Sünen*, byy. 1952.
- İbn Sa'd**, Ebu Abdullah bin Sa'd, *et-Tabakatü'l-kübra*, Leiden 1908.

- İbnu'l-Esir**, *en-Nihaye fi garibi'l-hadis ve'l-eser*, thk. Tahir Ahmed ez-Zavi, Mahmud Muhammed, Beyrut ts.
- Kuyumcu**, Fehmi, *Kuddûsî Divânı*, Ankara 1982.
- Malik b. Enes**, *Muvatta'*, byy. 1951.
- Mehmed Tahir Efendi**, *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul 1344.
- Molla Hüsrev**, Mehmed Efendi, *Dürer şerhü'l-Gurer*, İstanbul 1978.
- Münziri**, Ebu Muhammed Zekiyyüddin Abdülazim, *et-Tergib ve't-tehzip*, Beyrut 1986.
- Müslim**, Ebu Huseyn Müslim b. Haccac, *Sahih*, Beyrut 1955.
- Nesai**, Ebu Abdirrahman b. Eş'as, *Sünen*, Mısır 1964.
- Nesefi**, Ebu'l-Berekat Abdullah bin Ahmed bin Mahmud, *Medariku't-tenzil*, İstanbul 1984,
- Nevevî**, Muhyiddin Ebu Zekeriya bin Şeref, *el-Ezkârü'l-müntehabe min kelami seyyidi'l-ebrar*, İstanbul 1955.
- Nisaburi**, Ebû Abdullah bin Muhammed, *el-Müstedrek alâ's-sahiheyn fi'l-hadis*, Haydarâbâd, 1342.
- Rıfâî**, Seyyid Ahmed, *Kitabü'l-burhânü'l-müeyyed*, Mısır 1322.
- Sunar**, Hüseyin, *Ahmed Kuddûsî'nin Hazînetü'l-Esrâr ve Ganîmetü'l-Ebrâr Adlı Eserinin Terceme, Tahric ve Tahlili*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1998.
- Suyûtî**, Ebü'l-Fazl Celaleddin Abdurrahman bin Ebi Bekr, *ed-Dürrü'l-mensûr fi't-tesiri'l-me'sur*, Beyrut 1983.
- Suyûtî**, Ebü'l-Fazl Celaleddin Abdurrahman bin Ebi Bekr, *el-Câmiu's-sagîr*, Riyad 1986.
- Tâberani**, Ebü'l-Kasım Müsnidü'd-Dünya Süleyman bin Ahmed, *el-Mucemü'l-kebir*, Beyrut 1984.
- Tenik**, Ali, *Ahmed Kuddûsî*, Kahramanmaraş 2011.
- Tirmizi**, Ebu İsa Muhammed b. İsa, *el-Camiu's-sahih*, Beyrut ts.
- Uludağ**, Süleyman – Köksal, Mustafa Asım, "Kuddûsî Ahmed Efendi", *DİA*, XXVI, 315-316.

Zebîdî, Ebû'l-Feyz Murtaza Muhammed bin Muhammed, *İthâfu's-sâdeti'l-muttekîn bi-şerh-i İhyâ-i ulûmi'd-din*, Beyrut ts.

Zeylaî, Ebu Muhammed Cemaleddin Abdullah bin Yusuf, *Nasbu'r-râye li ehadisi'l-Hidaye*, Kahire 1938.

Tekerekli âlimlerin hizmet yürüttüğü Adliye Camii (Resim 1)

Tekerekli âlimlerin hizmet yürüttüğü Adliye Camii (Resim 2)

Tekerekililere ait evler (Resim 1)

Tekerekliere ait evler (Resim 2)

Tekereklilere ait evler (Resim 3)

Tekerekli aile evleri (Resim 4)